

ПОМИЛУВАТИ не можна стратити

Віктор Миколайович Мойсеєнко

Народився в 1956 р.
У 1982 році закінчив Київський державний університет ім. Тараса Шевченка за спеціальністю правознавство.
Працював у Генеральній прокуратурі України старшим прокурором управління кадрів, заступником начальника кримінально-судового управління – начальником відділу, старшим помічником Генерального прокурора України з особливих доручень. З 2005 по 2010 р. – Керівник Служби з питань помилування Секретаріату Президента України.
Державний службовець 1-го рангу.
Заслужений юрист України.
Кавалер ордена Данила Галицького.

«В. Мойсеєнко створив наукову працю, яка заповнює прогалину в українській юридичній літературі. Помилування злочинців – постійна функція Президента держави. Злочинці становлять маленький сегмент суспільства, і юридично помилування стосується тільки їх. Проте злочин – кара – помилування – це ті чинники, які впливають на все суспільство, бо коли злочинність мала, тоді громадяни почувають себе в безпеці, коли поширюється, тоді зростають стурбованість, знервованість і почуття небезпеки. Моральна атмосфера гіршає, і зростає незадоволення життям.»

Почесний доктор права
Альбертського університету (Канада),
Голова Комісії при Президентові
України у питаннях помилування (2005–2009 рр.)
Левко Лук'яненко

«ВИЩА ШКОЛА»

В. М. Мойсеєнко

ПОМИЛУВАТИ не можна стратити

В. М. Мойсеєнко

ПОМИЛУВАТИ не можна стратити

«ВИЩА ШКОЛА»

В. М. Мойсеєнко

ПОМИЛУВАТИ
не можна
стратити

Київ
«ВИЩА ШКОЛА»
2011

УДК 343.292
ББК 67.3
М74

Науковий редактор *Олександр Євгенович Омельченко*,
кандидат юридичних наук

Редактор *Любов Тютюнник*

Мойсеєнко В.М.

М74 Помилувати не можна стратити: Наук.-інформ. вид. – К.: Вища шк., 2011. – 376 с.: іл.
ISBN 978-966-642-445-X

Дивовижна річ життя. Коли я навчався на третьому курсі юридичного факультету Київського державного університету ім. Т. Шевченка, до мене звернулася жителька нашого села з проханням написати клопотання про помилування її сина, засудженого військовим трибуналом під час проходження строкової військової служби. Я звернувся до свого викладача, професора Дмитра Спиридоновича Сусла, і він пояснив мені, як складається клопотання про помилування. Клопотання було підготовлене і направлене на адресу Президії Верховної Ради СРСР. Це – перший процесуальний документ, підготовлений мною.

І хіба міг я подумати в той час, що через 25 років очолю Службу з питань помилування Секретаріату Президента України.

Робота в Службі й ознайомлення з юридичною літературою засвідчили, що тема помилування, особливо його практична сторона, з різних причин фактично не висвітлені. Водночас, думаю, це питання викликає певний інтерес передусім у студентів юридичних факультетів, науковців, засуджених та їхніх батьків.

УДК 343.292
ББК67.3

ISBN 978-966-642-445-X

© В.М. Мойсеєнко, 2011
© «Вища школа», 2011

Передмова

Назва юридичної праці пана Віктора Мойсеєнка дивовижно вдала: «Помилювати не можна стратити». Кома не поставлена, і від цього маленького розділового знака залежить: буде людина жити чи її стратять. Без коми назва твору – загадка, а позаяк на кону не якась дрібничка, а життя людини, то загадка постає перед читачем як напружена психологічна інтрига: стратять чи не стратять? Очевидячки, таку інтригуючу назву більше годилось би дати художньому творові, проте й для наукової праці її притягальна сила стане в пригоді.

В. Мойсеєнко створив наукову працю, яка заповнює прогалину в українській юридичній літературі. Помилювання злочинців – постійна функція Президента держави. Злочинці становлять маленький сегмент суспільства і юридично помилювання стосується тільки їх. Проте злочин – кара – помилювання – це ті чинники, які впливають на все суспільство, бо коли злочинність мала, тоді громадяни почувають себе в безпеці, коли поширюється, тоді зростають стурбованість, знервованість і почуття небезпеки. Моральна атмосфера гіршає, і зростає незадоволення життям.

Праця В. Мойсеєнка сприяє розкріпаченню душ «совітських» громадян і робить їх більш відповідними демократичному суспільству тим, що підіймає завісу й оголює ту частину реального життя суспільства, яке в колоніальну добу було захищене за сімома великими печатками. У праці цікава статистика, яка наочно виявляє тіньовий бік моралі наших людей і допомагає поглянути на самого себе та на своїх ближніх збоку.

Автор тривалий час працював Керівником Служби з питань помилювання і має величезний досвід у цій сфері діяльності. Йому вдалося вкласти в логічну послідовну систему виклад історії помилювання, нормативну базу і практику, що склалася була в умовах незалежної української держави. Ка-

жуть: теорія допомагає швидше набувати життєвого досвіду. Праця В. Мойсеєнка – це добрий посібник, який, узагальнюючи великий досвід, допоможе кожному службовцеві українських правоохоронних органів швидше зорієнтуватися в новій для нього сфері державної діяльності.

У праці є ще вельми важливе питання – про справедливість кари й помилування. Комісія з помилування не розглядає вироки з точки зору їх обґрунтованості, а розглядає з огляду на зміст злочину, особу покараного, ставлення до скоєного, поведінку в ув'язненні, інші супровідні обставини та можливість чи неможливість помилувати. Злочинець має родичів, друзів, інших зацікавлених у помилуванні. Вони мають власну оцінку злочину, мобілізують собі на допомогу часом високих владоможців, часом самого Президента України, щоб витиснути в Комісії помилування. І тут для членів Комісії виникає іспит на твердість: чи вистачить її, щоб утриматися на принципі справедливості? Тут вельми важливо не схилитися на бік злочинця, забувши про його жертву. Тому скасування смертної кари, коли вбивцю не можна стратити, викликає питання: чому законодавець вважає життя вбивці дорожчим за життя людини, якого цей убивця її позбавив? Чого держава відходить від засади справедливості: якою чашею ви міряли, такою чашею і вам буде відміряно? Скасували смертну кару з бажання сподобатися Європі, хоч українське постгеноцидне суспільство не можна рівняти з європейськими демократичними правовими суспільствами і наше суспільство не готове до скасування страти.

Викладачі й студенти юридичних факультетів знайдуть у цій праці багато цікавої й повчальної інформації про всі стадії процесу, пов'язаного з підготовкою й поданням документів про клопотання, розглядом матеріалів, ухваленням Комісією рішення про рекомендацію Президенту про помилування чи відмову в помилуванні і т. ін. Кому довелося пройти цей шлях, той кожен черговий крок ступав уперед по мацки. Студенти – майбутні юристи, прочитавши книгу, що може слугувати їм посібником, отримують той обсяг знань, який їх навчить, як допомогти людям, які починають клопо-

татись про помилування. Посібник сприятиме засвоюванню ними самими і поширенню іншими почуття справедливості, а саме: суспільство не може не карати злочинців. Кожен злочин держава **зобов'язана** розслідувати й ухвалити юридично правильну оцінку. В юридично правильній оцінці виявляється справедливість, через це суд не має права призначати кару більшу від належної чи виправдати злочинця.

Діяльність Комісії за участі автора праці відбувалася в конструктивній атмосфері з почуттям корпоративної незалежності й відповідальності перед народом за справедливий характер рішень-рекомендацій Президенту. Приклади цього читач знайде в книзі.

Читач може мати інше уявлення про філософію злочину й кари, але в межах тепер прийнятих суспільством понять праця автора дає всебічне висвітлення важливої складової життя країни, і в цьому її новизна і важливість внеску в юридичну літературу й на допомогу державній практиці.

Почесний доктор права
Альбертського університету
(Канада)
Левко Лук'яненко

Моїм прекрасним викладачам із кримінального та кримінально-процесуального права Київського державного університету імені Тараса Шевченка

Павлу Семеновичу Матишевському

Василеві Івановичу Василенку

Дмитру Спиридоновичу Суслу

*та Станіславу Сергійовичу Яценку
присвячую*

Розділ 1. Історія помилування

1.1. Історія становлення інституту помилування

Немає сумніву в тому, що особа, яка притягається до кримінальної відповідальності за скоєний злочин, підлягає засудженню і їй у передбачених законом випадках має бути призначене покарання.

Однак навіть найстародавнішому кримінальному законодавству був відомий (а кримінальні кодекси всіх сучасних держав передбачають) ряд обставин, які звільняють від покарання.

Інститут помилування – один із прадавніх правових інститутів. Виникненню помилування передувало право потерпілого пробачити свого кривдника.

Помилування як звільнення від покарання існує на землі не менше чотирьох тисяч років. Принаймні згадка про помилування відноситься до ХХ століття до н.е. і міститься в єгипетському папірусі Берлінського музею, з якого можна дізнатися, що єгиптянин Синухе служив у армії фараона, а потім дезертирував. Він утік за кордон, довго поневірявся, переховувався в Сирії. Коли Синухе захотів повернутися на батьківщину, фараон Сенусерет I не лише дозволив утікачу-воїну по-

вернутися, а й пробачив його, хоча за таку провину накладалося суворе покарання.

В історичній літературі також трапляються згадки про помилування, що мало місце під час правління царя Вавилонії Хаммурапі та в епоху Римської імперії.

Крім того, в жодній історичній і культурній пам'ятці слова «милість» і «помилувати» не згадуються так часто, як у Біблії, особливо у Новозавітній її частині. Біблія підтверджує, що правом помилування здавна володіли представники влади. Так, правитель Понтій Пілат мав звичай на Великдень на вимогу народу випускати одного в'язня. Він хотів відпустити Ісуса, але народ побажав звільнити вбивцю Вараву. Пілат, підкоряючись традиціям, помилував злочинця.

Перші згадки про застосування амністії як державного заходу знаходимо в історії Стародавньої Греції, особливо у демократичних Афінах. Помилування порівняно з амністією має більш давнє походження. Поступово помилування стало набувати ознак амністії, тобто застосовуватися вже стосовно не лише конкретних осіб, а й широкого невизначеного кола громадян.

Отже, помилування виникло одночасно з державною владою і завжди є винятковою її прерогативою. Великий князь, монарх або правитель міг своїм владним рішенням полегшити становище певного злочинця.

Україна у цьому відношенні не стала винятком. Проте державна влада з часів Київської Русі не одразу набула відповідних ознак. Тривалий час публічна влада була недостатньо централізованою, князі Стародавньої Русі практично не залежали один від одного політично. Кожний із них у межах своєї території міг здійснювати помилування. Особливо це було поширено у періоди частих воєн, коли князі для надбання односторонніх милували своїх кривдників, іноді таке прощення було колективним. Після розпаду Давньоруської держави право помилування зосереджується в руках самодержців.

Тривалий час помилування не мало законодавчого закріплення, хоча застосовувалося досить часто, зазвичай з нагоди знаменних подій.

Руйнація традиційних підвалин життя часів Київської Русі, порушення сталих політично-династичних зв'язків призвели до того, що українські землі опинилися під зверхністю сусідніх держав, насамперед Литви, Польщі та Росії. Тому в той час помилування здійснювалося залежно від правових систем цих держав.

Так, у Великому князівстві Литовському особливим каральним засобом, який застосовувався тільки до представників шляхти, було «виволання» (викрикування), оскільки воно пов'язувалося з публічним оголошенням вироку. Виволання призводило до громадянської смерті засудженого. Така людина переставала існувати для закону як особистість: вона втрачала шляхетство, права на майно, змушена була переховуватися за кордоном, бо в разі «спіймання» її належало вбити. Від наслідків «виволання» міг звільнити тільки великокнязівський охоронний лист, так званий глейт.

У царській Росії вперше на законодавчому рівні помилування було передбачене Судебником 1550 року, який визначав, що особа залишається в немилості до визначення покарання або до настання помилування.

«Соборное Уложение» 1649 року прямо закріплювало за государем право помилування.

Уперше в Росії поняття помилування визначається в «Уложении о наказаниях уголовных и исправительных» 1845 року (до цього законодавство зазначало лише про належність права помилування государю).

Згідно зі ст.ст. 170 – 171 «Уложения о наказаниях уголовных и исправительных» помилування могло виходити від Верховної самодержавної влади і Монаршого милосердя й виражалося у скасуванні для винного каральних наслідків за вчинений ним злочин. В «Уложении» були зазначені такі види помилування: скасування покарання, визначеного вироком суду окремії особи, застосуван-

ня або заміна покарання на більш м'яке і можливе відновлення винного в його правах, усунення або припинення кримінального переслідування. Також була передбачена амністія – прощення або пом'якшення покарання чи незастосування або припинення кримінального переслідування відносно великої кількості осіб.

До 1905 року акти помилування в Росії видавалися у вигляді маніфесту, а з 1905 року стали видаватися у вигляді указу.

У період козацької держави особливе значення мало звичаєве козацьке право – сукупність правових звичаїв, що встановлювалися у житті козацтва. Важливість цього джерела підкреслює той факт, що відразу після приєднання України до Росії царська грамота від 25 березня 1654 р. надавала Війську Запорозькому право судитися «у своїх старшин по давнішим правам їх», тобто на основі звичаєвого права. База ж звичаєвого права закладалася якраз у XV – середині XVII століття. Норми звичаєвого права, які склалися у Запорозькій Січі, закріплювали військово-адміністративну організацію козацтва, роботу судових органів, види злочинів і покарань та інші відносини. Незважаючи на суворість, а інколи нещадність норм звичаєвого козацького права, в ньому була «чесність велика». У Запорозькій Січі врятувати козака від смертної кари могла жінка, яка побажала взяти його собі за чоловіка.

Козацтво всіляко відстоювало звичаєве козацьке право, побоюючись, що писане право зможе обмежити козацькі вільності.

Акти гетьмана видавалися у формі універсалів, ордерів, листів, декретів, грамот. Крім загальнообов'язкових універсалів, що стосувалися всього населення, органів влади й управління на всіх підвладних гетьману територіях, були й спеціальні, що стосувалися окремих категорій населення або окремих людей.

5 квітня 1710 року в м. Бендери (теперішня територія Республіки Молдова) гетьманом Війська Запо-

розького Пилипом Орликом було затверджено «Пакти і Конституцію прав і вольностей Війська Запорозького». Конституція закріплювала створення незалежної Української козацької держави в межах етнографічної національної території, визнаної Зборівською угодою 1649 року. Державна влада поділялася на законодавчу – Генеральна Рада, виконавчу – гетьман та його уряд і судову – Генеральний Суд. На думку як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців, це була перша європейська конституція в сучасному її розумінні, яка діяла на Правобережній Україні до 1714 року. Хоча Конституція прямо не містить положень щодо здійснення гетьманом помилування, але і не позбавляє його цього права. Навпаки, відповідно до Присяги новообраний гетьман Війська Запорозького Пилип Орлик зобов'язувався «здійснювати покарання причетних до злочинів згідно з буквою закону і повсякчас дотримувати справедливості».

Подальший розвиток інституту помилування на теренах України пов'язаний з поваленням у 1917 році самодержавства в Росії та розпадом Австро-Угорської імперії в 1918 році.

9 січня 1918 року Центральною Радою Української Народної Республіки ухвалюється IV «Універсал Української Центральної Ради», який проголошує Українську Народну Республіку самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною державою українського народу. 29 квітня відбувається сесія Центральної Ради, на якій приймається конституція УНР, але вона положень щодо здійснення помилування не передбачала. Того ж дня за підтримки Німеччини владу в Україні захоплює генерал Павло Скоропадський. Проголошується гетьманська держава і приймаються «Грамота до всього українського народу» та установчий правовий акт «Закони про тимчасовий державний устрій України», які скасовують усі акти, прийняті Центральною Радою.

Відповідно до акта «Закони про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 року оголошується, що влада управління належить виключно Гетьману України в межах усієї Української Держави. У пункті 7 цього акта зазначається: «Гетьманові належить помилування засуджених, полегшення кари і загальне прощення вчинених злочинних подій з скасуванням проти них переслідування і висвободження їх від суду і кари, а також складання казенних взімок і дарування милості в особистих випадках, коли цим не порушаються нічий охоронювані законом інтереси і громадянські права».

Акти Західноукраїнської Народної Республіки, проголошеної 13 листопада 1918 року, положень щодо здійснення помилування не передбачали.

Разом з тим Українською Народною Республікою часів Директорії передбачалось видання актів помилування Головою Директорії. Так, у Законі «Про тимчасове верховне правління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці» від 12 листопада 1920 року, ухваленому Радою Народних Міністрів та затвердженому Головою Директорії С.Петлюрою, вказано: «Директорія Української Народної Республіки в особі Голови Директорії іменем Української Народної Республіки: [...] г) видає на пропозицію Ради Народних Міністрів акти амністії та помилування [...]».

Створення в Харкові більшовиками українського радянського уряду та падіння Директорії в 1919 році засвідчили початок в Україні нового етапу розвитку конституційного процесу, а відповідно й інституту помилування.

На початку січня 1919 року виходить Маніфест Тимчасового робітничо-селянського уряду України. В березні 1919 року на базі Маніфесту ВУЦВК приймає Конституцію України, яка повторює Конституцію Російської Федерації 1918 року. Зі створенням у 1922 році Союзу Соціалістичних Радянських Республік і прийняттям у 1924 році Конституції ССРР до Конституції УСРР 1919 року вносяться зміни, пов'язані з розподілом компетенції. Однак

слід зазначити, що Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки 1919 та 1929 років не мали положень щодо здійснення помилування.

Питання про помилування та пом'якшення покарання передбачались у Декреті Ради Народних Комісарів України від 14 лютого 1919 року та інших актах центральних органів УСРР, а саме (документи подаються мовою оригіналу):

1.

**ДЕКРЕТ СОВЕТА НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ
УКРАИНЫ
от 14 февраля 1919 г.**

О помиловании и смягчении наказаний¹

Помилование и смягчение участи лиц, осужденных приговорами как прежних, так и ныне действующих судебных мест, осуществляется исключительно властью рабоче-крестьянского правительства Украины.

2.

**ВРЕМЕННОЕ ПОЛОЖЕНИЕ
О РЕВОЛЮЦИОННЫХ ТРИБУНАЛАХ
Утвержденное декретом
Совета Народных Комиссаров Украины
от 19 февраля 1919 г.²**

[Извлечение]

22. Ходатайства о помиловании и смягчении участи лиц, осужденных приговорами революционного трибунала, разрешаются Временным рабоче-крестьянским правительствам Украины и подаются через революционный трибунал; в случае поступления такового ходатайства, а также возбуждения такового по собственному усмотрению, революционный трибунал может приостановить исполнение смертного приговора [...]

¹ Михайленко П.П. Борьба с преступностью в Украинской ССР: Сб.: В 2-х т. – К.: Высш. шк., 1966. – Т.1. – С. 137.

² Там же. – С. 139.

3.

**ДЕКРЕТ ПРЕЗИДИУМА ВСЕРОССИЙСКОГО
ЦЕНТРАЛЬНОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА**

от 18 января 1922 г.

**О воспрещении непропуска кассационных жалоб
или ходатайств о помиловании¹**

Постановлением Президиума Центрального Исполнительного Комитета от 22 мая 1920 года (Собр. Указ. 1920 г. №48, ст. 214) и п. 2 ст. 10-й постановления Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета от 23 июня 1921 года (Собр. Указ. 1921 г. № 51, ст. 294), президиумам губернских исполнительных комитетов предоставлено право непропуска кассационных жалоб или ходатайств о помиловании по делам, по коим вынесен приговор к расстрелу.

Настоящим Президиум Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета постановляет приостановить действие указанных выше постановлений и впредь все кассационные жалобы или ходатайства о помиловании по приговорам к расстрелу в установленные сроки направлять в соответствующую инстанцию – Президиум Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета или Верховный Трибунал Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета без промедления.

4.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПРЕЗИДИУМА ВСЕУКРАИНСКОГО
ЦЕНТРАЛЬНОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА**

от 26 апреля 1922 г.

**Об отмене права губисполкомов не пропускать просьб
о помиловании и кассационных жалоб²**

Президиум ВУЦИК постановляет:

1. Постановление ВУЦИК от 15 июня 1921 года «О борьбе с хищениями в государственных складах и при транспортировании грузов», а также статью 3 постановления ВУЦИК от 18 ян-

¹ Маляренко В.Т., Музика А.А. Амністія та помилування в Україні: навч. посіб. – К.: Атіка, 2007. – С. 563.

² Михайленко П.П. Борьба с преступностью в Украинской ССР. – Т.1. – С. 420.

варя 1922 года «О борьбе с уголовным бандитизмом» – отметить.

2. По всем категориям преступлений, установленным в указанных постановлениях, восстановить общий порядок кассационного обжалования и подачи ходатайств о помиловании, согласно ст. 10 положения о едином верховном трибунале УССР от 25 июня 1921 г. (Собр. Узакон. 1921 г., № 14, ст. 385).

5.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПРЕЗИДИУМА ВСЕУКРАИНСКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА

от 20 сентября 1922 г.

О порядке рассмотрения Президиумом ВУЦИК ходатайств о смягчении участи лиц, осужденных судебными установлениями УССР¹

Во изменение существующего порядка принесения и рассмотрения ходатайств о смягчении участи лиц, осужденных судебными установлениями республики, Президиум ВУЦИК постановляет:

1. Ходатайства о смягчении участи лиц, осужденных судебными установлениями УССР, возбуждаемые самими осужденными и близкими им лицами, а равно учреждениями и организациями, приносятся на имя Президиума ВУЦИК и подаются либо в приемную по принятию прошений на имя Председателя ВУЦИК, либо непосредственно Председателю ВУЦИК.

2. Поступившие в Президиум ВУЦИК ходатайства передаются в отдел помилования, входящий в состав Секретариата ВУЦИК на правах п/отдела, подчиненного секретарю ВУЦИК.

3. Находящийся ныне в составе отдела Верховного судебного контроля Наркомюста стол помилования из ведения Наркомюста изъять и передать со всем техническим аппаратом, делами и кредитами Секретариату ВУЦИК.

4. Отдел помилования при ВУЦИК собирает необходимые сведения по делу лиц, возбудивших ходатайство о смягчении участи, затребует от подлежащих судебных и административ-

¹ Михайленко П.П. Борьба с преступностью в Украинской ССР. – С. 505–507.

ных органов подлинные производства по делам и представляет Президиуму ВУЦИК письменный немотивированный доклад о всех обстоятельствах дела и подробные сведения о личности осужденного, как по материалам дела, так и по прочим материалам, представленным Президиуму ВУЦИК.

5. Приостановление приведения в исполнение приговоров, по коим лица, о смягчении участи которых поступило ходатайство, присуждены к высшей мере наказания, производится по распоряжению Председателя ВУЦИК, а в его отсутствие – Секретаря ВУЦИК.

6. В случае одновременного принесения осужденным жалобы на приговор судебного установления в соответствующую судебную инстанцию и ходатайства о помиловании, рассмотрение последнего в порядке помилования приостанавливается впредь до разрешения дела судебной инстанцией.

Примечание. В случае отмены приговора высшей судебной инстанцией и передачи дела для нового рассмотрения, либо отмены или замены высшей меры наказания по жалобе осужденного иным видом наказания в судебном порядке, Президиум ВУЦИК не рассматривает ходатайства о смягчении участи до истечения установленного в ст. 7 сего постановления срока.

7. Повторные ходатайства о смягчении участи, кои Президиумом ВУЦИК были отклонены, не могут возбуждаться ранее трех месяцев после отклонения. Не ранее истечения этого же срока могут быть возбуждены ходатайства о смягчении участи лиц, коим высшая мера наказания была заменена иным наказанием в кассационном порядке.

8. Для составления докладов по делам о смягчении участи при отделе помилования могут состоять консультанты, назначаемые и увольняемые Секретариатом ВУЦИК.

9. По отдельным делам доклады Президиуму ВУЦИК могут быть представляемы специально уполномоченным докладчиком.

10. Разрешенные Президиумом ВУЦИК в порядке смягчения участи дела препровождаются отделом помилования для исполнения в соответствующие судебные установления.

11. При рассмотрении в Президиуме ВУЦИК вопросов о помиловании присутствует Народный комиссар юстиции.

Основний Закон (Конституція) Союзу Радянських Соціалістичних Республік (1924 р.), Конституція Автономної Молдавської Соціалістичної Республіки (1925 р.) та Положення про Центральний Виконавчий Комітет Союзу РСР (1923 р.) передбачали право здійснювати помилування у справах, які вирішили судові й адміністративні органи союзних республік за Центральними Виконавчими Комітетами відповідних союзних республік або їх Президіями.

Витяги з цих нормативних актів додаються.

1.

ОСНОВНОЙ ЗАКОН (КОНСТИТУЦИЯ) СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ РЕСПУБЛИК (1924 г.)¹

**Принят второй сессией ЦИК СССР первого созыва
6 июля 1923 г. и в окончательной редакции утвержден
постановлением II съезда Советов Союза ССР**

31 января 1924 г.

[Извлечение]

Глава первая

**О ПРЕДМЕТАХ ВЕДЕНИЯ ВЕРХОВНЫХ ОРГАНОВ
ВЛАСТИ СОЮЗА СОВЕТСКИХ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ
РЕСПУБЛИК**

1. Ведению Союза Советских Социалистических Республик, в лице его верховных органов, подлежат:

[...] ц) право амнистии, распространяемое на всю территорию Союза [...]

Глава десятая

О СОЮЗНЫХ РЕСПУБЛИКАХ

[...] 69. Право амнистии, а равно право помилования и реабилитации в отношении граждан, осужденных судебными и административными органами союзных республик, сохраняется за центральными исполнительными комитетами этих республик [...]

¹ Съезды Советов в документах. 1917 – 1936 гг. – М., 1960. – Т. III. – С. 40 – 54; Малярченко В.Т., Музика А.А. Амністія та помилування в Україні. – С. 61 – 62.

2.

**ПОЛОЖЕНИЕ О ЦЕНТРАЛЬНОМ ИСПОЛНИТЕЛЬНОМ
КОМИТЕТЕ СОЮЗА ССР (1923 г.)¹**

**Утверждено 3-й сессией ЦИК Союза ССР I созыва
12 ноября 1923 г.**

[Извлечение]

Статья 56. Центральному Исполнительному Комитету Союза ССР и его Президиуму принадлежит, согласно статье 1 Конституции Союза ССР, право амнистии, распространяемое на всю территорию Союза ССР, и право помилования по отдельным делам, разбиравшимся судебными или административными органами Союза ССР.

Примечание. Право амнистии, а также право помилования и реабилитации по отдельным делам, разбиравшимся судебными или административными органами союзных республик, принадлежит согласно ст. 69 Конституции Союза ССР Центральным Исполнительным Комитетам союзных республик или их Президиумам.

3.

**КОНСТИТУЦІЯ АВТОНОМНОЇ МОЛДАВСЬКОЇ СОЦІАЛІС-
ТИЧНОЇ РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (1925 р.)²**

[Витяг]

1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ

[...] 6. Верховна влада Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки здійснює право часткової амністії (помилування) в справах, які вирішили судові й адміністративні установи АМСРР відповідно до законів, що їх видає в цій справі Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет [...]

II. ПРО ВЕРХОВНІ ОРГАНИ ВЛАДИ АМСРР

11. За верховні органи влади Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки є:

а) Молдавський З'їзд Рад Робітничих, Селянських і Червоноармійських Депутатів;

¹ Ромашкин П.С. Амнистия и помилование в СССР. – М.: Госюриздат, 1959. – С. 53 – 54.

² Історія української Конституції / Упоряд.: А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко. – К.: Право, 1997. – С. 182 – 191.

б) Молдавський Центральний Виконавчий Комітет Рад і його Президія [...]

Болта,	23 квітня 1925 р.
Голова Першого Молдавського З'їзду Рад	Старий
Секретар Першого Молдавського З'їзду Рад	Бочачер
Харків,	10 травня 1925 р.
Голова ІХ Всеукраїнського З'їзду Рад	Петровський
Секретар ІХ Всеукраїнського З'їзду Рад	А.Буценко

Поряд із зазначеними актами помилування передбачалось і в Кримінально-процесуальному кодексі УСРР (1922 р.). Так, пункт 6 статті 4 глави І кодексу передбачав, що «кримінальне переслідування не може бути порушене, а порушене не може бути продовжено і підлягає закриттю на всіх стадіях процесу внаслідок акту [...] помилування окремих осіб, або закриття справ щодо них за постановою Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету чи його Президії в порядку наданих йому законом прав [...]». Кримінальним кодексом УСРР 1922 року положення щодо здійснення помилування не врегульовувалось. У подальшому питання помилування вже передбачались у Кримінальному та Кримінально-процесуальному кодексах УСРР (1927 р.).

Особливе значення в той період мали інші нормативно-правові акти, у тому числі роз'яснення Верховного Суду УСРР, які також врегульовували питання щодо помилування.

Так, у Постанові Народного Секретаріату України «Про введення народного суду» від 4 січня 1918 року у пункті 20 зазначалось, що «право помилування, дострокового звільнення, умовного засудження і поновлення в правах засуджених народними судами належить виключно тим же судам [...]».

Інші документи подаються мовою оригіналу.

1.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ ВСЕУКРАИНСКОГО
ЦЕНТРАЛЬНОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА
И СОВЕТА НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ УССР
от 16 июня 1926 г.**

**О сроке поражения прав осужденных, которым в порядке
помилования высшая мера социальной защиты
заменена лишением свободы¹**

Всеукраинский Центральный Исполнительный Комитет и Совет Народных Комиссаров постановили:

В случае, когда вынесенная приговором суда высшая мера социальной защиты – расстрел заменена Всеукраинским Центральным Исполнительным Комитетом, в порядке помилования, лишением свободы на определенный срок без освобождения от поражения прав, указанных в пунктах 1, 2 и лит. «а» п. 4 ст. 40 Уголовного кодекса УССР (СУ УССР 1923 г., № 36, ст. 511), сроком поражения прав считать пять лет со времени отбытия меры социальной защиты или условно-досрочного освобождения, если в постановлении Всеукраинского Центрального Исполнительного Комитета не будет сделано иного указания по этому вопросу.

2.

**ЦИРКУЛЯР № 22 ВЕРХОВНОГО СУДА УССР
от 10 апреля 1925 г.**

**О строгой изоляции по приговорам к высшей мере социальной
защиты, изменяемым ВУЦИКом в порядке помилования²**

Ввиду возникающих затруднений при проведении в исполнение приговоров, по которым избранная мера социальной защиты – расстрел – заменена ВУЦИКом лишением свободы, без указания относительно строгой изоляции, Верховный суд разъясняет:

Санкции статей Уголовного кодекса, предусматривающих высшую меру социальной защиты – расстрел, при смягчающих обстоятельствах допускают назначение лишения свободы со

¹ Михайленко П.П. Борьба с преступностью в Украинской ССР. – Т.2. – С. 260.

² Там же. – Т.1. – С. 700.

строгой изоляцией. В силу чего лишение свободы, избранное ВУЦИКом в порядке помилования, взамен высшей меры социальной защиты, без указания относительно строгой изоляции, сопровождается последней.

3.

ЦИРКУЛЯР № 31 ВЕРХОВНОГО СУДА УССР

от 27 мая 1925 г.

**О порядке исполнения приговоров в случаях,
когда часть осужденных к высшей мере социальной защиты
подала касжалобы в Верховный суд,
а другая часть – просьбу о помиловании¹**

На местах встречаются затруднения при разрешении вопросов, связанных с приведением приговора в исполнение, в случае подачи осужденными к высшей мере социальной защиты просьбы о помиловании.

Верховный суд разъясняет:

1. В случае, если часть осужденных к высшей мере социальной защиты подала касжалобы в Верховный суд, а другая часть подала или просьбы о помиловании, или же вообще воздержалась от подачи и касжалобы и прошения о помиловании, следует руководствоваться циркуляром Верхсуда № 51 от 7 октября 1924 г. (Бюл. НКЮ 1924 г., №40).

2. В случае, если все осужденные или осужденный подали лишь просьбу о помиловании без кассационной жалобы, следует руководствоваться п. 5 постановления Президиума ВУЦИКа от 20.IX.1922 г. «О порядке рассмотрения Президиумом ВУЦИКа ходатайства о смягчении участи лиц, осужденных судебными установлениями УССР» (СУ, 1922 г., № 42, ст. 616).

3. В случае подачи осужденным или осужденными касжалобы и просьбы о помиловании или одной касжалобы без просьбы о помиловании, руководствоваться ст. 450 Угол. проц. кодекса.

4. В случае, если часть осужденных к высшей мере социальной защиты подала просьбы о помиловании без касжалоб, а другая часть от подачи жалоб и ходатайств воздержалась, в отношении

¹ Михайленко П.П. Борьба с преступностью в Украинской ССР. – С. 704 – 705.

лиц, подавших просьбы о помиловании, руководствоваться вышеуказанным постановлением ВУЦИКа от 20.IX.1922 года, а в отношении остальных – п. I ст. 450 Уголовно-процессуального кодекса.

4.

ЦИРКУЛЯР № 36 ВЕРХОВНОГО СУДА УССР

от 9 июня 1925 г.

О разъяснении осужденным к высшей мере социальной защиты права ходатайства перед ВУЦИКом о помиловании¹

Учитывая, что некоторые из осужденных к высшей мере социальной защиты, благодаря своему низкому уровню развития и неосведомленности, лишены возможности наравне с остальными гражданами УССР обратиться в Президиум ВУЦИКа с просьбой о помиловании, Верховный суд настоящим предлагает, в случаях вынесения приговоров с высшей мерой социальной защиты судам, в лице председательствующих, после провозглашения приговора, наряду с разъяснением о праве и порядке подачи кассационных жалоб, также разъяснять осужденным об их праве и возможности ходатайствовать перед Президиумом ВУЦИКа о помиловании.

У зв'язку з прийняттям у грудні 1936 року нової Конституції СРСР у 1937 році приймається Конституція Української РСР.

Конституція СРСР 1936 року закріплювала, що Президія Верховної Ради СРСР здійснює право помилювання (глава III, стаття 49, пункт «к»), а Верховна Рада Союзної республіки користується правом [...] помилювання громадян, засуджених судовими органами Союзної республіки [...] (глава IV, стаття 60, пункт «г»).

На підставі цих норм Конституція УРСР (1937 р.) закріплювала відповідне право помилювання громадян за найвищими органами державної влади УРСР (витяг з Основного закону додається).

¹ Михайленко П.П. Борьба с преступностью в Украинской ССР. – Т.1. – С. 705.

**КОНСТИТУЦІЯ (ОСНОВНИЙ ЗАКОН) УКРАЇНСЬКОЇ
РАДЯНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1937 р.)¹**

Затверджена постановою Надзвичайного XIV

Українського З'їзду Рад 30 січня 1937 р.

(текст наведений у редакції Закону Верховної Ради УРСР
від 28 червня 1947 р.)

[Витяг]

Розділ II. ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ

[...] Стаття 19. До відання Української Радянської Соціалістичної Республіки в особі її найвищих органів державної влади і органів державного управління належать:

[...] х) амністія і помилування громадян, засуджених судовими органами Української РСР [...]

**Розділ III. НАЙВИЩІ ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ
УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ
СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ**

[...] Стаття 30. Президія Верховної Ради Української РСР:

[...] з) здійснює право помилування громадян, засуджених судовими органами Української РСР [...]

Норми щодо помилування також передбачались і в Основах кримінального законодавства Союзу РСР і Союзних республік (1958 р.), Основах кримінального судочинства Союзу РСР і Союзних республік (1958 р.), Основах виправно-трудового законодавства Союзу РСР і Союзних республік (1969 р.), Кримінальному кодексі Української РСР (1960 р.), Кримінально-процесуальному кодексі Української РСР (1960 р.) та у Виправно-трудоному кодексі Української РСР (1971 р.).

Так, зокрема:

¹ Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки. – К., 1937.

1.

**ОСНОВЫ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА
СОЮЗА ССР И СОЮЗНЫХ РЕСПУБЛИК (1958 г.)¹**

Утверждены Законом от 25 декабря 1958 г.

[Извлечение]

Раздел IV

**О НАЗНАЧЕНИИ НАКАЗАНИЯ
И ОБ ОСВОБОЖДЕНИИ ОТ НАКАЗАНИЯ**

[...] Статья 46. Освобождение от отбывания наказания

Освобождение осужденного от отбывания наказания, а также смягчение назначенного наказания, кроме освобождения от наказания или смягчения наказания в порядке амнистии и помилования, может применяться только судом в случаях и в порядке, указанных в законе [...]

2.

**ОСНОВЫ УГОЛОВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА
СОЮЗА ССР И СОЮЗНЫХ РЕСПУБЛИК (1958 г.)²**

Утверждены Законом от 25 декабря 1958 г.

[Извлечение]

Раздел I

ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

[...] Статья 5. Обстоятельства, исключающие производство по уголовному делу

Уголовное дело не может быть возбуждено, а возбужденное дело подлежит прекращению:

[...] 4) вследствие акта амнистии, если он устраняет применение наказания за совершенное деяние, а также ввиду помилования отдельных лиц [...]

¹ Ведомости Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик. – 1959. – № 1. – Ст. 6.

² Там же. – Ст. 15.

3.

ОСНОВЫ ИСПРАВИТЕЛЬНО-ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА СОЮЗА ССР И СОЮЗНЫХ РЕСПУБЛИК (1969)¹

Утверждены и введены в действие с 1 ноября 1969 г.

Законом СССР от 11 июля 1969 г.

(Ведомости Верховного Совета СССР. – 1969. – № 29. – Ст. 247)

с дополнениями и изменениями, внесенными Указом

Президиума Верховного Совета СССР от 26 апреля 1973 г.

[Извлечение]

Раздел V

**ОСНОВАНИЯ ОСВОБОЖДЕНИЯ ОТ ОТБЫВАНИЯ
НАКАЗАНИЯ; ПОМОЩЬ ЛИЦАМ, ОСВОБОЖДЕННЫМ ИЗ
МЕСТ ЛИШЕНИЯ СВОБОДЫ; НАБЛЮДЕНИЕ И НАДЗОР
ЗА НИМИ**

Статья 46. Основания освобождения от отбывания наказания

Осужденные освобождаются от наказания по отбытии срока наказания и по другим основаниям, установленным законом [...]

4.

КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНСЬКОЇ РСР (1960 р.)²

Затверджений Законом УРСР від 28 грудня 1960 р.;

введений в дію з 1 квітня 1961 р.

[Витяг]

Глава V. Про призначення покарання

і про звільнення від покарання

[...] Стаття 54. Звільнення від відбування покарання

Звільнення засудженого від відбування покарання, а також пом'якшення призначеного покарання, крім звільнення від покарання або пом'якшення покарання в порядку амністії та помилування, може застосовуватись тільки судом у випадках і в порядку, зазначених у законі [...]

¹ Маляренко В.Т., Музика А.А. Амністія та помилування в Україні. – С. 70.

² Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – №2. – Ст. 14.

5.

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС
УКРАЇНСЬКОЇ РСР (1960 р.)¹**

**Затверджений Законом УРСР від 28 грудня 1960 р.;
введений в дію з 1 квітня 1961 р.**

(Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 2. – Ст. 15)
із змінами і доповненнями, внесеними згідно з Указами
Президії Верховної Ради Української РСР від 10 вересня 1962 р.,
№ 6834-10 від 16 квітня 1984 р.

[Витяг]

Розділ перший

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Глава I

Основні положення

[...] Стаття 6. Обставини, що виключають провадження в кримінальній справі

Кримінальну справу не може бути порушено, а порушена справа підлягає закриттю:

[...] 4) внаслідок акту амністії, якщо він усуває застосування покарання за вчинене діяння, а також в зв'язку з помилуванням окремих осіб [...]

[...] Якщо обставини, зазначені в пунктах 1, 2, 3 і 4 цієї статті, виявляються в стадії судового розгляду, суд доводить розгляд справи до кінця і у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 цієї статті, постановляє виправдувальний вирок, а у випадках, передбачених пунктами 3 і 4, – обвинувальний вирок із звільненням засудженого від покарання.

Закриття справи на підставах, зазначених у пунктах 3 і 4 цієї статті, не допускається, якщо обвинувачений проти цього заперечує. В цьому разі провадження у справі продовжується в звичайному порядку [...]

¹ Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР: по состоянию на 1 окт. 1984 г. / Министерство юстиции УССР. – Офиц. текст. – К.: Политиздат Украины, 1984. – 317 с.

Розділ третій
ПРОВАДЖЕННЯ СПРАВ У СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ
Глава 28

Постановлення вироку

[...] Стаття 341. Проголошення вироку

Після підписання вироку судді повертаються до залу засідання, де головуючий або один з суддів проголошує вирок.

[...] Головуючий роз'яснює підсудному, його законному представникові, а також потерпілому, цивільному позивачеві, цивільному відповідачеві та їх представникам зміст вироку, строки і порядок його оскарження. Якщо підсудного засуджено до виняткової міри покарання – розстрілу, головуючий роз'яснює йому його право подати клопотання про помилування [...]

6.

**ВИПРАВНО-ТРУДОВИЙ КОДЕКС
УКРАЇНСЬКОЇ РСР (1971 р.)¹**

**Затверджений Законом УРСР № 3325-07 від 23 грудня 1970 р.
введений в дію Указом Президії Верховної Ради УРСР
№ 3636. – 07 від 19 травня 1971 р.**

[Витяг]

Розділ VII

ПІДСТАВИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ
ПОКАРАННЯ;

ДОПОМОГА ОСОБАМ, ЗВІЛЬНЕНИМ З МІСЦЬ
ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ; НАГЛЯД ЗА ОСОБАМИ,
ЗВІЛЬНЕНИМИ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ

Глава 20. Підстави і порядок звільнення від відбування покарання

Стаття 108. Підстави звільнення від відбування покарання.

Засуджені звільняються від покарання за таких підстав:

[...]

– у зв'язку з помилуванням [...]

¹ Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 1. – Ст. 6.

Крім цього, при застосуванні окремих кримінально-процесуальних норм Пленумом Верховного Суду СРСР видавались відповідні роз'яснення про їх застосування до засуджених, у тому числі щодо помилуваних осіб.

Наприклад:

1.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА СССР
от 22 декабря 1964 г. № 18**

**О некоторых процессуальных вопросах, возникших
в судебной практике при исполнении приговора¹**

[Извлечение]

2. Разъяснить, что в силу ст. 368 УПК РСФСР и соответствующих статей УПК других союзных республик, помимо вопросов, прямо указанных в этих статьях, суды при возникшей к тому необходимости вправе разрешать в порядке, предусмотренном ст. 369 УПК РСФСР и соответствующими статьями УПК других союзных республик, лишь такие сомнения и неясности, возникающие в результате недостатков приговора, решение которых не затрагивает существо приговора и не влечет ухудшения положения осужденного, как, например:

а) о применении акта амнистии, если применение амнистии является обязательным и суд при постановлении приговора не входил в обсуждение этого вопроса [...]

3. Кроме того, суды в порядке ст. 369 УПК РСФСР и соответствующих статей УПК других союзных республик могут устранять иные неясности, возникшие после вынесения приговора в связи с изменением обстоятельств и условий к моменту его исполнения.

В частности, к таким вопросам относятся:

а) неприведение приговора в исполнение в части конфискации имущества, если актом амнистии или помилования осужденный полностью освобожден от наказания и если ко дню издания акта об амнистии или помилования приговор в части конфискации не был приведен в исполнение [...]

¹ Сборник постановлений Пленума Верховного Суда СССР 1924 – 1986 гг. – М., 1987. – С. 770 – 774.

2.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПЛЕНУМА ВЕРХОВНОГО СУДА СССР
от 19 октября 1971 г. № 9**

**О судебной практике условно-досрочного освобождения
осужденных от наказания и замены неотбытой части наказания
более мягким¹
[Извлечение]**

13. В тех случаях, когда наказание осужденному было смягчено актом амнистии или помилования либо определением (постановлением) суда, суд при применении условно-досрочного освобождения от наказания и замене наказания более мягким должен исчислять фактическую часть отбытого наказания, исходя из наказания, установленного актом амнистии или помилования либо определением (постановлением) суда [...]

При розгляді інституту помилування часів СРСР наукове значення мають і правозастосовчі акти щодо засуджених, які видавалися найвищими органами радянської влади.

Зокрема (подається мовою оригіналу):

1.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЦЕНТРАЛЬНОГО
ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА СОЮЗА ССР
от 4 августа 1933 г.**

**О предоставлении льгот участникам строительства
Беломорско-Балтийского канала имени тов. Сталина²
(СЗ СССР. – 1933. – № 50. – Ст. 294)**

В связи с успешным окончанием строительства Беломорско-Балтийского канала имени тов. Сталина, сооружения, имеющего огромное народнохозяйственное значение, и передачей кана-

¹ Сборник постановлений Пленума Верховного Суда СССР 1924 – 1986 гг. – М., 1987. – С. 515 – 525.

² Маляренко В.Т., Музика А.А. Амністія та помилування в Україні. – С. 571.

ла в эксплуатацию Центральный Исполнительный Комитет Союза ССР постановляет:

1. Принять к сведению, что к моменту окончания строительства Беломорско-Балтийского канала имени тов. Сталина органами ОГПУ Союза ССР уже полностью освобождены от дальнейшего отбывания мер социальной защиты 12 484 человека, как вполне исправившиеся и ставшие полезными для социалистического строительства, и сокращены сроки отбывания мер социальной защиты в отношении 59 516 человек, осужденных на разные сроки и проявивших себя энергичными работниками на строительстве.

2. За самоотверженную работу на строительстве Беломорско-Балтийского канала имени тов. Сталина снять судимость и восстановить в гражданских правах 500 человек по представленному ОГПУ Союза ССР списку.

3. Поручить ОГПУ Союза ССР обеспечить дальнейшее поднятие квалификации в строительном деле наиболее талантливых работников из числа бывших уголовников-рецидивистов и при поступлении их в учебные заведения обеспечить стипендией.

2.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЦЕНТРАЛЬНОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА И СОВЕТА НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ СССР от 14 июля 1937 г.

О награждении и льготах для строителей канала Москва – Волга

(СЗ СССР. – 1937. – № 46. – Ст. 187)

[Извлечение]

В связи с окончанием в установленный правительством срок строительства канала Москва – Волга и передачей его в эксплуатацию Центральный Исполнительный Комитет и Совет Народных Комиссаров СССР постановляют:

3. Предложить Народному Комиссариату Внутренних Дел СССР представить в Центральный Исполнительный Комитет и

¹ Маляренко В.Т., Музыка А.А. Амністія та помилування в Україні. – С. 572.

Совет Народных Комиссаров СССР списки бывших заключенных, добровольно оставшихся для работы на канале по вольному найму, особо отличившихся на строительстве канала Москва – Волга, для снятия с них судимости.

4. Досрочно освободить за ударную работу на строительстве канала Москва – Волга 55 000 заключенных.

Обязать Всесоюзный Центральный Совет Профессиональных Союзов принять меры к скорейшему их устройству на работу.

5. Предложить Народному Комиссариату Внутренних Дел СССР при освобождении заключенных за ударную работу на строительстве канала Москва – Волга выдавать им, кроме специальных удостоверений, свидетельствующих об их работе на канале Москва – Волга, также проездные билеты и денежные награды в размере от 100 до 500 рублей.

3.

УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

от 16 апреля 1938 г.

**О снятии судимости с бывших заключённых,
добровольно оставшихся после отбытия срока наказания
для работы на строительстве канала Москва – Волга¹**

1. Удовлетворить ходатайство НКВД СССР и снять судимость с бывших заключённых, добровольно оставшихся на работе по постройке канала Москва – Волга и других объектах по вольному найму и особо отличившихся в количестве 600 человек, согласно прилагаемых трех протоколов.

2. Поручить НКВД СССР на основании настоящего Указа выдать перечисленным в указанных протоколах лицам справки о снятии с них судимости.

¹ Ведомости Верховного Совета СССР. – 1938. – № 6.

4.

**РІШЕННЯ ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР
ПРО ЧАСТКОВЕ ЗАДОВОЛЕННЯ 21 КВІТНЯ 1955 р.
КЛОПОТАННЯ ПРЕЗИДЕНТА
АВСТРІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
ЩОДО ПОМИЛУВАННЯ АВСТРІЙСЬКИХ ГРОМАДЯН,
ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ В СРСР¹**

*(назва документа наведена в авторській редакції
В.Т. Малярєнка, А.А. Музики)*

В ПРЕЗИДИУМЕ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

Как сообщалось в печати, на приеме К.Е. Ворошиловым Правительственной Делегации Австрии 13 апреля с. г. Федеральный Канцлер г-н Ю. Рааб передал Председателю Президиума Верховного Совета СССР К.Е.Ворошилову послание Президента Австрийской Республики Теодора Кернера, в котором содержалась просьба о помиловании австрийцев, отбывающих наказание в Советском Союзе за совершенные ими во время войны преступления против советского народа.

Президиум Верховного Совета СССР рассмотрел 21 апреля с. г. упомянутое послание Президента Австрийской Республики.

В связи с 10-летием восстановления Австрийской Республики в результате освобождения Австрии Советской Армией от гитлеровского господства и желая способствовать дальнейшему укреплению дружбы и сотрудничества между советским и австрийским народами, Президиум Верховного Совета СССР признал возможным освободить досрочно 613 австрийских граждан, отбывающих наказание в Советском Союзе, и разрешить им возвратиться в Австрию.

В отношении 74 осужденных австрийских военнопленных, которых соответствующие советские органы не нашли возможным освободить от дальнейшего отбывания наказания ввиду тяжести совершенных ими на территории СССР преступлений, Президиум Верховного Совета СССР принял решение: пере-

¹ Малярєнко В.Т., Музика А.А. Амністія та помилування в Україні. – С. 575 – 576.

дать указанных лиц в распоряжение Австрийского правительства как военных преступников.

Для дальнейшего отбывания наказания в СССР оставляются 39 австрийских гражданских лиц, осужденных в последнее время за активную шпионскую деятельность против СССР в пользу иностранных разведок, с тем, что эти лица будут переданы австрийским властям в момент ухода советских войск из Австрии.

5.

УКАЗ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

от 28 сентября 1955 г.

О досрочном освобождении германских граждан, осужденных судебными органами СССР за совершенные ими преступления против народов Советского Союза в период войны¹

Принимая во внимание ходатайство Президента и Правительства Германской Демократической Республики от 27 июля с. г. и ходатайство Правительства Германской Федеральной Республики о досрочном освобождении и возвращении на родину германских граждан, отбывающих наказание за преступления, совершенные ими против народов Советского Союза в период войны, учитывая, что со времени окончания войны прошло более десяти лет и военные преступники, осужденные за свои преступления, уже отбыли значительную часть срока наказания, Президиум Верховного Совета СССР постановляет:

1. Освободить досрочно от отбывания наказания 8 877 германских граждан и репатриировать их в зависимости от местожительства в Германскую Демократическую Республику и в Германскую Федеральную Республику.

2. Передать 749 германских граждан как военных преступников соответственно в распоряжение Правительства Германской Демократической Республики и Правительства Германской Федеральной Республики, в зависимости от местожительства этих граждан, поскольку Президиум Верховного Совета СССР не счел возможным досрочно освободить указанных лиц от даль-

¹ Ведомости Верховного Совета СРСР. – 1955. – № 17.

нейшого отбывання наказання ввиду особою тяжести совершенных ими преступлений против советского народа.

Інститут помилування радянською владою у післявоєнний період також застосовувався і в боротьбі з визвольним рухом українців на територіях західних областей Радянської України.

Так, у Зверненні Президії Верховної Ради УРСР, Ради Народних Комісарів УРСР і Центрального комітету КП(б)У до населення західних областей Радянської України від 26 лютого 1946 року зазначалось:

**До населення західних областей Радянської України
Звернення Президії Верховної Ради УРСР, Ради Народних
Комісарів УРСР і Центрального Комітету КП(б)У¹**
(Вільна Україна. – 1946. – 2 березня)

[Витяг]

Нешадно роздаavimo мерзенні фашистські покидьки!

Ми також закликаємо тих, хто ще продовжує ховатись від органів радянської влади, підтримує злочинний зв'язок з бандитами, рішуче порвати з ними і допомагати органам радянської влади швидше покінчити з українсько-німецькими націоналістами і чесною роботою спокутувати свою провину перед народом. Радянська влада помилує того, хто від широкого серця покається у своїх злочинах і буде чесно працювати [...]

Голова Президії ВР УРСР

М. Гречуха

Голова РНК УРСР

М. Хрущов

Секретар ЦК КП(б)У

Д.Коротченко

м. Київ

26 лютого 1946 р.

На виконання передбачених Конституцією СРСР норм (стаття 49 пункт «к», стаття 60 пункт «г») Президією Верховної Ради СРСР було видано кілька нормативних актів, які врегульовували порядок розгляду клопотань про помилування.

¹ Маляренко В.Т., Музика А.А. Амністія та помилування в Україні. – С. 574.

Зокрема:

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПРЕЗИДИУМА
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР от 5 июня 1953 г.¹
О порядке рассмотрения в Президиуме Верховного
Совета СССР ходатайств о помиловании
(без опубликования в печати)**

1. Установить следующий порядок рассмотрения в Президиуме Верховного Совета СССР ходатайств о помиловании осужденных к высшей мере наказания:

а) все ходатайства о помиловании осужденных к высшей мере наказания рассматривать на заседаниях Президиума Верховного Совета СССР;

б) предварительную проверку материалов по ходатайствам о помиловании проводить Председателю Президиума Верховного Совета СССР и Секретарю Президиума Верховного Совета СССР с участием Генерального Прокурора СССР, Председателя Верховного Суда СССР и представителей Министерства внутренних дел СССР и Министерства юстиции СССР;

в) Председатель Верховного Суда СССР представляет в Президиум Верховного Совета СССР справку по каждому делу с указанием принятого по нему Верховным Судом СССР решения;

г) по каждому ходатайству о помиловании осужденных к высшей мере наказания Генеральный Прокурор СССР в двухнедельный срок со дня поступления ходатайства о помиловании представляет свое заключение.

2. Ходатайства о помиловании осужденных к другим мерам наказания разрешать в следующем порядке:

а) материалы по ходатайствам о помиловании предварительно рассматривать Председателю Президиума Верховного Совета СССР и Секретарю Президиума Верховного Совета СССР с участием Генерального Прокурора СССР, Председателя Верховного Суда СССР и представителей Министерства внутренних дел СССР и Министерства юстиции СССР;

¹ Постановление ПВС СССР от 5 июня 1953 г. «О порядке рассмотрения в Президиуме Верховного Совета СССР ходатайств о помиловании». – М., 1953. – С. 2.

б) предложения по этим ходатайствам вносить на рассмотрение Президиума Верховного Совета СССР;

в) ходатайства о помиловании осужденных к лишению свободы за контрреволюционные преступления, крупные хищения социалистической собственности, бандитизм и умышленное убийство вносить на рассмотрение Президиума Верховного Совета СССР при наличии в деле заслуживающих внимания обстоятельств, а также по специальному представлению судебных органов, Министерства юстиции СССР или Министерства внутренних дел СССР, Генеральному Прокурору СССР представлять по этим ходатайствам свои заключения.

3. Решения Президиума Верховного Совета СССР по ходатайствам о помиловании осужденных к высшей мере наказания, а также к другим мерам наказания направлять для исполнения: по ходатайствам о помиловании осужденных к высшей мере наказания – в Верховный Суд СССР, а по ходатайствам осужденных к другим мерам наказания – в Министерство юстиции СССР.

4. Поступающие в Президиум Верховного Совета СССР ходатайства о помиловании лиц, осужденных судебными органами союзных республик, если эти ходатайства не были рассмотрены Президиумами Верховных Советов союзных республик, передавать на разрешение Президиумов Верховных Советов соответствующих союзных республик.

Председатель Президиума
Верховного Совета СССР
Секретарь Президиума
Верховного Совета СССР
Москва, Кремль

К. Ворошилов

Н. Пегов

5 июня 1953 г.

Крім цього нормативного акта порядок розгляду клопотань про помилування врегульовувався також постановами Президії Верховної Ради СРСР «Про порядок розгляду клопотань про помилування осіб, засуджених судовими органами союзних республік» від 25 квітня 1956 року та «Про передачу на розгляд Президій Верховних Рад союзних республік клопотань про поми-

лування цивільних осіб, засуджених військовими трибуналами за деякі державні злочини, а також осіб, засуджених транспортними судами» від 19 червня 1958 року.

Порядок здійснення найвищими органами державної влади Української РСР права помилування встановлювався постановою Президії Верховної Ради Української РСР від 20 липня 1953 року «Про порядок розгляду в Президії Верховної Ради Української РСР клопотань про помилування».

Зокрема:

**ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ
РАДИ УКРАЇНСЬКОЇ РСР від 20 липня 1953 року
Про порядок розгляду в Президії Верховної Ради
Української РСР клопотань про помилування¹
(без публікації в пресі)**

1. Встановити слідуючий порядок розгляду і вирішення в Президії Верховної Ради Української РСР клопотань про помилування засуджених до різних заходів покарання:

а) матеріали по клопотаннях про помилування попередньо розглядати Голові Президії Верховної Ради Української РСР та Секретарю Президії Верховної Ради Української РСР за участю Прокурора Української РСР, Голови Верховного Суду Української РСР та представників Міністерства юстиції Української РСР і Міністерства внутрішніх справ Української РСР;

б) пропозиції по цих клопотаннях вносити на розгляд Президії Верховної Ради Української РСР;

в) клопотання про помилування засуджених до позбавлення волі за контрреволюційні злочини, великі крадіжки і розтрата соціалістичної власності, бандитизм та навмисне вбивство вносити на розгляд Президії Верховної Ради Української РСР тільки при наявності в справах обставин, які заслуговують уваги, а також по спеціальному поданню судових органів, Міністерства

¹ Постанова ПВР Української РСР від 20 липня 1953 року «Про порядок розгляду в Президії Верховної Ради Української РСР клопотань про помилування». – К., 1953. – С. 1.

юстиції Української РСР або Міністерства внутрішніх справ Української РСР. Прокурору Української РСР подавати по цих клопотаннях свої висновки.

2. Постанови Президії Верховної Ради Української РСР про помилування засуджених надсилати для виконання в Міністерство юстиції Української РСР.

3. Клопотання, що надходять в Президію Верховної Ради Української РСР про помилування осіб, засуджених судовими органами СРСР, надсилати на вирішення Президії Верховної Ради СРСР.

Однак ці нормативні акти не вирішували всі проблемні питання інституту помилування. Тому норми щодо помилування постійно вдосконалювалися з огляду на існуючий принцип законності, правила юридичної техніки, зміни законодавства СРСР та союзних республік, ішов постійний пошук оптимальних формул здійснення помилування, права людини стали набувати особливого значення.

Наступні редакції нормативних актів про порядок розгляду клопотань про помилування мали такий зміст.

1.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПРЕЗИДИУМА
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР**

от 3 декабря 1961 г.

**О порядке рассмотрения в Президиуме Верховного Совета
СССР ходатайств о помиловании¹
(Не подлежит опубликованию)**

Президиум Верховного Совета СССР постановляет:

1. Установить, что в соответствии с пунктом «к» статьи 49 Конституции СССР Президиум Верховного Совета СССР рассматривает:

а) ходатайства о помиловании лиц, осужденных судебными коллегиями Верховного Суда СССР;

¹ Маляренко В.Т., Музыка А.А. Амнистія та помилування в Україні. – С. 577 – 583.

б) ходатайства о помиловании военнослужащих, осужденных военными трибуналами;

в) ходатайства о помиловании гражданских лиц, осужденных военными трибуналами в соответствии с подсудностью, установленной статьями 9, 10 и 12 Положения о военных трибуналах;

г) ходатайства о помиловании лиц, отбывающих наказание по приговорам судебных органов двух или более союзных республик.

Примечание: Ходатайства о помиловании осужденных рассматриваются лишь после вступления приговоров в законную силу.

д) ходатайства о помиловании осужденных, в отношении которых ранее состоялись постановления Президиума Верховного Совета СССР о замене смертной казни лишением свободы или о сокращении сроков наказания – независимо от судебного органа, вынесшего приговор.

2. Ходатайства о помиловании лиц, осужденных судебными органами союзных республик, рассматриваются Президиумами Верховных Советов соответствующих союзных республик, решения которых по этим ходатайствам являются окончательными.

3. Имея в виду особый характер исключительной меры наказания – смертной казни, предусмотренной Основами уголовного законодательства Союза ССР и союзных республик, установить, что Генеральный Прокурор СССР может входить в Президиум Верховного Совета СССР с представлениями по вопросам применения помилования в порядке пункта «к» статьи 49 Конституции СССР к лицам, осужденным к смертной казни судебными органами союзных республик. Представления вносятся после рассмотрения ходатайств о помиловании Президиумами Верховных Советов соответствующих союзных республик.

Установить, что объявление постановлений Президиумов Верховных Советов союзных республик об отклонении ходатайств о помиловании лиц, осужденных к смертной казни, и исполнение приговоров производятся не ранее чем по истечении пятнадцати суток после отклонения ходатайств.

4. Президиум Верховного Совета СССР применяет помилование к осужденным, как правило, по личным ходатайствам самих осужденных.

5. При рассмотрении ходатайства о помиловании принимаются во внимание личность осужденного, состав и характер совершенного им преступления, наличие прежних судимостей, применение к нему в прошлом амнистии, помилования, условно-досрочного и досрочного освобождения, отношение к труду, поведение и участие в общественной жизни в местах заключения, срок отбытого наказания, семейное положение и другие заслуживающие внимания обстоятельства, а также мнение администрации исправительно-трудового учреждения, наблюдательной комиссии, ходатайства общественных организаций или коллективов трудящихся.

6. Президиум Верховного Совета СССР применяет помилование в отношении осужденных к лишению свободы и более мягким мерам наказания, как правило, по отбытии ими не менее половины назначенных сроков наказания.

Помилование, как правило, не применяется к лицам, ранее досрочно освобожденным в порядке помилования от отбытия наказания и до истечения срока погашения судимости вновь совершившим преступления, а также к лицам, признанным в установленном законом порядке особо опасными рецидивистами.

7. Помилование применяется Президиумом Верховного Совета СССР в виде замены смертной казни лишением свободы или освобождения от отбытия основного или дополнительного наказания, а в отдельных случаях – в виде сокращения сроков наказания или замены неотбытой части срока лишения свободы более мягкой мерой наказания.

8. Президиум Верховного Совета СССР, кроме ходатайств о помиловании, рассматривает:

а) представления Прокуратуры СССР или Комитета государственной безопасности при Совете Министров СССР об освобождении от уголовной ответственности лиц, совершивших преступления;

б) в исключительных случаях – ходатайства о снятии судимости с лиц, указанных в статье 1 настоящего постановления;

в) заявления об освобождении от возмещения материального ущерба лиц, указанных в пунктах «а» – «в» статьи 1 настоящего постановления, после отбытия наказания этими лицами и при наличии ходатайств исполкомов районных (городских) Советов

депутатов трудящихся или администрации предприятий, учреждений или общественных организаций по месту работы или жительства заявителей.

Примечание: Заявления граждан об освобождении от возмещения материального ущерба, причиненного колхозам и другим кооперативным или общественным организациям, Президиумом Верховного Совета СССР не рассматриваются.

9. Установить следующий порядок рассмотрения в Президиуме Верховного Совета СССР ходатайств о помиловании лиц, осужденных к смертной казни, и представлений Прокуратуры СССР, указанных в статье 3 настоящего постановления:

а) предварительное рассмотрение материалов по ходатайствам и представлениям производится на Совещании у Председателя Президиума Верховного Совета СССР, Заместителя Председателя Президиума и Секретаря Президиума Верховного Совета СССР с участием Генерального Прокурора СССР, Председателя Верховного Суда СССР, Председателя Комитета государственной безопасности при Совете Министров СССР и Начальника Главного Политического Управления Советской Армии и Военно-Морского Флота.

Председатель Верховного Суда СССР представляет в Президиум Верховного Совета СССР справки по делам лиц, осужденных судебными коллегиями Верховного Суда СССР или военными трибуналами, с указанием своего мнения по существу каждого ходатайства и принятых судебных решений.

Генеральный Прокурор СССР представляет в Президиум Верховного Совета СССР не позднее чем в двухнедельный срок с момента поступления ходатайства о помиловании свое заключение;

б) все ходатайства о помиловании осужденных к смертной казни, а также представления Прокуратуры СССР, указанные в статье 3 настоящего постановления, с предложениями Совещания вносятся на рассмотрение Президиума Верховного Совета СССР.

10. Ходатайства о помиловании осужденных к лишению свободы и более мягким мерам наказания рассматриваются в Президиуме Верховного Совета СССР в следующем порядке:

а) предварительное рассмотрение материалов по ходатайствам о помиловании осужденных производится на Совещании

у Председателя Президиума Верховного Совета СССР или у Заместителя Председателя и Секретаря Президиума Верховного Совета СССР с участием Генерального Прокурора СССР, Председателя Верховного Суда СССР, Председателя Комитета государственной безопасности при Совете Министров СССР, Начальника Главного Политического Управления Советской Армии и Военно-Морского Флота или их заместителей;

б) ходатайства с предложениями Совещания о применении помилования к осужденным вносятся на рассмотрение Президиума Верховного Совета СССР;

в) по ходатайствам о помиловании осужденных, в отношении которых Совещанием признано нецелесообразным вносить предложения о применении помилования, заявителям сообщается об отклонении их ходатайств;

г) ходатайства о помиловании осужденных, отбывших незначительную часть назначенных им сроков наказания, а также ходатайства о помиловании лиц, осужденных за особо опасные преступления, или лиц, признанных в установленном законом порядке особо опасными рецидивистами, – независимо от срока отбытого наказания, вносятся на рассмотрение Совещаний и Президиума Верховного Совета СССР лишь при наличии особых обстоятельств или представлений центральных государственных учреждений, депутатов Верховного Совета СССР, органов суда, прокуратуры, госбезопасности или внутренних дел, наблюдательных комиссий, общественных организаций или коллективов трудящихся.

При отсутствии особых обстоятельств или соответствующих представлений заявителям сообщается об отклонении их ходатайств, о чем периодически докладывается Председателю Президиума Верховного Совета СССР или его заместителю;

д) по ходатайствам, вносимым на рассмотрение Президиума Верховного Совета СССР с предложениями о помиловании лиц, осужденных за особо опасные преступления, Генеральный Прокурор СССР, а по ходатайствам осужденных за особо опасные государственные преступления – также и Председатель Комитета государственной безопасности при Совете Министров СССР предварительно представляют свои заключения;

е) повторные ходатайства о помиловании лиц, осужденных за особо опасные преступления, при отсутствии заслуживающих внимания новых обстоятельств рассматриваются, как правило, по истечении одного года, а лиц, осужденных за менее опасные преступления, – по истечении шести месяцев с момента отклонения предыдущих ходатайств. Поступившие до истечения указанных сроков повторные ходатайства приобщаются к имеющимся материалам.

11. Решения Совещания по предварительному рассмотрению ходатайств о помиловании у Председателя Президиума Верховного Совета СССР или его заместителя оформляются протоколами.

12. Поступающие в Президиум Верховного Совета СССР ходатайства о помиловании лиц, осужденных судебными органами союзных республик, бывшими транспортными и другими специальными судами, ходатайства о помиловании гражданских лиц, осужденных военными трибуналами (за исключением ходатайств, указанных в пункте «в» статьи 1 настоящего постановления), а также ходатайства о помиловании лиц, осужденных судебными органами союзных республик и во время отбытия наказания вновь осужденных бывшими специальными судами на территории тех же союзных республик, направляются на рассмотрение в Президиумы Верховных Советов соответствующих союзных республик.

13. Ходатайства о помиловании, в которых содержатся ссылки на неправильное осуждение или нарушение социалистической законности, направляются для проверки в порядке надзора в соответствующие органы суда или прокуратуры.

14. Постановления Президиума Верховного Совета СССР направляются для исполнения:

по ходатайствам о помиловании лиц, осужденных к смертной казни судебными коллегиями Верховного Суда СССР или военными трибуналами, – в Верховный Суд СССР, а по ходатайствам осужденных к смертной казни судебными органами союзных республик – в Верховные суды соответствующих союзных республик;

по ходатайствам о помиловании осужденных к лишению свободы, ссылке, высылке – в министерства внутренних дел союз-

ных республик по месту отбытия наказания, а по ходатайствам о помиловании осужденных к другим мерам наказания, не связанным с лишением свободы (кроме исправительных работ), и по ходатайствам об освобождении от возмещения материального ущерба – в соответствующие судебные органы;

по ходатайствам об освобождении от исправительных работ – в соответствующие судебные органы, если осужденные отбывают наказание по месту работы, или в министерства внутренних дел соответствующих союзных республик, если осужденные отбывают наказание в местах, назначаемых органами внутренних дел.

Исполнение постановлений Президиума Верховного Совета СССР о помиловании осужденных к лишению свободы и более мягким мерам наказания и об освобождении от возмещения материального ущерба производится немедленно по получении выписок из постановлений Президиума.

15. В целях повышения значения актов помилования в деле перевоспитания осужденных и приобщения их к общественно полезному труду установить, что постановления Президиума Верховного Совета СССР о помиловании осужденных могут, по усмотрению администрации мест заключения, объявляться на собраниях заключенных данного подразделения или исправительно-трудового учреждения или доводиться до сведения заключенных по бригадам, отрядам, подразделениям.

Постановление Президиума Верховного Совета СССР по ходатайству о помиловании лица, осужденного к смертной казни, объявляется только самому осужденному.

16. Президиумам Верховных Советов союзных республик обязать министерства внутренних дел республик:

а) установить порядок оформления администрацией мест заключения ходатайств о помиловании осужденных, предусмотрев, что ходатайства о помиловании направляются на рассмотрение с приложением копий всех приговоров, судебных определений и постановлений, подробных характеристик о работе и поведении осужденных с указанием мнения администрации, а в случае необходимости – и мнения наблюдательных комиссий по существу ходатайств, а также других данных, имеющих значение для рассмотрения вопросов о применении помилования. К хо-

ходатайствам о помиловании осужденных, отбывших сроки, установленные для условно-досрочного или досрочного освобождения, прилагаются также копии судебных определений об отказе в освобождении или сообщаются причины непредставления материалов в суд;

б) установить порядок исполнения постановлений Президиума Верховного Совета СССР о помиловании осужденных.

17. В случаях вынесения судебными органами решений об отмене или изменении приговоров по вновь открывшимся обстоятельствам или в порядке надзора в отношении осужденных, к которым Президиумом Верховного Совета СССР ранее было применено помилование, судебные органы информируют о состоявшихся решениях Президиум Верховного Совета СССР.

Вопрос об отмене или изменении ранее вынесенного постановления о применении помилования к осужденному рассматривается Президиумом Верховного Совета СССР лишь при условии, если это лицо продолжает отбывать наказание.

18. Признать необходимым периодическое обобщение в Президиуме Верховного Совета СССР практики помилования, осуществляемой Президиумами Верховных Советов союзных республик.

Президиумы Верховных Советов союзных республик представляют в Президиум Верховного Совета СССР сведения о применении помилования к осужденным за каждый квартал, а по истечении года – подробные материалы о практике применения помилования.

19. Подготовка всех материалов по ходатайствам о помиловании на предварительное рассмотрение и на рассмотрение Президиума Верховного Совета СССР, а также контроль за своевременным исполнением постановлений Президиума по ходатайствам о помиловании производятся Юридическим отделом.

На Юридический отдел возлагается также подготовка по поручению Президиума Верховного Совета СССР проектов актов амнистий, материалов, связанных с проведением амнистий, и периодическая информация Президиума Верховного Совета СССР о поступающих в Президиум материалах о состоянии борьбы с преступностью.

20. Рекомендовать Президиумам Верховных Советов союзных республик пересмотреть применительно к настоящему постановлению порядок рассмотрения в Президиумах Верховных Советов союзных республик ходатайств о помиловании осужденных.

21. Признать утратившими силу постановления Президиума Верховного Совета СССР от 5 июня 1953 года «О порядке рассмотрения в Президиуме Верховного Совета СССР ходатайств о помиловании», от 25 апреля 1956 года «О порядке рассмотрения ходатайств о помиловании лиц, осужденных судебными органами союзных республик» и от 19 июня 1958 года «О передаче на рассмотрение Президиумов Верховных Советов союзных республик ходатайств о помиловании гражданских лиц, осужденных военными трибуналами за некоторые государственные преступления, а также лиц, осужденных транспортными судами».

Председатель Президиума
Верховного Совета СССР
Секретарь Президиума
Верховного Совета СССР
Москва, Кремль

Л. Брежнев
М. Георгадзе
3 декабря 1961 г.

2.

**ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ
УКРАЇНСЬКОЇ РСР
від 18 жовтня 1962 р.**

**Про порядок розгляду в Президії Верховної Ради
Української РСР клопотань про помилування¹
(Не для друку)**

Президія Верховної Ради Української РСР постановляє:

1. Встановити, що відповідно до пункту «з» статті 30 Конституції Української РСР Президія Верховної Ради Української РСР розглядає клопотання про помилування осіб, засуджених судовими органами Української РСР.

Президія Верховної Ради Української РСР розглядає також відповідно до статті 12 постанови Президії Верховної Ради

¹ Маляренко В.Т., Музика А.А. Амністія та помилування в Україні. – С. 584 – 590.

СРСР від 3 грудня 1961 року «Про порядок розгляду в Президії Верховної Ради СРСР клопотань про помилування»:

а) клопотання про помилування осіб, засуджених колишніми транспортними та іншими спеціальними судами за злочини, вчинені на території Української РСР;

б) клопотання про помилування цивільних осіб, засуджених військовими трибуналами за злочини, вчинені на території Української РСР (за винятком клопотань про помилування осіб, засуджених військовими трибуналами відповідно до підсудності, встановленої статтями 9, 10 і 12 Положення про військові трибунали);

в) клопотання про помилування осіб, засуджених судовими органами Української РСР і під час відбування покарання знову засуджених колишніми спеціальними судами на території Української РСР.

Примітка: клопотання про помилування засуджених розглядаються лише після набрання вироками законної чинності.

2. Відповідно до статті 2 постанови Президії Верховної Ради СРСР від 3 грудня 1961 року «Про порядок розгляду в Президії Верховної Ради СРСР клопотань про помилування» рішення Президії Верховної Ради Української РСР по клопотаннях про помилування осіб є остаточними.

3. Президія Верховної Ради Української РСР застосовує помилування до засуджених, як правило, за їх особистими клопотаннями.

4. При розгляді клопотань про помилування береться до уваги особа засудженого, склад і характер вчиненого ним злочину, наявність попередніх судимостей, застосування до нього в минулому амністії, помилування, умовно-дострокового і дострокового звільнення, ставлення його до праці, поведінка і участь в громадському житті в місцях ув'язнення, строк відбутого покарання, сімейний стан і інші обставини, що заслуговують уваги, а також думка адміністрації виправно-трудової установи, наглядової комісії, клопотання громадських організацій або колективів трудящих.

5. Помилування відносно засуджених до позбавлення волі і більш м'яких мір покарання застосовується, як правило, після відбуття ними не менше половини призначених строків покарання.

Не застосовується помилування, як правило, до осіб, які раніше були звільнені в порядку помилування від відбуття пока-

рання і до закінчення строку погашення судимості знову вчинили злочин, а також до осіб, визнаних у встановленому законом порядку особливо небезпечними рецидивістами.

6. Помилування застосовується Президією Верховної Ради Української РСР у вигляді заміни смертної кари позбавленням волі або звільнення від відбуття основного або додаткового покарання, а в окремих випадках – у вигляді скорочення строку покарання або заміни невідбутої частини строку позбавлення волі більш м'якою мірою покарання.

7. Президія Верховної Ради Української РСР, крім клопотань про помилування, розглядає:

а) відповідно до постанови Президії Верховної Ради СРСР від 2 березня 1962 року «Про порядок розгляду клопотань про зняття обмежень по спецпоселенню з осіб, які знаходяться на поселенні у відповідності з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 11 березня 1952 року» – клопотання про зняття обмежень по спецпоселенню з осіб, які знаходяться на поселенні, якщо ці особи, або члени їх сімей були вислані з території Української РСР;

б) у виняткових випадках:

– клопотання про зняття судимості з осіб, зазначених в статті 1 цієї постанови;

– клопотання про звільнення від покриття матеріальних збитків осіб, зазначених в статті 1 цієї постанови, після відбуття покарання цими особами та при наявності клопотань виконкомів районних (міських) Рад депутатів трудящих або адміністрації підприємств, установ чи громадських організацій за місцем роботи або проживання заявників.

Примітка: заяви громадян про звільнення від покриття матеріальних збитків, завданих колгоспам і іншим кооперативним або громадським організаціям, а також підприємствам, установам і організаціям, що знаходяться на союзному бюджеті, Президією Верховної Ради Української РСР не розглядаються.

8. Встановити такий порядок розгляду в Президії Верховної Ради Української РСР клопотань про помилування осіб, засуджених до смертної кари:

а) попередній розгляд матеріалів по клопотаннях провадиться на Нараді у Голови Президії Верховної Ради УРСР, Заступника Го-

лови Президії і Секретаря Президії Верховної Ради УРСР з участю Прокурора УРСР, Голови Верховного Суду УРСР, Міністра юстиції УРСР, Міністра охорони громадського порядку УРСР, Голови Комітету державної безпеки при Раді Міністрів УРСР.

Голова Верховного Суду УРСР подає до Президії Верховної Ради УРСР матеріали по справах осіб, засуджених до смертної кари обласними судами або судовою колегією в кримінальних справах Верховного Суду УРСР, з зазначенням своєї думки по суті кожного клопотання і прийнятих судових рішень.

Прокурор УРСР подає до Президії Верховної Ради УРСР не пізніше як в двотижневий термін з часу надходження клопотання про помилування свій висновок по суті клопотання;

б) клопотання про помилування засуджених до смертної кари з пропозиціями Народи вносяться на розгляд Президії Верховної Ради УРСР.

9. Клопотання про помилування засуджених до позбавлення волі і більш м'яких мір покарання розглядаються в Президії Верховної Ради Української РСР в такому порядку:

а) попередній розгляд матеріалів по клопотаннях про помилування засуджених проводиться на Нараді у Голови Президії Верховної Ради УРСР або у Заступника Голови та Секретаря Президії Верховної Ради УРСР з участю Прокурора УРСР, Голови Верховного Суду УРСР, Міністра юстиції УРСР, Міністра охорони громадського порядку УРСР, Голови Комітету державної безпеки при Раді Міністрів УРСР або їх заступників;

б) клопотання з пропозиціями Народи про застосування помилування до засуджених вносяться на розгляд Президії Верховної Ради УРСР;

в) по клопотаннях про помилування засуджених, відносно яких Народою визнано недоцільним вносити пропозиції про застосування помилування, заявникам повідомляється про відхилення їх клопотань;

г) клопотання про помилування засуджених, які відбули незначну частину визначених їм строків покарання, а також клопотання про помилування осіб, засуджених за особливо небезпечні злочини, або осіб, визнаних у встановленому законом порядку особливо небезпечними рецидивістами, незалежно від стро-

ку відбутого покарання, вносяться на розгляд Нарadi і Президії Верховної Ради УРСР лише при наявності особливих обставин або подання центральних або республіканських державних установ, депутатів Верховної Ради СРСР і депутатів Верховної Ради УРСР або депутатів Верховних Рад інших союзних республік, органів суду, прокуратури, державної безпеки або охорони громадського порядку, наглядових комісій, громадських організацій або колективів трудящих.

При відсутності особливих обставин або відповідних подань заявникам повідомляється про відхилення їх клопотань, про що періодично доповідається Голові Президії Верховної Ради УРСР або його Заступнику;

д) по клопотаннях, які вносяться на розгляд Президії Верховної Ради УРСР з пропозицією про помилування осіб, засуджених за особливо небезпечні злочини, Прокурор УРСР, а по клопотаннях засуджених за особливо небезпечні державні злочини – також і Голова Комітету державної безпеки при Раді Міністрів УРСР попередньо подають свої висновки;

є) повторні клопотання про помилування осіб, засуджених за особливо небезпечні злочини, при відсутності нових обставин, що заслуговують уваги, розглядаються, як правило, не раніше як через рік, а осіб, засуджених за менш небезпечні злочини, не раніше як через шість місяців з часу відхилення попередніх клопотань. Повторні клопотання, які надійшли до закінчення зазначених вище строків, приєднуються до наявних матеріалів.

10. Рішення Нарadi по попередньому розгляду клопотань про помилування у Голови Президії Верховної Ради УРСР або його Заступника оформляються протоколами.

11. Клопотання, які надходять до Президії Верховної Ради Української РСР про помилування військовослужбовців, засуджених військовими трибуналами, цивільних осіб, засуджених військовими трибуналами відповідно до підсудності, встановленої статтями 9, 10 і 12 Положення про військові трибунали, клопотання про помилування осіб, що відбувають покарання за вироками судових органів двох або більше союзних республік, клопотання про помилування засуджених, відносно яких раніше винесли постанови Президії Верховної Ради СРСР про заміну

смертної кари позбавленням волі або про скорочення строків покарання, направляються на розгляд до Президії Верховної Ради Союзу РСР.

Клопотання про помилування осіб, засуджених судовими органами інших союзних республік, направляються на розгляд до Президій Верховних Рад відповідних союзних республік.

12. Клопотання про помилування, в яких є посилання на неправильне засудження або порушення соціалістичної законності, направляються для перевірки в порядку нагляду у відповідні органи суду і прокуратури.

13. Постанови Президії Верховної Ради Української РСР направляються для виконання:

по клопотаннях про помилування осіб, засуджених до смертної кари обласними судами або судовою колегією в кримінальних справах Верховного Суду УРСР, – Верховному Суду УРСР;

по клопотаннях про помилування осіб, засуджених до позбавлення волі, заслання, вислання, – Міністерству охорони громадського порядку УРСР, а по клопотаннях про помилування засуджених до інших мір покарання, не пов'язаних з позбавленням волі (крім виправних робіт) і по клопотаннях про звільнення від покриття матеріальних збитків, – відповідним судовим органам;

по клопотаннях про звільнення від виправних робіт – відповідним судовим органам, коли засуджені відбувають покарання за місцем роботи, або Міністерству охорони громадського порядку УРСР, якщо засуджені відбувають покарання в місцях, визначених органами охорони громадського порядку.

Виконання постанов Президії Верховної Ради УРСР про помилування осіб, засуджених до позбавлення волі або більш м'яких мір покарання, та про звільнення від покриття матеріальних збитків провадиться негайно після одержання витягів з постанов Президії.

14. З метою підвищення значення актів помилування в справі перевиховання засуджених і залучення їх до суспільно корисної праці встановити, що постанови Президії Верховної Ради Української РСР про помилування засуджених можуть, за розсудом адміністрації місць ув'язнення, оголошуватись на зборах

ув'язнених даного підрозділу або виправно-трудової установи, або доводиться до відома ув'язнених по бригадах, загонах, підрозділах.

Постанова Президії Верховної Ради УРСР по клопотанню про помилування особи, засудженої до смертної кари, оголошується тільки самому засудженому.

Оголошення постанов Президії Верховної Ради Української РСР про відхилення клопотань про помилування осіб, засуджених до смертної кари, і виконання вироків провадиться не раніше ніж через 15 днів після відхилення клопотання.

15. Зобов'язати Міністерство охорони громадського порядку Української РСР:

а) встановити порядок оформлення адміністрацією місць ув'язнення клопотань про помилування засуджених, передбачивши, що клопотання направляються на розгляд з доданням копій всіх вироків, судових ухвал і постанов, докладних характеристик про роботу і поведінку засуджених з зазначенням думки адміністрації, а в необхідності – і думки наглядових комісій по суті клопотань, а також інших даних, які мають значення для розгляду питань про застосування помилування. До клопотань про помилування засуджених, які відбули строки, встановлені для умовно-дostroкового або дострокового звільнення, додаються також копії судових ухвал про відмову у звільненні або повідомляються причини неподання матеріалів до суду;

б) встановити порядок виконання постанов Президії Верховної Ради СРСР, Президії Верховної Ради УРСР і Президій Верховних Рад інших республік про помилування засуджених.

16. У випадках винесення судовими органами рішень про відміну або зміну вироків за новими обставинами або в порядку нагляду відносно засуджених, до яких Президією Верховної Ради УРСР раніше було застосовано помилування, судові органи інформують Президію Верховної Ради УРСР про винесення нових рішень.

Питання про відміну або зміну раніше винесеної постанови про застосування помилування до засудженого розглядається Президією Верховної Ради УРСР лише при умові, якщо ця особа продовжує відбувати покарання.

17. Підготовка всіх матеріалів по клопотаннях про помилування на попередній розгляд і на розгляд Президії Верховної Ради УРСР, а також контроль за своєчасним виконанням постанов Президії по клопотаннях про помилування провадиться Відділом по підготовці до розгляду клопотань про помилування.

На Відділ по підготовці до розгляду клопотань про помилування покладається також ведення обліку клопотань про помилування, що надходять, підготовка матеріалів про практику застосування помилування і періодична інформація Президії Верховної Ради Української РСР про наслідки розгляду клопотань про помилування і про матеріали, що надходять до Президії про стан боротьби з злочинністю в республіці.

Зведення про застосування помилування до засуджених за кожний квартал, а після закінчення року – докладні матеріали про практику помилування подаються в Президію Верховної Ради СРСР.

18. Визнати такою, що втратила чинність, постанову Президії Верховної Ради Української РСР від 20 липня 1953 року «Про порядок розгляду в Президії Верховної Ради Української РСР клопотань про помилування»

Голова Президії

Верховної Ради Української РСР

Секретар Президії

Верховної Ради Української РСР

Д. Коротченко

А. Зленко

3.

**ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПРЕЗИДИУМА
ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР
от 17 ноября 1964 г.**

**О форме актов Президиума Верховного Совета СССР
по вопросам помилования¹**

Президиум Верховного Совета ССР постановляет:

Установить, что о помиловании осужденных Президиум Верховного Совета СССР принимает Указы.

¹ Ведомости Верховного Совета СССР. – 1964. – № 48. – Ст. 541.

Об отклонении ходатайств о помиловании осужденных Президиум Верховного Совета СССР издает постановления.

Председатель

Президиума Верховного Совета СССР

А. Микоян

Секретарь

Президиума Верховного Совета СССР

М. Георгадзе

Москва, Кремль

17 ноября 1964 г.

№ 3008-VI

У зв'язку з прийняттям у 1977 році нової Конституції СРСР в 1978 році приймається нова Конституція УРСР. Нова Конституція не спричинила принципових змін у державному і суспільному житті республіки, але сприяла появі загальної тенденції до демократизації суспільного життя, зростання політичної активності громадян.

Конституція СРСР, прийнята позачерговою сьомою сесією Верховної Ради СРСР дев'ятого скликання 7 жовтня 1977 року, закріплювала, що Президія Верховної Ради СРСР видає загальносоюзні акти про амністію і здійснює помилування (ст. 121 п. 11).

Конституція УРСР (1978 р.) закріплювала відповідне право помилування громадян за найвищими органами державної влади Української РСР (витяг з Основного Закону додається).

КОНСТИТУЦІЯ (ОСНОВНИЙ ЗАКОН) УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1978 р.)¹

**Прийнята позачерговою сьомою сесією Верховної Ради
Української РСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 р.**

[Витяг]

III. НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИЙ І АДМІНІСТРАТИВНО- ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНСЬКОЇ РСР

Глава 7. Українська РСР – союзна республіка в складі СРСР

¹ Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки. – К.: Політвидав України, 1979.

[...] Стаття 72. Віданню Української Радянської Соціалістичної Республіки в особі її найвищих органів державної влади і управління підлягають:

[...] 14)...помилування громадян, засуджених судами Української РСР [...]

V. НАЙВИЩІ ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ І УПРАВЛІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ РСР

Глава 12. Верховна Рада Української РСР

[...] Стаття 108. Президія Верховної Ради Української РСР:

[...] 12) [...] здійснює помилування громадян, засуджених судами Української РСР [...]

У зв'язку з прийняттям нових Конституцій СРСР та УРСР було затверджено нові редакції постанов про порядок розгляду клопотань про помилування, а саме:

1.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ПРЕЗИДИУМА ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

от 27 июня 1980 г.¹

О порядке осуществления помилования и рассмотрения в Президиуме Верховного Совета СССР ходатайств о помиловании

(Не подлежит опубликованию)

Президиум Верховного Совета СССР постановляет;

1. Установить, что Президиум Верховного Совета СССР при осуществлении в соответствии с пунктом 11 статьи 121 Конституции СССР помилования рассматривает:

а) ходатайства о помиловании лиц, осужденных судами Союза ССР;

б) ходатайства о помиловании лиц, отбывающих наказание по приговорам судов двух или более союзных республик;

в) ходатайства о помиловании лиц, состоящих в иностранном гражданстве, а равно лиц без гражданства, осужденных судами Союза ССР или судами союзных республик;

¹ Маляренко В.Т., Музыка А.А. Амністія та помилування в Україні. – С. 597 – 604.

г) ходатайства о помиловании осужденных, отбывающих наказание, в отношении которых ранее были приняты указы Президиума Верховного Совета СССР о замене смертной казни лишением свободы или о сокращении сроков наказания;

д) другие ходатайства о помиловании, внесенные на рассмотрение Президиума Верховного Совета СССР Комиссией Президиума Верховного Совета СССР по вопросам помилования.

2. Президиум Верховного Совета СССР кроме ходатайств о помиловании рассматривает:

а) материалы в отношении лиц, указанных в пунктах «а» и «в» статьи 1 настоящего постановления, осужденных к смертной казни и не подавших ходатайства о помиловании;

б) представления Председателя Верховного Суда СССР или Генерального прокурора СССР о применении помилования к лицам, осужденным к смертной казни, независимо от того, какой суд вынес в отношении указанных лиц приговор;

в) представления Председателя Верховного Суда СССР, Генерального прокурора СССР, Министра внутренних дел СССР, Председателя Комитета государственной безопасности СССР об освобождении от уголовной ответственности лиц, совершивших преступления;

г) заявления лиц, отбывших наказание, об освобождении от возмещения материального ущерба, взыскиваемого по приговорам судов в пользу государственных организаций, состоящих на общесоюзном бюджете, а также государственных предприятий и учреждений, находящихся в союзном подчинении.

3. Помилование осужденных осуществляется в виде:

замены смертной казни лишением свободы;

полного или частичного освобождения от отбывания как основного, так и дополнительного наказания;

замены неотбытой части лишения свободы более мягким наказанием;

снятия судимости.

В исключительных случаях в порядке помилования может быть освобождено от уголовной ответственности лицо, совершившее преступление.

4. Помилование применяется, как правило, по личным ходатайствам осужденных.

Ходатайства о помиловании рассматриваются лишь после вступления приговоров в законную силу.

5. При рассмотрении ходатайств о помиловании принимаются во внимание:

характер и степень общественной опасности совершенного преступления, личность осужденного, его поведение, отношение к труду, участие в работе самодеятельных организаций в местах лишения свободы, срок отбытого наказания и другие обстоятельства;

мнение администрации исправительно-трудового учреждения, наблюдательной комиссии, общественных организаций и трудовых коллективов, а по заявлениям об освобождении от возмещения материального ущерба – также мнение исполнительного комитета районного, городского, районного в городе Совета народных депутатов.

6. Особо опасные рецидивисты, а также лица, к которым ранее были применены амнистия, помилование либо условно-досрочное освобождение от наказания или замена наказания более мягким, условное освобождение из мест лишения свободы с обязательным привлечением осужденного к труду, если они до погашения или снятия судимости вновь совершили умышленное преступление, могут быть помилованы лишь в исключительных случаях.

7. Лица, осужденные к смертной казни, ходатайства о помиловании которых согласно пунктам «а» и «в» статьи 1 настоящего постановления подлежат рассмотрению Президиумом Верховного Совета СССР, могут обратиться с таким ходатайством в Президиум Верховного Совета СССР в течение семи суток со дня вручения им копии приговора или кассационного определения. В случае, когда осужденный к смертной казни не подаст в указанный срок ходатайства о помиловании или заявит о своем нежелании обращаться с таким ходатайством, об этом с соблюдением установленных правил составляется акт. Ходатайство или акт направляется в Президиум Верховного Совета СССР не позднее трехдневного срока со дня приема ходатайства или составления акта.

Исполнение приговора в отношении лица, осужденного к смертной казни, приостанавливается до рассмотрения хода-

тайства или материалов об отказе от подачи ходатайства о помиловании.

8. Поступившие в Президиум Верховного Совета СССР ходатайства о помиловании лиц, осужденных к смертной казни судами союзных республик, за исключением ходатайств лиц, указанных в пункте «в» статьи 1 настоящего постановления, не рассматривавшиеся Президиумами Верховных Советов союзных республик, направляются на рассмотрение по принадлежности.

В случае отклонения Президиумом Верховного Совета союзной республики ходатайства о помиловании осужденного к смертной казни оно в виде исключения может быть рассмотрено Президиумом Верховного Совета СССР.

Лицо, осужденное к смертной казни судом союзной республики, в течение семи суток после объявления ему постановления об отклонении его ходатайства Президиумом Верховного Совета союзной республики, может обратиться с ходатайством о помиловании в Президиум Верховного Совета СССР. Если до истечения указанного срока осужденный обратится с ходатайством о помиловании, исполнение приговора приостанавливается до рассмотрения ходатайства Президиумом Верховного Совета СССР. В тех случаях, когда с ходатайством о помиловании в Президиум Верховного Совета СССР обратился не сам осужденный, копия ходатайства направляется в Верховный Суд СССР, который немедленно извещает о поступлении ходатайства в Верховный Суд союзной республики для приостановления исполнения приговора. О поступлении в Президиум Верховного Совета СССР ходатайства о помиловании извещается Президиум Верховного Совета соответствующей союзной республики.

9. Ходатайства о помиловании осужденных до внесения на рассмотрение Президиума Верховного Совета СССР предварительно рассматриваются Комиссией Президиума Верховного Совета СССР по вопросам помилования.

Руководство работой Комиссии осуществляет Председатель Президиума Верховного Совета СССР. В состав Комиссии входят Первый заместитель Председателя, Заместитель Председателя, Секретарь Президиума Верховного Совета СССР, а также Председатель Верховного Суда СССР, Генеральный проку-

пор СССР, Министр юстиции СССР, Председатель Комитета государственной безопасности СССР, Председатель политического управления Советской Армии и Военно-Морского Флота, начальник Секретариата и заведующий Юридическим отделом Президиума Верховного Совета СССР.

В работе Комиссии могут принимать участие члены Президиума Верховного Совета СССР.

В заседаниях Комиссии участвуют заместители руководителей министерств и ведомств, перечисленных в части второй настоящей статьи, Председатель Военной коллегии Верховного Суда СССР и Главный военный прокурор.

Заседания Комиссии проводит Председатель Президиума Верховного Совета СССР или по его поручению Первый заместитель, Заместитель Председателя Президиума Верховного Совета СССР либо Секретарь Президиума Верховного Совета СССР. (Статья 9 изложена в редакции постановления Президиума Верховного Совета СССР от 22.10.1980 г.).

10. Ходатайства о помиловании лиц, указанных в пунктах «а» и «в» статьи 1, осужденных к смертной казни, а также материалы и представления в отношении лиц, указанных в пунктах «а» – «в» статьи 2 настоящего постановления, с предложениями Комиссии вносятся на рассмотрение Президиума Верховного Совета СССР.

11. Ходатайства о помиловании лиц, осужденных к смертной казни судами союзных республик, за исключением ходатайств о помиловании лиц, указанных в пункте «в» статьи 1 настоящего постановления, рассматриваются Комиссией только после отклонения этих ходатайств Президиумом Верховного Совета соответствующей союзной республики по заключениям Председателя Верховного Суда СССР и Генерального прокурора СССР. Если Комиссия находит основания для применения помилования к осужденному, она вносит это ходатайство со своим предложением на рассмотрение Президиума Верховного Совета СССР.

Решения Комиссии по ходатайствам осужденных, в отношении которых Комиссией не найдено оснований для применения помилования, доводятся до сведения Президиума Верховного Совета СССР. Президиум Верховного Совета соответствующей

союзной республики, Верховный Суд СССР и Прокуратура Союза ССР извещаются об отсутствии оснований для применения помилования к осужденному.

12. Ходатайства о помиловании лиц, указанных в статье 1, осужденных к лишению свободы и более мягкому наказанию, а также заявления об освобождении от возмещения материального ущерба лиц, указанных в пункте «г» статьи 2 настоящего постановления, вносятся на рассмотрение Президиума Верховного Совета СССР при наличии предложений Комиссии о применении помилования к осужденным. Если Комиссия не находит оснований для внесения предложений о применении помилования, об этом доводится до сведения Президиума Верховного Совета СССР; заявителям сообщается об отклонении ходатайств.

13. Ходатайства о помиловании осужденных, не вставших на путь исправления, отбывших незначительную часть назначенных им сроков наказания, а также ходатайства о помиловании лиц, осужденных за особо тяжкие преступления, или лиц, признанных особо опасными рецидивистами, вносятся на рассмотрение Комиссии лишь при наличии заслуживающих внимания обстоятельств. Об остальных ходатайствах докладывается Комиссии Президиума Верховного Совета СССР; заявителям сообщается об отклонении их ходатайств.

14. Ходатайства о помиловании осужденных к лишению свободы и более мягкому наказанию судами союзных республик, за исключением ходатайств лиц, указанных в пункте «в» статьи 1 настоящего постановления, а также заявления об освобождении от возмещения материального ущерба, взыскиваемого по приговорам судов в пользу государственных организаций, состоящих на республиканском и местном бюджете, или государственных предприятий и учреждений, находящихся в республиканском и местном подчинении, вносятся на рассмотрение Комиссии лишь при наличии особых обстоятельств по указанию Председателя Президиума Верховного Совета СССР, Первого заместителя Председателя, Заместителя Председателя или Секретаря Президиума Верховного Совета СССР либо по представлениям Председателя Верховного Суда СССР, Генерального прокурора СССР, Министра внутренних дел СССР, Министра

юстиции СССР, Председателя Комитета государственной безопасности СССР.

При отсутствии особых обстоятельств или соответствующих представлений эти ходатайства и заявления направляются на рассмотрение в Президиумы Верховных Советов соответствующих союзных республик.

15. Предложения Комиссии по ходатайствам о помиловании заносятся в протокол.

16. Помилование осужденных осуществляется указами Президиума Верховного Совета СССР. Об отклонении ходатайств о помиловании осужденных Президиум Верховного Совета СССР принимает постановления.

17. Подготовка необходимых материалов по ходатайствам о помиловании к предварительному рассмотрению Комиссией и к рассмотрению Президиумом Верховного Совета СССР возлагается на Юридический отдел Президиума Верховного Совета СССР.

18. Поступившие в Президиум Верховного Совета СССР ходатайства о помиловании лиц, осужденных к смертной казни, или материалы об отказе этих лиц от подачи ходатайств о помиловании до внесения на рассмотрение Комиссии направляются в Верховный Суд СССР и Прокуратуру Союза ССР, которые не позднее чем в месячный срок представляют заключения с указанием содержания принятых судебных решений, обстоятельств совершения преступлений, данных о личности осужденных и своих предложений по существу каждого ходатайства или материалов об отказе от подачи ходатайства.

19. По ходатайствам о помиловании лиц, осужденных к лишению свободы и более мягкому наказанию, вносимым на рассмотрение Комиссии, Председатель Верховного Суда СССР и Генеральный прокурор СССР представляют свои заключения. По ходатайствам о помиловании лиц, совершивших преступления в местах лишения свободы, заключение представляет также Министр внутренних дел СССР, а по ходатайствам осужденных за особо опасные государственные преступления, лиц, состоящих в иностранном гражданстве, а равно лиц без гражданства – Председатель Комитета государственной безопасности СССР.

20. В случае отклонения ходатайств о помиловании повторные ходатайства о помиловании лиц, осужденных за особо тяжкие преступления, при отсутствии новых заслуживающих внимания обстоятельств могут быть внесены на рассмотрение Комиссии, как правило, по истечении одного года, а лиц, осужденных за другие преступления, – по истечении шести месяцев со дня отклонения предыдущих ходатайств. Поступившие до истечения указанных сроков повторные ходатайства приобщаются к имеющимся материалам.

21. Ходатайства о помиловании, в которых содержатся нуждающиеся в проверке ссылки на необоснованность осуждения или нарушения социалистической законности, предварительно направляются для проверки в порядке надзора в органы прокуратуры и суды.

22. Ходатайства о помиловании, поданные осужденными через администрацию исправительно-трудового учреждения, направляются на рассмотрение в Президиум Верховного Совета СССР с приложением копий всех приговоров, определений и постановлений судов, подробных характеристик о работе и поведении осужденных с указанием мнения администрации и мнения наблюдательной комиссии по существу ходатайств, а также других документов и данных, имеющих значение для рассмотрения вопроса о применении помилования.

23. Указы Президиума Верховного Совета СССР о помиловании и постановления Президиума Верховного Совета СССР об отклонении ходатайств о помиловании направляются для исполнения:

в отношении лиц, осужденных к смертной казни судами Союза ССР, – в Верховный Суд СССР, а в отношении лиц, осужденных к смертной казни судами союзных республик, – в Верховные Суды соответствующих союзных республик;

в отношении лиц, осужденных к лишению свободы, условно осужденных к лишению свободы с обязательным привлечением к труду и условно освобожденных из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду, а также осужденных к ссылке, высылке, исправительным работам без лишения свободы, и о снятии судимости, – в Министерство внутренних дел

СССР, а в отношении лиц, осужденных к другим мерам наказания, не связанным с лишением свободы, и об освобождении от возмещения материального ущерба, – в Верховный Суд СССР;

об освобождении от уголовной ответственности лиц, совершивших преступления, – в органы, которыми были внесены в Президиум Верховного Совета СССР соответствующие представления.

24. Сообщения об исполнении указов и постановлений Президиума Верховного Совета СССР в отношении лиц, осужденных к смертной казни, направляются в Президиум Верховного Совета СССР, Генеральным прокурором СССР, а в отношении лиц, осужденных к другим мерам наказания, – органами, на которые возложено исполнение этих указов и постановлений.

25. Контроль за своевременным исполнением указов и постановлений Президиума Верховного Совета СССР по вопросам помилования возлагается на Юридический отдел Президиума Верховного Совета СССР.

26. В случаях отмены или изменения приговоров по вновь открывшимся обстоятельствам или в порядке надзора в отношении осужденных, к которым Президиумом Верховного Совета СССР ранее было применено помилование, суды информируют о состоявшихся решениях Президиум Верховного Совета СССР.

27. В Президиуме Верховного Совета СССР периодически обобщается практика применения помилования, осуществляемая Президиумами Верховных Советов союзных республик.

Президиумы Верховных Советов союзных республик представляют в Президиум Верховного Совета СССР сведения о применении помилования к осужденным за каждое полугодие, а по истечении года – подробные материалы о практике применения помилования.

28. Министерству внутренних дел СССР, Министерству юстиции СССР, Прокуратуре Союза ССР, Верховному Суду СССР и Комитету государственной безопасности СССР установить порядок представления в Президиум Верховного Совета СССР и Президиумы Верховных Советов союзных республик материалов по ходатайствам о помиловании осужденных и исполнения актов по вопросам помилования.

2.

19 февраля 1981 г.

УТВЕРЖДАЕМ

Председатель	Л.Н. Смирнов
Верховного Суда СССР	А.М. Рекунков
Генеральный Прокурор СССР	В.И. Теребилов
Министр юстиции СССР	Н.А. Щелоков
Министр внутренних дел СССР	
Заместитель Председателя	
Комитета государственной	
безопасности СССР	В.П. Пирожков

**Инструкция о порядке представления в Президиум Верховного
Совета СССР и Президиумы Верховных Советов союзных
республик материалов по ходатайствам о помиловании
осужденных и исполнения актов по вопросам помилования¹**
(Не подлежит опубликованию)

I. Общие положения

1. В соответствии с Конституцией Союза ССР помилование осужденных осуществляет Президиум Верховного Совета СССР.

В соответствии с Конституциями союзных республик помилование лиц, осужденных судами союзных республик, осуществляют соответствующие Президиумы Верховных Советов союзных республик.

2. Ходатайство о помиловании осужденным может быть подано и принимается от него после вступления приговора в законную силу.

Администрация органа, ведающего исполнением приговора, принимая от осужденного ходатайство о помиловании, обязана проверить, правильно ли оно адресовано, и при необходимости дать соответствующее разъяснение, исходя из следующего:

В Президиум Верховного Совета СССР адресуются ходатайства о помиловании лиц:

– осужденных судами Союза ССР;

¹ Маляренко В.Т., Музыка А.А. Амністія та помилування в Україні. – С. 605 – 614.

– отбывающих наказание по приговорам судов двух и более союзных республик;

– осужденных судами Союза ССР или судами союзных республик, если они состоят в иностранном гражданстве либо не имеют гражданства;

– отбывающих наказание, в отношении которых ранее были приняты указы Президиума Верховного Совета СССР о замене им смертной казни лишением свободы или о сокращении сроков наказания.

В Президиум Верховного Совета союзной республики адресуются ходатайства о помиловании лиц, осужденных судами соответствующей союзной республики.

Лицу, ходатайство о помиловании которого отклонено Президиумом Верховного Совета союзной республики, не может быть отказано в направлении ходатайства о помиловании в Президиум Верховного Совета СССР.

3. Поручения Президиума Верховного Совета СССР и Президиумов Верховных Советов союзных республик в связи с подготовкой к рассмотрению ходатайств о помиловании исполняются не позднее пятнадцатидневного срока со дня их поступления.

II. Порядок приема и представления ходатайств о помиловании осужденных к смертной казни

4. В соответствии с законодательством лицо, осужденное к смертной казни, вправе обратиться с ходатайством о помиловании в течение семи суток со дня объявления ему о вступлении приговора в законную силу либо вручения копии кассационного определения по делу. Если по какой-либо причине ходатайство о помиловании подано осужденным с пропуском этого срока, администрация следственного изолятора (тюрьмы) направляет в Президиум Верховного Совета СССР или Президиум Верховного Совета союзной республики вместе с ходатайством документ, объясняющий причину пропуска срока.

5. Начальник следственного изолятора (тюрьмы) в день поступления извещения о вступлении приговора в законную силу либо кассационного определения, но не позднее следующего рабочего дня, обязан лично объявить осужденному к смертной казни о вступлении приговора в законную силу и разъяснить ему

право на подачу ходатайства о помиловании, срок и порядок подачи, а также право на получение юридической помощи в составлении ходатайства. В этих целях по просьбе осужденного и с письменного разрешения председателя суда, вынесшего приговор, либо председателя вышестоящего суда или его заместителя осужденному может быть предоставлено свидание с адвокатом.

Подача лицом, осужденным к смертной казни, ходатайства о помиловании приостанавливает исполнение приговора до получения сообщения о результатах рассмотрения ходатайства.

В тех случаях, когда в Президиум Верховного Совета СССР обратится с ходатайством о помиловании не сам осужденный, Верховный Суд СССР, получив копию ходатайства, немедленно извещает о поступлении ходатайства Верховный Суд союзной республики, председатель или заместитель председателя которого через суд, вынесший приговор, отдает распоряжение о приостановлении исполнения приговора.

6. Ходатайство о помиловании осужденного к смертной казни направляется не позднее трехдневного срока со дня его приема соответственно в Президиум Верховного Совета СССР или Президиум Верховного Совета союзной республики.

7. В случае, когда осужденный к смертной казни заявит о своем нежелании обратиться с ходатайством о помиловании или не подаст ходатайство в семидневный срок, об этом составляется акт, в котором излагаются мотивы отказа или причины пропуска срока. Акт составляется после истечения указанного семидневного срока начальником следственного изолятора (тюрьмы) или лицом, его замещающим, и прокурором, а в необходимых случаях – с участием врача, и объявляется осужденному под расписку.

Акт направляется соответственно в Президиум Верховного Совета СССР или Президиум Верховного Совета союзной республики не позднее трехдневного срока со дня его составления.

Приговор в отношении осужденного к смертной казни, отказавшегося от подачи ходатайства о помиловании либо не подавшего ходатайство в установленный срок, не может быть приведен в исполнение до получения сообщения о результатах рассмотрения материалов об отказе от подачи ходатайства о поми-

ловании соответственно в Президиуме Верховного Совета СССР или Президиуме Верховного Совета союзной республики.

8. Начальник следственного изолятора (тюрьмы) вместе с ходатайством осужденного о помиловании или актом представляет в Президиум Верховного Совета СССР или Президиум Верховного Совета союзной республики копии всех имеющихся в личном деле на осужденного приговоров, определений и постановлений судов, извещений о вступлении приговоров в законную силу, а также характеристику на осужденного и другие документы, которые могут иметь значение при рассмотрении вопроса о помиловании. Если лицо, осужденное к смертной казни, обратилось в Президиум Верховного Совета СССР с ходатайством о помиловании после отклонения его ходатайства Президиумом Верховного Совета союзной республики, в Президиум Верховного Совета СССР представляется также копия постановления об отклонении ходатайства.

9. Заключение по ходатайствам о помиловании осужденных к смертной казни, а также по материалам об отказе от подачи ходатайства о помиловании, поступившим из Президиума Верховного Совета ССР или Президиумов Верховных Советов союзных республик в Верховный Суд СССР и Прокуратуру Союза ССР или Верховные суды и прокуратуры союзных республик, даются этими органами в установленные сроки с истребованием судебных дел. Истребование дел в таких случаях, как правило, осуществляют Верховный Суд СССР либо Верховные Суды союзных республик. После изучения дела в Верховном Суде оно направляется в соответствующую прокуратуру.

III. Порядок исполнения актов, принятых по ходатайствам о помиловании осужденных к смертной казни

10. Верховный Суд СССР не позднее трехдневного срока после получения указа Президиума Верховного Совета СССР направляет указ о помиловании лица, осужденного к смертной казни судом Союза ССР, в суд, вынесший приговор.

Верховный Суд союзной республики в тот же срок направляет указ Президиума Верховного Совета союзной республики о помиловании лица, осужденного к смертной казни судом союзной республики, в суд, вынесший приговор.

Суд, вынесший приговор, в трехдневный срок после получения указа о помиловании направляет указ начальнику следственного изолятора (тюрьмы), где содержится осужденный, и сообщает о помиловании осужденного другим лицам, обратившимся с ходатайством о помиловании.

Начальник следственного изолятора (тюрьмы) в день поступления указа, а если он поступил после окончания рабочего времени, то на следующий рабочий день, объявляет указ осужденному и извещает об этом суд, вынесший приговор, а также соответствующего прокурора. Об объявлении указа о помиловании суд, вынесший приговор, сообщает соответственно в Верховный Суд СССР либо в Верховный Суд союзной республики.

11. Постановление Президиума Верховного Совета СССР об отклонении ходатайства о помиловании лица, осужденного к смертной казни судом Союза ССР, в трехдневный срок направляется Верховным Судом СССР для обращения приговора к исполнению в суд, вынесший приговор.

Суд, вынесший приговор, в тот же срок направляет в соответствующий орган, в подчинении которого находится следственный изолятор (тюрьма), распоряжение (с приложением заверенной гербовой печатью копии постановления Президиума Верховного Совета СССР) о приведении приговора в исполнение.

12. Постановление Президиума Верховного Совета СССР об отклонении ходатайства о помиловании лица, осужденного судом союзной республики к смертной казни, в трехдневный срок направляется Верховным Судом союзной республики для обращения приговора к исполнению в суд, вынесший приговор.

Суд, вынесший приговор, в тот же срок направляет в соответствующий орган, в подчинении которого находится следственный изолятор (тюрьма), распоряжение (с приложением заверенной гербовой печатью копии постановления Президиума Верховного Совета СССР) о приведении приговора в исполнение.

13. Постановление Президиума Верховного Совета союзной республики об отклонении ходатайства о помиловании лица, осужденного судом союзной республики к смертной казни, в трехдневный срок направляется Верховным Судом союзной республики в суд, вынесший приговор.

14. Суд союзной республики, вынесший приговор, по получении постановления Президиума Верховного Совета союзной республики об отклонении ходатайства о помиловании осужденного к смертной казни не позднее трехдневного срока сообщает об этом лицам, обращавшимся с ходатайством, и в следственный изолятор (тюрьму), где содержится осужденный. Начальник следственного изолятора (тюрьмы) объявляет постановление осужденному под расписку и разъясняет ему право обратиться в течение семидневного срока с ходатайством о помиловании в Президиум Верховного Совета СССР. В случае подачи в указанный срок такого ходатайства исполнение приговора приостанавливается.

15. Если лицо, осужденное к смертной казни, ходатайство о помиловании которого отклонено Президиумом Верховного Совета союзной республики, не подаст в течение семидневного срока ходатайство о помиловании в Президиум Верховного Совета СССР, об этом составляется акт с соблюдением требований части первой пункта 7 настоящей Инструкции. Этот акт приобщается к личному делу на осужденного. Об отказе осужденного от подачи ходатайства и о времени составления акта извещается суд, вынесший приговор, который незамедлительно сообщает об этом Верховному Суду союзной республики. По истечении 15 суток после составления указанного акта, если не поступит извещение об обращении в Президиум Верховного Совета СССР других лиц с ходатайством о помиловании, Верховный Суд союзной республики через суд, вынесший приговор, направляет в соответствующий орган, в подчинении которого находится следственный изолятор (тюрьма), распоряжение о приведении приговора в исполнение.

16. В случае поступления из Президиума Верховного Совета СССР извещения об отсутствии оснований для применения помилования в отношении лица, осужденного к смертной казни, ходатайство о помиловании которого было подано в Президиум Верховного Совета СССР после отклонения такого ходатайства Президиумом Верховного Совета союзной республики, Верховный Суд СССР в трехдневный срок высылает это извещение в Верховный Суд союзной республики. Верховный Суд союз-

ной республики направляет распоряжение о приведении приговора в исполнение в суд, вынесший приговор.

Суд, вынесший приговор, в тот же срок направляет в соответствующий орган, в подчинении которого находится следственный изолятор (тюрьма), распоряжение (с приложением заверенной гербовой печатью копии извещения Президиума Верховного Совета СССР) о приведении приговора в исполнение.

17. Перед приведением приговора в исполнение прокурор объявляет осужденному к смертной казни постановление Президиума Верховного Совета СССР или Президиума Верховного Совета союзной республики об отклонении ходатайства о помиловании (либо о неприменении помилования), а в надлежащих случаях – также и поступившее из Президиума Верховного Совета СССР извещение об отсутствии оснований для применения помилования.

18. Об исполнении приговора в отношении лица, осужденного к смертной казни, орган, на который возложено исполнение приговора, сообщает суду, вынесшему приговор, а этот суд сообщает соответственно в Верховный Суд СССР или Верховный Суд союзной республики и извещает лиц, обращавшихся с ходатайством о помиловании, об отклонении их ходатайства и о приведении приговора в исполнение, а также направляет в отдел (бюро) ЗАГСа по последнему месту жительства осужденного извещение о его смерти для регистрации.

19. Президиуму Верховного Совета СССР либо Президиуму Верховного Совета союзной республики об исполнении приговора сообщает соответственно Генеральный Прокурор СССР или прокурор союзной республики.

IV. Прием и представление ходатайств о помиловании лиц, осужденных к лишению свободы и более мягкому наказанию

20. Лица, осужденные к лишению свободы, подают ходатайства о помиловании в Президиум Верховного Совета СССР или Президиум Верховного Совета союзной республики через администрацию исправительно-трудового учреждения (следственного изолятора), в котором они отбывают наказание.

21. Ходатайства о помиловании лиц, осужденных к лишению свободы, условно осужденных к лишению свободы с обязатель-

ным привлечением к труду и условно освобожденных из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду, а также осужденных к ссылке, высылке, исправительным работам без лишения свободы, поданные соответственно через администрацию исправительно-трудовых учреждений или других органов, ведающих исполнением приговора, представляются в Президиум Верховного Совета СССР либо в Президиумы Верховных Советов союзных республик не позднее пятнадцати дней со дня поступления ходатайств.

Повторные ходатайства оформляются и представляются на рассмотрение в таком же порядке, как и первичные.

22. Администрация исправительно-трудовых учреждений или других органов, ведающих исполнением приговора, приобретает к ходатайству о помиловании анкету установленной формы, копии всех имеющихся в личном деле на осужденного приговоров, определений, постановлений судов и извещения о вступлении приговора в законную силу, характеристику о работе и поведении осужденного с указанием мнения администрации и наблюдательной комиссии по существу ходатайства, а также другие документы и данные, имеющие значение для решения вопроса о помиловании. В отношении лиц, осужденных за хищение государственного или общественного имущества и другие преступления, причинившие материальный ущерб, сообщаются суммы, фактически взысканные в возмещение ущерба. Вместе с ходатайством о помиловании лица, осужденного за преступление, причинившее вред его близким родственникам, представляются имеющиеся данные о взаимоотношениях между осужденным и потерпевшими ко времени подачи ходатайства о помиловании. Если ходатайство о помиловании подано осужденным, к которому наряду с наказанием за совершенное преступление применено принудительное лечение от алкоголизма, наркомании, либо проходящим курс лечения от венерического заболевания, вместе с ходатайством представляются данные о прохождении лечения.

В случаях, когда такие материалы направляются в Президиум Верховного Совета СССР или Президиум Верховного Совета союзной республики по их поручениям в связи с поступив-

шим ходатайством о помиловании от родственников осужденного либо иных лиц, администрация исправительно-трудового учреждения или другого органа, ведающего исполнением приговора, сообщает об этом осужденному.

23. Администрация исправительно-трудовых учреждений или других органов, ведающих исполнением приговора, обязана немедленно сообщать в Президиум Верховного Совета СССР либо Президиум Верховного Совета союзной республики о всех новых обстоятельствах, имеющих значение для решения вопроса о помиловании, возникших после отправления материалов о помиловании (отмена или изменение приговора в порядке надзора или по вновь открывшимся обстоятельствам, освобождение осужденного от дальнейшего отбывания наказания, представление к условному, условно-досрочному освобождению и замене неотбытой части наказания более мягким наказанием, совершение осужденным нового преступления, нарушение им режима, тяжкое заболевание или смерть осужденного и других обстоятельствах).

V. Порядок исполнения актов, принимаемых по ходатайствам о помиловании осужденных к лишению свободы и более мягкому наказанию

24. В соответствии с законодательством исполнение указов и постановлений Президиума Верховного Совета СССР и Президиумов Верховных Советов союзных республик по вопросам помилования возложено:

– на Министерство внутренних дел СССР и министерства внутренних дел союзных республик – в отношении лиц, осужденных к лишению свободы, условно осужденных к лишению свободы с обязательным привлечением к труду, условно освобожденных из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду, осужденных к ссылке, высылке, исправительным работам без лишения свободы, а также по ходатайствам о снятии судимости;

– на Верховный Суд СССР и Верховные Суды союзных республик в отношении осужденных к другим видам наказания, а также осужденных к лишению свободы, если приговоры о них не обращены к исполнению (когда эти лица не содержатся под

стражей), и по заявлениям об освобождении от возмещения материального ущерба.

Указы Президиума Верховного Совета СССР об освобождении от уголовной ответственности лиц, совершивших преступления, исполняются соответственно Верховным Судом СССР, Прокуратурой Союза ССР, Министерством внутренних дел СССР, Комитетом государственной безопасности СССР.

25. По поступлении указов Президиума Верховного Совета СССР и Президиумов Верховных Советов союзных республик о помиловании лиц, осужденных к лишению свободы, условно осужденных к лишению свободы с обязательным привлечением к труду, условно освобожденных из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду, осужденных к ссылке, высылке, исправительным работам без лишения свободы, а также указов о снятии судимости Министерство внутренних дел СССР или Министерство внутренних дел союзной республики не позднее трехдневного срока направляет администрации исправительно-трудовых учреждений (следственных изоляторов) или местным органам внутренних дел предписания установленной формы об исполнении указов.

26. Непосредственное исполнение указов о помиловании лиц, отбывающих наказание в исправительно-трудовых учреждениях или в следственных изоляторах, возлагается на начальников этих учреждений (изоляторов), а в отношении условно осужденных к лишению свободы с обязательным привлечением к труду, условно освобожденных из мест лишения свободы с обязательным привлечением к труду, осужденных к ссылке, высылке, исправительным работам без лишения свободы – на начальников других органов, ведающих исполнением приговора. Указы о снятии судимости с лиц, отбывших наказание, исполняются начальником органа внутренних дел по месту жительства этих лиц.

27. По получении предписания об исполнении указа о помиловании начальник исправительно-трудового учреждения или другого органа, ведающего исполнением приговора, лично объявляет об этом под расписку помилованному. Акт о помиловании лица, содержащегося под стражей, исполняется в день получения предписания, а если оно поступило после окончания рабоче-

го времени, то на следующий рабочий день. Начальник исправительно-трудового учреждения или другого органа, ведающего исполнением приговора, сообщает об исполнении указа суду, вынесшему приговор.

28. Поступающие в Министерство внутренних дел СССР или Министерство внутренних дел союзной республики постановления об отклонении ходатайств о помиловании направляются администрации исправительно-трудовых учреждений или других органов, ведающих исполнением приговора, для объявления осужденным и сообщения суду, вынесшему приговор. Начальник учреждения (органа) объявляет осужденному постановление в день его поступления или на следующий рабочий день и сообщает об этом в суд, вынесший приговор.

29. Указы и постановления по ходатайствам о помиловании, исполнение которых в соответствии с пунктом 24 настоящей Инструкции возложено на Верховный Суд СССР либо Верховные Суды союзных республик, направляются этими органами в суд, вынесший приговор, который об исполнении указа или постановления сообщает в Верховный Суд СССР либо Верховный Суд союзной республики для последующего сообщения об этом соответственно в Президиум Верховного Совета СССР или Президиум Верховного Совета союзной республики.

Суд, вынесший приговор, при получении указа о помиловании, которым лицо освобождено от возмещения материального ущерба, немедленно прекращает взыскание присужденных сумм, отзывает исполнительные листы и сообщает об исполнении указа в Верховный Суд СССР или Верховный Суд союзной республики.

30. Лицу, которое помиловано с освобождением от отбывания наказания либо от уголовной ответственности или освобождено от возмещения материального ущерба, а также лицу, с которого снята судимость, орган, исполняющий указ о помиловании, одновременно с объявлением указа выдает соответствующую справку.

31. В случае отмены или изменения приговора в порядке надзора или по вновь открывшимся обстоятельствам в отношении лица, к которому ранее в связи с совершением указанного в при-

говоре преступлення було применено помилование, суд, изменивший или отменивший приговор, информирует о состоявшемся судебном решении соответственно Президиум Верховного Совета СССР либо Президиум Верховного Совета союзной республики.

3.

**ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ
УКРАЇНСЬКОЇ РСР
від 4 вересня 1981 р.**

**Про внесення змін і доповнень до постанови Президії Верховної
Ради Української РСР від 18 жовтня 1962 р.**

**«Про порядок розгляду в Президії Верховної Ради Української
РСР клопотань про помилування»¹**

(Не для друку)

Президія Верховної Ради Української РСР постановляє:

Внести до постанови Президії Верховної Ради Української РСР від 18 жовтня 1962 року «Про порядок розгляду в Президії Верховної Ради Української РСР клопотань про помилування» зміни і доповнення, що впливають з Конституції Української РСР і постанови Президії Верховної Ради СРСР від 3 грудня 1961 року «Про порядок здійснення помилування і розгляду в Президії Верховної Ради СРСР клопотань про помилування» (в редакції постанов Президії Верховної Ради СРСР від 1 вересня і 22 жовтня 1980 року), затвердивши її нову редакцію.

Голова Президії

Верховної Ради Української РСР

Секретар Президії

Верховної Ради Української РСР

м. Київ

№ 2385-Х

О. Ватченко

Я. Колотуха

4 вересня 1981 р.

¹ Маляренко В.Т., Музика А.А. Амністія та помилування в Україні. – С. 590–591.

3.

**ПОСТАНОВА ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ
УКРАЇНСЬКОЇ РСР**

від 18 жовтня 1962 р.

**Про порядок здійснення помилування і розгляду
в Президії Верховної Ради Української РСР**

клопотань про помилування (в редакції від 4 вересня 1981 р.)¹

(Не для друку)

Президія Верховної Ради Української РСР постановляє:

1. Встановити, що Президія Верховної Рада Української РСР при здійсненні помилування відповідно до пункту 12 статті 108 Конституції Української РСР розглядає клопотання про помилування осіб, засуджених судами Української РСР, за винятком клопотань, розгляд яких законодавчими актами СРСР віднесено до компетенції Президії Верховної Ради СРСР.

Президія Верховної Ради Української РСР, крім клопотань про помилування, розглядає:

а) матеріали щодо осіб, засуджених до смертної кари, які не клопочуть про помилування;

б) подання Голови Верховного Суду СРСР або Генерального прокурора СРСР, Голови Верховного Суду УРСР або Прокурора УРСР про застосування помилування до осіб, засуджених судами Української РСР до смертної кари;

в) заяви осіб, які відбули покарання, про звільнення від покриття матеріальної шкоди, що підлягає стягненню за вироками судів або за рішеннями судів, якщо цивільний позов безпосередньо впливає з кримінальної справи, на користь державних організацій, що перебувають на республіканському чи місцевому бюджеті, або державних підприємств і установ, що знаходяться у республіканському чи місцевому підпорядкуванні.

2. Помилування засуджених здійснюється у вигляді:

заміни смертної кари позбавленням волі;

повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання;

¹ Маляренко В.Т., Музика А.А. Амністія та помилування в Україні. – С. 591 – 596.

заміни покарання або його невідбутої частини більш м'яким покаранням;

зняття судимості.

3. Помилування застосовується, як правило, за особистими клопотаннями засуджених.

Клопотання про помилування розглядаються тільки після набрання вироками законної сили.

4. При розгляді клопотань про помилування беруться до уваги: характер і ступінь суспільної небезпечності вчиненого злочину, особа засудженого, його поведінка, ставлення до праці, участь у роботі самодіяльних організацій у місцях відбування покарання, строк відбутого покарання й інші обставини;

думка адміністрації виправно-трудової установи або органу, який відає виконанням вироку, спостережної комісії, комісії у справах неповнолітніх, громадських організацій і трудових колективів, а по заявах про звільнення від покриття матеріальної шкоди та в інших необхідних випадках – також думка виконавчого комітету місцевої Ради народних депутатів.

5. Особливо небезпечні рецидивісти, а також особи, до яких раніше було застосовано амністію, помилування, умовно-дострокове звільнення від покарання чи заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, умовне звільнення з місць позбавлення волі з обов'язковим залученням до праці, якщо вони до погашення або зняття судимості знову вчинили умисний злочин, можуть бути помилувані тільки у виняткових випадках.

6. Особи, засуджені до смертної кари, можуть звернутися з клопотанням про помилування до Президії Верховної Ради Української РСР протягом семи діб з дня вручення їм копій вироків або касаційних ухвал. Якщо засуджений до смертної кари не подасть у зазначений строк клопотання про помилування або заявить про своє небажання звертатися з таким клопотанням, про це з додержанням установлених правил складається акт. Клопотання або акт надсилаються до Президії Верховної Ради Української РСР не пізніше як у триденний строк з дня прийняття клопотання від засудженого або складення акта.

Виконання вироку щодо особи, засудженої до смертної кари, зупиняється до розгляду клопотання або матеріалів про відмову від подачі клопотання про помилування.

У разі відхилення Президією Верховної Ради Української РСР клопотання про помилування засудженого до смертної кари він протягом семи діб після оголошення йому постанови про відхилення клопотання може звернутися з клопотанням про помилування до Президії Верховної Ради СРСР. Якщо до закінчення зазначеного строку засуджений або інша особа звернувся з таким клопотанням, виконання вироку зупиняється до розгляду клопотання Президією Верховної Ради СРСР.

Клопотання про помилування засуджених, а також матеріали, подання та заяви, зазначені у статті 1 цієї постанови, до внесення їх на розгляд Президії Верховної Ради Української РСР попередньо розглядаються Комісією Президії Верховної Ради Української РСР у питаннях помилування.

Клопотання про помилування засуджених, які не стали на шлях виправлення, відбули незначну частину призначених їм строків покарання, а також клопотання про помилування осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини, або осіб, визнаних особливо небезпечними рецидивістами, вносяться на розгляд Комісії лише при наявності обставин, що заслуговують на увагу. Про решту клопотань доповідається Президії Верховної Ради Української РСР; заявникам повідомляється про відхилення їх клопотань.

9. Керівництво роботою Комісії здійснює Голова Президії Верховної Ради УРСР. До складу Комісії входять Заступник Голови, Секретар Президії Верховної Рада УРСР, а також Голова Верховного Суду УРСР, Прокурор УРСР, Міністр внутрішніх справ УРСР, Міністр юстиції УРСР, Голова Комітету державної безпеки УРСР, Керуючий Справами, завідуючий Відділом у питаннях помилування і завідуючий Юридичним відділом Президії Верховної Радії УРСР.

У роботі Комісії можуть брати участь члени Президії Верховної Ради УРСР.

10. Засідання Комісії проводить Голова Президії Верховної Ради УРСР або за його дорученням Заступник Голови Президії

Верховної Ради УРСР чи Секретар Президії Верховної Ради УРСР.

11. Пропозиції Комісії по розгляду клопотань про помилування заносяться до протоколу.

12. Клопотання про помилування осіб, засуджених до смертної кари, а також матеріали і подання щодо осіб, зазначених у пунктах «а» і «б» статті 1 цієї постанови, з пропозиціями Комісії вносяться на розгляд Президії Верховної Ради Української РСР.

13. Клопотання про помилування осіб, засуджених до позбавлення волі і більш м'яких мір покарання, а також заяви про звільнення від покриття матеріальної шкоди осіб, зазначених у пункті «в» статті 1 цієї постанови, вносяться на розгляд Президії Верховної Ради Української РСР при наявності пропозицій Комісії про застосування помилування. Якщо Комісія не знайшла підстав для внесення пропозицій про застосування помилування, про це доводиться до відома Президії Верховної Ради Української РСР; заявникам повідомляється про відхилення їх клопотань.

14. Помилування засуджених здійснюється указами Президії Верховної Ради Української РСР. Про відхилення клопотань про помилування засуджених Президія Верховної Ради Української РСР приймає постанови.

15. Підготовка необхідних матеріалів по клопотаннях про помилування для попереднього розгляду Комісією і для розгляду Президією Верховної Ради Української РСР покладається на Відділ у питаннях помилування Президії Верховної Ради Української РСР.

16. Клопотання про помилування осіб, засуджених до смертної кари, або матеріали про відмову цих осіб від подачі клопотань про помилування, що надійшли до Президії Верховної Ради Української РСР, до внесення на розгляд Комісії надсилаються до Верховного Суду УРСР та Прокуратури УРСР, які протягом місячного строку подають висновки з зазначенням змісту прийнятих судових рішень, обставин вчинення злочинів, даних про особу засуджених, а також свої пропозиції по суті кожного клопотання або матеріалів про відмову від подачі клопотання.

17. У клопотаннях про помилування осіб, засуджених за тяжкі злочини до позбавлення волі і більш м'якого покарання, що вно-

сяться на розгляд Комісії, Прокурор УРСР подає свої висновки. У клопотаннях про помилування осіб, які вчинили злочини у місцях позбавлення волі, а також злочини, пов'язані з порушенням правил дорожнього руху, висновки подає Міністр внутрішніх справ УРСР, а у клопотаннях засуджених за особливо небезпечні державні злочини – Голова Комітету державної безпеки УРСР.

18. У разі відхилення клопотань про помилування повторні клопотання про помилування осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини, при відсутності нових обставин, що заслуговують на увагу, можуть бути внесені на розгляд Комісії, як правило, не раніш як через рік, а осіб, засуджених за інші злочини, не раніш як через шість місяців з часу відхилення попередніх клопотань. Повторні клопотання, що надійшли до закінчення зазначених вище строків, приєднуються до наявних матеріалів.

19. Клопотання про помилування, що містять посилання на неправильне засудження або порушення соціалістичної законності, надсилаються для перевірки в порядку нагляду в органи прокуратури і суди.

20. Клопотання про помилування, подані засудженими через адміністрацію виправно-трудової установи або орган, який відає виконанням вироку, надсилаються на розгляд до Президії Верховної Ради Української РСР з доданням копій вироків, ухвал і постанов судів, докладних характеристик про роботу і поведінку засуджених з зазначенням думки адміністрації цієї установи або органу і, як правило, думки спостережної комісії або комісії у справах неповнолітніх по суті клопотань, а також інших документів і даних, що мають значення для розгляду питання про застосування помилування.

21. Укази Президії Верховної Ради Української РСР про помилування і постанови Президії Верховної Ради Української РСР про відхилення клопотань про помилування надсилаються для виконання:

щодо осіб, засуджених до смертної кари, – Верховному Суду УРСР;

щодо осіб, засуджених до позбавлення волі, умовно засуджених до позбавлення волі з обов'язковим залученням до праці, умовно звільнених з місць позбавлення волі з обов'язковим залученням

до праці, засуджених до заслання, вислання, виправних робіт без позбавлення волі, що відбувають покарання, а також про зняття судимості, – Міністерству внутрішніх справ УРСР;

щодо осіб, які покарання не відбувають, або засуджені до інших мір покарання, не пов'язаних з позбавленням волі, та про звільнення від додаткових мір покарання чи покриття матеріальної шкоди, – відповідним судам, а також Міністерству юстиції УРСР для здійснення контролю.

22. Повідомлення про виконання указів і постанов Президії Верховної Ради Української РСР щодо осіб, засуджених до смертної кари, надсилаються до Президії Верховної Ради Української РСР Верховним Судом УРСР і Прокуратурою УРСР, а щодо осіб, засуджених до інших мір покарання, – органами, на які покладено виконання цих указів і постанов.

23. У випадках скасування або зміни вироків за нововиявленими обставинами або в порядку нагляду щодо засуджених, до яких Президією Верховної Ради Української РСР раніше було застосовано помилування, суди інформують Президію Верховної Ради Української РСР про постановлення нових рішень.

24. Контроль за своєчасним виконанням указів і постанов Президії Верховної Ради Української РСР з питань помилування покладається на Відділ у питаннях помилування Президії Верховної Ради Української РСР.

На Відділ у питаннях помилування покладається також підготовка матеріалів про практику застосування помилування та періодична інформація Президії Верховної Ради Української РСР про наслідки розгляду клопотань про помилування.

Далі норми щодо здійснення помилування встановлювалися залежно від внесених змін до Основного Закону.

Так, відповідно до Закону СРСР «Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) СРСР» від 1 грудня 1988 року помилування здійснює Президія Верховної Ради СРСР (пункт 10 статті 119).

Відповідно до Закону Української РСР «Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української

РСР» від 27 жовтня 1989 року Президія Верховної Ради Української РСР здійснює помилування громадян, засуджених судами Української РСР (пункт 11 статті 106).

У зв'язку з цим було затверджено нове Положення про порядок здійснення помилування громадян, засуджених судами Української РСР. Текст Положення додається.

**УКАЗ ПРЕЗИДІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ
УКРАЇНСЬКОЇ РСР
від 9 липня 1990 р.**

Про затвердження Положення про порядок здійснення помилування громадян, засуджених судами Української РСР¹

Президія Верховної Ради Української РСР постановляє:

1. Затвердити Положення про порядок здійснення помилування громадян, засуджених судами Української РСР.

2. Визнати такою, що втратила чинність, постанову Президії Верховної Ради Української РСР від 18 жовтня 1962 року «Про порядок розгляду в Президії Верховної Ради Української РСР клопотань про помилування» (в редакції постанови Президії Верховної Ради Української РСР від 4 вересня 1981 року).

Перший заступник

Голови Верховної Ради Української РСР

м. Київ

№ 46-12

І.Плющ

9 липня 1990 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Указом Президії Верховної Ради

Української РСР

від 9 липня 1990 року

№ 46-12

Положення про порядок здійснення помилування громадян, засуджених судами Української РСР

1. Відповідно до Конституції Української РСР до відання Президії Верховної Ради Української РСР належить здійснення

¹ Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 1. – Ст. 3.

помилування громадян, засуджених судами Української РСР, за винятком випадків, коли розгляд клопотань про помилування законодавчими актами СРСР віднесено до компетенції Президента СРСР.

Президія Верховної Ради Української РСР, крім клопотань про помилування, розглядає:

а) матеріали щодо осіб, засуджених до смертної кари, які не клопочуть про помилування;

б) подання Голови Верховного Суду СРСР або Генерального прокурора СРСР, Голови Верховного Суду УРСР або Прокурора УРСР про застосування помилування до осіб, засуджених судами Української РСР до смертної кари;

в) заяви осіб, які відбули покарання, про звільнення від сплати коштів, що підлягають стягненню за вироками судів або за рішеннями судів, якщо цивільний позов безпосередньо впливає з кримінальної справи, на користь держави або державних організацій, що перебувають на республіканському чи місцевому бюджеті, або державних підприємств і установ, що знаходяться у республіканському чи місцевому підпорядкуванні.

2. Помилування засуджених здійснюється у вигляді:

заміни смертної кари позбавленням волі;

повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання;

заміни покарання або його невідбутої частини більш м'яким покаранням;

зняття судимості.

3. Помилування застосовується, як правило, за особистими клопотаннями засуджених.

Клопотання про помилування розглядаються тільки після набрання вироками законної сили. У виняткових випадках, коли засуджені не перебувають під вартою, виконання вироків щодо них може бути відстрочено до розгляду клопотань про помилування.

4. При розгляді клопотань про помилування беруться до уваги:

характер і ступінь суспільної небезпечності вчиненого злочину, особа засудженого, його поведінка, ставлення до праці, участь в роботі самодіяльних організацій у місцях відбування покарання, строк відбутого покарання й інші обставини;

думка адміністрації виправно-трудової установи або іншого органу, який відає виконанням вироку, спостережної комісії, комісії у справах неповнолітніх, громадських організацій і трудових колективів, а по заявах про звільнення від сплати коштів, що підлягають стягненню за вироками і рішеннями судів, та в інших необхідних випадках – також думка виконавчого комітету місцевої Ради народних депутатів.

5. Особливо небезпечні рецидивісти, а також особи, до яких раніше було застосовано амністію, помилування, умовно-дострокове звільнення від покарання чи заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, умовне засудження до позбавлення волі з обов'язковим залученням до праці, умовне звільнення з місць позбавлення волі з обов'язковим залученням до праці, відстрочку виконання вироку, якщо вони до погашення або зняття судимості знову вчинили умисний злочин, можуть бути помилувані у виняткових випадках.

6. Особи, засуджені до смертної кари, можуть звернутися з клопотанням про помилування до Президії Верховної Ради Української РСР протягом семи діб з дня вручення їм копій вироків або касаційних ухвал. Якщо засуджений до смертної кари не подасть у зазначений строк клопотання про помилування або заявить про своє небажання звертатися з таким клопотанням, про це з додержанням встановлених правил складається акт. Клопотання або акт з відповідними матеріалами надсилаються до Президії Верховної Ради Української РСР не пізніше як у триденний строк з дня прийняття клопотання від засудженого або складання акта.

Виконання вироку щодо особи, засудженої до смертної кари, зупиняється до розгляду клопотання або матеріалів про відмову від подачі клопотання про помилування.

7. У разі відхилення Президією Верховної Ради Української РСР клопотання про помилування засудженого до смертної кари він протягом семи діб після оголошення йому постанови про відхилення клопотання може звернутися з клопотанням про помилування до Президента СРСР. Якщо до закінчення зазначеного строку засуджений або інша особа звернуться з таким клопотанням, виконання вироку зупиняється до розгляду клопотання Президентом СРСР.

8. Клопотання про помилування засуджених, а також матеріали, подання та заяви, зазначені у статті 1 цього Положення, до внесення їх на розгляд Президії Верховної Ради Української РСР попередньо розглядаються Комісією Президії Верховної Ради Української РСР у питаннях помилування.

Клопотання про помилування засуджених, які не стали на шлях виправлення, відбули незначну частину призначених їм строків покарання, а також клопотання про помилування осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини, або осіб, визнаних особливо небезпечними рецидивістами, вносяться на розгляд Комісії лише при наявності обставин, що потребують особливо гуманного ставлення. Про решту клопотань, що не підлягають задоволенню, Відділом консультантів Комісії Президії Верховної Ради Української РСР у питаннях громадянства і помилування доповідається Комісії і повідомляється заявникам.

9. Комісія утворюється Президією Верховної Ради Української РСР на строк її повноважень з числа народних депутатів Української РСР і діє в складі голови, двох заступників голови і членів Комісії. Число членів Комісії встановлюється Президією Верховної Ради Української РСР.

В роботі Комісії беруть участь Голова Верховного Суду Української РСР, Прокурор Української РСР, Міністр внутрішніх справ Української РСР, Міністр юстиції Української РСР, Голова Комітету державної безпеки Української РСР або їх заступники.

У засіданнях Комісії можуть брати участь члени Президії Верховної Ради Української РСР, народні депутати Української РСР, які не є членами Комісії, та народні депутати СРСР. Комісія може запрошувати на свої засідання представників державних органів, громадськості, трудових колективів, а також засобів масової інформації.

10. Комісія у питаннях помилування запитує матеріали, необхідні для розгляду клопотання про помилування, у відповідних державних і громадських органів, а також їх думку про доцільність застосування акта помилування; може давати їм доручення про перевірку окремих питань.

11. Засідання Комісії проводить голова Комісії або за його дорученням один із заступників голови Комісії.

Пропозиції Комісії по розгляду клопотань про помилування заносяться до протоколу.

12. Комісія періодично інформує Президію Верховної Ради Української РСР про роботу по розгляду клопотань про помилування.

13. Клопотання про помилування осіб, засуджених до смертної кари, а також матеріали і подання щодо осіб, зазначених у пунктах «а» і «б» статті один цього Положення, з пропозиціями Комісії вносяться на розгляд Президії Верховної Ради Української РСР.

14. Клопотання про помилування осіб, засуджених до позбавлення волі і більш м'яких мір покарання, а також заяви про звільнення від сплати коштів осіб, зазначених у пункті «в» статті 1 цього Положення, вносяться на розгляд Президії Верховної Ради Української РСР при наявності пропозицій Комісії про застосування помилування. Про клопотання, по яких Комісією не знайдено підстав для помилування, доводиться до відома Президії Верховної Ради Української РСР.

15. Помилування засуджених здійснюється указами Президії Верховної Ради Української РСР. Про відхилення клопотань про помилування засуджених Президія Верховної Ради Української РСР приймає постанови.

16. Клопотання про помилування осіб, засуджених до смертної кари, або матеріали про відмову цих осіб від подачі клопотань про помилування, що надійшли до Президії Верховної Ради Української РСР, до внесення на розгляд Комісії надсилаються до Верховного Суду Української РСР та Прокуратури Української РСР, які протягом місячного строку подають висновки з зазначенням змісту прийнятих судових рішень, обставин вчинення злочинів, даних про особу засуджених, а також свої пропозиції по суті кожного клопотання або матеріалів про відмову від подачі клопотання.

17. У клопотаннях про помилування осіб, засуджених за тяжкі злочини до позбавлення волі і більш м'якого покарання, що вносяться на розгляд Комісії, Прокурор Української РСР подає свої висновки. У клопотаннях про помилування осіб, які вчинили злочини у місцях позбавлення волі, а також злочини, пов'язані

ні з порушенням правил безпеки руху і експлуатації транспорту, висновки подає Міністр внутрішніх справ Української РСР, а у клопотаннях засуджених за особливо небезпечні державні злочини – Голова Комітету державної безпеки Української РСР.

18. У разі відхилення клопотань про помилування повторні клопотання про помилування осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини, при відсутності нових обставин, що заслуговують на увагу, можуть бути внесені на розгляд Комісії, як правило, не раніш як через рік, а осіб, засуджених за інші злочини, – не раніш як через шість місяців з часу відхилення попередніх клопотань. Повторні клопотання, що надійшли до закінчення зазначених вище строків, приєднуються до наявних матеріалів і повідомляються заявникам.

19. Клопотання про помилування, що містять посилення на неправильне засудження або інші порушення законності, попередньо надсилаються для перевірки в порядку нагляду в органи прокуратури і суди.

20. Клопотання про помилування, подані засудженими через адміністрацію виправно-трудової установи або інший орган, який відає виконанням вироку, надсилаються на розгляд до Президії Верховної Ради Української РСР з додаванням копій вироків, ухвал і постанов судів, докладних характеристик про роботу і поведінку засуджених з зазначенням думки адміністрації цієї установи або органу і, як правило, думки спостережної комісії або комісії у справах неповнолітніх по суті клопотань, а також інших документів і даних, що мають значення для розгляду питання про застосування помилування.

21. Укази Президії Верховної Ради Української РСР про помилування і постанови Президії Верховної Ради Української РСР про відхилення клопотань про помилування або не застосування акта помилування надсилаються для виконання:

щодо осіб, засуджених до смертної кари, – Верховному Суду Української РСР;

щодо осіб, засуджених до позбавлення волі, умовно засуджених до позбавлення волі з обов'язковим залученням до праці, умовно звільнених з місць позбавлення волі з обов'язковим залученням до праці, засуджених до заслання, вислання, виправ-

них робіт без позбавлення волі, що відбуваються покарання, а також про зняття судимості, – Міністерству внутрішніх справ Української РСР;

щодо осіб, які покарання не відбувають або засуджені до інших мір покарання, не пов'язаних з позбавленням волі, та про звільнення від додаткових мір покарання чи сплати коштів, що підлягають стягненню за вироками чи рішеннями судів, – відповідним судам, а також Міністерству юстиції Української РСР для здійснення контролю.

22. Повідомлення про виконання указів і постанов Президії Верховної Ради Української РСР щодо осіб, засуджених до смертної кари, надсилаються до Президії Верховної Ради Української РСР Верховним Судом Української РСР і Прокуратурою Української РСР, а щодо осіб, засуджених до інших мір покарання, – органами, на які покладено виконання цих указів і постанов.

23. У випадках скасування або зміни вироків за нововиявленими обставинами чи в порядку нагляду щодо засуджених, до яких Президією Верховної Ради Української РСР раніше було застосовано помилування, суди інформують Президію Верховної Ради Української РСР про постановлення нових рішень.

24. Підготовка необхідних матеріалів по клопотаннях про помилування для попереднього розгляду Комісією і для розгляду Президією Верховної Ради Української РСР, а також контроль за своєчасним виконанням указів і постанов Президії Верховної Ради Української РСР з питань помилування покладаються на Відділ консультантів Комісії Президії Верховної Ради УРСР у питаннях громадянства і помилування Секретаріату Верховної Ради Української РСР.

Керівник Секретаріату

Верховної Ради Української РСР

М.Хоменко

Подальше врегулювання інституту помилування пов'язане з заснуванням поста Президента СРСР та Президента Української РСР.

Так, згідно з Законом СРСР «Про заснування поста Президента СРСР і внесення змін та доповнень до

Конституції (Основного Закону) СРСР» від 14 березня 1990 року встановлено, що Президент СРСР здійснює помилування (пункт 13 статті 127³).

Згідно з Законом Української РСР «Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» від 5 липня 1991 року № 1293-ХІІ було засновано пост Президента Української РСР та доповнено Конституцію Української РСР Главою 12-1 «Президент Української РСР», норми якої встановлювали, що Президент Української РСР здійснює помилування осіб, засуджених судами Української РСР (пункт 11 статті 114-5).

Новітній розвиток інституту помилування розпочинається з часу розпаду СРСР та проголошення 24 серпня 1991 року незалежності України і створення самостійної української держави – України.

До Конституції (Основного Закону) Української РСР вносяться відповідні зміни та доповнення згідно з Законом України «Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» від 17 вересня 1991 року № 1554-ХІІ.

31 грудня 1991 року першим Президентом України Л.М.Кравчуком відповідно до Конституції України видано Указ «Про порядок здійснення помилування осіб, засуджених судами України», згідно з яким затверджено Положення про порядок здійснення помилування осіб, засуджених судами України та утворено Комісію при Президенті України у питаннях помилування та затверджено її склад.

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

від 31 грудня 1991 р.

Про порядок здійснення помилування осіб, засуджених судами України¹

1. Затвердити Положення про порядок здійснення помилування осіб, засуджених судами України.

2. Утворити Комісію при Президентові України у питаннях помилування та затвердити її склад.

Президент України

Л.Кравчук

м. Київ

31 грудня 1991 р.

№ 22

Комісія

при Президенті України у питаннях помилування

Голова Комісії

МОКРОУСОВ Анатолій Олексійович – представник Президента України у Ватутінському районі м.Києва

Заступники Голови Комісії

АЛТУНЯН Генріх Ованесович – член Комісії Верховної Ради України з питань оборони і державної безпеки, народний депутат України

АНДРЕЙЧЕНКО Петро Олександрович – завідуючий відділом у питаннях помилування

Члени Комісії

БІЖАН Іван Васильович – перший заступник Міністра оборони України

МАЗУР Лідія Юріївна – головний редактор журналу «Жінка»

МАЛІКОВ Валерій Васильович – перший заступник Голови Служби безпеки України

МАРТИНЧУК Василь Йосипович – голова колгоспу імені П.М.Буйка Фастівського району Київської області, народний депутат України

СТЕФАНЮК Володимир Сергійович – перший заступник Міністра юстиції України

¹ Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 21. – Ст. 293.

ТЕРЕЩУК Олександр Васильович – заступник Міністра внутрішніх справ України

ТОЛСТОУХОВ Анатолій Володимирович – секретар Комісії Верховної Ради України у справах молоді, народний депутат України

ЦУПРЕНКО Петро Григорович – перший заступник Голови Верховного Суду України

Відповідальний секретар Комісії

КУЗЬМЕНКО Микола Васильович – головний консультант відділу у питаннях помилування

ЗАТВЕРДЖЕНО

Указом Президента України
від 31 грудня 1991 року № 22

ПОЛОЖЕННЯ

**про порядок здійснення помилування осіб,
засуджених судами України**

1. Відповідно до Конституції України до відання Президента України належить здійснення помилування осіб, засуджених судами України.

Президент, крім клопотань про помилування, розглядає:

а) матеріали щодо осіб, засуджених до смертної кари, які не клопочуть про помилування;

б) подання Голови Верховного Суду України або Генерального прокурора України про застосування помилування до осіб, засуджених судами України до смертної кари.

2. Помилування засуджених здійснюється у вигляді:

заміни смертної кари позбавленням волі;

повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання;

заміни покарання або його невідбутої частини більш м'яким покаранням;

зняття судимості.

3. Помилування застосовується, як правило, за особистими клопотаннями засуджених.

Клопотання про помилування розглядаються тільки після набрання вироками законної сили.

4. У виняткових випадках, коли засуджені не перебувають під вартою, виконання вироків щодо них може бути відстрочено до розгляду клопотань про помилування.

5. При розгляді клопотань про помилування беруться до уваги: характер і ступінь суспільної небезпечності вчиненого злочину, особа засудженого, його поведінка, ставлення до праці, участь в роботі самодіяльних організацій у місцях відбування покарання, строк відбутого покарання й інші обставини;

думка адміністрації виправно-трудової установи або іншого органу, який відає виконанням вироку, спостережної комісії, комісії у справах неповнолітніх, громадських організацій і трудових колективів, а в необхідних випадках – також думка виконавчого комітету місцевої Ради народних депутатів.

6. Особливо небезпечні рецидивісти, а також особи, до яких раніше було застосовано амністію, помилування, умовно-досрокове звільнення від покарання чи заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, умовне засудження до позбавлення волі з обов'язковим залученням до праці, умовне звільнення з місць позбавлення волі з обов'язковим залученням до праці, відстрочку виконання вироку, якщо вони до погашення або зняття судимості знову вчинили умисний злочин, можуть бути помилувані тільки у виняткових випадках.

7. Особи, засуджені до смертної кари, можуть звернутися з клопотанням про помилування до Президента України протягом семи діб з дня вручення їм копій вироків або касаційних ухвал. Якщо засуджений до смертної кари не подасть у зазначений строк клопотання про помилування або заявить про своє небажання звертатися з таким клопотанням, про це з додержанням установлених правил складається акт. Клопотання або акт з відповідними матеріалами надсилаються до Президента не пізніше як у триденний строк з дня прийняття клопотання від засудженого або складання акта.

Виконання вироку щодо особи, засудженої до смертної кари, зупиняється до розгляду клопотання або матеріалів про відмову від подачі клопотання про помилування.

8. Клопотання про помилування засуджених, а також матеріали та подання, зазначені у статті 1 цього Положення, до

внесення їх на розгляд Президента України попередньо розглядаються Комісією при Президенті України у питаннях помилування.

Клопотання про помилування засуджених, які не стали на шлях виправлення, відбули незначну частину призначених їм строків покарання, а також клопотання про помилування осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини, або осіб, визнаних особливо небезпечними рецидивістами, вносяться на розгляд Комісії лише при наявності обставин, що потребують особливо гуманного ставлення. Про решту клопотань, що не підлягають задоволенню, Відділом у питаннях громадянства і помилування Адміністрації Президента України доповідається Комісії і повідомляється заявникам.

9. Комісія утворюється Президентом України на строк його повноважень і діє в складі голови, двох заступників голови, членів Комісії і відповідального секретаря. Число членів Комісії встановлюється Президентом України.

У засіданнях Комісії можуть брати участь народні депутати України. Комісія може запрошувати на свої засідання представників державних органів, громадськості, трудових колективів, а також засобів масової інформації.

10. Комісія у питаннях помилування запитує матеріали, необхідні для розгляду клопотання про помилування, у відповідних державних і громадських органів, а також їх думку про доцільність застосування акту помилування; може давати їм доручення про перевірку окремих питань.

11. Засідання Комісії проводить голова Комісії або за його дорученням один із заступників голови Комісії.

Пропозиції Комісії по розгляду клопотань про помилування заносяться до протоколу, який підписується всіма членами Комісії.

12. Комісія періодично інформує Президента України про роботу по розгляду клопотань про помилування.

13. Клопотання про помилування осіб, засуджених до смертної кари, а також матеріали і подання щодо осіб, зазначених у пунктах «а» і «б» статті 1 цього Положення, з пропозиціями Комісії вносяться на розгляд Президента України.

14. Клопотання про помилування осіб, засуджених до позбавлення волі і більш м'яких мір покарання, вносяться на розгляд Президента України при наявності пропозиції Комісії про застосування помилування. Про клопотання, по яких Комісією не знайдено підстав для помилування, доводиться до відома Президента України.

15. Про помилування засуджених та про відхилення клопотань про помилування засуджених Президент України приймає укази.

16. Клопотання про помилування осіб, засуджених до смертної кари, або матеріали про відмову цих осіб від подачі клопотань про помилування, що надійшли до Президента України, до внесення на розгляд Комісії надсилаються до Верховного Суду України та Прокуратури України, які протягом місячного строку подають висновки з зазначенням змісту прийнятих судових рішень, обставин вчинення злочинів, даних про особу засуджених, а також свої пропозиції по суті кожного клопотання або матеріалів про відмову від подачі клопотання.

17. У клопотаннях про помилування осіб, засуджених за тяжкі злочини до позбавлення волі і більш м'якого покарання, що вносяться на розгляд Комісії, Генеральний прокурор України подає свої висновки. У клопотаннях про помилування осіб, які вчинили злочини у місцях позбавлення волі, та злочини, пов'язані з порушенням правил безпеки руху і експлуатації транспорту, висновки подає Міністр внутрішніх справ України, а у клопотаннях засуджених за особливо небезпечні державні злочини – Голова Служби національної безпеки України.

18. У разі відхилення клопотань про помилування повторні клопотання про помилування осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини, при відсутності нових обставин, що заслуговують на увагу, можуть бути внесені на розгляд Комісії, як правило, не раніш як через рік, а осіб, засуджених за інші злочини, – не раніш як через шість місяців з часу відхилення попередніх клопотань. Повторні клопотання, що надійшли до закінчення зазначених вище строків, приєднуються до наявних матеріалів і повідомляються заявникам.

19. Клопотання про помилування, що містять посилення на неправильне засудження або інші порушення законності, попе-

редньо надсилаються для перевірки в порядку нагляду в органи прокуратури і суди.

20. Клопотання про помилування, подані засудженими через адміністрацію виправно-трудової установи або інший орган, який відає виконанням вироку, надсилаються на розгляд до Президента України з додаванням копій вироків, ухвал і постанов судів, докладних характеристик про роботу і поведінку засуджених з зазначенням думки адміністрації цієї установи або органу і, як правило, думки спостережної комісії або комісії у справах неповнолітніх по суті клопотань, а також інших документів і даних, що мають значення для розгляду питання про застосування помилування.

21. Укази Президента України про помилування і про відхилення клопотань про помилування або незастосування акту помилування надсилаються для виконання:

щодо осіб, засуджених до смертної кари, – Верховному Суду України;

щодо осіб, засуджених до позбавлення волі, умовно засуджених до позбавлення волі з обов'язковим залученням до праці, умовно звільнених з місць позбавлення волі з обов'язковим залученням до праці, засуджених до заслання, вислання, виправних робіт без позбавлення волі, що відбувають покарання, а також про зняття судимості, – Міністерству внутрішніх справ України;

щодо осіб, які покарання не відбувають, або засуджені до інших мір покарання, не пов'язаних з позбавленням волі, та про звільнення від додаткових мір покарання – відповідним судам, а також Міністерству юстиції України для здійснення контролю.

22. Повідомлення про виконання указів Президента України щодо осіб, засуджених до смертної кари, надсилаються до Президента України Верховним Судом України і Прокуратурою України, а щодо осіб, засуджених до інших мір покарання, – органами, на які покладено виконання цих указів.

23. У випадках скасування або зміни вироків за нововиявленими обставинами або в порядку нагляду щодо засуджених, до яких Президентом України раніше було застосовано помилування, суди інформують Президента України про постановлення нових рішень.

24. Підготовка необхідних матеріалів по клопотаннях про помилування для попереднього розгляду Комісією і для розгляду Президентом України, а також контроль за своєчасним виконанням указів Президента України з питань помилування покладається на Відділ у питаннях громадянства і помилування Адміністрації Президента України.

Крім Положення 16 жовтня 1992 року Головою Верховного Суду України, Генеральним прокурором України, Міністром внутрішніх справ України та Головою Служби безпеки України було затверджено Інструкцію Про порядок подання Президенту України матеріалів по клопотаннях про помилування засуджених і виконання Указів Президента України з питань помилування.

16 жовтня 1992 р.

(Не підлягає опублікуванню)

ЗАТВЕРДЖУЄМО:

Голова Верховного Суду України

О.Н.Якименко

Генеральний прокурор України

В.І.Шишкін

Міністр внутрішніх справ України

А.В.Василишин

Голова Служби безпеки України

Є.К.Марчук

ІНСТРУКЦІЯ

**про порядок подання Президенту України
матеріалів по клопотаннях про помилування
засуджених і виконання Указів Президента України
з питань помилування¹**

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Відповідно до Конституції України помилування засуджених здійснюється Президентом України.

Президент, крім клопотань про помилування, розглядає:

а) матеріали щодо осіб, засуджених до смертної кари, які не клопочуть про помилування;

¹ Інструкція про порядок подання Президенту України матеріалів по клопотаннях про помилування засуджених і виконання Указів Президента України з питань помилування. – К., 1992.

б) подання Голови Верховного Суду України або Генерального Прокурора України про застосування помилування до осіб, засуджених судами Україна до смертної кари.

2. Помилування засуджених здійснюється у вигляді:

- заміни смертної кари позбавленням волі;
- повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання;
- заміни покарання або його невідбутої частини більш м'яким покаранням;
- зняття судимості.

3. Клопотання про помилування може бути подане тільки після набрання вироком законної сили.

Адміністрація виправно-трудової установи або іншого органу, що відає виконанням вироку, приймаючи від засудженого клопотання про помилування, зобов'язана перевірити, чи адресоване воно за належністю і при необхідності дає засудженому відповідні роз'яснення.

4. Доручення комісії при Президенті України у питаннях помилування виконуються не пізніше 15 днів з часу їх надходження.

II. ПОРЯДОК ПРИЙОМУ І ПОДАННЯ КЛОПОТАНЬ ПРО ПОМИЛУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО СМЕРТНОЇ КАРИ

5. Особа, яка засуджена до смертної кари, протягом семи діб з дня вручення їй копії вироку або касаційної ухвали по справі має право звернутись з клопотанням про помилування.

6. Начальник слідчого ізолятора (тюрми) в день надходження повідомлення про набрання вироком законної сили чи копії касаційної ухвали, але не пізніше наступного робочого дня, зобов'язаний особисто оголосити засудженому до смертної кари про набрання вироком законної сили і роз'яснити йому право подавати клопотання про помилування, строк і порядок подачі клопотання, а також право на одержання юридичної допомоги при написанні клопотання. Про виконання цих дій складається акт, який підписують начальник слідчого ізолятора (тюрми) і засуджений. За бажанням засудженого і письмового дозволу голови суду, що постановив вирок, або Голови Верховного Суду України чи їх заступників засудженому може бути надано побачення з захисником.

Подача особою, яка засуджена по смертної кари, клопотання про помилування зупиняє виконання вироку до одержання повідомлення про результати розгляду клопотання і розпорядження про виконання вироку.

7. У випадку, коли засуджений до смертної кари заявить про своє небажання подати клопотання про помилування або не подасть клопотання протягом семи діб з часу оголошення йому про набрання вироком законної сили, про це складається акт, в якому викладаються мотиви відмови або причина пропуску строку подачі клопотання. Акт складається начальником слідчого ізолятора (тюрми) або особою, яка його заміщає, з участю прокурора, в необхідних випадках – лікаря. Акт оголошується засудженому під розписку. Якщо засуджений відмовляється підписати акт, про це в акті робиться відповідний запис. Другий примірник акта приєднується до особової справи засудженого.

Вирок щодо засудженого до смертної кари, який відмовився подати клопотання про помилування або не подав його у встановлений строк, не може бути виконаний до одержання повідомлення про результати розгляду матеріалів про відмову подати клопотання про помилування і розпорядження про виконання вироку.

8. Клопотання засудженого про помилування чи акт про відмову подати клопотання разом з анкетною на засудженого (додаток №1), копіями вироку та касаційної ухвали судів, повідомленням про набрання вироком законної сили, характеристикою на засудженого, довідкою про стан його здоров'я та копіями інших документів, що є в особовій справі засудженого і можуть мати значення при вирішенні питання про помилування, начальник слідчого ізолятора (тюрми) протягом трьох днів з часу подачі клопотання чи складення акта про відмову подати клопотання надсилає Комісії при Президенті України у питаннях помилування.

9. Висновки Верховного Суду України та Генеральної Прокуратури України по клопотаннях про помилування засуджених до смертної кари, а також по матеріалах про відмову подати клопотання про помилування даються цими органами в місячний строк з витребуванням судових справ і надсилаються Комісії при Президенті України у питаннях помилування. Витребування справ здійснюється Верховним Судом України.

У висновку повинно бути зазначено: зміст прийнятих по справі судових рішень; обставини вчинених злочинів; дані про особу засудженого, а також прізвище його батьків, дружини та дітей, їх місце проживання; трудова діяльність засудженого; всі попередні судимості його незалежно від їх зняття чи погашення; особисте ставлення засудженого під час попереднього слідства і в судовому засіданні до скоєного злочину, за який його засуджено до смертної кари; характеристику його, а також думку про можливість заміни смертної кари позбавленням волі або відхилення клопотання.

III. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ АКТИВ, ПРИЙНЯТИХ ПО КЛОПОТАННЯХ ПРО ПОМИЛУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО СМЕРТНОЇ КАРИ

10. Верховний Суд України не пізніше триденного строку після одержання копії Указу Президента України про помилування засудженого до смертної кари надсилає її суду, який постановив вирок. Одержавши копію про помилування, суд в триденний строк надсилає її начальнику слідчого ізолятора (тюрми), де утримується засуджений, і повідомляє про помилування засудженого інших осіб, якщо вони звертались з клопотанням про помилування.

Начальник слідчого ізолятора (тюрми) в день надходження копії Указу про помилування оголошує його засудженому і повідомляє про це суд, який постановив вирок, та відповідного прокурора. Про оголошення Указу про помилування суд, який постановив вирок, повідомляє Верховному Суду України.

11. Указ Президента України про відхилення клопотання про помилування засудженого до смертної кари або про незастосування акту помилування до особи, яка відмовилась від подачі клопотання про помилування, в триденний строк з дня його одержання Верховним Судом України надсилається суду, який постановив вирок.

12. Суд, який постановив вирок, одержавши Указ про відхилення клопотання про помилування або незастосування акту помилування до засудженого, який відмовився подати клопотання про помилування, у триденний строк надсилає відповідному органу, у підпорядкуванні якого знаходиться слідчий ізолятор (тюрма), розпорядження про приведення вироку до вико-

нання разом з посвідченою гербовою печаткою копією Указу Президента України про відхилення клопотання про помилування чи незастосування акту помилування.

13. Перед приведенням вироку до виконання прокурор оголошує засудженому до смертної кари Указ Президента України про відхилення клопотання про помилування або незастосування акту помилування.

14. Про виконання вироку щодо особи, засудженої до смертної кари орган, на який покладено виконання вироку, повідомляє суд, який постановив вирок, а цей суд про виконання вироку повідомляє Верховному Суду України, сповіщає особам, які звертались з клопотанням про помилування та надсилає до відділу Загсу за останнім місцем проживання засудженого повідомлення для реєстрації смерті засудженого.

15. Про виконання вироку Верховний Суд України та Прокуратура України повідомляє Комісію при Президентові України в питаннях помилування.

У 1994 році Президентом України було обрано Л.Д. Кучму, який з метою реалізації конституційних повноважень щодо помилування 9 грудня 1994 року видав Указ № 745/94 «Про Комісію при Президентові України у питаннях помилування».

Цим Указом було утворено нову Комісію при Президентові України у питаннях помилування у такому складі:

Голова Комісії

ЄВТУХОВ Василь Іванович – президент Української спілки промисловців і підприємців, народний депутат України
(за згодою)

Заступники Голови Комісії

АНДРЕЙЧЕНКО Петро Олександрович – завідуючий відділом у питаннях помилування Адміністрації Президента України
КАРПОВ Олександр Миколайович – член постійної Комісії Верховної Ради України з питань науки та народної освіти, народний депутат України
(за згодою)

Члени Комісії

БІЖАН Іван Васильович – заступник Міністра оборони України
ДАНИЛЕНКО Анатолій Степанович – Голова постійної Комісії Верховної Ради України з питань агропромислового комплексу, земельних ресурсів та соціального розвитку села, народний депутат України

(за згодою)

ДЕРКАЧ Леонід Васильович – перший заступник Голови Служби безпеки України

МАЗУР Лідія Юріївна – головний редактор журналу «Жінка»

МАЛЯРЕНКО Василь Тимофійович – заступник Голови Верховного Суду України

ТЕРЕЩУК Олександр Васильович – заступник Міністра внутрішніх справ України

ТОЛСТОУХОВ Анатолій Володимирович – генеральний директор Українського молодіжного агентства

ХАНДУРІН Микола Іванович – заступник Міністра юстиції України

Відповідальний секретар Комісії

КУЗЬМЕНКО Микола Васильович – завідувачий сектором відділу в питаннях помилування Адміністрації Президента України

У подальшому згідно з указами Президента України склад Комісії частково змінювався.

Так, Указом Президента України «Про зміни у складі Комісії при Президентові України у питаннях помилування» від 22 січня 1997 року № 64/97 до складу Комісії при Президентові України у питаннях помилування, затвердженого Указом Президента України від 9 грудня 1994 року №745/94, було уведено В.П. Сліпченка – завідувача Відділу помилування Адміністрації Президента України, заступника Голови Комісії та В.І. Пристайка – заступника Голови Служби безпеки України, при цьому звільнивши від виконання обов'язків заступника Голови Комісії П.О.Андрейченка.

Указом Президента України від 5 листопада 1998 року №1215/98 до складу Комісії при Президентові Ук-

раїни у питаннях помилування, затвердженого Указом Президента України від 9 грудня 1994 року № 745 (із змінами, внесеними Указом від 22 січня 1997 року № 64 та Розпорядженням від 16 вересня 1998 року № 493), введено ШТАНЬКА Івана Васильовича – директора Державного департаменту України з питань виконання покарань і виведено зі складу Комісії А.С. Даниленка та Л.В.Деркача.

8 червня 1995 року було укладено Конституційний Договір між Верховною Радою України та Президентом України «Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України», який закріплював, що Президент України здійснює помилування осіб, засуджених судами України (розділ III стаття 24 пункт 20).

П'ятою сесією Верховної Ради України² 28 червня 1996 року прийнято Конституцію України.

Відповідно до пункту 27 частини першої статті 106 Конституції Президент України здійснює помилування.

У зв'язку з прийняттям Конституції України та внесенням деяких змін до законодавства України було внесено необхідні зміни до Положення про порядок здійснення помилування осіб, засуджених судами України.

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

від 27 січня 1999 р.

**Про зміни та визнання такими, що втратили чинність,
деяких актів Президента України³**

У зв'язку з прийняттям Конституції України постановляю:

1. Затвердити зміни, що вносяться до актів Президента України (додаються).

¹ Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 18. – Ст. 133.

² Там само. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

³ Офіційний вісник України. – 1999. – № 5. – Ст. 156.

2. Визнати такими, що втратили чинність, акти Президента України згідно з переліком, що додається.

Президент України
м. Київ
№ 70/99

Л.КУЧМА
27 січня 1999 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Указом Президента України
від 27 січня 1999 року № 70/99

ЗМІНИ,

що вносяться до актів Президента України

[витяг]

1. У Положенні про порядок здійснення помилування осіб, засуджених судами України, затвердженому Указом Президента України від 31 грудня 1991 року № 22:

в абзаці третьому пункту 5 слова «комісії у справах неповнолітніх» і «виконавчого комітету місцевої Ради народних депутатів» замінити відповідно словами «служби у справах неповнолітніх» і «виконавчого органу відповідної ради»;

в абзаці другому пункту 8, пункті 24 слова «Відділом у питаннях громадянства і помилування», «Відділ у питаннях громадянства і помилування» замінити відповідно словами «Відділом помилування», «Відділ помилування»;

у пункті 17 слова «Служби національної безпеки України» замінити словами «Служби безпеки України»;

у пункті 20 слова «комісії у справах неповнолітніх» замінити словами «служби у справах неповнолітніх».

Прийнятою Конституцією України було створено принципово нову і якіснішу систему прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Так, зокрема, відповідно до статті 27 Конституції кожна людина має невід'ємне право на життя, а згідно зі статтею 28 Конституції кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Президент України, вважаючи, що виняткова міра кримінального покарання – смертна кара суперечить вищевказаним нормам Конституції України та нормам інших Міжнародних документів, у тому числі підписаної від імені України 9 листопада 1995 року Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, з грудня 1996 року до законодавчого скасування цього покарання запровадив своєрідний мораторій на виконання вироків щодо осіб, засуджених до смертної кари.

Так, Президентом України з грудня 1996 року не було підписано жодного указу про відхилення клопотань про помилування чи незастосування акта помилування щодо осіб, засуджених до смертної кари, а відповідно до абзацу другого пункту 7 чинного на той час Положення про порядок здійснення помилування осіб, засуджених судами України, виконання вироку щодо особи, засудженої до смертної кари, зупиняється до розгляду клопотання про помилування.

У зв'язку з обранням у 1999 році на другий термін повноважень Президентом України Л. Кучми його Указом від 6 грудня 1999 року № 1532/99 «Про Комісію при Президентові України у питаннях помилування» утворено нову Комісію при Президентові України у питаннях помилування.

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
Про Комісію при Президентові України
у питаннях помилування¹

Утворити Комісію при Президентові України у питаннях помилування в такому складі.

Голова Комісії СВТУХОВ Василь Іванович – почесний президент Української спілки промисловців і підприємців

¹ Указ Президента України у питаннях помилування «Про Комісію при Президентові України у питаннях помилування» від 6 грудня 1999 р. № 1532/99. – К., 1999.

Заступники Голови Комісії

КАРПОВ Олександр Миколайович – народний депутат України
(за згодою)

СЛІПЧЕНКО Володимир Петрович – завідувач Відділу помилування Адміністрації Президента України

Члени Комісії

МАЗУР Лідія Юріївна – головний редактор журналу «Жінка»
ПРИСТАЙКО Володимир Ілліч – заступник Голови Служби безпеки України

ПУХТИНСЬКИЙ Микола Олександрович – голова Фонду сприяння місцевому самоврядуванню України

РОГУЛЬСЬКИЙ Ростислав Олександрович – завідувач сектору Відділу помилування Адміністрації Президента України, секретар Комісії

ТЕРЕЩУК Олександр Васильович – ректор Київського інституту внутрішніх справ МВС України

ТОЛСТОУХОВ Анатолій Володимирович – Міністр Кабінету Міністрів України

ХАНДУРІН Микола Іванович – заступник Міністра юстиції України

ШТАНЬКО Іван Васильович – Директор державного департаменту України з питань виконання покарань

Президент України

Л.КУЧМА

м. Київ

6 грудня 1999 року

№ 1532/99

У подальшому Указом Президента України Л.Кучми «Про зміну у складі Комісії при Президентові України у питаннях помилування» від 15 грудня 2001 року № 1220/2001 після виведення зі складу Комісії М.І. Хандуріна до її складу було уведено Даниленка Анатолія Степановича – Голову державного комітету України по земельних ресурсах.

29 грудня 1999 року Конституційним Судом України було прийнято рішення № 11-рп/99 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України що-

до відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару). Цим Рішенням положення статті 24 Загальної частини та санкцій статей Особливої частини КК України 1960 року, які передбачають смертну *кару як вид покарання*, було визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними).

22 лютого 2000 року Законом № 1484-III Україна ратифікувала Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1983 року, який стосується скасування смертної кари (зі змінами, внесеними Протоколом № 11 до цієї Конвенції 1994 року), і зі збереженням застосування смертної кари тільки за діяння, вчинені під час війни або невідвратної загрози війни.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоного кодексів України» від 22 лютого 2000 року № 1483-III виняткову міру покарання – смертну кару замінено на довічне позбавлення волі.

ЗАКОН УКРАЇНИ

від 22 лютого 2000 р. № 1483-III¹

Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоного кодексів України

Верховна Рада України **постановляє:**

I. Внести до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоного кодексів України такі зміни:

1. У Кримінальному кодексі України:

1) доповнити Кодекс статтею 25² такого змісту:

«Стаття 25². Довічне позбавлення волі

Довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжкого злочину і застосовується у випадках, спеціально

¹ Офіційний вісник України. – 2000. – № 12. – Ст. 443.

передбачених цим Кодексом, якщо суд не вважає за можливе застосувати позбавлення волі на певний строк.

Довічне позбавлення волі не застосовується до осіб, які вчинили злочин у віці до 18 років, до осіб у віці понад 65 років, а також до жінок, що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент винесення вироку»;

2) у частині першій статті 23:

пункт 1 доповнити словами «на певний строк»;

доповнити частину пунктом 1¹ такого змісту:

«1¹) довічне позбавлення волі»;

3) статтю 24 виключити;

4) у статті 25:

назву статті доповнити словами «на певний строк»;

у частині першій слова «смертної кари» замінити словами «довічного позбавлення волі», слово «двадцяти» замінити словами «двадцяти п'яти»; друге речення після слів «позбавлення волі» доповнити словами «на певний строк»;

5) частину другу статті 43 доповнити реченням такого змісту:

«При складанні покарань у вигляді довічного позбавлення волі та будь-яких менш суворих покарань остаточно покарання за сукупністю вироків визначається шляхом поглинання менш суворих покарань довічним позбавленням волі»;

6) у частині четвертій статті 48 слова «смертну кару» замінити словами «довічне позбавлення волі», а слова «смертна кара не може бути призначена і замінюється позбавленням волі» замінити словами «довічне позбавлення волі не може бути призначено і замінюється позбавленням волі на певний строк»;

7) у частині третій статті 49 слова «смертної кари» замінити словами «довічного позбавлення волі», а слова «смертна кара замінюється позбавленням волі» замінити словами «довічне позбавлення волі замінюється позбавленням волі на певний строк»;

8) у пункті 4 статті 52¹ слова «у вигляді смертної кари замінено позбавленням волі» замінити словами «у вигляді довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк»;

9) в абзаци другому статей 58, 59, 60, 93, 190¹, 242, 255, 257, 258, 260, 261 слова «смертною карою» замінити словами «довічним позбавленням волі»;

10) в абзаци першому частини другої статті 174 слова «чи смертної кари» замінити словами «чи довічного позбавлення волі»;

11) в абзацах других пункту «в» статті 232, пункту «в» статті 234, пункту «б» статті 236, пунктів «б» і «г» статті 241, пункту «б» статті 243, пункту «в» статті 245, пункту «е» статті 249, пункту «г» статті 251, пункту «в» статті 254, пункту «г» статті 254², пункту «в» статті 254³ та пункту «б» статті 256 слова «смертною карою» замінити словами «довічним позбавленням волі».

2. У Кримінально-процесуальному кодексі України:

1) у частині другій статті 6, частині третій статті 17, пункті 3 частини другої статті 36, пункті 4 частини третьої статті 46 та частині другій статті 237 слова «смертна кара» у всіх відмінках замінити словами «довічне позбавлення волі» у відповідних відмінках;

2) у частині першій статті 87 слова «а у випадку засудження підсудного до виняткової міри покарання – розстрілу – про роз'яснення засудженому» замінити словами «а також роз'яснення засудженому»;

3) у частині третій статті 341:

перше речення доповнити словами «та право подати клопотання про помилування»;

друге речення виключити.

3. У Виправно-трудоному кодексі України:

1) абзац п'ятий частини першої статті 14, частину першу статті 15, частину другу статті 21, статтю 32 та частину першу статті 80 після слів «замінено позбавленням волі» доповнити словами «або яким довічне позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк»;

2) частину першу статті 17 після абзацу першого доповнити новим абзацом такого змісту:

«засуджені до довічного позбавлення волі».

У зв'язку з цим абзаци другий і третій вважати відповідно абзацами третім і четвертим;

3) частину третю статті 29 після слова «тримаються» доповнити словами «особи, засуджені до довічного позбавлення волі».

II. Перегляд вироків у справах щодо осіб, засуджених до смертної кари, вироків щодо яких на час набрання чинності цим Законом не було виконано, здійснюється судом, який постановив вирок.

III. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

Президент України

Л.КУЧМА

м. Київ

22 лютого 2000 року

№ 1483-III

На виконання цього Закону судами, які розглядали кримінальні справи стосовно осіб, засуджених до смертної кари, і вироків щодо яких не було виконано, згадану міру покарання замінено на довічне позбавлення волі.

Протягом 2001 року 405 особам, засудженим до смертної кари, міру покарання замінено судами на довічне позбавлення волі.

У зв'язку з цими змінами Президентом України було видано указ щодо порядку реалізації конституційних повноважень у сфері помилування.

**УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
від 12 квітня 2000 р.**

Про Положення про порядок здійснення помилування¹

1. Затвердити Положення про порядок здійснення помилування (додається).

2. Визнати таким, що втратив чинність, Указ Президента України від 31 грудня 1991 року № 22 «Про порядок здійснення помилування осіб, засуджених судами України».

Президент України

Л. КУЧМА

м. Київ

12 квітня 2000 року

№ 588/2000

¹ Урядовий кур'єр. – 2000. – 28 квітня.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Указом Президента України

від 12 квітня 2000 року № 588/2000

ПОЛОЖЕННЯ

про порядок здійснення помилування

1. Відповідно до пункту 27 статті 106 Конституції України помилування здійснює Президент України.

2. Помилування засуджених здійснюється у вигляді:

заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк;

повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання;

заміни покарання або його невідбутої частини більш м'яким покаранням;

зняття судимості.

3. Право на клопотання про помилування має особа, яка:

а) засуджена судом України і відбуває покарання в Україні;

б) засуджена судом іноземної держави і передана для відбування покарання в Україну без умови про незастосування помилування;

в) засуджена в Україні і передана для відбування покарання іноземній державі, якщо відповідна установа цієї держави погодилася визнати і виконати прийняте в Україні рішення про помилування;

г) відбула покарання в Україні.

З клопотаннями про помилування можуть звертатися також захисник, батьки, дружина (чоловік), діти, законний представник, громадські організації тощо.

4. Клопотання про помилування може бути подано після набрання вироком законної сили.

У разі засудження особи за вчинення тяжкого злочину клопотання про помилування може бути подано після фактичного відбуття нею не менш як половини призначеного строку покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк, а у випадках засудження до довічного позбавлення волі – після відбуття не менш як п'ятнадцять років.

5. Підготовку матеріалів для розгляду клопотань про помилування та з'ясування ставлення засудженого до помилування здійснює Управління з питань помилування Адміністрації Президента України (далі – Управління з питань помилування).

6. Управління з питань помилування має право витребувати від суду, прокуратури, органів юстиції, внутрішніх справ, установ, у яких відбувають покарання засуджені, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування матеріали, необхідні для розгляду клопотань про помилування, їхню думку про доцільність застосування помилування, а також доручати їм проведення перевірок окремих питань.

У виняткових випадках, коли засуджений не перебуває під вартою, виконання вироку щодо нього може бути відстрочено до розгляду клопотання про помилування.

7. Клопотання про помилування, що подає засуджений через установу виконання покарань або інший орган, який відає виконанням вироку, надсилається до Адміністрації Президента України разом з копіями вироку, ухвали і постанови судів, докладною характеристикою про роботу і поведінку засудженого із зазначенням думки керівника цієї установи або органу і, як правило, думки спостережної комісії або служби у справах неповнолітніх по суті клопотання та іншими документами і даними, що мають значення для розгляду питання про застосування помилування.

8. Підготовлені Управлінням з питань помилування матеріали попередньо розглядаються Комісією при Президентові України у питаннях помилування (далі – Комісія).

9. Комісію утворює Президент України у складі голови, двох заступників голови і членів Комісії.

Обов'язки секретаря Комісії виконує один із членів Комісії.

У засіданнях Комісії можуть брати участь народні депутати України.

10. Засідання Комісії проводить голова Комісії або за його дорученням один із заступників голови Комісії.

Пропозиції Комісії щодо розгляду клопотань про помилування вносяться до протоколу, який підписують усі члени Комісії.

11. Про свою роботу Комісія періодично інформує Президента України.

12. Під час розгляду клопотань про помилування враховуються:

характер і ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину, особа засудженого, його поведінка, ставлення до праці, участь у громадському житті в місцях відбування покарання, строк відбуття покарання та інші обставини;

думка керівника установи виконання покарань або іншого органу, який відає виконанням вироку, спостережної комісії, служби у справах неповнолітніх, громадських організацій і трудових колективів, а в необхідних випадках також думка місцевого органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування.

13. Особливо небезпечний рецидивіст, а також особа, до якої раніше було застосовано амністію, помилування, умовно-досрокове звільнення від покарання чи заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, відстрочку виконання вироку, умовне засудження, якщо вони до погашення або зняття судимості знову вчинили умисний злочин, можуть бути помилувані лише у виняткових випадках.

14. Клопотання про помилування засуджених, які не стали на шлях виправлення, відбули незначну частину призначеного їм строку покарання, а також клопотання осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини, вносяться на розгляд Комісії лише за наявності надзвичайних обставин.

Про інші клопотання, що не підлягають задоволенню, Управління з питань помилування доповідає Комісії і про результати розгляду повідомляє заявників.

15. Розглянувши клопотання про помилування і матеріали, підготовлені Управлінням з питань помилування, Комісія вносить Президентові України пропозицію про застосування помилування. Про клопотання, в яких Комісією не знайдено підстав для помилування, Управління з питань помилування інформує Президента України.

16. Про помилування засудженого Президент України видає Указ.

17. У разі відхилення клопотання про помилування повторне клопотання особи, засудженої за тяжкий злочин, за відсутності нових обставин, що заслуговують на увагу, може бути внесено

на розгляд Комісії, як правило, не раніш як через рік, а особи, засудженої за інший злочин, – не раніш як через шість місяців з часу відхилення попереднього клопотання. Повторне клопотання, що надійшло до закінчення цих строків, повертається заявникові з відповідним роз'ясненням.

18. Укази Президента України про помилування засуджених для виконання надсилаються:

щодо осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, виправних робіт без позбавлення волі, які відбувають покарання, – Державному департаменту України з питань виконання покарань;

щодо осіб, які покарання не відбувають або засуджені до інших мір покарання, не пов'язаних із позбавленням волі, про звільнення від додаткових мір покарання та осіб, судимість яких знято, – відповідним судам;

щодо осіб, засуджених до відбування покарання у дисциплінарному батальйоні, – Міністерству оборони України.

Крім того, укази Президента України про помилування засуджених надсилаються Міністерству внутрішніх справ України для відома.

19. Органи, на які покладено виконання указів Президента України про помилування засуджених, повідомляють Адміністрацію Президента України про їх виконання.

20. Контроль за виконанням указів Президента України про помилування здійснює Управління з питань помилування.

Глава Адміністрації

Президента України

В. ЛИТВИН

На виконання вищевказаного Положення та у зв'язку з утворенням Державного департаменту України з питань виконання покарань за погодженням із Керівником Управління з питань помилування Адміністрації Президента України Наказом Голови Державного департаменту України з питань виконання покарань «Про затвердження та введення в дію Інструкції про порядок подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засудже-

них та виконання указів Президента України з питань помилування» від 12 квітня 2000 року № 61 було затверджено Інструкцію про порядок подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України з питань помилування.

Текст Інструкції додається.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Голови Державного департаменту України
з питань виконання покарань 12.04.2000 р. № 61

ІНСТРУКЦІЯ

**про порядок подання до Адміністрації Президента України
матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та
виконання указів Президента України з питань помилування**

[Витяг]

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Відповідно до пункту 27 статті 106 Конституції України помилування здійснює Президент України.

1.2. Помилування засуджених здійснюється у вигляді:

- заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк;
- повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання;
- заміни покарання або його невідбутої частини більш м'яким покаранням;
- зняття судимості.

1.3. Право на клопотання про помилування має особа, яка:

- а) засуджена судом України і відбуває покарання в Україні;
- б) засуджена судом іноземної держави і передана для відбування покарання в Україну без умови про незастосування помилування;
- в) засуджена в Україні і передана для відбування покарання іноземній державі, якщо відповідна установа цієї держави погодилася визнати і виконати прийняте в Україні рішення про помилування;

г) відбула покарання в Україні.

1.4. Клопотання про помилування може бути подане тільки після набрання вироком законної сили.

У разі засудження особи за вчинення тяжкого злочину клопотання про помилування може бути подано після фактичного відбуття нею не менш як половини призначеного строку покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк, а у випадках засудження до довічного позбавлення волі – після відбуття не менш як п'ятнадцять років.

1.5. Підготовлені Управлінням з питань помилування Адміністрації Президента України (далі – Управління з питань помилування) матеріали попередньо розглядаються Комісією при Президенті України у питаннях помилування (далі – Комісія).

2. ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ ТА ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ПО КЛОПОТАННЯХ ПРО ПОМИЛУВАННЯ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ, ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК ТА ВИПРАВНИХ РОБІТ БЕЗ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

2.1. Особи, засуджені до довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, клопотання про помилування Президенту України подають через адміністрацію виправно-трудових установ (далі – ВТУ).

2.2. Клопотання про помилування осіб, засуджених до виправних робіт без позбавлення волі, приймаються керівником органу виконання покарань, що не пов'язані з позбавленням волі (далі – орган виконання покарань), що відає виконанням вироку.

2.3. Клопотання засуджених про помилування реєструються в журналі обліку клопотань про помилування (додаток 1).

У цьому журналі також реєструється надходження і виконання запитів та доручень Управління з питань помилування.

2.4. Адміністрація ВТУ (керівник органу виконання покарань), приймаючи від засудженого клопотання про помилування, зобов'язана перевірити чи адресоване воно за належністю і, при необхідності, надати засудженому відповідні роз'яснення.

2.5. Після реєстрації клопотання про помилування начальником відділення соціально-психологічної служби ВТУ готується

характеристика на засудженого з висновком по суті клопотання та довідка про всі заохочення та стягнення за весь період тримання цієї особи в місцях позбавлення волі.

Після погодження характеристики заступником начальника ВТУ із соціально-психологічної роботи зі спецконтингентом та затвердження її начальником ВТУ і, як правило, спостережною комісією або службою у справах неповнолітніх, зазначені документи протягом трьох робочих днів з моменту отримання клопотання про помилування передаються до відділу (відділення, групи, частини) спеціального обліку ВТУ для перевірки відомостей, що в них містяться, та для подальшого оформлення документів.

2.6. До клопотання про помилування особи, засудженої до позбавлення волі, додаються:

- анкета засудженого (додаток 2);
- копії всіх вироків, ухвал, постанов судів, які є підставою для відбування ним покарання, а також з інших питань;
- копія повідомлення про набрання вироком законної сили;
- характеристика на засудженого;
- довідка про заохочення та стягнення;
- медична довідка про стан здоров'я засудженого, із зазначенням у ній даних про проходження ним примусового лікування від алкоголізму, наркоманії, венеричного захворювання, якщо воно було призначене судом;
- довідка про майновий позов, який підлягає стягненню за вироком суду, і про вже стягнуту суму.

2.7. До клопотання про помилування особи, засудженої до покарання, що не пов'язано з позбавленням волі, додаються:

- анкета засудженого (додаток 3);
- копії всіх вироків, ухвал, постанов судів, які є підставою для відбування ним покарання, а також з інших питань;
- копія повідомлення про набрання вироком законної сили;
- характеристика на засудженого, із обов'язковим зазначенням в ній ставлення цієї особи до порядку виконання покарань та обов'язків, покладених на нього судом, праці, навчання з висновком по суті клопотання;
- довідки про строк відбуття покарання та притягнення до адміністративної відповідальності;

- медична довідка про стан здоров'я засудженого;
- довідка про майновий позов, який підлягає стягненню за вироком суду, і про вже стягнуту суму.

2.8. У випадках, коли матеріали на засуджених направляються по запитах чи за дорученням Управління з питань помилування, адміністрація ВТУ (керівник органу виконання покарань) повідомляє про це засудженого під розписку та пропонує йому написати особисте клопотання, яке також додається до матеріалів, зазначених у пунктах 2.6 або 2.7 Інструкції.

2.9. У разі, якщо засуджений відмовляється від написання особистого клопотання про помилування, від нього відбирається заява про таку відмову, а в разі небажання її написання, – складається відповідний акт, який підписується відповідальними за цю ділянку роботи посадовими особами та затверджується начальником ВТУ (керівником органу виконання покарань) або особою, яка виконує його обов'язки. У триденний строк з моменту отримання запиту чи доручення, відповідна заява чи акт направляється з супровідним листом безпосередньо до Управління з питань помилування. Про направлення цієї заяви чи акту засуджений повідомляється під розписку на копії супровідного листа. Копії заяви чи акту, а також супровідного листа додаються до особової справи засудженого.

2.10. Якщо всі наявні в особовій справі засудженого судові рішення перевищують 20 машинописних сторінок, дозволяється робити з них виписки, в яких повинні бути викладені вступна частина цих рішень, витяг з описової частини відносно даного засудженого, а також резолютивна частина.

2.11. Документи, які додаються до клопотання про помилування, повинні бути виконані машинописним способом, державною мовою (за винятком безпосередньо клопотань про помилування та копій судових рішень, що подаються мовою оригіналу). Всі документи і кожна сторінка копії судових рішень засвідчуються підписом відповідної посадової особи із зазначенням дати і гербовою печаткою ВТУ (органу виконання покарань).

2.12. Підготовлені та перевірені матеріали за клопотанням про помилування подаються на розгляд начальнику ВТУ (керів-

нику органу виконання покарань) або особі, яка виконує його обов'язки.

2.13. Про направлення матеріалів за клопотанням про помилування до Управління з питань помилування засуджений повідомляється під розписку на копії супровідного листа.

Копії клопотання про помилування, анкети засудженого, характеристики, довідки про заохочення та стягнення, медичної довідки, супровідного листа додаються до особової справи засудженого.

2.14. Поштові витрати на пересилку матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених з ВТУ сплачуються за кошти з їх особових рахунків. У випадках, коли засуджений є інвалідом I чи II групи, неповнолітнім, такі матеріали надсилаються за рахунок ВТУ.

Поштові витрати на пересилку матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених до покарань, що не пов'язані з позбавленням волі, сплачуються за їх особисті кошти.

2.15. Повторні клопотання про помилування подаються і приймаються в такому ж порядку, як і первинні.

При одержанні повторних клопотань про помилування від засудженого, якому раніше було відмовлено в помилуванні, адміністрація ВТУ чи органу виконання покарань повинна роз'яснити йому, що повторне клопотання особи, засудженої за тяжкий злочин, за відсутності нових обставин, що заслуговують на увагу, може бути внесено на розгляд Комісії, як правило, не раніш як через рік, а особи, засудженої за інший злочин, – не раніш як через шість місяців з часу відхилення попереднього клопотання.

Якщо засуджений наполягає на направленні його повторно клопотання про помилування до закінчення визначених строків, адміністрація ВТУ (керівник органу виконання покарань) направляє його клопотання до Управління з питань помилування.

2.16. Повторні клопотання про помилування надсилаються до Управління з питань помилування в порядку, встановленому пунктами 2.4 – 2.15 Інструкції, без копій судових рішень та інших документів, якщо раніше надіслані матеріали про помилування

не були повернуті органу чи установі, які їх надіслали. Копії повторного клопотання про помилування, анкети засудженого, характеристики, довідки про заохочення та стягнення, медичної довідки, супровідного листа додаються до особової справи засудженого.

У супровідному листі зазначається дата та номер, за яким первинні матеріали були раніше надіслані на адресу Управління з питань помилування.

2.17. Адміністрація ВТУ (керівник органу виконання покарань) зобов'язана негайно повідомляти Департамент електронною поштою через відповідне управління (відділ) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, про всі нові обставини, що мають значення при вирішенні питання про помилування, а також про ті обставини, що виникли після направлення матеріалів про помилування (скасування чи зміна вироку в порядку нагляду чи за нововиявленими обставинами, звільнення засудженого від подальшого відбування покарання, представлення його до умовно-дострокового звільнення чи заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням, вчинення засудженим нового злочину, порушення ним режиму тримання, тяжке захворювання, що загрожує життю засудженого, чи смерть засудженого тощо), з наступним направленням до Департаменту відповідних матеріалів поштою. У повідомленнях зазначається дата та номер, за яким матеріали були надіслані на адресу Управління з питань помилування Адміністрації Президента України.

2.18. Про переведення засудженого до іншого місця позбавлення волі адміністрація ВТУ, в якій він тримався, зобов'язана негайно повідомляти телеграфом Управління з питань помилування та електронною поштою Департамент через відповідне управління (відділ) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, зазначаючи у повідомленні дату переведення, його підстави та адресу ВТУ чи іншого місця позбавлення волі, до якого був переведений засуджений. У повідомленнях зазначаються також дата та номер, за яким матеріали були направлені на адресу Управління з питань помилування.

2.19. Контроль за своєчасним повідомленням Управління з питань помилування про появу нових обставин, які мають зна-

чення при вирішенні питання про помилування, здійснюється адміністрацією ВТУ (керівником органу виконання покарань) за журналом обліку клопотань про помилування та контрольно-строковими картками, позначеними муфтами із кольорового паперу.

3. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ УКАЗІВ З ПИТАНЬ ПОМИЛУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ, ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ НА ПЕВНИЙ СТРОК ТА ВИПРАВНИХ РОБІТ БЕЗ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

3.1. На Департамент покладається виконання указів Президента України з питань помилування щодо:

- осіб, засуджених до довічного позбавлення волі;
- осіб, засуджених до позбавлення волі на певний строк;
- осіб, засуджених до виправних робіт без позбавлення волі.

3.2. Загальний контроль за виконанням указів Президента України з питань помилування засуджених здійснюється Департаментом.

Безпосередній контроль за своєчасним виконанням указів Президента України з питань помилування здійснюється начальниками ВТУ (керівниками органів виконання покарань), а в підпорядкованих органах та установах – начальниками управлінь (відділів, відділення) Департаменту в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

3.3. Департамент протягом трьох робочих днів з дня одержання Указу Президента України про помилування засуджених, встановлює місце відбування ними покарання і таємною поштою направляє до відповідного управління (відділу, відділення) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, містах Києві та Севастополі розпорядження про виконання Указу Президента України про помилування (далі – розпорядження) (додаток 4) із супровідним листом з грифом «таємно» (додаток 5), які підписуються першим заступником (заступником) Голови Департаменту.

3.4. Управління (відділ, відділення) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, містах Києві та Севастополі, одержавши розпорядження, негайно направляє його таємною поштою для організації виконання начальнику ВТУ (керівнику органу виконання покарань).

3.5. Адміністрація ВТУ (керівник органу виконання покарань), одержавши розпорядження, негайно ознайомлює з ним засудженого під розписку, про що робиться відповідний запис на звороті розпорядження із зазначенням дати ознайомлення. Звільнення помилуваної особи, яка тримається під вартою, проводиться в день одержання розпорядження, а в разі, якщо розпорядження надійшло після закінчення робочого дня, звільнення засудженого проводиться наступного робочого дня.

Розпорядження після виконання його вимог додаються до особової справи засудженого.

Наявність у засудженого заборгованості, несвочасне проведення з ним розрахунку та інші причини не можуть бути підставою для затримки його звільнення.

3.6. Про виконання Указу про помилування адміністрація ВТУ (керівник органу виконання покарань) негайно повідомляє відповідне управління (відділ, відділення) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, містах Києві та Севастополі, а також на протязі трьох робочих днів надсилає повідомлення встановленої форми (додаток 6), заповнене державною мовою, до Департаменту та суду, який постановив вирок, а також повідомлення встановленої форми (додаток 7), заповнене російською мовою, до Управління оперативної інформації МВС України (далі – УОІ МВС України) та управління (відділу) оперативної інформації ГУМВС (УМВС) України в Криму, області, містах Києві та Севастополі за місцем засудження помилуваного.

Про виконання Указу управління (відділ, відділення) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, містах Києві та Севастополі негайно повідомляє Департамент електронною поштою.

3.7. За кожним фактом несвочасного звільнення помилуваного засудженого проводиться службове розслідування та вживаються дисциплінарні заходи впливу до винних посадових осіб.

Про всі випадки несвочасного звільнення помилуваних засуджених адміністрація ВТУ негайно сповіщає управління (відділ) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області за підлеглистю, а також Департамент, з наступним направленням матеріалів службового розслідування.

3.8. Якщо засуджений на момент отримання розпорядження адміністрацією ВТУ був переведений до іншого місця позбавлення волі, розпорядження таємною поштою негайно пересилається до управління (відділу) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області за місцем вибуття засудженого, про що в той же день через управління (відділ) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області електронною поштою сповіщається до Департаменту.

3.9. Якщо засуджений на день одержання розпорядження адміністрацією ВТУ (керівником органу виконання покарань) помер чи місце його перебування невідоме, або він був звільнений з місць позбавлення волі, розпорядження додається до особової справи помилуваної особи. Про це негайно сповіщається у довільній формі електронною поштою Департамент через відповідне управління (відділ, відділення) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, містах Києві та Севастополі.

3.10. Після отримання повідомлень щодо виконання Указу про помилування відділом спеціального обліку Департаменту до Управління з питань помилування направляється відповідне повідомлення (додаток 8).

3.11. Адміністрація ВТУ (керівник органу виконання покарань), одержавши повідомлення Управління з питань помилування про відхилення клопотання про помилування засудженого, під розписку на повідомленні повідомляє його про це, після чого приєднує повідомлення до особової справи засудженого.

Державний департамент України з питань виконання покарань

В подальшому у зв'язку зі зміною відповідного законодавства України та внесення змін до Положення про порядок здійснення помилування до Інструкції вносились необхідні зміни наказами Державного департаменту з питань виконання покарань, а саме:

– від 20 березня 2001 р. № 54 «Про внесення змін до Інструкції про порядок подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України з питань помилування, за-

твердженої наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 12 квітня 2000 року № 61»;

– від 15 червня 2001 р. № 109 «Про внесення змін до Інструкції про порядок подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України з питань помилування, затвердженої наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 12 квітня 2000 р. № 61»;

– від 12 листопада 2001 р. № 208 «Про внесення змін до Інструкції про порядок подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України з питань помилування, затвердженої наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 12 квітня 2000 р. № 61»;

– від 6 березня 2002 р. № 62 «Про внесення змін до Інструкції про порядок подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України з питань помилування, затвердженої наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 12 квітня 2000 р. № 61».

Сьомою сесією Верховної Ради України третього скликання 5 квітня 2001 року було прийнято Кримінальний кодекс України, який набрав чинності 1 вересня того ж року.

У Кримінальному кодексі України питання помилування закріплювалися такими нормами.

КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ (2001 р.)¹
Прийнятий сьомою сесією Верховної Ради України
третього скликання 5 квітня 2001 р.;
набрав чинності з 1 вересня 2001 р.

[Витяг]

Загальна частина

Розділ IX

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Стаття 44. Правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності

1. Особа, яка вчинила злочин, звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених цим Кодексом, а також на підставі закону України про амністію чи акта помилування [...].

Розділ XII

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ

Стаття 74. Звільнення від покарання та його відбування

1. Звільнення засудженого від покарання або подальшого його відбування, заміна більш м'яким, а також пом'якшення призначеного покарання, крім звільнення від покарання або пом'якшення покарання на підставі закону України про амністію чи акта про помилування, може застосовуватися тільки судом у випадках, передбачених цим Кодексом [...].

Стаття 85. Звільнення від покарання на підставі закону України про амністію або акта про помилування.

На підставі закону України про амністію або акта про помилування засуджений може бути повністю або частково звільнений від основного і додаткового покарання, а також засудженому може бути замінено покарання або невідбуту його частину більш м'яким покаранням.

Стаття 87. Помилування

1. Помилування здійснюється Президентом України стосовно індивідуально визначеної особи.

2. Актом про помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у виді довічного поз-

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920; Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

бавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років.

Разом з тим слід зазначити, що Кримінальний кодекс України не містить норм про зняття судимості на підставі акта про помилування. Відповідно до статті 91 Кримінального кодексу України цим правом наділено суд.

У зв'язку з набранням чинності нового Кримінального Кодексу Президентом України до Положення про порядок здійснення помилування було внесено необхідні зміни (Указ Президента України від 20 жовтня 2001 року № 994/2001 додається).

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про внесення змін до Положення про порядок здійснення помилування

Внести до Положення про порядок здійснення помилування, затвердженого Указом Президента України від 12 квітня 2000 року № 588, такі зміни:

1. Абзац п'ятий пункту 2 виключити.
2. Абзац другий пункту 4 викласти в такій редакції:

«У разі засудження особи до довічного позбавлення волі клопотання про помилування її може бути подано після відбуття нею не менш як двадцять років призначеного покарання».

3. В абзаці другому пункту 12 слова «суспільної небезпеки» замінити словом «тяжкості».

4. Пункт 13 викласти в такій редакції:

«13. Особа, яку раніше було неодноразово (два і більше разів) засуджено за вчинення умисних злочинів або до якої раніше було застосовано амністію, помилування, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, звільнення від відбування покарання з випробуванням, якщо вона до погашення чи знят-

¹ Офіційний вісник України. – 2001. – № 43. – Ст. 1922.

тя судимості знову вчинила умисний злочин, може бути помилувана лише у виняткових випадках».

5. У пункті 17 слова «тяжкий злочин» замінити словами «особливо тяжкий злочин».

6. У пункті 18:

в абзаці другому слова «виправних робіт без позбавлення волі» замінити словами «виправних робіт, обмеження волі»;

в абзаці третьому слова «та осіб, судимість яких знято» виключити;

абзац четвертий після слів «у дисциплінарному батальйоні» доповнити словами «або службового обмеження для військово-вслужбовців».

Президент України

м. Київ

№ 994/2001

Л. КУЧМА

20 жовтня 2001 р.

З набранням чинності нового Кримінального кодексу України та внесенням змін до Положення про порядок здійснення помилування, затвердженого Указом Президента України від 12 квітня 2000 року за погодженням із Керівником Управління з питань помилування Адміністрації Президента України наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань «Про затвердження Інструкції про порядок подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України з питань помилування» № 137 від 12 червня 2002 року було затверджено нову редакцію Інструкції про порядок подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених і виконання указів Президента України з питань помилування.

Текст Інструкції додається.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Державного департаменту України
з питань виконання покарань

12 липня 2002 р. № 137

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
9 липня 2002 р. за № 572/6860

ІНСТРУКЦІЯ

**про порядок подання до Адміністрації Президента України
матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та
виконання указів Президента України з питань помилування**

[Витяг]

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Відповідно до пункту 27 статті 106 Конституції України помилування здійснює Президент України.

1.2. Помилування засуджених здійснюється у вигляді;
заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк;

повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання;

заміни покарання або його невідбутої частини більш м'яким покаранням.

1.3. Право на клопотання про помилування має особа, яка:

а) засуджена судом України і відбуває покарання в Україні;
б) засуджена судом іноземної держави і передана для відбування покарання в Україну без умови про незастосування помилування;

в) засуджена в Україні і передана для відбування покарання іноземній державі, якщо відповідна установа цієї держави погодилася визнати і виконати прийняте в Україні рішення про помилування;

г) відбула покарання в Україні.

1.4. Клопотання про помилування може бути подане після набрання вироком законної сили.

У разі засудження особи до довічного позбавлення волі клопотання про помилування її може бути подано після відбуття нею не менш як двадцять років призначеного покарання.

1.5. Підготовлені Управлінням з питань помилування Адміністрації Президента України (далі – Управління з питань помилування) матеріали попередньо розглядаються Комісією при Президенті України у питаннях помилування (далі – Комісія).

2. ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ ТА ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ЗА КЛОПОТАННЯМИ ПРО ПОМИЛУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ

2.1. Засудженим, які звертаються з клопотаннями про помилування, у разі, якщо дотримані вимоги пункту 1.4 цієї Інструкції, не може бути відмовлено в прийнятті та розгляді таких клопотань.

2.2. Особи, засуджені до довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, обмеження волі, клопотання про помилування Президенту України подають через адміністрацію установ кримінально-виконавчої системи (далі – установи).

2.3. Особи, засуджені до виправних робіт, клопотання про помилування Президенту України подають через начальника органу кримінально-виконавчої інспекції (далі – орган інспекції), що відає виконанням вироку.

2.4. Клопотання засуджених про помилування реєструються в журналі обліку клопотань про помилування засуджених (додаток 1).

У цьому журналі також реєструються надходження і виконання запитів та доручень Управління з питань помилування.

2.5. Адміністрація установи (начальник органу інспекції), приймаючи від засудженого клопотання про помилування, перевіряє, чи адресоване воно за належністю, і надає засудженому відповідні роз'яснення.

2.6. Після реєстрації клопотання про помилування начальником відділення соціально-психологічної служби установи готуються характеристика засудженого з висновком по суті клопотання (далі – характеристика засудженого), зразок якої зазначено в додатку 2, та довідка про всі заохочення та стягнення за весь період тримання цієї особи в установах Державного департаменту України з питань виконання покарань (далі – Департамент).

Після погодження характеристики заступником начальника установи із соціально-психологічної роботи зі спецконтингентом та затвердження її начальником установи клопотання засудженого про помилування, характеристика засудженого і до-

відка про заохочення та стягнення протягом трьох робочих днів з моменту отримання клопотання про помилування передаються до відділу (відділення, групи, частини) спеціального обліку установи для перевірки відомостей, що в них містяться, та для подальшого оформлення документів.

2.7. До клопотання про помилування особи, засудженої до позбавлення або обмеження волі, додаються:

анкета засудженого (додаток 3);

копії вироку, ухвали і постанови судів, які є підставою для відбування ним покарання;

копія повідомлення про набрання вироком законної сили;

характеристика засудженого;

довідка про заохочення та стягнення;

медична довідка про стан здоров'я засудженого із зазначенням у ній даних про проходження ним примусового лікування від алкоголізму, наркоманії, венеричного захворювання, якщо воно було призначене судом;

довідка про майновий позов, який підлягає стягненню за вироком суду, і про вже стягнуту суму.

2.8. До клопотання про помилування особи, засудженої до виправних робіт, додаються:

анкета засудженого (додаток 3);

копії вироку, ухвали і постанови судів, які є підставою для відбування ним покарання;

копія повідомлення про набрання вироком законної сили;

характеристика засудженого з обов'язковим зазначенням у ній ставлення цієї особи до порядку виконання покарання та обов'язків, покладених на нього судом, праці, навчання з висновком по суті клопотання;

довідки про строк відбуття покарання та притягнення до адміністративної відповідальності;

медична довідка про стан здоров'я засудженого;

довідка про майновий позов, який підлягає стягненню за вироком суду, і про вже стягнуту суму.

2.9. У всіх випадках, коли матеріали на засуджених направляються за запитами чи за дорученнями Управління з питань помилування, адміністрація установи (начальник органу інспекції)

повідомляє про це засудженого під розпис та пропонує йому написати особисте клопотання, яке також додається до матеріалів, зазначених у пунктах 2.7 або 2.8 цієї Інструкції.

2.10. У разі, якщо засуджений відмовляється від написання особистого клопотання про помилування, він пише заяву про таку відмову, а в разі небажання її написати – складається відповідний акт, який підписується відповідальними за цю ділянку роботи посадовими особами та затверджується начальником установи (начальником органу інспекції) або особою, яка виконує його обов'язки. Відповідна заява чи акт додається до матеріалів, зазначених у пунктах 2.7 або 2.8 цієї Інструкції, і надсилається до Управління з питань помилування.

Якщо всі наявні в особовій справі засудженого судові рішення перевищують 20 машинописних сторінок, дозволяється робити з них виписки, у яких повинні бути викладені вступна частина цих рішень, витяг з описової частини стосовно даного засудженого, а також резолютивна частина.

2.12. Документи, які додаються до клопотання про помилування, виконуються машинописним способом, державною мовою (за винятком безпосередньо клопотань про помилування та копій судових рішень, що подаються мовою оригіналу). Усі документи і кожна сторінка копії судових рішень засвідчуються підписом відповідної посадової особи із зазначенням дати і завіряються гербовою печаткою установи (органу інспекції).

2.13. Підготовлені та перевірені матеріали за клопотанням про помилування подаються на розгляд начальнику установи (начальнику органу інспекції) або особі, яка виконує його обов'язки.

2.14. Матеріали за клопотанням про помилування із супровідним листом, підписаним начальником установи (начальником органу інспекції) або особою, яка виконує його обов'язки, не пізніше 15-ти днів з дня надходження запиту з Управління з питань помилування або подачі клопотання засудженим (при відсутності запиту) надсилаються окремою справою на кожного засудженого до Управління з питань помилування.

2.15. Про направлення матеріалів за клопотанням про помилування до Управління з питань помилування засуджений повідомляється під розпис на копії супровідного листа.

Копії клопотання про помилування, анкети засудженого, характеристики засудженого, довідки про заохочення та стягнення, медичної довідки, супровідного листа додаються до особливої справи засудженого.

2.16. Відшкодування затрат на пересилання матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених з установи проводиться з коштів, які є на особистих рахунках засуджених. У разі відсутності таких коштів пересилання проводиться за рахунок коштів, передбачених кошторисом на утримання місць позбавлення волі.

Поштові витрати на пересилання матеріалів за клопотаннями про помилування осіб, засуджених до виправних робіт, сплачуються за їх особисті кошти.

2.17. Повторні клопотання про помилування подаються і приймаються в такому самому порядку, як і первинні.

При одержанні повторних клопотань про помилування від засудженого, якому раніше було: відмовлено в помилуванні, адміністрація установи (начальник органу інспекції) роз'яснює йому, що повторне клопотання особи, засудженої за особливо тяжкий злочин, при відсутності нових обставин, що заслуговують на увагу, може бути внесено на розгляд Комісії, як правило, не раніше як через рік, а особи, засудженої за інший злочин, – не раніше як через шість місяців з часу відхилення попереднього клопотання, а також те, що повторне клопотання, яке надійде до Управління з питань помилування до закінчення цих строків, повернеться заявникові з відповідними роз'ясненнями.

Якщо засуджений наполягає на направленні його повторного клопотання про помилування до закінчення визначених строків, адміністрація установи (начальник органу інспекції) направляє його клопотання до Управління з питань помилування.

2.18. Повторні клопотання про помилування надсилаються до Управління з питань помилування в порядку, установленому пунктами 2.4 – 2.16 Інструкції, без копій судових рішень та інших документів, якщо раніше надіслані матеріали про помилування не були повернуті установі (органу інспекції), які їх надіслали. Копії повторного клопотання про помилування, анкети засудженого, характеристики засудженого, довідки про заохочення

та стягнення, медичної довідки, супровідного листа додаються до особової справи засудженого.

У супровідному листі зазначаються дата та номер, за яким первинні матеріали були раніше надіслані до Управління з питань помилування.

2.19. Адміністрація установи (начальник органу інспекції) зобов'язана негайно повідомляти телеграфом Управління з питань помилування про всі нові обставини, що мають значення при вирішенні питання про помилування, а також про ті обставини, що виникли після направлення матеріалів про помилування (скасування чи зміна вироку в порядку нагляду чи за нововиявленими обставинами, звільнення засудженого від подальшого відбування покарання, представлення його до умовно-дострокового звільнення чи заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням, учинення засудженим нового злочину, порушення ним режиму тримання, тяжке захворювання, що загрожує життю засудженого, чи смерть засудженого тощо).

2.20. Про переведення засудженого до іншого місця відбування покарання адміністрація установи, у якій він тримався, негайно повідомляє телеграфом Управління з питань помилування, зазначаючи в повідомленні дату переведення, його підстави та адресу установи, до якої було переведено засудженого, а також дату та номер, за яким було направлено матеріали за клопотанням про помилування засудженого.

2.21. Контроль за своєчасним повідомленням про появу нових обставин, які мають значення при вирішенні питання про помилування, здійснюється адміністрацією установи (начальником органу Інспекції) за журналом обліку клопотань про помилування та контрольно-строковими картками, позначеними муфтами з кольорового паперу.

3. ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ УКАЗІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ З ПИТАНЬ ПОМИЛУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ

3.1. На Департамент покладається виконання указів Президента України з питань помилування стосовно:

осіб, засуджених до довічного позбавлення волі;

осіб, засуджених до позбавлення волі на певний строк;

осіб, засуджених до обмеження волі;

осіб, засуджених до виправних робіт.

3.2. Департамент протягом трьох робочих днів з дня одержання Указу Президента України про помилування осіб, зазначених у пункті 3.1, установлює місце відбування ними покарання і службою спеціального зв'язку направляє до відповідного управління (відділу) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві та Київській області, місті Севастополі розпорядження про виконання Указу Президента України про помилування (далі – розпорядження) (додаток 4) із супровідним листом з грифом «Для службового користування» (додаток 5), які підписуються першим заступником (заступником) голови Департаменту.

3.3. Управління (відділ) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві та Київській області, місті Севастополі, одержавши розпорядження, негайно направляє його службою спеціального зв'язку для організації виконання начальнику установи (начальнику органу інспекції).

3.4. Адміністрація установи (начальник органу інспекції), одержавши розпорядження, негайно ознайомлює з ним засудженого під розпис, про що робиться відповідний запис на звороті розпорядження із зазначенням дати ознайомлення. Звільнення помилуваної особи, яка тримається під вартою, проводиться в день одержання розпорядження, а якщо розпорядження надійшло після закінчення робочого дня, то звільнення засудженого проводиться наступного робочого дня.

Розпорядження після виконання його вимог додаються до особової справи засудженого.

Наявність у засудженого заборгованості, несвоєчасне проведення з ним розрахунку та інші причини не можуть бути підставою для затримки його звільнення.

3.5. Про виконання Указу про помилування адміністрація установи (начальник органу інспекції) негайно повідомляє відповідне управління (відділ) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві та Київській області, місті Севастополі, а також протягом трьох робочих днів надсилає повідомлення встановленої форми (додаток 6), заповнене державною

мовою, до Департаменту та суду, який постановив вирок, а також повідомлення встановленої форми (додаток 7), заповнене державною та російською мовами – до Управління оперативної інформації МВС України (далі – УОІ МВС України) та управління (відділу) оперативної інформації ГУМВС (УМВС) України в Автономній Республіці Крим, області, містах Києві та Севастополі за місцем засудження помилуваного (для відома).

Про виконання Указу управління (відділ) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві та Київській області, місті Севастополі негайно повідомляє Департамент електронною поштою.

3.6. За кожним фактом несвочасного звільнення помилуваного засудженого проводиться службове розслідування та вживаються відповідні заходи до винних посадових осіб.

Про всі випадки несвочасного звільнення помилуваних засуджених адміністрація установи (начальник органу інспекції) негайно сповіщає управління (відділ) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві та Київській області, місті Севастополі за підлеглистю, а також Департамент з наступним направленням матеріалів службового розслідування.

3.7. Якщо засуджений на момент отримання розпорядження адміністрацією установи був переведений до іншого місця відбування покарання, то розпорядження службою спеціального зв'язку негайно пересилається до управління (відділу) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві та Київській області за місцем вибуття засудженого, про що в той самий день через управління (відділ) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві та Київській області електронною поштою сповіщається до Департаменту.

3.8. Якщо засуджений на день одержання адміністрацією установи (начальником органу інспекції) розпорядження помер чи місце його перебування невідоме, або він був звільнений від відбування покарання, розпорядження додається до особової справи помилуваної особи. Про це негайно сповіщається у довільній формі електронною поштою Департамент через відповідне управління (відділу) Департаменту в Автономній Республіці Крим, області, місті Києві та Київській області, місті Севастополі.

3.9. Після отримання повідомлень щодо виконання Указу про помилування відділом спеціального обліку Департаменту до Управління з питань помилування направляється відповідне повідомлення (додаток 8).

3.10. Адміністрація установи (начальник органу, інспекції), одержавши повідомлення Управління з питань помилування про відхилення клопотання про помилування засудженого, під розпис на повідомленні ознайомлює його з цим, після чого приєднує повідомлення до особової справи засудженого.

У подальшому в Інструкцію було внесено доповнення Наказом Департаменту від 2 грудня 2003 року № 229 «Про внесення доповнення до Інструкції про порядок подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України з питань помилування».

11 липня 2003 року Верховною Радою України був прийнятий новий Кримінально-виконавчий кодекс України, який набрав чинності 1 січня 2004 року. Питання щодо помилування регулюються цим Кодексом так:

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ (2003 р.)¹

(з внесеними змінами згідно з Законом України № 3559-IV
від 16 березня 2006 р.)

[Витяг]

Загальна частина

Глава 1. Кримінально-виконавче законодавство України

[...] Стаття 4. Підстава виконання і відбування покарання

Підставою виконання і відбування покарання є вирок суду, який набрав законної сили, інші рішення суду, а також закон України про амністію та акт помилування [...]

Особлива частина

Глава 22. Порядок і умови виконання та відбування покарання у виді довічного позбавлення волі

¹ Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року № 1129-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – Ст. 21.

Стаття 151. Порядок і умови виконання та відбування покарання у виді довічного позбавлення волі

[...] 7. Засудженим до довічного позбавлення волі може бути подано клопотання про його помилування після відбуття ним не менше двадцяти років призначеного покарання.

Глава 23. Звільнення від відбування покарання

Стаття 152. Підстави звільнення від відбування покарання

Підставами звільнення від відбування покарання є:

[...] акт про помилування [...]

Стаття 154. Порядок дострокового звільнення від відбування покарання

[...] 2. Стосовно засудженого, представленого до помилування органом або установою виконання покарань, відповідне клопотання подається у порядку, встановленому законодавством [...]

Особливе значення в інституті помилування відіграє стаття 341 Кримінально-процесуального кодексу. Так, після підписання вироку судді повертаються до залу засідання, де головує або один із суддів проголошує вирок.

Усі присутні в залі судового засідання, в тому числі і склад суду, заслуховують вирок стоячи.

Головуючий роз'яснює підсудному, його законному представникові, а також потерпілому, цивільному позивачеві, цивільному відповідачеві та їхнім представникам зміст вироку, строки і порядок його оскарження та право подати клопотання про помилування.

При вирішенні судами окремих кримінально-процесуальних дій, пов'язаних із застосуванням помилування, суттєве значення мають також окремі рішення Верховного Суду України.

Зокрема.

1.

ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

від 21 грудня 1990 р. № 11

**Про практику застосування судами України
процесуального законодавства при вирішенні питань,
пов'язаних із виконанням вироків¹**

[Витяг]

4. У порядку, передбаченому ст. 411 КПК, суди вправі вирішувати такі питання, які виникають при виконанні вироків внаслідок їх недоліків:

– про застосування акта амністії, якщо його застосування є обов'язковим і суд при постановленні вироку не обговорював цього питання [...]

6. У порядку ст. 411 КПК суди можуть також вирішувати питання, що виникли після винесення вироку в процесі його виконання, зокрема:

– про невиконання вироку в частині конфіскації майна, якщо актом амністії або помилування засуджений повністю звільнений від покарання і якщо до дня видання акта амністії або помилування вирок у частині конфіскації не був виконаний;

– при звільненні у порядку помилування одного із солідарних боржників від відшкодування шкоди суд вправі обговорити питання про розмір стягнення з солідарних боржників, що залишилися [...]

2.

ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

від 26 квітня 2002 р. № 2

**Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання
і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким²**

[Витяг]

11. При вирішенні питання про умовно-дострокове звільнення і відбування покарання або заміну невідбутої частини пока-

¹ Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / Верховний Суд України; за заг. ред. В.Т. Маляренка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – С. 73 – 80.

² Там само. – С. 182.

рання більш м'яким щодо засудженого, покарання якому було пом'якшено згідно з актом амністії, помилування або за рішенням суду, фактично відбута частина покарання повинна обчислюватись виходячи з покарання, встановленого актом амністії, помилування або рішенням суду [...]

3.

ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ
від 24 жовтня 2003 р. № 7

Про практику призначення судами кримінального покарання¹
[Витяг]

26. [...]

При призначенні покарання за вчинення нового злочину особі, якій внаслідок акта амністії чи помилування невідбуту частину покарання було замінено більш м'яким покаранням, невідбута частина останнього приєднується повністю або частково до покарання за новий злочин [...]

4.

ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ
від 3 червня 2005 р. № 7

Про практику застосування судами
примусових заходів медичного характеру²
та примусового лікування
[Витяг]

22. Одночасно зі скасуванням (припиненням) примусових заходів медичного характеру щодо особи, яка захворіла на психічну хворобу після вчинення злочину, а потім одужала, суд має вирішити питання про відновлення кримінальної справи. При цьому у випадках закінчення строку давності притягнення особи до кримінальної відповідальності, скасування кримінального закону, наявності акта амністії, помилування та інших передбачених законом підстав кримінальна справа підлягає закриттю за зго-

¹ Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / Верховний Суд України; за заг. ред. В.Т. Маляренка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – С. 256 – 271.

² Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 6. – С. 5–10.

дою особи, щодо якої вона розглядається (коли така згода необхідна). За відсутності таких підстав кримінальну справу щодо особи, психічна хвороба якої була встановлена судом при розгляді справи з обвинувальним висновком, яка в подальшому одужала, необхідно надіслати за підсудністю суду першої інстанції для розгляду по суті, а в усіх інших випадках – прокуророві для проведення досудового слідства [...]

5.

ПОСТАНОВА ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

від 23 грудня 2005 р. № 12

Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності¹

[Витяг]

Обговоривши практику звільнення осіб від кримінальної відповідальності та закриття кримінальних справ за nereабілітуючими обставинами, з метою забезпечення правильного й однакового застосування судами кримінального і кримінально-процесуального законодавства при розгляді справ відповідної категорії Пленум Верховного Суду України постановляє:

1. Роз'яснити судам, що звільнення осіб від кримінальної відповідальності – це відмова держави від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України (далі – КК), у порядку, встановленому Кримінально-процесуальним кодексом України (далі – КПК).

Закриття кримінальної справи зі звільненням від кримінальної відповідальності можливе лише в разі вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК, та за наявності визначених у законі правових підстав, вичерпний перелік яких наведено у ч. 1 ст. 44 КК, а саме: у випадках, передбачених цим Кодексом, а також на підставі закону України про амністію чи акта помилування.

¹ Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 2. – С. 13–16.

Звільнення особи від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених КК, здійснює виключно суд у порядку, встановленому статтями 6, 7, 7¹, 7², 8–10, 11¹ КПК, під час попереднього та судового розгляду справи, апеляційного, касаційного і виключного провадження відповідно до статей 248, 282, 376, 400¹ та п. 2 ч. 1 ст. 400⁴ КПК.

[...] Звільнення особи від кримінальної відповідальності потрібно відмежовувати і від звільнення засудженого від покарання та його відбування на підставі норм розд. XII або статей 104, 105, 107 Загальної частини КК.

2. У Загальній частині КК передбачено, зокрема, такі випадки звільнення особи від кримінальної відповідальності: [...] 9) на підставі акта помилування.

В усіх перелічених випадках особу можна звільнити від кримінальної відповідальності лише за наявності визначених у КК умов і підстав [...]

Сучасний стан інституту помилування розпочинається зі вступом на пост Президента України В. А. Ющенка.

УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
Про новий склад Комісії при

Президентіві України у питаннях помилування¹

1. На зміну Указу Президента України від 6 грудня 1999 року № 1532 «Про Комісію при Президентіві України у питаннях помилування» (зі змінами, внесеними Указом від 15 грудня 2001 року № 1220) затвердити новий персональний склад Комісії при Президентіві України у питаннях помилування (додається).

2. Визнати такими, що втратили чинність:

Указ Президента України від 9 грудня 1994 року № 745 «Про Комісію при Президентіві України у питаннях помилування»;

¹ Указ Президента України «Про новий склад Комісії при Президентіві України у питаннях помилування» від 29 квітня 2005 р. № 731/2005. – К., 2005.

Указ Президента України від 22 січня 1997 року № 64 «Про зміни у складі Комісії при Президентові України у питаннях помилування»;

Указ Президента України від 5 листопада 1998 року № 1215 «Про внесення змін до Указу Президента України від 9 грудня 1994 року № 745».

Президент України
м. Київ
№ 731/2005

В. ЮЩЕНКО
29 квітня 2005 року

ЗАТВЕРДЖЕНО

Указом Президента України
від 29 квітня 2005 року № 731/2005

СКЛАД

Комісії при Президентові України у питаннях помилування
ЛУК'ЯНЕНКО Левко Григорович – народний депутат України (за згодою), Голова Комісії

МОЙСЕЄНКО Віктор Миколайович – Керівник Служби з питань помилування Кабінету Президента України, заступник Голови Комісії

МОЙСИК Володимир Романович – народний депутат України (за згодою), заступник Голови Комісії

РОГУЛЬСЬКИЙ Ростислав Олександрович – завідувач відділу по обслуговуванню Комісії при Президентові України у питаннях помилування Служби з питань помилування, секретар Комісії

ВОЛКОВЕЦЬКИЙ Степан Васильович – голова Івано-Франківського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка

ГОРБАЛЬ Микола Андрійович – поет, лауреат премії ім. В. Стуса

ДРІЖЧАНИЙ Ігор Васильович – заступник Голови Служби безпеки України

ЄМЕЛЬЯНОВА Інна Іванівна – заступник Міністра юстиції України

КОЛЯДА Петро Васильович – заступник Міністра внутрішніх справ України

КОЩИНЕЦЬ Василь Васильович – Голова Державного департаменту України з питань виконання покарань

ПИЛИПЧУК Петро Пилипович – перший заступник Голови Верховного Суду України.

Державний секретар

України

О.ЗІНЧЕНКО

Далі у зв'язку з призначенням І.В. Дріжчаного Головою Служби безпеки України (Указ Президента України від 8 вересня 2005 року № 1233), а С.В. Волковецького – Надзвичайним і Повноважним Послом України в Азербайджанській Республіці (Указ Президента України від 21 листопада 2005 року № 1640) Указом Президента України від 28 грудня 2005 року № 1868 «Про зміни у складі Комісії при Президентові України у питаннях помилування» їх було виведено зі складу Комісії, а до її складу введено народного депутата України Л. С. Григорович та народну артистку України, Героя України Н. М. Матвієнко.

УКАЗ

ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про зміни у складі Комісії при Президентові України у питаннях помилування¹

Увести до складу Комісії при Президентові України у питаннях помилування, затвердженого Указом Президента України від 29 квітня 2005 року № 731, ГРИГОРОВИЧ Лілію Степанівну – народного депутата України (за згодою), МАТВІЄНКО Ніну Митрофанівну – народну артистку України, вивівши зі складу цієї Комісії С. В. Волковецького, І. В. Дріжчаного.

Президент України

м. Київ

№ 1868/2005

В.ЮЩЕНКО

28 грудня 2005 року

¹ Указ Президента України «Про зміни у складі Комісії при Президентові України у питаннях помилування» від 28 грудня 2005 р. № 1868/2005. – К., 2005.

УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
Про Положення про здійснення помилування
від 19 липня 2005 р.¹

1. Затвердити Положення про здійснення помилування (додається).

2. Визнати такими, що втратили чинність:

Указ Президента України від 12 квітня 2000 року № 588 «Про Положення про порядок здійснення помилування»;

Указ Президента України від 20 жовтня 2001 року № 994 «Про внесення змін до Положення про порядок здійснення помилування».

Президент України
м. Київ
№ 1118/2005

В.ЮЩЕНКО
19 липня 2005 року

ЗАТВЕРДЖЕНО

Указом Президента України
від 19 липня 2005 року № 1118/2005

ПОЛОЖЕННЯ
про здійснення помилування

1. Це Положення визначає порядок здійснення Президентом України помилування відповідно до пункту 27 частини першої статті 106 Конституції України.

2. Помилування засуджених здійснюється у виді:

заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк;

повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання;

заміни покарання або невідбутої його частини більш м'яким покаранням.

3. Право клопотати про помилування має особа:

засуджена судом України, яка відбуває покарання або відбула основне покарання в Україні;

¹ Офіційний вісник України. – 2005. – № 25. – Ст. 1705.

засуджена судом іноземної держави і передана для відбування покарання в Україну без умови про незастосування помилування;

засуджена в Україні і передана для відбування покарання іноземній державі, якщо ця держава погодилася визнати і виконати прийняте в Україні рішення про помилування.

4. Клопотання про помилування може бути подано особою, зазначеною у пункті 3 цього Положення, а також її захисником, батьками, дружиною (чоловіком), дітьми, законним представником, громадськими організаціями тощо. Клопотання про помилування може бути подано після набрання вироком законної сили.

У випадку розгляду кримінальної справи в касаційному порядку клопотання про помилування може бути подано після прийняття рішення Верховним Судом України.

5. Особа, яку раніше було неодноразово (два і більше разів) засуджено за вчинення умисних злочинів або до якої раніше застосовувались помилування, амністія, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, заміна невідбутої частини покарання більш м'яким, звільнення від відбування покарання з випробуванням, якщо вона до погашення чи зняття судимості знову вчинила умисний злочин, може бути помилувана лише у виняткових випадках.

6. Клопотання про помилування засуджених, які не стали на шлях виправлення, відбули незначну частину призначеного їм строку покарання, а також клопотання осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини, які не відбули половини призначеного їм строку покарання, можуть бути задоволені лише за наявності обставин, що потребують особливо гуманного ставлення.

Якщо особу засуджено до довічного позбавлення волі, клопотання про її помилування може бути подано після відбуття нею не менше двадцяти років призначеного покарання.

7. Клопотання про помилування, що подає засуджена особа через установу виконання покарань або інший орган, який виконує покарання, разом із копіями вироку, ухвали і постанови суду, характеристикою про поведінку і ставлення до праці із викладенням думки керівника цієї установи або органу виконання покарання по

суті клопотання і, як правило, спостережної комісії, служби у справах неповнолітніх, а також іншими документами і даними, що мають значення для розгляду питання про застосування помилування, надсилається до Секретаріату Президента України.

У разі звернення осіб, зазначених у абзаці першому пункту 4 цього Положення, до клопотання про помилування додаються копія вироку або ухвали чи постанови суду.

8. Підготовку матеріалів до розгляду клопотань про помилування здійснює Служба з питань помилування Кабінету Президента України Секретаріату Президента України (далі – Служба).

Служба має право витребувати від суду, органів прокуратури, юстиції, внутрішніх справ, установ та органів, які виконують покарання, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування матеріали, необхідні для розгляду клопотань про помилування, їхню думку про доцільність застосування помилування, а також доручати їм перевірку окремих питань.

У випадках, коли засуджений не перебуває під вартою, виконання вироку щодо нього може бути зупинено в установленому порядку до розгляду Службою клопотання про помилування.

9. Під час розгляду клопотання про помилування враховуються:

особа засудженого, його поведінка і ставлення до праці до засудження та в установах і органах виконання покарань, ступінь тяжкості вчиненого злочину, строк відбутого покарання, стан відшкодування заподіяних злочином збитків та інші обставини;

думка керівника установи виконання покарань або іншого органу, який виконує покарання, спостережної комісії, служби у справах неповнолітніх, місцевого органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, громадських організацій, трудових колективів тощо про доцільність помилування.

10. Клопотання про помилування і підготовлені Службою матеріали попередньо розглядаються Комісією у питаннях помилування (далі – Комісія), яка утворюється при Президентові України.

Комісія утворюється Президентом України у складі голови, двох заступників голови і членів Комісії. Одним із заступників голови Комісії є за посадою Керівник Служби. Обов'язки секретаря Комісії виконує один із членів Комісії.

Організаційною формою роботи Комісії є засідання, які скликаються і проводяться головою Комісії, а за його відсутності – одним із заступників голови Комісії.

Засідання Комісії є правомочним за наявності більш як половини її складу.

У засіданнях Комісії можуть брати участь народні депутати України.

11. Клопотання про помилування, що не підлягають задоволенню за обставин, передбачених цим Положенням, Служба доповідає Комісії і повідомляє заявників про результати розгляду таких клопотань.

12. Пропозиції Комісії за результатами попереднього розгляду клопотань про помилування оформляються протоколом, який підписують усі присутні на засіданні члени Комісії.

13. За результатами попереднього розгляду клопотання про помилування і матеріалів, підготовлених Службою, Комісія вносить Президентові України пропозиції про застосування помилування.

Про клопотання, підстав для задоволення яких Комісією не знайдено, Служба доповідає Президентові України.

14. Рішення Президента України про помилування засудженого оформляється указом Президента України.

15. У разі відхилення Комісією клопотання про помилування повторне клопотання щодо особи, засудженої за особливо тяжкий злочин, за відсутності нових обставин, що заслуговують на увагу, Службою може бути внесено на розгляд Комісії не раніш як через рік, а щодо особи, засудженої за інші злочини, – не раніш як через шість місяців із часу відхилення попереднього клопотання. Повторне клопотання, що надійшло до закінчення цих строків, повертається заявникові з відповідним роз'ясненням.

16. Укази Президента України про помилування засуджених для виконання надсилаються:

щодо осіб, які відбувають покарання в установах виконання покарань, – Державному департаменту України з питань виконання покарань;

щодо осіб, які не відбувають покарання або засуджені до інших покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, а також які звільняються від додаткових покарань, – відповідним судам;

щодо осіб, засуджених до тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або до службових обмежень для військовослужбовців, – Міністерству оборони України.

Крім того, укази Президента України про помилування засуджених надсилаються Міністерству внутрішніх справ України до відома та іншим державним органам для забезпечення соціальної адаптації осіб, які відбули покарання.

17. Органи, на які цим Положенням покладено виконання указів Президента України про помилування засуджених, про їх виконання повідомляють Секретаріат Президента України.

18. Контроль за виконанням указів Президента України про помилування здійснюється Службою.

Державний секретар України

О.ЗІНЧЕНКО

**УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
Про внесення зміни до**

Положення про здійснення помилування¹

Внести до Положення про здійснення помилування, затвердженого Указом Президента України від 19 липня 2005 року № 1118, зміну, виключивши в абзаці першому пункту 8 слова «Кабінету Президента України».

Президент України

м. Київ

№ 768/2009

В.ЮЩЕНКО

28 вересня 2009 року

¹ Указ Президента України «Про внесення зміни до Положення про здійснення помилування» від 28 вересня 2009 р. № 768/2009. – К., 2009.

**НАКАЗ
ДЕРЖАВНОГО ДЕПАРТАМЕНТУ УКРАЇНИ
З ПИТАНЬ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ**

від 16 травня 2006 року № 93

**Про затвердження Інструкції про порядок подання
до Секретаріату Президента України матеріалів з питань
помилування та виконання указів Президента України
про помилування зареєстровано в Міністерстві юстиції України
2 червня 2006 р. за № 672/12546**

Відповідно до Положення про здійснення помилування, затвердженого Указом Президента України від 19 липня 2005 року № 1118, з метою вдосконалення порядку підготовки матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та приведення нормативно-правових актів Державного департаменту України з питань виконання покарань (далі – Департамент) у відповідність до чинного законодавства наказую:

1. Затвердити Інструкцію про порядок подання до Секретаріату Президента України матеріалів з питань помилування та виконання указів Президента України про помилування (далі – Інструкція), що додається.

2. Начальникам територіальних органів управління Департаменту та підрозділів кримінально-виконавчої інспекції організувати вивчення Інструкції з відповідними категоріями посадових осіб з прийняттям від них у місячний термін записів та забезпечити неухильне виконання ними її вимог.

3. Визнати такими, що втратили чинність, накази Департаменту від 12.06.2002 № 137/ДСК «Про затвердження Інструкції про порядок подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України з питань помилування», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 09.07.2002 за № 572/6860, та від 02.12.2003 № 229/ДСК «Про внесення доповнення до Інструкції про порядок подання до Адміністрації Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України з питань помилування», зареєстрований у Міністерстві юстиції України 23.12.2003 за № 1202/8523.

4. Управлінню по контролю за виконанням судових рішень Департаменту (Двойнос О. Г.) подати цей наказ у встановленому порядку на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України.

5. Контроль за виконанням цього наказу покласти на першого заступника Голови Департаменту Лагоду А.С., начальників територіальних органів управління Департаменту та підрозділів кримінально-виконавчої інспекції.

Голова

В.В. Коцинець

ПОГОДЖЕНО:

Керівник Служби забезпечення діяльності Комісії при Президенті України у питаннях помилування Секретаріату Президента України
В.М. Мойсесенко
15.05.2006

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 16 травня 2006 р. № 93

ІНСТРУКЦІЯ

про порядок подання до Секретаріату Президента України матеріалів з питань помилування та виконання указів

Президента України про помилування

[Витяг без додатків]

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1. Відповідно до пункту 27 частини першої статті 106 Конституції України помилування здійснює Президент України.

1.2. Помилування здійснюється згідно з порядком, визначеним Положенням про здійснення помилування, затвердженим Указом Президента України від 19 липня 2005 року № 1118, зокрема:

1.2.1. Помилування засуджених здійснюється у виді:

заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк;

повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання;

заміни покарання або невідбутої його частини більш м'яким покаранням.

1.2.2. Право клопотати про помилування має особа:

засуджена судом України, яка відбуває покарання або відбула основне покарання в Україні;

засуджена судом іноземної держави і передана для відбування покарання в Україну без умови про незастосування помилування;

засуджена в Україні і передана для відбування покарання іноземній державі, якщо ця держава погодилася визнати і виконати прийняте в Україні рішення про помилування.

1.2.3. Клопотання про помилування може бути подано після набрання вироком законної сили.

У випадку розгляду кримінальної справи в касаційному порядку клопотання про помилування може бути подано після прийняття рішення Верховним Судом України.

Якщо особу засуджено до довічного позбавлення волі, клопотання про її помилування може бути подано після відбуття нею не менше двадцяти років призначеного покарання.

1.2.4. Підготовку матеріалів до розгляду клопотань про помилування здійснює Служба забезпечення діяльності Комісії при Президенті України у питаннях помилування Секретаріату Президента України (далі – Служба).

Служба має право витребувати від установ та органів, які виконують покарання, матеріали, необхідні для розгляду клопотань про помилування, їхню думку про доцільність застосування помилування, а також доручати їм перевірку окремих питань.

У випадках, коли засуджений не перебуває під вартою, виконання вироку щодо нього може бути зупинено в установленому порядку до розгляду Службою клопотання про помилування.

2. ПОРЯДОК ПІДГОТОВКИ ТА ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ЗА КЛОПОТАННЯМИ ПРО ПОМИЛУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ

2.1. Засудженим, які звертаються з клопотаннями про помилування при дотриманні вимог пункту 1.2.3 цієї Інструкції, не може бути відмовлено в прийнятті та розгляді таких клопотань.

2.2. Особи, засуджені до довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, обмеження волі, арешту, клопотання про помилування Президенту України подають через установу виконання покарань чи слідчий ізолятор (далі – установа).

2.3. Особи, засуджені до покарань, які виконує кримінально-виконавча інспекція, клопотання про помилування Президенту України подають через підрозділ кримінально-виконавчої інспекції (далі – підрозділ інспекції).

2.4. Клопотання засуджених про помилування реєструються в журналі обліку клопотань про помилування засуджених (додаток 1).

У цьому журналі також реєструються надходження і виконання запитів та доручень Служби.

2.5. Начальник установи (підрозділу інспекції), приймаючи від засудженого клопотання про помилування, перевіряє, чи адресоване воно за належністю, і надає засудженому відповідні роз'яснення.

2.6. Після реєстрації клопотання про помилування начальником відділення соціально-психологічної служби установи готуються характеристика засудженого з висновком по суті клопотання (далі – характеристика засудженого), зразок якої зазначено в додатку 2, і довідка про всі заохочення та стягнення за весь період тримання цієї особи в установах.

У характеристиці засудженого відображається його поведінка за весь період відбування покарання, ставлення до праці та навчання, участь у виховних заходах, реалізації програм диференційованого виховного впливу, соціально корисна активність, ставлення до вчиненого злочину та відшкодування заподіяних злочином збитків, соціальні зв'язки з рідними та близькими, а також інші відомості, що характеризують засудженого та мають значення для розгляду питання про застосування помилування.

У разі, якщо клопотання про помилування порушується спостережною комісією, службою у справах неповнолітніх, характеристика засудженого погоджується з відповідною спостережною комісією або службою у справах неповнолітніх.

Після погодження характеристики заступником начальника установи із соціально-виховної та психологічної роботи та за-

твердження її начальником установи клопотання засудженого про помилування, характеристика засудженого і довідка про заохочення та стягнення протягом трьох робочих днів з моменту отримання клопотання про помилування передаються до підрозділу по контролю за виконанням судових рішень установи для подальшого оформлення документів.

2.7. До клопотання про помилування особи, засудженої до довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, обмеження волі, арешту, додаються:

анкета засудженого (додаток 3);

копії вироку, ухвали і постанови суду, які є підставою для відбування покарання засудженим;

копія повідомлення про набрання вироком законної сили;

характеристика засудженого;

довідка про заохочення та стягнення;

медична довідка про стан здоров'я засудженого із зазначенням у ній даних про здійснення примусового лікування, якщо воно було застосоване судом;

довідка про наявність майнового позову, який підлягає стягненню, та стан відшкодування заподіяних злочином збитків.

2.8. До клопотання про помилування особи, засудженої до покарання, яке виконує кримінально-виконавча інспекція, додаються:

анкета засудженого (додаток 3);

копії вироку, ухвали і постанови суду, які є підставою для відбування покарання засудженим;

копія повідомлення про набрання вироком законної сили;

характеристика засудженого з обов'язковим зазначенням у ній ставлення цієї особи до порядку виконання покарання та обов'язків, покладених на нього судом, праці, навчання з висновком по суті клопотання;

довідки про строк відбуття покарання та притягнення до адміністративної відповідальності;

медична довідка про стан здоров'я засудженого із зазначенням у ній даних про здійснення примусового лікування, якщо воно було застосоване судом;

довідка про наявність майнового позову, який підлягає стягненню, та стан відшкодування заподіяних злочином збитків тощо.

2.9. У всіх випадках, коли матеріали на засуджених надсилаються за запитами чи за дорученнями Служби, начальник установи (підрозділу інспекції) повідомляє про це засудженого під підпис та пропонує йому написати особисте клопотання про помилування, яке також додається до матеріалів, зазначених у пунктах 2.7 або 2.8 цієї Інструкції.

2.10. У разі, якщо засуджений відмовляється від написання особистого клопотання про помилування, йому пропонується написати заяву про таку відмову, а в разі небажання її написати – складається відповідний акт, який підписується відповідальними за цю ділянку роботи посадовими особами та затверджується начальником установи (підрозділу інспекції) або особою, яка виконує його обов'язки. Відповідна заява чи акт додається до матеріалів, зазначених у пунктах 2.7 або 2.8 цієї Інструкції, і надсилається до Служби.

2.11. Якщо всі наявні в особовій справі засудженого судові рішення перевищують 20 машинописних сторінок, дозволяється робити з них виписки, у яких повинні бути викладені повністю вступна частина цих рішень, витяг з мотивувальної частини стосовно даного засудженого (в обов'язковому порядку вказуються всі епізоди вчинення злочинів цією особою, дані про те, як ця особа характеризується, обставини, які пом'якшують (обтяжують) покарання) та повністю резолютивна частина.

2.12. Документи, які додаються до клопотання про помилування, виконуються машинописним способом, державною мовою (за винятком безпосередньо клопотань про помилування та копій судових рішень, що подаються мовою оригіналу). Усі документи і кожна сторінка копії судових рішень засвідчуються підписом відповідної посадової особи із зазначенням дати і завіряються гербовою печаткою установи (підрозділу інспекції).

2.13. Підготовлені та перевірені матеріали за клопотанням про помилування подаються на розгляд начальнику установи (підрозділу інспекції) або особі, яка виконує його обов'язки.

2.14. Матеріали за клопотанням про помилування із супровідним листом, підписаним начальником установи (підрозділу інспекції) або особою, яка виконує його обов'язки, не пізніше 15-ти днів з дня надходження запиту зі Служби або подачі клопо-

тання засудженим (при відсутності запиту) надсилаються окремою справою на кожного засудженого до Служби.

2.15. Про надіслання матеріалів за клопотанням про помилування до Служби засуджений повідомляється під підпис на копії супровідного листа.

Копії клопотання про помилування, анкети засудженого, характеристики засудженого, довідки про заохочення та стягнення, медичної довідки, супровідного листа додаються до особової справи засудженого.

2.16. У разі відхилення Комісією при Президентові України у питаннях помилування (далі – Комісія) клопотання про помилування повторне клопотання щодо особи, засудженої за особливо тяжкий злочин, за відсутності нових обставин, що заслуговують на увагу, Службою може бути внесено на розгляд Комісії не раніш як через рік, а щодо особи, засудженої за інші злочини, – не раніш як через шість місяців із часу відхилення попереднього клопотання. Повторне клопотання, що надійшло до закінчення цих строків, повертається заявникові з відповідним роз'ясненням.

2.17. Відшкодування витрат за пересилання матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених з установи проводиться з коштів, які є на особових рахунках засуджених. У разі відсутності таких коштів пересилання матеріалів проводиться за рахунок коштів, передбачених кошторисом на утримання установ.

2.18. Начальник установи (підрозділу інспекції) зобов'язаний негайно повідомляти телеграфом Службу про всі нові обставини, що мають значення при вирішенні питання про помилування засудженого, а також про ті обставини, що виникли після надіслання матеріалів про помилування (перевірка судового рішення в касаційному порядку, перегляд судового рішення в порядку виключного провадження, звільнення від відбування покарання, представлення засудженого до звільнення від відбування покарання з будь-яких підстав чи заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, учинення засудженим нового злочину, порушення ним встановленого порядку відбування покарання, тяжке захворювання, що загрожує життю засудженого, чи смерть засудженого тощо).

2.19. Про переведення засудженого до іншої установи начальник установи, у якій він тримався, негайно повідомляє телеграфом Службу, зазначаючи в повідомленні дату переведення, його підстави та адресу установи, до якої було переведено засудженого, а також дату та номер, за яким було надіслано матеріали за клопотанням про помилування засудженого.

2.20. Контроль за своєчасним повідомленням Служби про появу нових обставин, що мають значення при вирішенні питання про помилування, здійснюється начальником установи (підрозділу інспекції) за журналом обліку клопотань про помилування та контрольно-строковими картками, позначеними муфтами з кольорового паперу.

3. ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОНАННЯ УКАЗІВ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ПРО ПОМИЛУВАННЯ ЗАСУДЖЕНИХ

3.1. На Державний департамент України з питань виконання покарань (далі – Департамент) покладається організація виконання указів Президента України про помилування стосовно:

осіб, засуджених до довічного позбавлення волі;

осіб, засуджених до позбавлення волі на певний строк;

осіб, засуджених до обмеження волі;

осіб, засуджених до арешту;

осіб, яких за рішенням суду позбавлено права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;

осіб, засуджених до громадських робіт;

осіб, засуджених до виправних робіт.

3.2. Департамент протягом трьох робочих днів з дня одержання Указу Президента України про помилування осіб, зазначених у пункті 3.1, установлює місце відбування ними покарання і службою спеціального зв'язку надсилає до відповідного територіального органу управління Департаменту, відділу кримінально-виконавчої інспекції Департаменту в м. Севастополі розпорядження про виконання Указу Президента України про помилування (далі – розпорядження) (додаток 4) із супровідним листом з грифом «Для службового користування» (додаток 5), які підписуються першим заступником (заступником) Голови Департаменту.

Посадові та службові особи органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів зобов'язані забезпечувати виконання актів помилування.

3.3. Територіальний орган управління Департаменту, відділ кримінально-виконавчої інспекції Департаменту в м. Севастополі, одержавши розпорядження, негайно надсилає його службою спеціального зв'язку для організації виконання начальнику установи (підрозділу інспекції).

3.4. Начальник установи (підрозділу інспекції), одержавши розпорядження, негайно ознайомлює з ним засудженого під підпис, про що робиться відповідний запис на звороті розпорядження із зазначенням дати ознайомлення. Звільнення помилуваної особи проводиться в день одержання розпорядження, а якщо розпорядження надійшло після закінчення робочого дня, то звільнення засудженого проводиться наступного робочого дня.

Розпорядження після виконання його вимог долучається до особової справи засудженого.

Наявність у засудженого заборгованості, несвочасне проведення з ним розрахунку та інші причини не можуть бути підставою для затримки його звільнення.

3.5. Про виконання Указу Президента України про помилування начальник установи (підрозділу інспекції) негайно повідомляє відповідний територіальний орган управління Департаменту, відділ кримінально-виконавчої інспекції Департаменту в м. Севастополі, а також протягом трьох робочих днів надсилає повідомлення встановленої форми (додаток б) до Департаменту та суду, який постановив вирок, та повідомлення про помилування (додаток б до пунктів 3.2, 5.4 Інструкції про порядок формування, ведення та використання оперативного-довідкового і дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ та органах (установах) кримінально-виконавчої системи України, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 23.08.2002 № 823/188, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 09.09.2002 за № 738/7026) до Департаменту інформаційних технологій при МВС України і управління (відділу) опера-

тивної інформації при ГУМВС (УМВС) України в Автономній Республіці Крим (області) за місцем засудження.

Про виконання Указу Президента України про помилування територіальний орган управління Департаменту, відділ кримінально-виконавчої інспекції Департаменту в м. Севастополі негайно повідомляє Департамент електронною поштою.

3.6. За кожним фактом несвоєчасного звільнення помилуваного засудженого проводиться службове розслідування та вживаються відповідні заходи реагування до винних посадових осіб.

Про всі випадки несвоєчасного звільнення помилуваних засуджених начальник установи (підрозділу інспекції) негайно сповіщає територіальний орган управління Департаменту, відділ кримінально-виконавчої інспекції Департаменту в м. Севастополі за підлеглістю, а також Департамент з наступним направленням матеріалів службового розслідування.

3.7. Якщо на момент отримання начальником установи розпорядження засуджений був переведений до іншої установи, то розпорядження службою спеціального зв'язку негайно пересилається до територіального органу управління Департаменту за місцем вибуття засудженого, про що в той самий день через територіальний орган управління Департаменту електронною поштою сповіщається до Департаменту.

3.8. Якщо на день одержання начальником установи (підрозділу інспекції) розпорядження засуджений помер чи місце його перебування невідоме, або він був звільнений від відбування покарання, розпорядження долучається до особової справи помилуваної особи. Про це негайно сповіщається у довільній формі електронною поштою Департамент через відповідний територіальний орган управління Департаменту, відділ кримінально-виконавчої інспекції Департаменту у м. Севастополі.

3.9. Після отримання повідомлень щодо виконання Указу Президента України про помилування управлінням по контролю за виконанням судових рішень Департаменту до Служби надсилається відповідне повідомлення (додаток 7).

3.10. Начальник установи (підрозділу інспекції), одержавши повідомлення Служби про відхилення клопотання про помилування засудженого, під підпис на повідомленні ознайомлює його

го з цим, після чого долучає повідомлення до особової справи засудженого.

Начальник управління по контролю за виконанням судових рішень Департаменту О.Г. Двойнос

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ № 902/2010

Про Положення про порядок здійснення помилування

1. Затвердити Положення про порядок здійснення помилування (додається).

2. Визнати такими, що втратили чинність:

Указ Президента України від 19 липня 2005 року № 1118 «Про Положення про здійснення помилування»;

Указ Президента України від 28 вересня 2009 року № 768 «Про внесення зміни до Положення про здійснення помилування».

3. Цей Указ набирає чинності з дня його опублікування.

Президент України Віктор ЯНУКОВИЧ
16 вересня 2010 року

ЗАТВЕРДЖЕНО

Указом Президента України
від 16 вересня 2010 року № 902/2010

ПОЛОЖЕННЯ

про порядок здійснення помилування

1. Це Положення визначає порядок здійснення Президентом України помилування відповідно до пункту 27 частини першої статті 106 Конституції України.

2. Помилування засуджених здійснюється у виді:

заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років;

повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання;

заміни покарання або невідбутої його частини більш м'яким покаранням.

3. Право клопотати про помилування має особа, яка:

засуджена судом України і відбуває покарання в Україні;

засуджена судом іноземної держави і передана для відбування покарання в Україну без умови про незастосування помилу-

вання, вирок суду щодо якої приведено у відповідність із законодавством України;

засуджена в Україні і передана для відбування покарання іноземній державі, якщо ця держава погодилася визнати і виконати прийняте в Україні рішення про помилування.

4. Клопотання про помилування може бути подано після набрання вироком законної сили, а при розгляді справи в касаційному порядку – після прийняття рішення відповідним судом.

У випадку засудження особи до довічного позбавлення волі, клопотання про її помилування може бути подано після відбуття нею не менше двадцяти років призначеного покарання.

5. Особа, яку раніше було неодноразово (два і більше разів) засуджено за вчинення умисних злочинів або до якої раніше було застосовано амністію, помилування, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, заміну невідбутої частини покарання більш м'яким, звільнення від відбування покарання з випробуванням, якщо вона до погашення чи зняття судимості знову вчинила умисний злочин, може бути помилувана лише у виняткових випадках.

6. Клопотання про помилування засуджених, які не стали на шлях виправлення або не відбули половини призначеного їм строку покарання, а також клопотання осіб, засуджених за тяжкі чи особливо тяжкі злочини, можуть бути задоволені лише за наявності обставин, що потребують особливо гуманного ставлення.

7. Клопотання про помилування особою, засудженою судом України, яка відбуває покарання в Україні, або засудженою судом іноземної держави і переданою для відбування покарання в Україну без умови про незастосування помилування, подається через адміністрацію установи виконання покарань або іншого органу, що здійснює виконання кримінальних покарань. Адміністрація в установленому порядку реєструє клопотання і протягом п'ятнадцяти днів з дня подання направляє його до Адміністрації Президента України разом із копіями вироку, ухвали і постанови суду, докладною характеристикою по поведінку особи і ставлення її до праці із викладеною письмово думкою адміністрації і, як правило, спостережної комісії або служби у спра-

вах неповнолітніх про доцільність помилування, а також іншими документами і даними, що мають значення для розгляду питання про застосування помилування.

8. Підготовку матеріалів до розгляду клопотання про помилування та повідомлення заявника про результати такого розгляду здійснює Управління з питань помилування Адміністрації Президента України (далі – Управління).

Управління для виконання покладених на нього завдань має право в установленому порядку запитувати та одержувати від державних органів, органів місцевого самоврядування, установ виконання покарань, необхідні для розгляду клопотання про помилування документи, матеріали та інформацію.

9. Під час розгляду клопотання про помилування враховуються:

ступінь тяжкості вчиненого злочину, строк відбутого покарання, особа засудженого, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, поведінка і ставлення особи до праці до засудження та в установах й інших органах виконання покарань, стан відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди та інші обставини;

думка адміністрації установи виконання покарань або іншого органу, який виконує покарання, спостережної комісії, служби у справах неповнолітніх, місцевого органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, громадських організацій, трудових колективів тощо про доцільність помилування.

10. Клопотання про помилування і підготовлені Управлінням матеріали попередньо розглядаються Комісією при Президенті України у питаннях помилування (далі – Комісія).

Комісія утворюється Президентом України у складі голови, двох заступників голови і членів Комісії. Одним із заступників голови Комісії є за посадою Керівник Управління. Обов'язки секретаря Комісії виконує один із членів Комісії.

Організаційною формою роботи Комісії є засідання, які скликаються і проводяться головою Комісії, а за його відсутності – одним із заступників голови Комісії.

Засідання Комісії є правомочним, якщо на ньому присутні більшість її складу.

Рішення Комісії приймаються шляхом голосування більшістю присутніх на засіданні членів Комісії. У разі рівного розподілу голосів голос головуючого на засіданні є вирішальним.

11. клопотання про помилування, що не підлягають задоволенню за обставин, передбачених цим Положенням, Управління доповідає Комісії.

12. Пропозиції Комісії за результатами попереднього розгляду клопотань про помилування оформляються протоколом, який підписують голова та секретар Комісії.

13. За результатами попереднього розгляду клопотань про помилування і матеріалів, підготовлених Управлінням, Комісія вносить Президентові України пропозиції про застосування помилування.

Про клопотання, підстав для задоволення яких не знайдено, Комісія доповідає Президентові України.

14. Про помилування засудженого Президент України видає указ.

15. У разі відхилення Комісією клопотання про помилування повторне клопотання щодо особи, засудженої до довічного позбавлення волі, за відсутності нових обставин, що заслуговують на увагу, може бути внесено на розгляд Комісії не раніш як через п'ять років, а щодо інших засуджених – не раніш як через рік із часу відхилення попереднього клопотання. Повторне клопотання, що надійшло до закінчення цих строків, повертається заявникові з відповідним роз'ясненням.

16. Укази Президента України про помилування засуджених для виконання надсилаються:

щодо осіб, які відбувають покарання в установах чи органах виконання покарань, – Державному департаменту України з питань виконання покарань;

щодо осіб, які звільняються від додаткових покарань, – відповідним судом;

щодо осіб, засуджених до тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, до службових обмежень для військовослужбовців чи до позбавлення військових звань, – Міністерству оборони України;

щодо інших осіб – відповідним міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади.

Крім того, укази Президента України про помилування засуджених надсилаються Міністерству внутрішніх справ України до відома та іншим державним органам для забезпечення соціальної адаптації осіб, які відбули покарання.

17. Органи, на які цим Положенням покладено виконання указів Президента України про помилування засуджених, про їх виконання повідомляють Адміністрацію Президента України.

18. Контроль за виконанням указів Президента України про помилування здійснює Комісія.

Глава Адміністрації Президента України С.ЛЬОВОЧКІН

Новообраний Президент України В.Ф. Янукович затвердив нову редакцію Положення і новий склад Комісії. Але це вже інший етап в історії помилування нашої держави.

1.2. Особливості застосування помилування до осіб, засуджених до виняткової міри покарання – смертної кари, з часів незалежності України

Як відомо, смертна кара в Україні була відмінена порівняно недавно: де-факто з другої половини 90-х рр. минулого століття, де-юре – Законом України № 1483-III від 22 лютого 2000 року «Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоного кодексів України», яким виняткову міру покарання – смертну кару замінено на довічне позбавлення волі. Це положення знайшло своє відображення й у новому Кримінальному кодексі України 2001 року.

Відміна смертної кари й досі викликає неоднозначну реакцію в суспільстві.

Розпад СРСР та здобуття Україною незалежності не відразу привели до сприйняття ідей лібералізації вітчизняного кримінального законодавства та вилучення

так званої вищої міри з переліку покарань. Упродовж 1991 – 2000 рр. в Україні смертна кара існувала «як виняткова міра покарання» у формі розстрілу. Однак останніми роками був накладений мораторій на виконання вироків щодо засуджених до смертної кари. Це покарання встановлювалося за особливо небезпечні злочини проти держави, проти життя, правосуддя, за військові злочини (в умовах воєнного стану чи бойової обстановки).

Рішенням Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 року визнано, що смертна кара суперечить Конституції України.¹

Кримінальний кодекс України 2001 року виключив смертну кару з переліку покарань. Своєрідною вищою мірою покарання стало довічне позбавлення волі, передбачене статтями 51, 64 КК України.

Не є якоюсь тасмницею, що вилучення смертної кари з переліку покарань вітчизняного законодавства відбувалося не в останню чергу внаслідок процесів євроінтеграції України. Затверджена Указом Президента України від 11 червня 1998 року «Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу» першим пунктом «Адаптація законодавства України до законодавства ЄС, забезпечення прав людини» першої глави «Основні напрямки інтеграційного процесу» прямо передбачала «зближення із сучасною європейською системою права», що, за задумом розробників Концепції, забезпечить приведення вітчизняного законодавства «до рівня, що склався у державах – членах ЄС».²

Зрештою, рух цей не був одностороннім. Європейське Співтовариство неодноразово давало зрозуміти українській стороні, що збереження нею смертної кари в переліку кримінальних покарань може поставити на-

¹ Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Юрид. думка, 2007. – 824 с.

² Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу // Політика і час. – 2000. – №3 – 4. – С. 30.

шу країну поза загальноєвропейськими процесами і навіть призвести до призупинення її діяльності в Раді Європи, членом якої Україна стала 9 листопада 1995 року. Віденська декларація наради глав держав – членів Ради Європи ще в 1993 р. визначила загальнообов'язкові вимоги для вступу до РЄ нових членів. Першим у цьому переліку стоїть «приведення політичних інститутів та правової системи у відповідність до принципів демократії, верховенства права і поважання прав людини», найголовнішим з яких, власне, і є право на життя.

Відмова України від інституту смертної кари викликала неоднозначну реакцію в суспільстві. Проти неї – переважно з політичних мотивів – висловилися і далі висловлюються представники різних, часто діаметрально протилежних, суспільних організацій і рухів.

Так, під час передвиборної кампанії 2007 року вимогу відновлення смертної кари висунула у своїй програмі Комуністична партія України (КПУ). На початку 2008 року за відновлення смертної кари ратував на той час міністр внутрішніх справ України Ю.Луценко.

Популярність гасла відновлення смертної кари зумовлюється не лише збільшенням кількості резонансних злочинів, а й фінансовими міркуваннями. В Україні щороку засуджують до довічного ув'язнення приблизно 100 осіб. Якщо взяти до уваги той факт, що більшість засуджених – це відносно молоді люди, у яких попереду 20 (після відбуття яких можна просити про помилування) і більше років життя, то невдовзі будуть потрібні не один, а десятки закладів такого типу з численним обслуговуючим персоналом та вартою. Можна лише уявити, в які суми обійдеться вітчизняному бюджетові утримання величезної армії убивць. В українських противників аболіціонізму є й аргументи з практики застосування інституту смертної кари в законодавстві ряду країн світу.

¹ Рада Європи // Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. Енцикл., 1998. – Т.5. – 212 с.

За даними ООН, 130 держав світу уже відмовилися від смертної кари, і лише 25 країн вдаються до виконання смертних вироків. Для прикладу, сусідня Білорусь продовжує і зараз страчувати людей. Аналогічна ситуація в Саудівській Аравії, де відрубують голови прямо на міських площах. Так, у 1999 році було страчено 99 осіб. В Ірані лише в серпні 2007 було приведено у виконання 17 смертних вироків. В Японії за 10 місяців того ж року стратили 10 осіб. Міністр юстиції Японії Йінен Нагасе пообіцяв подвоїти кількість страчених під час свого перебування на посаді.¹

У США питання про застосування смертної кари перебуває в компетенції окремих штатів. Вона передбачена в 36 штатах (з 50-ти); не виключена смертна кара й у федеральному законодавстві – за здійснення тяжких державних, військових та кримінальних злочинів. Причому сфера застосування смертної кари не лише не звужується, а й розширюється. Наприклад, закон 1988 року вперше передбачив застосування смертної кари до наркоторгівців, які скоїли убивство федерального службовця.²

Подібне спостерігаємо й у посткомуністичному Китаї. До 1980 року у Кримінальному кодексі налічувалося 32 статті, які передбачали смертну кару. Десятиріччя економічних реформ суттєво розширили кількість «розстрільних» статей за рахунок економічних злочинів. Наприклад, у 1998 році були масово³ скарані на смерть виробники фальсифікованої горілки.

З іншого боку, міцнішають й позиції аболіціоністів. У листопаді 2007 року проект резолюції про мораторій на смертну кару був наданий Генеральній Асамблеї

¹ Панащук С. ООН борется со смертной казнью. А США «сражаются» с ООН // Сегодня. – 2007. – 12 ноября. – С. 6.

² Решетников Ф.М. Смертная казнь в капиталистических странах (История и современность) // Смертная казнь: за и против / Ф.М. Решетников; под ред. С.Г. Келиной. – М.: Юрид. лит., 1989. – 495 с.

³ Макарчик В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. – 3-тє вид., доп. – К.: Атіка, 2001. – 414 с.

ООН делегацією Габону. Ініціаторами проекту стали Португалія та Італія, хоча спільно з ними працювали відразу 80 держав. «Смертна кара ображає людську гідність і не виступає фактором стримування злочинності», – зазначається в документі. Генеральна Асамблея закликала до обмеження застосування смертної кари та скорочення переліку злочинів, які караються смертною карою, а також до «введення мораторію на виконання смертних вироків». Однак цей проект не знайшов підтримки у всіх країн – членів ООН. Зокрема представники США, Китаю, Єгипту і Сінгапуру вважають такий крок втручанням у внутрішні справи суверенних держав.

У Португалії смертна кара була скасована де-факто у 1846 р., а де-юре – у 1867 р. У Нідерландах її припинили застосовувати з 1861 р., а юридично відмінили у 1870. У Норвегії фактично виключили з 1876 р., а юридично оформили заборону² в 1902 р. з прийняттям нового кримінального кодексу. Великим успіхом аболіціоністів стала повна відміна смертної кари в Італії у 1889 р. Це було здійснено шляхом прийняття типового «неокласичного» кримінального кодексу, підготованого ліберальним міністром юстиції Цаннарделлі. Проте аж до початку Першої світової війни здобутки аболіціоністів були відносно скромними – смертна кара була відмінена де-юре або не застосовувалася де-факто протягом десятиріч буквально в кількох країнах: Бельгії, Італії, Люксембурзі, Нідерландах³, Норвегії, Португалії та деяких кантонах Швейцарії.

У міжвоєнний період (1918–1939 рр.) здійснювалися спроби відмінити смертну кару й у деяких інших кра-

¹ Панащук С. ООН борется со смертной казнью. А США «сражаются» с ООН // Сегодня. – 2007. – 12 нояб. – С. 6.

² Пионтковский А.А. Смертная казнь в Европе / А.А. Пионтковский. – Казань, 1906. – С. 9–10.

³ Решетников Ф.М. Смертная казнь в капиталистических странах (История и современность) // Смертная казнь: за и против / Ф.М. Решетников; под ред. С.Г. Келиной. – М.: Юрид. лит., 1989. – С. 486–487.

інах, проте з наближенням Другої світової війни вона була відновлена в Іспанії (1935 р.), Італії (1926 р. – за політичні, 1930 р. – за тяжкі кримінальні злочини), Австрії (1934 р.). Відмінена в Данії (1930 р.) смертна кара була тимчасово відновлена для покарання нацистських злочинців та колабораціоністів. Змогли утриматися від такого відновлення лише Швеція та Ісландія, де смертну кару відмінено відповідно в 1921 р. та 1928 р. Після завершення Другої світової війни відмінила смертну кару ФРН (ст.102 Конституції 1949 р.), ще в 1945 р. аналогічний крок зробила Австрія. Тоді ці кроки викликали дещо непевну реакцію у світі – висловлювалися побоювання, що таким чином правонаступники нацистської Німеччини намагаються врятувати від справедливої розплати багатьох військових злочинців із числа власних громадян.

Першим регіоном Європи, повністю вільним від застосування смертної кари, стала Скандинавія. Фінляндія відмінила її у 1950 р., Гренландія – у 1954 р. Жодного сплеску кримінальної злочинності, як цього побоювалися критики лібералізації законодавства, не відбулося. На сьогодні Скандинавія є однією з найбезпечніших для життя і здоров'я людини частин Європи і світу, з відносно низькими показниками загальнокримінальної злочинності. Не відбулося сплеску злочинності й у Великобританії після «тимчасової» відміни смертної кари. Кількість тяжких злочинів зберігалася в межах норми². Тому 18 грудня 1969 року британський парламент прийняв закон про відміну смертної кари за тяжке убивство «назавжди». На сьогодні смертна кара формально може бути застосована за державну зраду; за піратство, поєднане з убивствами; за підпал королівських доків. Проте на практиці ці можливості давно не застосовувалися. Приклад Великобританії вплинув

¹ Решетников Ф.М. Смертная казнь в капиталистических странах. – С. 488.

² Анашкин Г.З. Смертная казнь в капиталистических странах / Анашкин Г.З. – М., 1971. – С. 39.

на її колишні домініони: Канаду (смертна кара відмінена у 1976 р.), Австралію (остаточно – у 1984 р.), Нову Зеландію (зберігається за державну зраду, але протягом усієї історії держави не було жодного процесу за звинуваченням у державній зраді).

З усіх західноєвропейських держав найдовше трималася за смертну кару Франція (вона передбачалася за не менш як 20 видів злочину за Кримінальним кодексом у редакції 1960 р.), а за 16 складів злочину страта була єдиною встановленою законом мірою покарання. У цій країні смертну кару з системи покарань вилучив лише закон від 9 жовтня 1981 року. Лібералізація в питанні відміни смертної кари одночасно супроводжувалася посиленням покарань за особливо тяжкі злочини, коло яких було навіть дещо розширене. Так, Кримінальний кодекс 1994 р. уперше встановив довічне тюремне ув'язнення за тероризм, геноцид, насильну депортацію, виробництво і розповсюдження наркотиків, рекет та деякі інші види злочинів.

Після відмови Франції процеси аболіціонізму виїшли на якісно новий – міждержавний рівень. Рада Європи 28 квітня 1983 року підписала Протокол №6 до Конвенції про захист прав людини. Стаття 1 цього Протоколу проголошувала: «Смертна кара повинна бути відмінена. Ніхто не може бути засуджений до цього покарання або страчений». Однак у ст. 2 цього Протоколу державам-учасницям було дозволене застосування смертної кари за злочини, вчинені під час війни або в умовах, коли загрожує їй наближення». На момент укладення Протоколу його підписали представники 13 країн із 21, які на той час входили до Ради Європи².

¹ Кашенко С.Г. Всеобщая история государства и права новейшего времени : учеб. пособие (для студентов юрид. специальностей высш. учеб. заведений) / Кашенко С.Г. – Симферополь: Доля, 2006. – 623 с.

² Council of Europe №114 Protocol №6 to the Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms concerning the abolition of death penalty. – Strasbourg, 1983. – 28. IV.

Ці світові процеси мало торкалися Східної Європи та Союзу Радянських Соціалістичних Республік, де після відновлення смертної кари 30 квітня 1954 року сфера її застосування лише розширювалася. Так, 5 травня 1961 року Президія Верховної Ради СРСР поширила її на розкрадання державного чи колективного майна в особливо великих розмірах; на виготовлення з метою збуту чи збут цінних паперів, вчинені у вигляді промислу; на особливо небезпечних рецидивістів – за тероризування в місцях позбавлення волі тих, хто став на шлях виправлення. Смертна кара почала застосовуватися також за зґвалтування (1962 р.); одержання хабара службовою особою (1962 р.); злочини проти миру і людяності (1965 р.); за викрадення повітряного судна (1973 р.). Загалом вона передбачалася у 33 складах злочинів, у тому числі 11 злочинів проти держави і 16 – військових злочинів .

Лише в останні роки існування Союзу РСР професійні юристи заговорили про необхідність відміни смертної кари, «тим більше і момент ніби для цього сприятливий – у країні проводяться корінні позитивні перетворення в політичній, державній і суспільній сфері, відбувається процес оновлення кримінального законодавства, його гуманізація». Проте, висловивши цю ліберальну репліку, Голова Верховного Суду СРСР В. Терєбилов додав: «Уявляється, що відміна смертної кари, заміна її тривалими термінами позбавлення волі можливі вже зараз, наприклад, стосовно злочинів, пов'язаних з господарською діяльністю, порушенням правил про валютні операції, фальшуванням грошей, злочинів, пов'язаних з жінками (слід вважати, що йдеться про зґвалтування. – Авт.), та деяких інших. Разом з тим навряд чи зараз існують передумови, щоб повністю відмовитися від смертної кари, слід усе ж висловитися за її збереження, але дійсно для виняткових випадків і лише за найтяжчі злочини, пов'язані з тяжкими умисними

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т.5

убивствами, і, звичайно, з повним збереженням гарантій законності та обґрунтованості призначення цієї крайньої міри покарання»¹.

Прийняття рішення про відмову від застосування смертної кари в Україні безпосередньо пов'язане з прийняттям у 1996 році Конституції України.

Так, п'ятою сесією Верховної Ради України 28 червня 1996 року прийнято Конституцію України.

Конституцією утворено принципово нову та якіснішу систему прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.

Відповідно до статті 27 Основного Закону кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини.

Згідно зі статтею 28 Конституції кожен має право на повагу до його гідності. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

Виняткова міра кримінального покарання – смертна кара суперечила вищевказаним нормам Конституції України та нормам інших міжнародних документів, у тому числі підписаної від імені України 9 листопада 1995 року Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року. У зв'язку з цим з грудня 1996 року до законодавчого скасування цього покарання Президент України запровадив своєрідний мораторій на виконання вироків щодо осіб, засуджених до смертної кари.

Так, Президентом України з грудня 1996 року не було підписано жодного Указу про відхилення клопотань про помилування чи незастосування акту помилування щодо осіб, засуджених до смертної кари. А відповідно до абзацу другого пункту 7 чинного на той час «Положення про порядок здійснення помилування осіб, засуджених судами України», виконання вироку щодо

¹ Терєбилов В.И. Стаття для збірника «Смертная казнь: за и против» / В.И. Терєбилов; под ред. С.Г. Келиной. – М.: Юрид. лит., 1989. – С. 334–335.

особи, засудженої до смертної кари, зупинялось до розгляду клопотання про помилування.

29 грудня 1999 року Конституційним Судом України було прийнято рішення № 11-рп / 99 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару). Цим рішенням положення статті 24 Загальної частини та санкцій статей Особливої частини КК України 1960 року, які передбачають смертну кару як вид покарання, було визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними).

Якраз у грудні 1999 року на адресу Президента України надійшли матеріали щодо А.Ю. Онопрієнка, засудженого до смертної кари. Це були одні з останніх матеріалів стосовно осіб, засуджених до смертної кари, що в установленому порядку надсилалися установами виконання покарань на розгляд до Президента України щодо застосування помилування.

А.Ю. Онопрієнко, не пояснюючи причин, відмовився від подання особистого клопотання про помилування.

А.Ю. Онопрієнко, 1959 року народження, українець, громадянин України, освіта середня спеціальна, неodrужений, офіцер запасу, з листопада 1988 року непрацюючий, вироком Житомирського обласного суду від 31 березня 1999 року з змінами, внесеними судовою колегією Верховного Суду України засуджений за ст.ст. 69, 86-1, 93 п.п. «а», «г», «е», «ж», «з», 17, 93 п.п. «ж», «з», 117 ч. IV, 118 ч. II, 140 ч.ч. II, III, 145 ч. II, 193 ч. III, 215-3 ч.ч. II, III, 17, 215 ч. III, 222 ч.ч. I, III КК України (в редакції Закону України від 28 грудня 1960 року) до виняткової міри покарання – смертної кари.

За вироком суду А.Ю. Онопрієнко засуджений за те, що він весною 1989 року в м. Дніпрорудному Васильківського району Запорізької області вступив у

злочинний зговір зі знайомим і організував банду з метою вчинення нападів на громадян і заволодіння індивідуальним майном.

Протягом червня – серпня 1989 року Онопрієнко у складі банди вчинив на територіях Дніпропетровської, Рівненської і Запорізької областей три розбійні напади, під час яких за допомогою п'ятизарядної мисливської рушниці вбив подружжя Мельників, Василюків, Селешок О.П., Селешок Л.П., Подоляку Є.О., Теслю З.П. та неповнолітнього Подоляку О.

Крім цього, злочинець знищив індивідуальне майно потерпілих на 28 966 крб., вчинив викрадення трьох автомобілів та важливих документів.

У травні 1994 року, після депортації з Федеративної Республіки Німеччини, де він перебував з січня 1990 року, А.Ю.Онопрієнко поновив свою злочинну діяльність і з 2 вересня 1994 року по березень 1996 року на території м. Одеси, Житомирської, Львівської, Запорізької і Київської областей скоїв ряд злочинів, у тому числі зґвалтування, під час яких пострілами з обріза та ножем умисно вбив ще 43 особи.

Загалом А.Ю.Онопрієнко скоїв убивство 52 осіб. Він убивав цілі сім'ї, серед яких були немовлята й малолітні діти та люди похилого віку.

Засуджений визнав свою вину і вирок не оскаржував. Судово-психіатричною експертизою він визнаний осудним.

Верховний Суд України та Генеральна Прокуратура України у своїх висновках з кримінальної справи вважали, що підстав для помилування А.Ю. Онопрієнка немає.

У зв'язку з вищенаведеним рішенням Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 року матеріали стосовно А.Ю.Онопрієнка Главою держави так і не були розглянуті. Судом йому було замінено смертну кару на довічне позбавлення волі.

Спілкуючись із слідчим з цієї справи та читаючи матеріали справи, роблю висновок, що цьому злочинцеві

чомусь щастило при скоєнні злочинів. Був випадок, коли його затримав на вокзалі наряд міліції і... відпустив. А в його сумці саме тоді лежав той злощасний обріз. Поталанило йому і в зв'язку зі скасуванням смертної кари. Однак це питання, очевидно, краще адресувати небесам.

22 лютого 2000 року Законом № 1484-III Україна ратифікувала Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1983 року, який стосується скасування смертної кари (зі змінами, внесеними Протоколом № 11 до цієї Конвенції 1994 року), із збереженням застосування смертної кари тільки за діяння, вчинені під час війни або невідвортної загрози війни.

Законом України № 1483-III «Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоного кодексів України» від 22 лютого 2000 року виняткову міру покарання – смертну кару замінено на довічне позбавлення волі.

На виконання цього Закону судами, які розглядали кримінальні справи стосовно осіб, засуджених до смертної кари, і вироки, щодо яких не було виконано, згадану міру покарання замінено на довічне позбавлення волі.

Протягом 2001 року 405 особам, засудженим до смертної кари, замінено міру покарання на довічне позбавлення волі.

Відміна смертної кари як виду покарання є необхідною умовою для вдосконалення вітчизняного кримінального права і гуманізації суспільства, оскільки це спрямоване на визнання державою людського життя найвищою й абсолютною цінністю. Введення замість смертної кари альтернативного і досить суворого покарання, яким є довічне позбавлення волі, цілком відповідає демократичним цінностям, проголошеним у кримінальному законодавстві та міжнародних стандартах про права людини.

Довічне позбавлення волі – це найтяжчий вид основних покарань, що полягає в довічній (пожиттєвій) ізоля-

ції особи, визнаної судом винною у вчиненні особливо тяжкого злочину, від суспільства в спеціальних кримінально-виконавчих установах.

Чинним Кримінальним кодексом довічне позбавлення волі передбачено в 11 статтях особливої частини, а саме:

– **Стаття 112. Посягання на життя державного чи громадського діяча;**

– **Стаття 115. Умисне вбивство;**

– **Стаття 258. Терористичний акт;**

– **Стаття 348. Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця;**

– **Стаття 379. Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя;**

– **Стаття 400. Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги;**

– **Стаття 404. Опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків;**

– **Стаття 438. Порушення законів та звичаїв війни;**

– **Стаття 439. Застосування зброї масового знищення;**

– **Стаття 442. Геноцид;**

– **Стаття 443. Посягання на життя представника іноземної держави.**

Встановлено, що у КК 2001 р. Порівняно з КК УРСР 1922 р. та КК УРСР 1960 р. кількість злочинів, за вчинення яких можливе призначення довічного позбавлення волі, значно зменшилася. Так, у КК УРСР 1922 р. кількість злочинів, за вчинення яких могла призначатися смертна кара, становила 47 (або 10,12 % загальної кількості злочинів). У КК УРСР 1960 р. цей показник дорівнював 18 (4,46 %). У КК 2001 р. передбачено, що довічне позбавлення волі може призначатися лише за вчинення 11 злочинів, що становить 1,57 % загальної

кількості злочинів, передбачених кримінальним кодексом.

Відмова України від смертної кари, здійснена на вимогу Ради Європи, продовжує викликати жорсткі дискусії в українському суспільстві. Представники певних політичних сил, зокрема КПУ та ін., виступають за її відновлення, наполягаючи на тому, що сучасний розвиток українського суспільства є недостатнім для здійснення такого важливого рішення. В цьому плані певний інтерес становить досвід застосування смертної кари та можливостей її заміни альтернативними видами покарання.

У цьому ж контексті певний інтерес викликає з'ясування питання щодо здійснення помилування осіб, засуджених до смертної кари.

Порядок застосування помилування до осіб, засуджених до виняткової міри покарання – смертної кари за часів незалежної України регулювалося Положенням про порядок здійснення помилування осіб, засуджених судами України, затвердженим Указом Президента України від 31 грудня 1991 року № 22, та Інструкцією «Про порядок подання Президенту України матеріалів по клопотаннях про помилування засуджених і виконання Указів Президента України з питань помилування», затвердженою 16 жовтня 1992 року Головою Верховного Суду України, Генеральним прокурором України, Міністром внутрішніх справ України та Головою Служби безпеки України.

Виходячи з цієї нормативної бази, Президент України розглядав:

- а) клопотання про помилування засуджених;
- б) матеріали щодо осіб, засуджених до смертної кари, які не клопотали про помилування;
- в) подання Голови Верховного Суду України або Генерального прокурора України про застосування помилування до осіб, засуджених судами України до смертної кари (ст. 1 Положення та Інструкції).

Помилування засуджених здійснювалось у вигляді заміни смертної кари позбавленням волі.

Особа, засуджена до смертної кари, протягом семи діб з дня вручення їй копії вироку або касаційної ухвали зі справи, мала право звернутись із клопотанням про помилування (ст.6 Інструкції).

Начальник слідчого ізолятора (тюрми) в день надходження повідомлення про набрання вироком законної сили чи копії касаційної ухвали, але не пізніше наступного робочого дня, зобов'язаний був особисто оголосити засудженому до смертної кари про набрання вироком законної сили і роз'яснити йому право подати клопотання про помилування, строк і порядок подання клопотання, а також право на одержання юридичної допомоги при написанні клопотання. Про виконання цих дій складався акт, який підписувався начальником слідчого ізолятора (тюрми) і засудженим. За бажанням засудженого і письмовим дозволом голови суду, що виніс вирок, або Голови Верховного Суду України чи їх заступників засудженому могло бути надано побачення із захисником.

Подання особою, яка засуджена до смертної кари, клопотання про помилування зупиняла виконання вироку до одержання повідомлення про результати розгляду клопотання і розпорядження про виконання вироку (п. 6 Інструкції).

У разі, якщо засуджений до смертної кари заявляв про своє небажання подати клопотання протягом семи діб із часу оголошення йому про набрання вироком законної сили, про це складався акт, у якому зазначались мотиви відмови або причини пропускання строку подання клопотання. Акт складався начальником слідчого ізолятора (тюрми) або особою, яка його заміщала, за участю прокурора, в необхідних випадках – лікаря. Акт оголошували засудженому під розписку. Якщо засуджений відмовлявся підписати акт, про це в акті робився відповідний запис. Другий примірник акта приєднувався до особової справи засудженого.

Вирок щодо засудженого до смертної кари, який відмовився подати клопотання про помилування або не подав його в установлений строк, не міг бути виконаний до одержання повідомлення про результати розгляду матеріалів про відмову подати клопотання про помилування і розпорядження про виконання вироку.

Клопотання засудженого про помилування чи акт про відмову подати клопотання разом з анкетною зазначеного, копіями вироку та касаційної ухвали судів, повідомленням про набрання вироком законної сили, характеристикою на засудженого, довідкою про стан його здоров'я та копіями інших документів, що містились в особовій справі засудженого і могли мати значення при вирішенні питання про помилування, начальник слідчого ізолятора (тюрми) протягом трьох днів надсилав Комісії при Президентові України у питаннях помилування.

Клопотання засуджених або матеріали про відмову їх від подання клопотання про помилування, що надходили до Президента України, до внесення їх на розгляд Комісії надсилались до Верховного Суду України та Генеральної прокуратури України.

Зазначені органи на підставі аналізу кримінальних справ щодо осіб, засуджених до виняткової міри покарання – смертної кари, у місячний термін готували відповідні висновки та надсилали їх Комісії при Президентові України у питаннях помилування.

Слід зазначити, що під час роботи в Кримінально-судовому управлінні Генеральної прокуратури України мені особисто та моїм колегам – зональним прокурорам доводилося готувати такі висновки. Кожна така справа в обов'язковому порядку доповідалася керуючому Заступнику Генерального прокурора України. Згодом, працюючи заступником начальника Кримінально-судового управління – начальником відділу з розгляду кримінальних справ у Верховному Суді України, я змушений був вивчати кожен таку справу, доповідати керівництву і вести їх облік.

У висновку зазначались: зміст прийнятих по справі судових рішень; обставини вчинення злочинів; дані про особу засудженого, а також прізвища його батьків, дружини та дітей, їхнє місце проживання; трудова діяльність засудженого; всі попередні його судимості незалежно від їх зняття чи погашення; особисте ставлення засудженого під час попереднього слідства і в судовому засіданні до скоєного злочину, за який його засуджено до смертної кари; характеристика його, а також думка про можливість заміни смертної кари позбавленням волі чи відхилення клопотання.

Комісія при Президентові України у питаннях помилування, розглянувши клопотання засуджених або матеріали про відмову засуджених від подання клопотання про помилування, разом зі своїми пропозиціями вносила їх на розгляд Президента України.

У цьому випадку Президент України діяв так.

1. За наявності клопотань про помилування особи, засудженої до смертної кари, і наявності підстав Президент України видавав **Указ про помилування засудженого** – заміну смертної кари на позбавлення волі на строк від 15 до 20 років.

Наприклад, 14 жовтня 1999 року Комісія у питаннях помилування розглянула справу стосовно засуджених до смертної кари П. та Г.

П., 1960 року народження, українець, освіта середня спеціальна, розлучений, має двох дітей віком 7 і 10 років та матір похилого віку (хворіє на хронічний бронхіт), протягом 1978–1993 років п'ять разів судився, в тому числі тричі за крадіжки індивідуального майна громадян та стільки ж за шахрайство, до позбавлення волі строком на 2 роки та 6 місяців, 3, 4, 2 і 4 роки, покарання відбув, судимості не зняті й не погашені, працював вантажником-експедитором на міському ринку.

Г., 1946 року народження, росіянин, освіта середня, розлучений, хворіє на бронхіт та хронічний пієлонефрит, протягом 1963–1992 років шість разів судився, у

тому числі тричі – за грабіж та стільки ж за крадіжки індивідуального майна громадян, на 4 роки, 3 роки і 6 місяців, 5, 3, 5 та 5 років позбавлення волі. У 1986 році його було визнано особливо небезпечним рецидивістом, покарання відбув, судимості не зняті й не погашені, не працював.

Вироком Одеського обласного суду від 16 вересня 1998 року П. та Г. засуджено кожного до смертної кари з конфіскацією майна. Крім того, П. визнано особливо небезпечним рецидивістом, а щодо Г. застосовано примусове лікування від алкоголізму.

П. засуджено за ст.ст.93 пп. «а», «і», 142 ч. III, 222 ч.1 КК України, а Г. – за ст.ст.93 пп. «а», «з», «і», 17 і 140 ч. IV, 142 ч. III, 196-1 ч. II КК України.

П. за попередньою змовою з іншою особою, матеріали щодо якої виділені в окреме провадження, 23 липня 1997 року без відповідного дозволу носили обріз, виготовлений з гвинтівки (його визнано вогнепальною зброєю), та два патрони до нього і незаконно все це продали С. (він не притягався до кримінальної відповідальності). У серпні 1997 року П. та Г. (був визнаний особливо небезпечним рецидивістом) домовились учинити розбійний напад на Л. з проникненням до її житла та з корисливих мотивів убити знайому жінку. Для здійснення задуманого вони розробили відповідний план. Реалізуючи його, П. домовився з Л. нібито про встановлення у її квартирі тамбурних дверей. Згідно з цією домовленістю 24 серпня 1997 року вранці П. разом з Г. прийшли до згаданої квартири і, коли він повідомив Л., що його приятель є майстром, який ставитиме двері, вона пропустила гостей до житла. Там співучасники, діючи узгоджено, напали на Л., зв'язали їй руки й ноги та почергово, стискаючи руками її шию, перекрили дихальні шляхи і в такий спосіб позбавили життя. Після вчиненого нападники заволоділи магнітофоном, шкіряною курткою, шубою та іншим майном убитої, всього на 4517 грн, і втекли з місця події.

20 лютого 1998 року ввечері Г. та К. (засуджений на 3 роки позбавлення волі) з метою крадіжки майна, належного Ю. (всього на 422 грн), проникли до літньої кухні, в якій він проживав. Однак злочинців помітив господар помешкання і вони, не довівши свого злочинного наміру до кінця, втекли з місця події.

Крім того, постановою Тростянецького районного суду Вінницької області від 2 жовтня 1996 року за Г. було встановлено адміністративний нагляд строком на один рік. Однак він, звільнившись із місць позбавлення волі, порушуючи правила адміністративного нагляду, не прибув до визначеного йому місця проживання і не став на відповідний облік в органах міліції.

У клопотаннях про помилування засуджені П. та Г. не визнають себе винними у вбивстві Л., просять зберегти їм життя.

До вчиненого обидва засуджені характеризувались негативно. Судово-психіатричними експертизами обидва визнані осудними.

Убита Л., 1974 року народження, не працювала, характеризувалась позитивно.

Верховний Суд і Генеральна прокуратура України вважають, що вина засуджених у вчиненні злочинів повністю доведена зібраними у кримінальній справі доказами, клопотання про помилування слід відхилити.

Разом з тим 14 жовтня 1999 року Комісією при Президентові України у питаннях помилування Президенту України було внесено пропозицію про застосування помилування щодо П. та Г.

Президент України, розглянувши клопотання, підготовлені матеріали, пропозиції Комісії у питаннях помилування і Верховного Суду України, враховуючи конкретні обставини вчинення злочинів, 16 жовтня 1999 року, виданням відповідних указів здійснив щодо П. та Г. помилування у виді заміни смертної кари на двадцять років позбавлення волі з конфіскацією майна.

**УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

Про помилування Г., засудженого до смертної кари

Розглянувши клопотання про помилування Г., засудженого Одеським обласним судом 16 вересня 1998 року до смертної кари, пропозиції Комісії у питаннях помилування і Верховного Суду України та враховуючи його хворобу, а також конкретні обставини вчинення злочинів, **помилувати Г.**, 1946 року народження, уродженця м. Феодосії Автономної Республіки Крим – замінити смертну кару на двадцять років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Указ набирає чинності з дня його підписання.

Президент України

Л.КУЧМА

м. Київ

16 жовтня 1999 року

№ 1343/99

2. При відсутності підстав для помилування за наявності клопотання засудженого Президент України видавав **Указ про відхилення клопотання про помилування засудженого (засуджених) до смертної кари.**

Так, 27 листопада 1996 року Комісія у питаннях помилування розглянула справу стосовно засудженого до смертної кари Г.

Г., 1953 року народження, українець, робітник, освіта середня, розлучений, має 70-річну матір та двох дітей віком 16 і 19 років, хворіє на епілепсію та виразку шлунка, у 1986, 1988 і 1994 роках судився за розбій, насильство щодо службової особи та грабїж до позбавлення волі відповідно на 6 років, 6 років та 1 рік і 6 місяців, покарання відбув (судимості не погашені), не працював.

Вироком Харківського обласного суду від 19 березня 1996 року Г. засуджено за ст.ст.86-1, 89 ч.1, 93 пп. «е», «ж», 122 ч. 2, 141 ч. 2 КК України до смертної кари з конфіскацією майна, його також визнано особливо небезпечним рецидивістом.

Г., будучи нетверезим, у другій половині дня 18 червня 1995 року неподалік одного із цехів Куп'янського

ливарного заводу (Харківська область) зустрів незнайомого йому 14-річного З., вдавшись до обману, завів його до лісосмуги і там, застосувавши психічне і фізичне насильство, відібрав у нього годинник вартістю 15 млн крб та вчинив акт зґвалтування. З метою приховання вчиненого Г. вирішив убити потерпілого. Для цього він протягом 10–15 хвилин руками здавлював йому шию, запхав у рот сорочку, завдав два удари ногою по голові і в такий спосіб з особливою жорстокістю убив хлопця, труп прикидав сосновими гілками.

Уночі 7 липня 1995 року Г. зламав двері у кафе підприємства громадського харчування, проник до приміщення і викрав різних цінностей (спиртні напої, цигарки, продукти харчування тощо) на 29 млн 590 тис. карбованців. Через вісім днів він знову проник до цього самого кафе і викрав матеріальних цінностей на 19 млн 278 тис. карбованців. Пошкодженням дверей та замків підприємству громадського харчування було заподіяно шкоди на 1 млн 200 тис. карбованців.

У клопотанні про помилування засуджений Г. провину визнає частково, зазначає, що вбив З. під час бійки, яка виникла між ними внаслідок неправомірних дій самого потерпілого. У вчиненому кається, просить замінити смертну кару на позбавлення волі.

До вчиненого характеризувався негативно, зловживав спиртними напоями. Судово-психіатричною експертизою визнаний осудним.

Убитий З., 1981 року народження, навчався в 7 класі середньої школи, характеризувався позитивно.

Верховний Суд і Генеральна прокуратура України вважають, що вина засудженого Г. у вчиненні злочинів повністю доведена зібраними в кримінальній справі доказами, його клопотання про помилування слід відхилити.

Президент України, розглянувши клопотання, підготовлені матеріали, негативні пропозиції Комісії у питаннях помилування, Верховного Суду і Генеральної

прокуратури України та враховуючи особливу тяжкість учинених злочинів і підвищену суспільну небезпечність засудженого, 29 листопада 1996 року виданням відповідного указу відхилив клопотання про помилування Г.

**УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

Про відхилення клопотань про помилування Г., О. та інших осіб, засуджених до смертної кари

Розглянувши клопотання про помилування засуджених судами України до смертної кари, пропозиції Комісії у питаннях помилування, Верховного Суду і Генеральної прокуратури України та враховуючи особливу тяжкість вчинених злочинів і підвищену суспільну небезпечність засуджених, **відхилити** клопотання про помилування:

1. Г., 1953 року народження, засудженого Харківським обласним судом 19 березня 1996 року.

14. Ф., 1962 року народження, уродженця міста Одеси, засудженого Одеським обласним судом 22 серпня 1995 року.

Указ набирає чинності з дня його підписання.

Президент України

м. Київ
№ 1135/96

Л. КУЧМА

29 листопада 1996 року

За повідомленням Генеральної прокуратури України вирок щодо Г. виконано 11 січня 1997 року.

3. У разі, якщо засуджений відмовився звертатися до Президента України з клопотанням про помилування, при відсутності підстав для помилування Главою держави видавався **Указ про незастосування акту помилування до засудженого (засуджених) до смертної кари.**

Прикладом може бути справа стосовно К., засудженого до смертної кари.

К., 1975 року народження, українець, освіта середня, неодружений, не працював з листопада 1993 року.

Вироком Полтавського обласного суду від 21 березня 1996 року К. засуджено за ст.ст.93 пп. «б», «г», «ж»,

«з», 94, 101 ч.1, 140 ч.1, 145 ч.2, 206 ч.2 КК України до смертної кари.

К. увечері 28 січня 1994 року в квартирі Ж. вживав спиртні напої, а потім посварився з господарем. З метою умисного вбивства К. накинув на шию Ж. пасок і став душити, внаслідок чого потерпілий впав і знепритомнів. Бажаючи довести свій злочин до кінця, К. взяв зі столу ніж і став завдавати ним удари господарю в живіт, груди та шию. Ж. помер на місці події внаслідок великої зовнішньої і внутрішньої кровотечі.

Після цього К. обшукав житло і забрав годинник вартістю 84 000 карбованців. З метою приховання вчинених злочинів він поскидав на купу одяг та взуття вбитого і підпалив їх, а сам з місця події втік. Внаслідок пожежі, яка виникла, згоріло майно Ж. загальною вартістю 254 млн 312 тис. 500 карбованців.

30 березня 1994 року К., перебуваючи у свого знайомого П. (засуджений за іншим вироком), разом з ним вживав спиртні напої. Будучи нетверезими, вони прийшли в гуртожиток колгоспу «Маяк» села Андріївка Машівського району Полтавської області і з хуліганських спонукань побили Г. та П., а потім пішли звідти.

У той же вечір вони знову прийшли до цього самого гуртожитку, вибили вхідні двері в кімнату Г. і П., знову почали бити потерпілих руками та ногами, заподіявши П. тяжкі тілесні ушкодження, а Г. – легкі тілесні ушкодження з короткочасним розладом здоров'я.

Через деякий час К. з метою умисного вбивства з хуліганських спонукань завдав кілька ударів ножом П. в груди та шию, пошкодив йому серце і в такий спосіб позбавив життя. З метою приховання вчиненого злочину він накинувся на Г., завдавав йому удари ножом у шию, а потім перерізав горло. Смерть Г. настала на місці події.

Від подання клопотання про помилування К. відмовився, мотивуючи тим, що повністю визнає свою вину і згоден з вироком і призначеною йому мірою покарання.

До вчиненого характеризувався негативно, не займався суспільно корисною працею, зловживав спиртними напоями. Судово-психіатричною експертизою визнаний осудним.

Убиті:

Ж., 1928 року народження, перебував на пенсії, характеризувався позитивно.

Г., 1947 року народження, працював у будівельній бригаді колгоспу, характеризувався позитивно.

П., 1952 року народження, працював у будівельній бригаді колгоспу, характеризувався позитивно.

Верховний Суд і Генеральна прокуратура України вважають, що вина засудженого К. у вчиненні злочинів повністю доведена зібраними в кримінальній справі доказами, підстав для застосування до нього акту помилування немає.

Президент України, розглянувши матеріали про помилування, негативні пропозиції Комісії у питаннях помилування, Верховного Суду і Генеральної прокуратури України та враховуючи особливу тяжкість учинених злочинів і підвищену суспільну небезпечність засудженого, 29 листопада 1996 року, виданням відповідного указу, не застосував акту помилування до К.

УКАЗ

ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про незастосування акту помилування до К., П. та інших осіб, засуджених до смертної кари

Розглянувши матеріали про помилування засуджених судами України до смертної кари, пропозиції Комісії у питаннях помилування, Верховного Суду і Генеральної прокуратури України та враховуючи особливу тяжкість вчинених злочинів і підвищену суспільну небезпечність засуджених, **не застосовувати** акту помилування до:

1. К., 1975 року народження, уродженця селища Гижига Ленського району Архангельської області, засудженого Полтавським обласним судом 21 березня 1996 року.

2. Я., 1976 року народження, уродженця міста Рубіжного Луганської області, засудженого Луганським обласним судом 29 лютого 1996 року.

Указ набирає чинності з дня його підписання.

Президент України

Л.КУЧМА

м. Київ

29 листопада 1996 року

№ 1136/96

4. Глава держави у разі, якщо засуджений відмовився звертатися до Президента України з клопотанням про помилування, при наявності підстав для помилування також мав повне право застосувати акт помилування і щодо цієї особи. На жаль, таких випадків на практиці не відмічено.

Укази Президента України з питань помилування щодо осіб, засуджених до смертної кари, надсилались на виконання до Верховного Суду України, який у триденний строк після отримання надсилав їх до суду, що ухвалив вирок.

Суд, що ухвалив вирок, одержавши Указ про відхилення клопотання про помилування або незастосування акту помилування до засудженого, який відмовився подати клопотання про помилування, у триденний строк надсилав відповідному органу, у підпорядкуванні якого перебуває слідчий ізолятор (тюрма), розпорядження про приведення вироку до виконання разом з посвідченою гербовою печаткою копією відповідного Указу Президента України.

Перед виконанням вироку прокурор оголошував засудженому до смертної кари Указ Президента України про відхилення клопотання про помилування або незастосування акту помилування.

Про виконання вироку щодо особи, засудженої до смертної кари, орган, на який покладено виконання вироку, повідомляв суд, який ухвалив вирок. Цей суд, у свою чергу, повідомляв про виконання вироку Верховний Суд України, сповіщав осіб, які клопотали про по-

милування, та надсилав до відділу ЗАГСу за останнім місцем проживання засудженого повідомлення для реєстрації смерті засудженого.

Про виконання вироку Верховний Суд України та Генеральна прокуратура України повідомляли Комісію при Президенті України у питаннях помилування.

За офіційними даними, статистика щодо осіб, засуджених до смертної кари, у 1990–1999 роках мала такий вигляд:

Довідка щодо осіб, засуджених до смертної кари

Трималось засуджених	Засуджено за обліками Верховного Суду України	Розглянуто щодо помилування	Помилувано з заміною смертної кари на позбавлення волі	Виконано вироків	
				усього	у тому числі засуджено і виконано у п.р.
на 01.11.90 р. – 107	за 1990 р. – 117	у 1990 р. – 100	у 1990 – 7	за 1990 р. – 49	за 1990 р. – 2
на 01.11.91 р. – 167	за 1991 р. – 111	у 1991 р. – 104	у 1991 – 6	за 1991 р. – 83	за 1991 р. – 0
на 01.11.92 р. – 152	за 1992 р. – 80	у 1992 р. – 91	у 1992 – 5	за 1992 р. – 156	за 1992 р. – 14
на 01.11.93 р. – 81	за 1993 р. – 127	у 1993 р. – 101	у 1993 – 3	за 1993 р. – 96	за 1993 р. – 26
на 01.11.94 р. – 115	за 1994 р. – 168	у 1994 р. – 120	у 1994 – 3	за 1994 р. – 70	за 1994 р. – 0
на 01.11.95 р. – 191	за 1995 р. – 185	у 1995 р. – 133	у 1995 – 1	за 1995 р. – 184	за 1995 р. – 8
на 01.11.96 р. – 213	за 1996 р. – 176	у 1996 р. – 201	у 1996 – 3	за 1996 р. – 204	за 1996 р. – 0
на 01.11.97 р. – 186	за 1997 р. – 129	у 1997 р. – 25	у 1997 – 25	за 1997 р. – 9	за 1997 р. – 0
на 01.11.98 р. – 288	за 1998 р. – 146	у 1998 р. – 7	у 1998 – 7	за 1998 р. – 0	за 1998 р. – 0
на 01.11.99 р. – 388	за 1999 р. – 88	у 1999 р. – 70	у 1999 – 70	–	–
Усього	1239	952	130	842	50

Станом на 1 січня 2010 року за даними Державного департаменту України з питань виконання покарань в Україні утримуються 1606 осіб, засуджених до довічного позбавлення волі.

Відмова України від застосування інституту смертної кари у вітчизняному законодавстві є виправданою не лише зі стратегічних міркувань євроінтеграції. Процеси демократизації й гуманізації вітчизняного кримінального законодавства є необоротними. Висловлюю надію, що політичні амбіції окремих партій та їхніх лідерів ніколи не призведуть до скасування заборони смертної кари в Україні. Запровадження довічного позбавлення волі відповідає проєвропейській орієнтації України і є набагато гуманнішим видом покарання порівняно зі смертною карою.

Розділ 2. Помилування відповідно до законодавства України

2.1. Поняття, ознаки та принципи помилування

У процесі розбудови демократичної, соціальної, суверенної держави, яка здійснюється за принципом верховенства права та на демократичних засадах Європейської спільноти, найголовнішим завданням є закріплення тих основних свобод, які становлять підвалини справедливості й миру в усьому світі – неухильне забезпечення конституційних положень, згідно з якими людина, її життя і здоров'я, права і свободи, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в суспільстві найвищою соціальною цінністю.

Запроваджуючи гуманістичний підхід у ставленні до людей і застосуванні норм права, Україна спочатку ввела мораторій на смертну кару як виняткову міру покарання за вчинення особливо тяжких злочинів, а згодом і взагалі відмовилась від неї. З прийняттям нового Кримінального кодексу України запроваджено нові, більш гуманні підходи до звільнення засуджених від відбування покарання.

Чинним законодавством передбачено підстави, за яких можливе звільнення від покарання, дострокове звільнення і заміна покарання більш м'яким. Однак ці гуманні правові заходи можуть бути реалізовані щодо засудженого лише у разі, якщо він щирим каяттям, чесним ставленням до праці і зразковою поведінкою довів своє виправлення. Крім того, законодавством залежно від тяжкості вчиненого злочину та віку засудженого чітко визначено, після відбуття якого строку покарання вони можуть бути застосовані. Проте непоодинокими є випадки, коли об'єктивні

обставини життя створюють практично безвихідну ситуацію (наприклад: чоловіка засуджено, дружина померла або тяжко захворіла, залишилось 5–6 неповнолітніх дітей), а необхідного строку для умовно-дострокового звільнення чи заміни покарання більш м'яким засуджений ще не відбув.

Саме на такий випадок законом передбачено застосування помилування, як виняткового акту милосердя стосовно конкретної особи. Це дуже виважений акт і велика відповідальність перед суспільством. З одного боку, є факт доведеного злочину вироком, потерпілі і відповідна суспільна думка, а з іншого – ізоляція засудженого від суспільства важким тягарем лягає на його дітей, похилого віку батьків, перекреслює життя і людську долю його самого.

Помилування – це індивідуальне державно-владне веління у формі вибачення особи, яка вчинила злочин будь-якої тяжкості.

Помилування – акт глави держави, за яким певна особа (чи кілька осіб) повністю або частково звільняється від відбування як основного, так і додаткового покарання, або до неї застосовується заміна покарання чи не відбутої його частини більш м'яким покаранням, у тому числі заміна довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк.

Помилування – це спеціальний вид звільнення від покарання (повне або часткове звільнення) індивідуально визначеної особи, засудженої за вчинення злочину, що здійснюється на підставі відповідного акта (указу про помилування), виданого Президентом України.

Указ Президента України про помилування не встановлює будь-яких умов для його застосування – сам акт про помилування є юридичною підставою для звільнення засудженого від покарання або заміни його більш м'яким.

Акт помилування не має нормативного характеру, оскільки розрахований на застосування тільки в одному

конкретному випадку – стосовно конкретного засудженого (засуджених).

Акт помилування не скасовує і не змінює положень Кримінального кодексу України, не декриміналізує певні діяння, а також не скасовує і не змінює вироку суду в конкретній справі, бо помилуванням не ставиться під сумнів законність вироку чи його обґрунтованість. Помилування лише полегшує долі осіб, засуджених за вчинення злочинів, і є проявом гуманізму та милосердя до них з боку держави.

Акт про помилування у вузькому значенні – це персоніфікований правовий документ, який не усуває караності діяння, але водночас передбачає обов'язкове пом'якшення долі засудженого і є підставою для його повного або часткового звільнення від покарання. Указ Президента України є актом застосування права.

Акт про помилування в широкому значенні – це нормативно-правовий документ. Прикладом може бути Положення, яким урегульовано порядок здійснення помилування.

Помилуванню властиві такі основні ознаки:

- це виключне право Президента України;
- помилування здійснюється виданням відповідного указу;
- воно стосується індивідуально визначеної особи (осіб), засудженої до будь-якого виду покарання за вчинення злочину будь-якої тяжкості;
- помилуваною може бути лише особа, щодо якої обвинувальний вирок набрав законної сили і справа не розглядається в касаційному порядку;
- помилування здійснюється за відповідним клопотанням у вигляді повного або часткового звільнення від покарання чи заміни покарання більш м'яким, у тому числі заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк;
- виконання актів про помилування залежно від видів покарання покладено на суди, Державний департа-

мент України з питань виконання покарань, відповідні міністерства і відомства та окремо Міністерство оборони України.

Основними концептуальними завданнями здійснення помилування є:

- всебічне, повне і об'єктивне вивчення матеріалів, які характеризують особу засудженого;

- визначення достатності наявних підстав для застосування помилування щодо конкретної особи;

- постійний конструктивний та діловий зв'язок з органами місцевої влади і місцевого самоврядування, трудовими колективами з метою врахування їхньої думки при здійсненні помилування;

- постійний діловий зв'язок з Державним департаментом з питань виконання покарань та установами виконання покарань;

- формування прозорого інформаційного простору через ознайомлення населення з практикою здійснення помилування;

- системний аналіз практики застосування помилування та її удосконалення.

При цьому здійснення помилування передбачає:

- формування у засуджених сталих переконань до щирого каяття, прагнення до перевиховання та набуття статусу особи, яка має передбачені законом підстави для застосування до неї помилування, а також стійкого негативного ставлення до будь-яких протиправних дій після помилування;

- доведення до суспільства думки про те, що помилування застосовується далеко не до всіх осіб, які звертаються з такими клопотаннями, що це результат глибокого і всебічного аналізу причин та умов учинення злочину, а також особи засудженого, строку відбутого покарання, його поведінки до вчиненого і в місцях відбування покарання, максимальне відшкодування заподіяної злочиним моральної та матеріальної шкоди тощо.

Принципи помилування

Принцип законності:

– помилування засуджених здійснюється відповідно до Конституції та інших нормативно-правових законодавчих актів;

– неприпустимою є дискримінація за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками.

Принцип гуманізму та справедливості:

– відновлення справедливості у разі призначення судами надто суворого покарання;

– прояв гуманізму стосовно індивідуально визначеної особи за наявності надзвичайних обставин.

Принцип прозорості:

– збір необхідних матеріалів та робота щодо здійснення помилування проводиться відкрито і гласно;

– всі громадяни України, іноземці, особи без громадянства мають право на повну, своєчасну та об'єктивну інформацію про рішення, які приймаються з питань помилування.

Принцип демократичності:

– при Президентові України працює Комісія у питаннях помилування, до складу якої входять відомі громадські діячі, правозахисники, фахівці та науковці;

– у засіданнях Комісії можуть брати участь народні депутати України;

– у разі необхідності думка про доцільність помилування запитується в органів місцевої влади, місцевого самоврядування, трудових колективів, потерпілих тощо.

Принцип гласності:

– повідомлення на сайті Президента України та на шпальтах газет про прийняте рішення щодо помилування засуджених.

2.2. Помилування за законодавством та його види

Помилування – це державно-правовий інститут, який є невід’ємною частиною конституційного, кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого законодавства України.

Беззаперечно, що основним нормативним документом, який надає Президенту України право на помилування, є Конституція України.

П’ятою сесією Верховної Ради України 28 червня 1996 року прийнято Конституцію України, відповідно до пункту 27 частини першої статті 106 якої Президент України здійснює помилування.

Другим за значенням у питанні регулювання відносин у сфері помилування є Кримінальний кодекс України², в якому зазначено, що:

– особа, яка вчинила злочин, звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених цим Кодексом, а також на підставі закону України про амністію чи акта помилування (стаття 44. Правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності);

– звільнення засудженого від покарання або подальшого його відбування, заміна більш м’яким, а також пом’якшення призначеного покарання може застосовуватися тільки судом у випадках, передбачених цим Кодексом, крім звільнення від покарання або пом’якшення покарання на підставі закону України про амністію чи акта про помилування (стаття 74. Звільнення від покарання та його відбування);

– помилування здійснюється Президентом України стосовно індивідуально визначеної особи. Актом про

¹ Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

² Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920; Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у виді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років (стаття 87. Помилування);

– на підставі акта про помилування засуджений може бути повністю або частково звільнений від основного і додаткового покарання, а також засудженому може бути замінено покарання або не відбуту його частину більш м'яким покаранням (стаття 85. Звільнення від покарання на підставі закону України про амністію або акта про помилування).

Разом з тим слід зазначити, що Кримінальний кодекс України не містить норм про зняття судимості на підставі акта про помилування. Відповідно до статті 91 Кримінального кодексу України цим правом наділено суд.

У Кримінально-процесуальному кодексі України¹ зазначено, що:

– кримінальну справу не може бути порушено, а порушена справа підлягає закриттю внаслідок акта амністії, якщо він усуває застосування покарання за вчинене діяння, а також у зв'язку з помилуванням окремих осіб (п. 4 ч. 1 ст. 6. Обставини, що виключають провадження у кримінальній справі);

– після підписання вироку судді повертаються до залу засідання, де головуючий або один із суддів проголошує вирок. Усі присутні в залі судового засідання, в тому числі і склад суду, заслуховують вирок стоячи. Головуючий роз'яснює підсудному, його законному представникові, а також потерпілому, цивільному відповідачеві та їхнім представникам зміст вироку, строки і порядок його оскарження та право подати клопотання про помилування (стаття 341. Проголошення вироку).

¹ Кримінально-процесуальний кодекс України. – К.: Форум, 2009.

У Кримінально-виконавчому кодексі України¹ визначено, що:

– підставою для виконання і відбування покарання є вирок суду, який набрав законної сили, інші рішення суду, а також закон України про амністію та акт помилування (стаття 4. Підстава для виконання і відбування покарання);

– підставою для звільнення від відбування покарання, крім інших зазначених у законі, є акт про помилування (стаття 152. Підстави для звільнення від відбування покарання).

Таким чином, поряд з іншими видами звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання законодавець передбачив найвищий прояв милосердя щодо засуджених з боку держави у вигляді помилування, здійснення якого покладено на Президента України.

При цьому слід зазначити, що діючі Кодекси та інші закони не регламентують підстави і порядок здійснення помилування.

Діяльність органів, що забезпечують реалізацію Президентом України конституційних повноважень щодо помилування, а деякою мірою і Президента, у цій сфері регламентує Положення про здійснення помилування, яке затверджує Глава держави.

За великим рахунком цей вид діяльності Президента та й усі інші види діяльності державних чиновників повинні регулюватись законами. Однак це, сподіваюсь, справа майбутнього.

Враховуючи важливість цього нормативного документа, особливо для Служби з питань помилування та Комісії при Президентові України у питаннях помилування, була розроблена нова редакція Положення про здійснення помилування.

Указом Президента України В.А. Ющенка від 19 липня 2005 року № 1118 «Про Положення про здійснення

¹ Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року № 1129-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – Ст. 21.

помилування»¹ затверджено Положення про здійснення помилування, при цьому визнано такими, що втратили чинність Укази Президента України Л.Д.Кучми від 12 квітня 2000 року № 588 «Про Положення про порядок здійснення помилування» та від 20 жовтня 2001 року № 994 «Про внесення змін до Положення про порядок здійснення помилування».

Види помилування

Пункт 2 Положення про здійснення помилування закріплює, що помилування засуджених здійснюється у вигляді:

а) заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк. У подальшому термін «певний строк» необхідно замінити на термін «не менше двадцяти п'яти років», так як це визначено частиною 2 статті 87 Кримінального кодексу України;

б) повного або часткового звільнення від відбування як основного, так і додаткового покарання;

в) заміни покарання або невідбутої його частини більш м'яким покаранням.

На підставі цього та існуючої практики застосування помилування можна виділити такі його види:

1. Звільнення від основного і додаткового покарання.
2. Звільнення від основного покарання з залишенням додаткового покарання.
3. Звільнення від додаткового покарання з залишенням основного покарання.
4. Звільнення від основного покарання з випробуванням.
5. Звільнення від невідбутої частини основного і додаткового покарання.
6. Звільнення від невідбутої частини основного покарання з випробуванням.

¹ Офіційний вісник України. – 2005. – № 25. – Ст.1705.

7. Скорочення невідбутої частини (основного) покарання.

8. Заміни покарання більш м'яким покаранням.

9. Заміни невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням.

10. Заміни покарання у вигляді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років.

Таким чином, практика помилування йде по шляху повного або часткового звільнення засуджених від покарання.

Часткове звільнення від покарання – це скорочення невідбутої частини основного покарання. При цьому слід зазначити, що пропозиція Служби про помилування засудженого у виді скорочення невідбутої частини основного покарання полягала в тому, що загальний строк скорочувався до терміну, який з урахуванням відбутого ним строку давав засудженому право на умовно-дострокове звільнення. Таким чином, помилувана особа, додатково пройшовши процедуру умовно-дострокового звільнення у місцевому суді, через один – три місяці виходила на волю. З такою практикою погоджувались і члени Комісії та Президент.

Були думки окремих науковців про необхідність здійснення помилування засуджених через скорочення невідбутої частини основного покарання не після відбуття, як правило, половини терміну, а раніше. Отже, після здійснення помилування засуджений ще як мінімум рік, а то й більше продовжував би відбувати покарання. Однак такий підхід, на моє переконання, є хибним, оскільки дієвість помилування якраз і полягає в тому, що після помилування засуджений виходить на волю.

Що стосується помилування у вигляді звільнення від додаткового покарання, то воно можливе, якщо вирок у цій частині не виконано. Це стосується передусім додаткового покарання у вигляді конфіскації майна. Про

це наголошує і пункт 6 постанови Пленуму Верховного суду України від 21 грудня 1990 р. № 11 «Про практику застосування судами України процесуального законодавства при вирішенні питань, пов'язаних із виконанням вироків» .

Разом з тим Кримінальний кодекс України передбачає і такий вид помилування, як звільнення особи, яка вчинила злочин, від кримінальної відповідальності (ст. 44 КК України). При цьому п. 4 ст. 6 КПК України передбачає, що кримінальну справу не може бути порушено, а порушена справа підлягає закриттю у зв'язку з помилуванням окремих осіб.

У даному випадку п. 4 Положення про здійснення помилування, згідно з яким клопотання про помилування може бути подано лише після набрання вироком законної сили, суперечить вищенаведеним положенням Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України. Ураховуючи загальні принципи дії законодавчих актів за їх ієрархією, перевагу мають кодекси. Тому порядок реалізації помилування Президентом України у виді звільнення особи, яка вчинила злочин, від кримінальної відповідальності потребує врегулювання в Положенні про здійснення помилування.

¹ Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / Верховний Суд України; за заг. ред. В.Т.Маляренка. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – С. 73–80.

Розділ 3. Органи, що забезпечують здійснення Президентом України конституційних повноважень у сфері помилування

Пунктом 27 ч. 1 ст. 106 Конституції України виключне право здійснювати помилування осіб, засуджених за злочини будь-якої тяжкості, надано Президенту України.

Президент України згідно з п. 28 ч. 1 ст. 106 Конституції України створює у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби.

Відповідно до Положення про здійснення помилування, затвердженого Указом Президента України від 19 липня 2005 року № 1118/2005, основними органами, що забезпечують реалізацію Главою держави конституційних повноважень щодо помилування, є Служба з питань помилування Секретаріату Президента України та Комісія при Президенті України у питаннях помилування.

3.1. Служба з питань помилування Секретаріату Президента України

У січні 2005 року на пост Президента України вступив Віктор Андрійович Ющенко.

Указом Президента України від 24 січня 2005 року № 108 / 2005 «Про Секретаріат Президента України» Адміністрацію Президента України реорганізовано в Секретаріат Президента України.

Завдання забезпечення реалізації Главою держави конституційних повноважень щодо помилування засуджених було покладено на Службу з питань помилуван-

ня, яка відповідно до затвердженої Указом Президента України від 27 січня 2005 року № 111/2005 «Питання Секретаріату Президента України» структури Секретаріату Президента України входила до складу Кабінету Президента України, керівником якого за посадою було визначено Першого помічника Президента України.

У подальшому, виходячи з необхідності змін в організації забезпечення здійснення Президентом України його конституційних повноважень, відповідно до Указу Президента України від 14 жовтня 2005 року № 1442/2005 «Про ліквідацію Секретаріату Президента» Главою держави було ліквідовано Секретаріат Президента України.

Указом Президента України від 14 жовтня 2005 року № 1445/2005 «Про створення Секретаріату Президента України» створено Секретаріат Президента України як допоміжний орган щодо забезпечення здійснення Президентом України його повноважень і визначено його структуру. Цим же указом було включено до структури Секретаріату Президента України Службу забезпечення діяльності Комісії при Президентові України у питаннях помилування як самостійний структурний підрозділ. Визначення такої назви Служби було ініційовано перед Главою держави новим керівництвом Секретаріату Президента України без відповідного узгодження з керівництвом Служби.

Однак ця назва Служби не відповідала покладеним на неї завданням, оскільки Служба є допоміжним органом Секретаріату Президента України щодо забезпечення здійснення Главою держави конституційних повноважень у сфері помилування. Забезпечення діяльності Комісії – дорадчого органу Президента України, який діє на громадських засадах, є другорядною функцією Служби.

У зв'язку з цим Службою перед керівництвом Секретаріату Президента України було поставлено питання про перейменування назви на Службу з питань помилування.

Указом Президента України від 2 жовтня 2006 року № 814/2006 «Про внесення змін до деяких указів Президента України щодо Секретаріату Президента України» було визначено нову структуру Секретаріату Президента України. При цьому на заміну Служби забезпечення діяльності Комісії при Президентові України у питаннях помилування як самостійний структурний підрозділ Секретаріату Президента України було визначено Службу з питань помилування.

Основним завданням Служби є забезпечення реалізації Президентом України конституційних повноважень щодо помилування.

У своїй діяльності Служба керується Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами, розпорядженнями Глави Секретаріату Президента України, а також Положенням про Службу з питань помилування Секретаріату Президента України.

Служба відповідно до покладених на неї завдань:

опрацьовує клопотання про помилування та матеріали з цих питань, готує пропозиції щодо них;

готує матеріали з питань помилування для розгляду Комісією при Президентові України у питаннях помилування;

здійснює організаційне забезпечення діяльності Комісії;

здійснює підготовку, опрацювання та подання в установленому порядку на підпис главі держави проектів указів, розпоряджень і доручень Президента України з питань помилування;

розглядає звернення громадян з питань помилування, здійснює особистий прийом громадян з питань помилування;

повідомляє осіб, які подали клопотання про помилування, про результати розгляду таких клопотань та/чи прийняте рішення;

здійснює відповідно до своєї компетенції контроль за виконанням указів Президента України про помилування;

здійснює облік засуджених, клопотання про помилування яких надійшли до Секретаріату Президента України;

бере участь у межах своєї компетенції у підготовці законопроектів для їх внесення Президентом України в порядку законодавчої ініціативи на розгляд Верховної Ради України;

розробляє в межах своєї компетенції за дорученням Президента України, Глави Секретаріату Президента України, його заступника – Представника Президента України у Верховній Раді України проекти нормативно-правових актів;

бере відповідно до своєї компетенції участь у здійсненні в установленому порядку експертизи прийнятих Верховною Радою України законів України, що надходять на підпис Президентом України, готує пропозиції стосовно підписання закону або застосування щодо нього права вето, готує проект пропозицій Президента України до відповідного закону;

бере у межах своєї компетенції участь у підготовці заходів щодо висвітлення діяльності Президента України та Секретаріату Президента України;

аналізує практику застосування помилування, готує інформаційно-аналітичні матеріали з цього питання для доповіді Президентом України, Главі Секретаріату Президента України, його першим заступникам та заступникам;

здійснює відповідно до законодавства інші функції, необхідні для виконання покладених на Службу завдань.

Відповідно до Положення про здійснення помилування та Положення про Службу з питань помилування Секретаріату Президента України, затвердженого Розпорядженням Глави Секретаріату Президента України

від 25 вересня 2009 року № 74, забезпечення реалізації Президентом України конституційних повноважень щодо помилування покладено на Службу.

Для виконання цих завдань Службу наділено досить широким колом прав. Зокрема, право витребування від суду, органів прокуратури, юстиції, внутрішніх справ, установ та органів, які виконують покарання, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування матеріалів, необхідних для розгляду клопотань про помилування, їхньої думки про доцільність застосування помилування, а також доручати їм перевірку окремих питань.

У виняткових випадках, коли засуджений не перебуває під вартою, виконання вироку щодо нього може бути зупинено в установленому порядку до розгляду Службою клопотання про помилування.

Службу очолює Керівник, якого призначає на посаду і звільняє з посади Глава Секретаріату Президента України за поданням заступника Глави Секретаріату Президента України – Представника Президента України у Верховній Раді України.

Керівник Служби здійснює загальне керівництво Службою, організовує її роботу, забезпечує належне виконання покладених на Службу завдань, доручень Президента України, Глави Секретаріату Президента України, заступника Глави Секретаріату Президента України – Представника Президента України у Верховній Раді України, затверджує положення про структурні підрозділи Служби, якщо інше не передбачено законодавством, затверджує посадові інструкції працівників Служби, розподіляє обов'язки між заступниками Керівника Служби, керівниками структурних підрозділів та іншими працівниками Служби, підписує, візує документи, підготовлені Службою та за її участю, несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Службу.

До складу Служби входять:

– відділ обліку, розгляду та узагальнення клопотань, який складається з сектору розгляду та узагальнення

клопотань і сектору обліку клопотань та документального забезпечення;

– відділ забезпечення діяльності Комісії при Президентові України у питаннях помилування, який складається з сектору підготовки матеріалів на розгляд Комісії та Президента України і сектору контролю за виконанням указів Президента України про помилування та організації прийому громадян з питань помилування.

З перших днів виконання повноважень Президента України В.А. Ющенком з метою фахового забезпечення здійснення Главою держави конституційного права помилування Службою Президенту України було запропоновано новий персональний склад Комісії при Президентові України у питаннях помилування. При формуванні Комісії зроблено акцент на введення до її складу визначних громадських діячів, політрепресованих, представників творчої інтелігенції. Одним словом – людей авторитетних і знаних.

Службою розроблено Положення про здійснення помилування, яке затверджене указом Президента України. Було також розроблено й у встановленому порядку затверджено Положення про Службу та Регламент її роботи.

Крім того, Службою спільно з Державним департаментом України з питань виконання покарань (далі – Департамент) з метою вдосконалення порядку підготовки матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та приведення нормативно-правових актів Департаменту у відповідність до чинного законодавства було розроблено Інструкцію про порядок подання до Секретаріату Президента України матеріалів з питань помилування та виконання указів Президента України про помилування, яка затверджена наказом Департаменту від 16 травня 2006 року № 93.

У другому кварталі 2005 року Службою введено в дію автоматизовану комп'ютерну систему «Помилування», яка постійно оновлюється й удосконалюється.

З метою об'єктивного й неупередженого розгляду клопотань про помилування зональний принцип розподілу матеріалів між працівниками Служби замінено на щоденний пропорційний. Таким чином повторне клопотання щодо того ж засудженого потрапляє на розгляд іншому працівникові, який приймає інше суб'єктивне рішення, що затверджується керівництвом Служби. При цьому слід зазначити, що суб'єктивізм у вирішенні юридичних питань, як свідчить моя прокурорська й нинішня практика, як би ми не відхрещувалися від цього, відіграє певну роль. От таким шляхом ми і намагаємось у роботі Служби зменшити цей чинник до мінімуму.

Запроваджено практику підготовки матеріалів про помилування на розгляд Комісії головним консультантом Служби лише після їх попереднього узгодження з Керівником Служби. Це позбавило працівників значної зайвої роботи (підготовки довідок по справах на Комісію у разі відмови Керівника їх підписати).

Ліквідовано практику корегування в довідці, підготовленій Службою на Комісію, після її засідання, пропозиції щодо помилування, яка відрізняється від рішення, прийнятого Комісією. На підпис Главі держави подається проект Указу про помилування засуджених з додатками оригіналів довідок Служби та протоколом засідання Комісії. Отже, при звірянні довідок і протоколу видно, з якими пропозиціями Служби Комісія не погодилась. Проект Указу подається Президентові України строго відповідно до рішення Комісії. Для більшої значимості протоколу засідання Комісії його підписують усі присутні на засіданні її члени.

У роботі Служби було запроваджено новий підхід до інформування громадян за результатами розгляду їхніх клопотань про помилування. Докорінно змінено систему, за якою раніше такі відповіді направлялися на стандартизованому бланку з формальним повідомленням про те, що клопотання розглянуто і залишено без задо-

волення. Тепер усім авторам звернень надаються мотивовані відповіді. Автори клопотань, а це здебільшого батьки, а конкретніше – матері засуджених дітей, отримавши відповідь із Секретаріату Президента України, прочитавши цей папірець, повинні розуміти причини відмови в помилуванні, бо при позитивному вирішенні питання помилування до Служби питань не виникає. А от читаючи відповідь про відмову в помилуванні, автор клопотання повинен бачити обґрунтування такого рішення, розуміти, що клопотання пройшло складний шлях опрацювання працівниками Служби, зібрання матеріалів на засудженого з установ виконання покарань, судів, місцевих органів влади, вивчення зібраних матеріалів і в результаті прийняття рішення керівництвом Служби для доповіді Комісії та Президенту України.

Для реалізації права на помилування Службою розглядаються всі клопотання засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, незалежно від встановленої відомчим наказом Департаменту вимоги про подання ними клопотань виключно через адміністрацію установи. Це була ініціатива Служби виходячи з стану засуджених – перебування їх за ґратами та виключення чинника суб'єктивного впливу працівників установ на засуджених. Крім того, на відміну від попередніх років, за результатами розгляду клопотань засудженим також надаються мотивовані відповіді.

Служба першою серед структурних підрозділів Секретаріату Президента України почала використовувати для відправки кореспонденції конверти єврозразка з прозорим віконечком. Це було пов'язано з запуском комп'ютерної системи «Помилування» й вивільненням кількох працівників Служби, які на друкарських машинах друкували на конвертах у день близько сотні адрес громадян та різних установ. На нашу вимогу забезпечити Службу такими конвертами працівники Державного управління справами спочатку відмовилися у зв'язку з

їх відсутністю, але в подальшому після нашої критики і порівняння з ЖЕКами, які давно вже працюють у такому форматі, замовлення було виконане.

Результати роботи Служби, наявні проблеми та шляхи їх вирішення щопонеділка обговорюються на виробничих нарадах.

Робота Служби здійснюється прозоро, відкрито і гласно. Для висвітлення широкому загалу громадськості реалізації Президентом України конституційних повноважень щодо помилування одразу після підписання Главою держави указу про помилування засуджених Службою Прес-секретарю Президента України надається інформація про кількість та категорії помилуваних осіб, яка оприлюднюється на офіційному сайті Президента України.

Крім того, інформація про підписання Главою держави указу про помилування Службою направляється до редакцій газет «Урядовий кур'єр» та «Закон і обов'язок» для висвітлення на їх шпальтах.

Працівники Служби щодня, крім неділі, у Приймальні Президента України за адресою м. Київ, вул. Шовковична, 12, здійснюють особистий прийом громадян з питань помилування. Відвідувачам надаються вичерпні роз'яснення щодо підстав та порядку здійснення Президентом України конституційних повноважень щодо помилування та приймаються клопотання й інші документи, які мають суттєве значення для застосування помилування.

У 2009 році працівниками Служби здійснено особистий прийом 465 (2008 рік – 567) громадян, які зверталися з клопотаннями про помилування та з інших питань, віднесених до компетенції Служби.

У цей період Службою впроваджено також практику інформування засуджених, помилуваних у вигляді звільнення від подальшого відбування міри покарання, за особистим підписом Президента України. Вручення цих повідомлень засудженим здійснюється особисто

начальниками установ виконання покарань. Протягом 2009 року за особистим підписом Президента України про застосування помилування повідомлено 126 засуджених (2008 рік – 202).

Крім того, з метою забезпечення соціальної адаптації цих помилуваних, залучення до суспільно корисної праці та громадського життя і запобігання поверненню до протиправної діяльності, за особистим підписом Президента України головам обласних державних адміністрацій направляються відповідні листи. Протягом 2009 року головам обласних державних адміністрацій направлено 137 (2008 рік – 143) таких листів.

Слід зазначити, що працівниками Служби забезпечується повний цикл помилування: від реєстрації клопотань про помилування засуджених до підготовки проекту Указу Президента України і контролю за його виконанням.

Протягом 2005–2010 років Президентом України В.А. Ющенком помилувано 4045 засуджених.

Усі ці засуджені та їхні рідні повинні бути вдячні Президентові України Віктору Ющенку, членам Комісії при Президентові України у питаннях помилування й особливо високопрофесійному, прекрасному колективу Служби з питань помилування Секретаріату Президента України.

Хочеться звернути особливу увагу на колектив Служби, оскільки лєвова частка роботи з питань помилування в Секретаріаті Президента України, а це понад 90 відсотків, припадає на голови і руки цих працівників.

Це – Аркадій Федорович Гадзира, Ростислав Олександрович Рогульський, Олександр Петрович Марченко, Любов Борисівна Коваль, Дмитро Федорович Налєжитий, Володимир Олександрович Полуна, Валєтина Іллівна Бурячек, Микола Олєксійович Башликов, Артем Олександрович Книш, Тєтяна Миколаївна Копилова, Тєтяна Володимирівна Коломієць, Віктор Степанович Мєльник, Іван Миколайович Пуховець,

Олександр Михайлович Рак, Іван Михайлович Сіроштан, Олена Володимирівна Федченко, Яна Станіславівна Цируль, Михайло Антонович Шафінський, Ольга Тимофіївна Павленко, Віра Іванівна Кириленко, Любоб Миколаївна Ліснічук.

Більшість із цих людей працювали при Президентах України Л.М. Кравчуку та Л.Д. Кучмі. Всі вони залишились працювати і при Президентові України В.А. Ющенкові.

Про високий професіоналізм працівників Служби з питань помилування свідчить той факт, що за весь період каденції Президента України В.А. Ющенка і видачі ним щорічно близько 11 Указів про помилування засуджених тільки один раз була допущена помилка. Щодо одного із засуджених в Указі було зазначено «полковник» замість «підполковник». І то це сталося внаслідок чуда комп'ютерної техніки, яка править наші помилки. Іноді, на жаль, неправильно. У наступному указі був внесений окремий пункт про виправлення раніше допущеної помилки.

Протягом п'яти років роботу Служби курирували Перший помічник Президента України О.Ю. Третяков, заступники Глави Секретаріату Президента України І.В. Перехода, І.Г. Пукшин, М.І. Ставнійчук, П.М. Олійник і І.В. Попов. За цей же час Главами Секретаріату Президента України були О.О. Зінченко, О.Б.Рибачук, В.І.Балога, В.І.Ульянченко. Жодного разу не виникло якихось претензій до роботи Служби.

Вірніше, одного разу був. За вказівкою Глави Секретаріату Президента України В.І. Балоги за кілька днів до засідання Комісії я доповідав йому категорію справ, пов'язаних з умисними вбивствами та умисними тяжкими тілесними ушкодженнями, що спричинили смерть потерпілих. Це були виключно злочини, скоєні на побутовому ґрунті між родичами, сусідами, знайомими.

Наведу такий приклад. До Президента звернулися з Херсонщини батьки засудженого. Два брати після ви-

конання робіт по господарству пообідали, випили, потім посварилися і під час бійки брат убив брата. Батьки пишуть, що один син лежить у землі і його не вернеш, а другий сидить у колонії. Вони старенькі, немічні, допомогти нікому. Тому слізно просять Президента помилувати сина і вернути їм додому. У такій ситуації більше, ніж Президент, повинні вирішувати батьки. Вони вирішили і написали клопотання. Президент сина помилував.

І ось черговий раз перед засіданням Комісії я доповів В.І. Балозі категорію справ, пов'язаних з умисними вбивствами та умисними тяжкими тілесними ушкодженнями, що спричинили смерть потерпілих. Провели Комісію і, як завжди, зранку передали весь пакет документів із завізованим проектом Указу на підпис Президентові України. За обідом мені один із таких клерків за рангом, як я, який носить готові папери по великих кабінетах, заявив, а що це ви, мовляв, милуєте вбивць. Хотів нагрубити йому, але стримався, і водночас відчув грозу.

Наступного дня мене викликав розлючений В.І. Балоба з претензією, що в указі багато осіб вищезначеної категорії. Я спробував відстоювати позицію Служби й Комісії. Тим більше, що всі ці справи були узгоджені з ним особисто! Марно...

Проаналізувавши всі події тих днів, ми в Службі дійшли висновку, що з цього питання Президентові «нашептав» один із заступників Глави Секретаріату Президента, який безпосередньо доповідав йому. Тому, видно, перепало від Президента В. І. Балозі, а потім і мені. Це був 2009 рік, і в суспільстві пахло черговими виборами президента.

Принагідно хотів би зазначити, що мені імпував стиль роботи Віктора Івановича Балоби. І, на моє переконання, саме при В. І. Балозі Секретаріат Президента України став вагомою одиницею в ієрархії влади.

Особливо після «керування» О.Б. Рибачука. Пам'ятаю, як після призначення на посаду Глави у пер-

ші дні він зібрав усіх керівників підрозділів на нараду. Ми всі йшли з надією почути перспективи і завдання нашої роботи, а почули, що ми всі «подлеци та негодяї» і всім необхідно написати заяви про звільнення. Це був так званий його європейський стиль роботи?! Ми були шоковані і обурені. Адже в основному всі керівники підрозділів були з команди В. Ющенко, пройшли горнило виборів, перевірені в складні часи. А тут таке звинувачення! Тим більше напередодні злощасної наради телебачення показало його прекрасний замиський маєток та угіддя. Більшість із нас про це тільки мріяли. І мріють до цього часу. Дехто після цієї наради звільнився і пішов із Секретаріату.

Вважаю, що частка вини в неповазі до Секретаріату Президента України серед державних структур лежить і на самому Президентові. Ідея створення Секретаріату як простої канцелярії Президента, можливо, і підходить сталим європейським державам. Але поки що не для нас. У нас для наведення порядку в країні ще певний час необхідна державна «дубинка», бо в нас дуже часто, на жаль, свідомість поведінки громадян у суспільстві визначає кара. Тим більше, що для забезпечення діяльності Президента структурні підрозділи Секретаріату повинні мати певні важелі впливу на всі державні (і не тільки) структури. Президент хотів бути на рівні царя, а його свита повинна була перебувати на найнижчому рівні і при цьому забезпечувати його діяльність. Так не буває. Подальше життя цю тезу підтвердило.

Мій перехід у 2001 році з органів прокуратури до команди В. Ющенко пов'язаний з усім відомою Вірою Іванівною Ульяновською. Ми знайомі з нею ще з часів роботи в Радянському районі міста Києва. Треба сказати, що в команді В. Ющенко було багато вихідців з цього району. Покидаючи рідну прокуратуру, думав, що життя закінчилось. Але, як показав подальший досвід, – життя прекрасне й за межами прокуратури. Це вивчення нових правовідносин, особливо виборчих, виборчі тури по

території всієї України, знайомство з новими прекрасними людьми, в тому числі – знайомими політиками. Посаду Керівника Служби з питань помилування я обійняв, теж завдячуючи Вірі Іванівні.

Іще один штрих до питання роботи Служби. Десь наприкінці 2006 року мені особисто передав клопотання про помилування на його ім'я Голова Комісії Левко Григорович Лук'яненко і попросив уважно розглянути. Я запевнив його, що хвилювання марні, оскільки в Службі працюють високопрофесійні, порядні люди. І цей сивовусий юрист, мудрий політик зізнався, що він весь час хотів знайти у наших довідках якісь огріхи і не зміг. Це була дуже приємна для мене оцінка роботи працівників Служби Головою Комісії.

Усім цим людям, моїм любим колегам, моя особиста велика вдячність за їхню порядність, працелюбність, відданість дорученій справі. Це колишні працівники

Нижній ряд, зліва направо: Т.В. Коломієць, Я.С. Цируль, В.І. Бурячек, О.Т. Павленко, Л.Б. Коваль, Л.М. Ліснічук, О.В. Федченко.

Верхній ряд: Р.О. Рогульський, В.О. Полуня, І.М. Пуховець, В.С. Мельник, В.М. Мойсеєнко, О.П. Марченко, О.М. Рак, Д.Ф. Налєжитий, А.Ф. Гадзира, А.О. Книш

прокуратури, міліції, суду. У кожного з них великий професійний і багатий життєвий досвід. І ці якості кожного з них були дуже необхідні для роботи в Службі з питань помилування і вирішення долі засуджених незалежно від того, хто Президент України.

3.2. Комісія при Президентові України у питаннях помилування

Відповідно до Положення про здійснення помилування, затвердженого Указом Президента України від 19 липня 2005 року № 1118/2005, дорадчим органом для забезпечення реалізації Главою держави конституційних повноважень щодо помилування є Комісія при Президентові України у питаннях помилування.

Зі вступом на пост Президента України В.А.Ющенко Указом Президента України від 29 квітня 2005 року № 731/2005 «Про новий склад Комісії при Президентові України у питаннях помилування» на зміну Указу Президента України від 6 грудня 1999 року № 1532 «Про Комісію при Президентові України у питаннях помилування» (зі змінами, внесеними Указом від 15 грудня 2001 року № 1220) було затверджено новий персональний склад Комісії при Президентові України у питаннях помилування.

З метою прийняття виваженого і правильного рішення щодо застосування помилування Главою держави до складу Комісії були введені висококваліфіковані правознавці, визначні громадські діячі, видатні політики, політрепресовані та представники творчої інтелігенції.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Указом Президента України
від 29 квітня 2005 року № 731/2005

СКЛАД

Комісії при Президентові України у питаннях помилування

ЛУК'ЯНЕНКО Левко Григорович – народний депутат України
(за згодою), Голова Комісії

МОЙСЕЄНКО Віктор Миколайович – Керівник Служби з питань помилування Кабінету Президента України, заступник Голови Комісії

МОЙСИК Володимир Романович – народний депутат України
(за згодою), заступник Голови Комісії

РОГУЛЬСЬКИЙ Ростислав Олександрович – завідувач відділу по обслуговуванню Комісії при Президентові України у питаннях помилування Служби з питань помилування, секретар Комісії

ВОЛКОВЕЦЬКИЙ Степан Васильович – голова Івано-Франківського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т.Г. Шевченка

ГОРБАЛЬ Микола Андрійович – поет, лауреат премії ім. В. Стуса
ДРІЖЧАНІЙ Ігор Васильович – заступник Голови Служби безпеки України

ЄМЕЛЬЯНОВА Інна Іванівна – заступник Міністра юстиції України
КОЛЯДА Петро Васильович – заступник Міністра внутрішніх справ України

КОЩИНЕЦЬ Василь Васильович – Голова Державного департаменту України з питань виконання покарань

ПИЛИПЧУК Петро Пилипович – перший заступник Голови Верховного Суду України.

У зв'язку з призначенням І.В. Дріжчаного Головою Служби безпеки України (Указ Президента України від 8 вересня 2005 року № 1233), а С.В. Волковецького Надзвичайним і Повноважним Послом України в Азербайджанській Республіці (Указ Президента України від 21 листопада 2005 року № 1640) Указом Президента України від 28 грудня 2005 року № 1868 «Про зміни

у складі Комісії при Президентові України у питаннях помилування» їх було виведено зі складу Комісії, а до її складу введено народного депутата України Л.С. Григорович та народну артистку України, Героя України Н.М. Матвієнко.

Левко Григорович Лук'яненко

Народився 24 серпня 1928 року в с. Хрипівка Городнянського району на Чернігівщині. У 1944–1953 роках служив у Збройних силах. У 1958 році закінчив юридичний факультет Московського університету. Працював адвокатом на Львівщині. Заснував підпільну націоналістичну організацію – Українську робітничо-селянську спілку.

У 1961 році заарештований і засуджений до смертної кари – страти, яку змінено 15-річним ув'язненням. Після звільнення оселився в Чернігові, став одним із засновників Української Гельсинської групи.

У грудні 1977 року знову заарештований і в червні 1978 року засуджений до 10 років тюремного ув'язнення і 5 років заслання.

У 1988 році обраний головою Української Гельсинської спілки.

У 1992–1993 роках – Надзвичайний і Повноважний Посол України в Канаді.

У 1994–1997 роках – Президент Української ланки Всесвітньої Ліги за свободу й демократію.

У 1994–1996, 1998–2000 роках – голова Асоціації дослідників голодоморів в Україні.

Народний депутат України трьох скликань.

Член Національної спілки письменників України.

Академік Вищої школи України.

Л.Г. Лук'яненка нагороджено державними нагородами: Почесною відзнакою Президента України (1992 р.), званням Герой України із врученням ордена Держави (2005 р.), «Орденем князя Ярослава Мудрого» V ступеня (2007 р.).

Він є співавтором Декларації про державний суверенітет, автором Акта проголошення незалежності України, автором книг: «Сповідь у камері смертників», «Ві-

рю в Бога й Україну», «Не дам загинуть Україні», «Національна ідея і національна воля» та інші.

Я давно спостерігав за цим статечним сивовусим політиком. Знав, як і всі українці, що він юрист, за відстоювання ідеї незалежності України відбував покарання в таборах Радянського Союзу. Поміж інших діячів – політв'язнів Левко Григорович вирізнявся своєю величиною: у поведінці – стриманістю, у виступах – аргументованістю і логічністю, при спілкуванні – чарівною усмішкою. Він суттєво вирізнявся на тлі своїх колег політв'язнів, ніби зійшов з кафедри університету, а не повернувся із застінків таборів...

Таким він з'явився і на першому засіданні Комісії при Президентові України у питаннях помилування. Зізнаюсь, що мені було дуже приємно працювати з такою визначною постаттю. Думаю, що таке ж позитивне відчуття і комфорт відчували всі члени Комісії. Левко Григорович Лук'яненко керував Комісією більше трьох років. Коли проходили засідання комісії, він завжди приїжджав трішки раніше. Приходили інші члени комісії, і точилися розмови про політичне життя країни, його перспективи. Іноді Левко Григорович розповідав про особисте життя. Мені запам'ятався один з епізодів його розповіді, як з метою знищення його перевели в іншу установу. Ця установа була в такій місцевості, яка вирізнялась різкими перепадами температур – від плюсової вдень до мінусової вночі. І справді таких коливань температури засуджені не витримували... Але завдяки сибірському корінню предків Левко Григорович почував себе там напрочуд комфортно, про що адміністрація установи, звісно, не здогадувалася.

Вважаю, що Левко Григорович Лук'яненко як ніхто інший заслуговує на присвоєння і вручення ордена Свободи. Я кілька разів ставив це питання перед керівниками Секретаріату, але чув одне й те ж: він підтримує Юлю і критикує Президента. От така містечкова філософія наших керівників. Та його життєвий шлях дає йо-

му право підтримувати кого він хоче і критикувати не тільки Президента, а значно більше! Сподіваюсь, що справедливість у цьому питанні з часом настане. Щиро бажаю цього вельмишановному Левку Григоровичу.

Указом Президента України від 15 вересня 2008 року № 834 «Про зміни у складі Комісії при Президентові України у питаннях помилування» Л.Г. Лук'яненко виведено зі складу Комісії при Президентові України у питаннях помилування, затвердженого Указом Президента України від 29 квітня 2005 року № 731 (зі змінами, внесеними Указом від 28 грудня 2005 року № 1868), увільнивши його від виконання обов'язків Голови цієї Комісії. Це був вибір, на жаль, Левка Григоровича Лук'яненка ...

Указом Президента України від 25 червня 2009 року № 491 «Про зміну у складі Комісії при Президентові України у питаннях помилування» головою Комісії при Президентові України у питаннях помилування призначено Мойсика Володимира Романовича – народного депутата України (за згодою), увільнивши його від виконання обов'язків заступника голови цієї Комісії.

Володимир Романович Мойсик

Народився 18 серпня 1957 року в с. Стецева Снятинського району Івано-Франківської області.

Після закінчення школи працював бетонником у Коломийському БУ. Проходив військову службу в лавах Радянської армії.

У 1983 році закінчив юридичний факультет Київського державного університету ім. Т. Шевченка. Пройшов шлях від народного судді Залізничного районного народного суду міста Києва до судді 1-го кваліфікаційного класу Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України. Обраний безстроково.

Народний депутат України 4, 5, 6 скликань. Голова Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності.

Кандидат юридичних наук. Автор понад 10 наукових праць.

Нагороджений орденами «За заслуги» III та II ступенів.

Володимир Романович знаю зі студентських років. Він людина значно молодша від Левка Григоровича, але теж znana в юридичних та політичних колах нашої держави: суддя Верховного Суду України, голова Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності (з 06.2002), народний депутат України сьогодні. Порівняно з іншими політиками-юристами він Практик високого ґатунку. Як люблять говорити на селі «людина від сохи». У даному разі – юридичної. А це дуже багато значить у житті. Крім того, в нього є ще одна прекрасна риса – високе почуття гумору.

Віктор Миколайович Мойсєнко

Народився 25 квітня 1956 року в смт. Чоповичі Малинського району Житомирської області.

У 1975 році закінчив Київський технікум електронних приладів, а в 1982 році – Київський державний університет імені Тараса Шевченка.

У 1975–1977 роках проходив службу в лавах Збройних Сил.

Після закінчення університету працював у прокуратурі Радянського району міста Києва, а з 1987 року – в Генеральній прокуратурі України: старший прокурор управління кадрів, заступник начальника кримінально-судового управління – начальник відділу, помічник Генерального прокурора України з особливих доручень.

З квітня 2005 року по червень 2010 року – Керівник Служби з питань помилування Секретаріату Президента України.

Заступник голови Комісії при Президентові України у питаннях помилування.

Заслужений юрист України. Кавалер ордена Данила Галицького.

Державний службовець 1-го рангу.

Ростислав Олександрович Рогольський

Народився 22 листопада 1962 року в місті Києві. У 1989 році закінчив Київський державний університет імені Тараса Шевченка.

Після закінчення університету працював в органах прокуратури міста Києва.

З 1992 року працює у Відділі у питаннях громадянства і помилування Адміністрації Президента України. З травня 2005 року – завідувач відділу по обслуговуванню Комісії при Президентові України з питань помилування Служби з питань помилування Секретаріату Президента України. У липні 2009 року призначений заступником Керівника Служби з питань помилування – завідувачем відділу забезпечення діяльності Комісії при Президентові України у питаннях помилування Секретаріату Президента України.

Секретар Комісії при Президентові України у питаннях помилування.

У 1982–1984 роках проходив службу в лавах Збройних Сил. Нагороджений медалями «За відвагу» в 1984 р., «70 років Військових сил СРСР» у 1988 р., «Воїну-інтернаціоналісту від вдячного афганського народу» в 1988 р., «За громадянську мужність» у 1999 р., «Захиснику Вітчизни» у 1999 р.

Під час роботи в Секретаріаті Президента України в 2007 році йому присвоєно почесне звання «Заслужений юрист України».

З 2009 року – державний службовець 2-го рангу.

На плечі Ростислава Олександровича лягла нелегка доля воїна-інтернаціоналіста. Чесна, порядна людина. Прекрасний фахівець з високим почуттям відповідальності за доручену справу.

Микола Горбаль

Микола Андрійович Горбаль народився 10 вересня 1940 року в с. Воловець Горлицького повіту (Лемківщина). У 1947 році родина Горбалів осіла у селі Летяче

Товстенського (тепер Заліщицького) району. З 1963 року Микола Горбаль після закінчення музично-педагогічного училища – вчитель музики у м. Борщеві. Тут уперше проявив себе як поет та композитор.

24 листопада 1970 року Горбаль заарештований КДБ за так звану антирадянську агітацію та пропаганду. Арешт не дав можливості закінчити інститут (вчився заочно на музпедфакультеті Івано-Франківського інституту). Творчість було визнано націоналістичною за змістом. В основу звинувачення взято авторство поеми «Дума». Був засуджений на 5 років ув'язнення у таборах суворого режиму і 2 роки заслання до Сибіру.

Після звільнення 1977 року приїхав до Києва, став членом правозахисної організації – Група сприяння виконанню гельсинських домовленостей. Усі члени групи перманентно були заарештовані, багатьом фабрикувалися кримінальні справи. Не обминула зла доля і Горбалья. 23 жовтня 1979 року його заарештовано. Вирок – 5 років таборів суворого режиму. Після відбуття покарання 24 жовтня 1984 року, не випустивши з ув'язнення, заарештовують утретє: знову ж звинувачений за антирадянську агітацію та пропаганду – засуджений до 8 років особливо суворого режиму і трьох років заслання.

Під час ув'язнення в українській періодиці Великобританії, Франції, США друкувались його правозахисні статті. У 1986 році в Німеччині у перекладі німецькою мовою вийшла добірка його поезій «Тут чекають кінця».

Звільнений у час так званої «перебудови» 23 серпня 1988 року одним із останніх із сумнозвісного табору ВС – 389/36-1 села Кучино на Уралі.

У 1990–1994 роках Микола Горбаль – депутат Київської міської Ради. З 1994 року – народний депутат України.

У 1983 році вийшла друком книга його поезій і пісень у видавництві «Сучасність» (США), «Деталі піщаного годинника», там же видано книжечку його дитячих поезій «Коломийка для Андрійка».

Микола Горбаль – знаний поет, композитор, громадський діяч.

За вагомих особистий внесок у національне та державне відродження України, самовідданість у боротьбі за утвердження ідеалів свободи і незалежності, активну громадську діяльність Микола Горбаль нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня (2005 р.), орденом «За мужність» I ступеня (2006 р.), орденом Свободи (2009 р.).

Микола Андрійович – людина творча, емоційна. На засідання Комісії приходив одним із перших. Готувався до засідання скрупульозно, перечитував довідки, з'ясовував питання, які виникли при підготовці раніше. Як і Левко Григорович, дивував мене своєю розсудливістю, вираженістю при прийнятті рішення і відсутністю будь-якої злоби від минулого. До долі засуджених ставився з розумінням і об'єктивно.

Петро Васильович Коляда

Народився 30 червня 1945 року на Чернігівщині. Трудову діяльність розпочав у 1963 році шляховим працівником на Південно-Західній залізниці. З 1964 по 1967 роки служив у Збройних Силах. Потім працював водієм, автослюсарем.

Закінчив у 1976 році Київський державний університет ім. Т.Г.Шевченка.

Службу в органах внутрішніх справ розпочав у 1973 р. слідчим УВС м. Києва. Обіймав різні посади у слідчих підрозділах столичної міліції, у тому числі заступника начальника УВС м.Києва – начальника слідчого управління. З 1992 року – перший заступник начальника ГУВС м. Києва. У 1994 році обійняв посаду першого заступника начальника Головного слідчого управління МВС України, у 1999 році – першого заступника керівника Апарату міністра МВС України. З 1999 по 2004 роки – заступник міністра внутрішніх справ України – начальник Головного слідчого управління.

До 2005 року перебував у кадровому резерві МВС України. З лютого 2005 року до грудня 2006 року – заступник міністра внутрішніх справ України – начальник Головного слідчого управління. У грудні 2007 року призначений на посаду заступника міністра внутрішніх справ України – начальника Головного слідчого управління.

Коляда Петро Васильович генерал-полковник міліції.

Нагороди: Орден «За заслуги» III ст. (12.1998). Заслужений юрист України. «Іменна вогнепальна зброя» (06.2000). Відзнака МВС України «Хрест Слави». Медалі «За бездоганну службу» III, II, I ст., «Ветеран праці». Орден «Святого Дмитра Солунського» IV ст. (1999, УПЦ), орден «Святого Станіслава» III ст. (2000, УПЦ). Медаль «За працю і звитягу» (08.2005).

Про Петра Васильовича Коляду чув ще зі студентських років. Більше знав під час роботи в органах прокуратури, а познайомилися ми з ним уже на першому засіданні Комісії. Петро Васильович – це Брила слідства, якого знає вся Україна та й весь колишній Союз. А почуття гумору?! Коли він з Володимиром Романовичем були в хорошому настрої, то «95 квартал» відпочивав.

Петро Васильович людина знана, шанована, високопрофесійна. Коли його змістили з посади заступника міністра внутрішніх справ, на моє прохання він продовжував працювати в Комісії, хоча й були «бажаючі» в МВС зайняти це місце. Через деякий час він знову став заступником міністра, а Комісія таким чином уникла дрібних пертурбацій. Я щиро радий, що мені випала нагода п'ять років працювати з такою неординарною людиною.

Петро Пилипович Пилипчук

Народився 13 жовтня 1947 р. в с. Тернавці Ізяславського району Хмельницької області. У 1973 р. закінчив Харківський юридичний інститут за спеціальністю «Правознавство» і був обраний народним суддею Дзержинського районного народного суду м. Харкова, а в 1976 р. – суддею Харківського обласного суду. Протя-

гом 1980 – 1983 рр. обіймав посаду заступника начальника відділу юстиції виконавчого комітету Харківської обласної Ради народних депутатів. З вересня 1983 р. – суддя Верховного Суду України. У травні 1997 р. обраний суддею цього суду безстроково.

З грудня 2002 р. – заступник Голови Верховного Суду України, а з червня 2004 р. – Перший заступник Голови Верховного Суду України. З листопада 2005 р. обраний головою Ради суддів України. Суддя вищого кваліфікаційного класу. Член Президії Верховного Суду України.

За особисті заслуги у здійсненні правосуддя, значний внесок у забезпечення захисту прав і свобод громадян Указом Президента України від 12 грудня 1995 р. присвоєно почесне звання «Заслужений юрист України». За вагомий особистий внесок у розвиток судової системи України, зміцнення законності і правопорядку, високий професіоналізм у захисті конституційних прав і свобод громадян нагороджений орденом «За заслуги» III ст. (12.2005 р.), II ст. (10.2007 р.), I ст. (01.2010 р.).

Петро Пилипович – знана й шанована людина серед судового корпусу. Пройшов усі ланки судової ієрархії. Професіонал вищого ґатунку. Коли на засіданні Комісії виникали суперечки, останнє слово було за ним – діючим суддею. Петро Пилипович – людина дуже серйозна, виважена, мало емоційна, на мою думку, така, яка б мала очолювати всю судову ланку.

Інна Іванівна Ємельянова

Народилася 6 березня 1974 року в м. Димитров Донецької області.

У 1997 році закінчила Національну юридичну академію України ім. Ярослава Мудрого.

Навчаючись в академії, упродовж 1995–1997 років обіймала посаду юрисконсульта колективного підприємства «Зоря» м. Харкова. Отримавши диплом у 1997 році, була прийнята у Міністерство юстиції України, де пройшла всі сходинки професійного росту. Обіймала

посади заступника начальника управління законодавства про правосуддя, охорони правопорядку і оборони; заступника директора департаменту – начальника управління забезпечення функціонування державної виконавчої служби; директора департаменту законодавства про правосуддя, кримінального і процесуального права та про адміністративну відповідальність.

За безпосередньої участі Інни Іванівни Ємельянової було створено новий цивільно-процесуальний кодекс, кодекси адміністративного та кримінального судочинства. Працювала над судово-правовою реформою, брала участь у становленні та організаційному забезпеченні державної виконавчої служби.

З 2003 року обіймає посаду заступника, а з жовтня 2005 року – 1-го заступника Міністра юстиції України.

У жовтні 2005 року Ємельянову Інну Іванівну призначено членом Кваліфікаційної комісії суддів України, а з 2008 року – членом Вищої кваліфікаційної комісії господарських суддів України.

Заслужений юрист України.

За багаторічну сумлінну роботу Інна Іванівна нагороджена почесними відзнаками, грамотами, подяками Вищого адміністративного суду України, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства оборони, Міністерства юстиції України та багатьох інших державних установ.

Інна Іванівна – струнка, молода, енергійна, чарівна жінка. Ще й до всього розумна, що буває рідко серед такої категорії жінок. Вона брала участь у засіданнях не тільки нашої Комісії, а й Комісії у питаннях громадянства. І що мене завжди приємно дивувало, ще й встигала доповідати на засіданні Верховної Ради закони, підготовлені міністерством. Словом, трудяга, хоча й тендітна жінка.

Василь Васильович Кощинець

Народився 1 лютого 1950 року в с. Розточки Долинського району Івано-Франківської області.

Проходив службу в лавах Збройних сил. Працював помічником кіномеханіка, завідувачем клубу, помічником бурильника нафтових і газових свердловин, інженером, начальником бурової, начальником цеху управління бурових робіт «Долинабурнафта».

Голова Долинської районної ради, голова райдержадміністрації. Член Конгресу Українських Націоналістів. Пройшов до Верховної Ради третього скликання по місцевому виборчому округу № 88.

22 березня 2005 року Президент України своїм Указом призначив Василя Кощинця головою Державного департаменту України з питань виконання покарань.

Нагороджений Орденами «За заслуги» III, II ступенів.

Василь Васильович представляв Державний департамент України з питань виконання покарань. І цим усе сказано. Завжди серйозний, іноді емоційний. Завжди брав активну участь в обговоренні питань з таким специфічним прикарпатським акцентом. Часто жалівся на існуючі проблеми в його відомстві, але що ми, члени Комісії, могли вдіяти... Співчували.

Лілія Степанівна Григорович

Народилася 12 вересня 1957 року в м. Івано-Франківську.

Працювала санітаркою в обласній лікарні. У 1985 році закінчила Івано-Франківський медичний інститут. Лікар.

Кандидат наук.

Народний депутат України 2, 3, 4, 5, 6 скликань.

Член фракції Блоку «Наша Україна–Народна самооборона». Секретар Комітету з питань охорони здоров'я. Голова Союзу українок (з 2001); директор Центру суспільно-політичної аналітики «Візія» (з 2003); член Ради НСНУ (з 07.2005); член президії Ради НС «Наша Україна» (з 12.2006).

Заслужений працівник охорони здоров'я України. Нагороджена Орденом «За заслуги» III ступеня та Орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня.

Лілію Степанівну знає вся країна. Смілива жінка, яка готова йти в огонь і воду задля рідної неньки України, задля її незалежності і процвітання. Для України вона готова віддати серце і душу. Вона як справжній боєць завжди на передніх рубежах. Такою вона була і на засіданнях Комісії – виважена, серйозна, іноді трошки емоційна. Мабуть, не всі знають, що Лілія Степанівна ще й пише прекрасні вірші.

Ігор Васильович Дріжчаний

Народився 19 жовтня 1961 року в м. Києві. У 1983 році закінчив з відзнакою Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

З 1983 по 2003 рік працював в органах прокуратури. Пройшов шлях від слідчого районної прокуратури до заступника Генерального прокурора України, члена колегії Генеральної прокуратури України.

З лютого 2004 року – заступник Голови Служби безпеки України, член колегії СБУ. Голова Служби безпеки України з 8 вересня 2005 по 22 грудня 2006 року.

Почесний працівник органів прокуратури України.

Заслужений юрист України. Генерал армії.

З Ігорем Васильовичем ми познайомилися на роботі в органах прокуратури. Чомусь згадалося, як до нього на роботу після уроків прибігала донечка і він щиро, ніжно опікувався нею. Він високоосвічена, інтелігентна, порядна людина. З почуттям гумору. Одним словом – Генерал армії.

Степан Васильович Волковецький

Народився 30 січня 1947 р. у с. Витвиця Долинського району Івано-Франківської області.

Освіта вища. У 1969 р. закінчив Львівський державний університет ім. І.Франка, радіофізик, та юридичний факультет, у 1975 р. – аспірантуру Московського гірничого інституту.

Працював лаборантом, інженером, молодшим та старшим науковим співробітником; старшим викладачем та доцентом кафедри вищої математики Івано-Франківського інституту нафти і газу.

З 1992 по 1998 рік – голова Івано-Франківської облради. З 1995 по 1997 рік – голова Івано-Франківської облдержадміністрації. Народний депутат України 2 скликання. Член депутатської групи «Конституційний центр».

До червня 2003 р. – Надзвичайний і Повноважний Посол України в Грузії.

Кандидат технічних наук, доцент. Автор 65 науково-педагогічних праць, винаходів.

Державний службовець 1-го рангу. Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня.

У поведінці Степана Васильовича відчувався академічний стиль: розумність, виваженість, витриманість. На засідання Комісії приїжджав з Івано-Франківська, заходив до кабінету, ніби щойно зійшов із кафедри – стрункий, усміхнений. Він завжди брав активну участь у вирішенні долі засуджених.

Ніна Митрофанівна Матвієнко

Народилася в с. Неделище Житомирської області.

У 1966 році Ніна Матвієнко вступила до вокальної студії Державного академічного народного хору ім. Г.Верьовки. Невдовзі стає солісткою. Протягом 1967 – 1968 років тривають тріумфальні гастролі хору багатьма країнами світу, серед яких – США, Франція, Канада, країни Латинської Америки. Маючи дуже активний комунікабельний характер, Н.Матвієнко співпрацює з ансамблями «Кобза», «Березень», «Мрія», львівським хором «Дударик», академічною капеллою «Думка», співає у вокальному тріо «Золоті ключі».

У 1975 закінчила Київський університет.

З 1991 року Ніна Матвієнко стає солісткою камерного оркестру «Київська камерата». Протягом 1995–1997

років співачка здійснила два великі міжнародні проекти: з американським Театром «LAMA TA» зіграла 16 музичних вистав у Нью-Йорку та разом з японським танцівником Тадаші Ендо створила музичну виставу «Під сонцем» (режисура – Сергій Проскурня).

З 1999 року Н.М. Матвієнко викладає в Національному університеті культури та мистецтва, а в 2000 році стає президентом українського відділення Міжнародної ради організацій фольклорних фестивалів та народного мистецтва.

Творчість народної артистки України Ніни Матвієнко не є продуктом шоу-бізнесу, не є об'єктом бізнесової діяльності. Її творчість – надзвичайно рідкісне природне Диво. Коли говорять, що її голос – це «голос народу», то це не є перебільшенням. Враження цілковитої досконалості її співу йде від щирості, чистоти, глибини і краси, що в сумі й створює архетип народної пісні. А людей, які здатні втілити архетип культури цілого народу на всій планеті, – одиниці.

Н.М.Матвієнко – народна артистка України (з 1985 р.)

Ніна Матвієнко має безліч призів, нагород і премій. Зокрема вона – лауреат Державної премії ім. Тараса Шевченка (1988 р.), кавалер Ордена княгині Ольги III ступеня (1997 р.), а Указом Президента України від 21 січня 2006 року за вершинний пісенний талант, що пробуджує і возвеличує духовну силу українського народу, Н.Матвієнко присвоєно звання Героя України з врученням ордена Держави.

Особливі слова подяки хочеться висловити моїй землячці Ніні Матвієнко. Прекрасна, чарівна жінка, яку знають і люблять в Україні і далеко за її межами. Пригадую, коли вона прийшла на перше своє засідання Комісії з папкою наших довідок, то була схвильована і трішечки розчарована. Каже, що всі ці злочини перечитати вона не могла... І я її зрозумів, заспокоїв, розповів про специфіку нашої роботи. Адже в кожній довідці викладено суть злочину, але засуджені – це громадяни Украї-

ни, і якщо є найменша можливість, ми повинні допомогти їм вийти на волю. Так почалася наша співпраця, яка тривала понад чотири прекрасні роки.

Ось такий був поважний, високопрофесійний, прекрасний склад Комісії при Президентіві України у питаннях помилування. І я особисто дуже вдячний усім їм за хорошу злагоджену роботу, і дай Бог їм міцного здоров'я та затребуваності нашим суспільством.

На фото, зліва направо: В.М. Мойсєєнко, П.В. Коляда, М.А. Горбаль, В.В. Коцинець, Л.Г. Лук'яненко, П.П. Пилипчук, І.І. Ємельянова

Розділ 4. Особи, які можуть бути помилувані та які мають право клопотати про помилування

4.1. Засуджені та клопотальники

Процес помилування розпочинається з подання клопотання про помилування на ім'я Президента України.

Положення не передбачає коло суб'єктів, які можуть бути помилувані Президентом. Вважаю, що це суттєва прогалина. Тому для чіткішої юридичної структуризації Положення, на мою думку, необхідно пункт 3 Положення викласти в новій редакції: «Помилування здійснюється стосовно особи».

Принагідно зазначу, що це питання врегульовано в Російській Федерації та в Республіці Білорусь.

Відповідно до Положення помилування здійснюється стосовно особи:

а) засудженої судом України, яка відбуває покарання або відбула основне покарання в Україні;

б) засудженої судом іноземної держави і переданої для відбування покарання в Україну без умови про незастосування помилування;

в) засудженої в Україні і переданої для відбування покарання іноземній державі, якщо ця держава погодилася визнати і виконати прийняте в Україні рішення про помилування.

Як засвідчила понад п'ятирічна практика роботи Служби щодо осіб, засуджених судами іноземних держав і переданих для відбування покарання в Україну без умови про незастосування помилування, справи одиничні були. А от справ щодо осіб, засуджених в Україні і переданих для відбування покарання іноземній державі, якщо ця держава погодилася визнати і виконати прийняте в Україні рішення про помилування, не було за цей час жодної.

Зауважу, що помилування можливе стосовно засудженого, вирок щодо якого набрав законної сили і не оскаржений у касаційному порядку.

Крім вищезазначених осіб-засуджених, право на подання клопотання про помилування мають, зокрема, захисник, батьки, дружина (чоловік), діти, законний представник засудженого, громадські організації тощо. Відповідно до Закону України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 року народні депутати України у вигляді депутатського запиту чи звернення також мають право звернутися до Глави держави з клопотанням про помилування засудженої особи і брати участь у засіданні Комісії при Президентові України у питаннях помилування.

При цьому слід зазначити, що в Російській Федерації та в Республіці Білорусь таке право має лише засуджений.

Як свідчить практика, наш ширший варіант кола осіб, яким надано право звертатися до Президента з клопотанням про помилування, є більш гуманним і демократичним. А головне – дієвішим і результативнішим.

Так, у 2008 році Президентом помилувано 855 засуджених. При цьому 723 справи (85%) стосовно цих засуджених були ініційовані родичами з дому, 113 справ (13%) розглянуто за ініціативою самих засуджених, 10 справ (1%) – за ініціативою народних депутатів України, 9 справ (1%) – за ініціативою спостережних комісій, місцевих органів влади, установ та організацій.

Цифри говорять самі за себе – законодавство України про помилування, що визначає коло осіб, яким надано право звертатися до Президента з клопотанням про помилування, на правильному шляху. Тим більше, що треба враховувати правове положення засудженого та його морально-психологічний стан. У роботі Служби були випадки, коли при зверненні до Президента родичів засудженого з клопотанням про помилування сам засуджений відмовлявся писати таке клопотання і просив дане пи-

тання не розглядати. Але в усіх таких випадках справа розглядалася, і приймалося відповідне рішення.

Так, громадянин Б., 1968 року народження, вироком Алуштинського міського суду Автономної Республіки Крим від 29 червня 2006 року засуджений за ст.ст. 307 ч. 3, 364 ч. 3 КК України до позбавлення волі строком на вісім років з конфіскацією майна та позбавленням права обіймати посади у виконавчих органах державної влади протягом трьох років.

Ухвалою Апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 25 січня 2007 року вирок залишено без змін.

Покарання відбуває 3 роки 1 місяць, залишилось 4 роки 11 місяців.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване у серпні 2011 року.

Б., працюючи старшим дільничним інспектором, а згодом – оперуповноваженим відділу по боротьбі з незаконним обігом наркотиків міського ГУ МВС України в Автономній Республіці Крим у складі організованої групи (7 осіб) з жовтня 2003 року до грудня 2005 року, зловживаючи службовим становищем, здійснював з іншими невстановленими працівниками міліції прикриття злочинної діяльності групи, передавав їм інформацію про всі оперативно-розшукові заходи управління міліції у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків, підшукував об'єкти для розширення сфери незаконного обігу наркотичних засобів. За це він одержував від одного з учасників злочинної групи щомісяця по 400 гривень.

Крім того, у серпні 2005 року він придбав з метою збуту за 1250 грн у співучасників організованої групи три флакони з 95,7 г ацетильованого опію. Однак подальші дії Б. виконати не зміг, оскільки був затриманий працівниками міліції, наркотичний засіб вилучено.

Про помилування клопоче народний депутат України Ч.

¹ Засуджені на різні строки позбавлення волі.

Засуджений Б. особисте клопотання про помилування подати відмовився і просить звернення народного депутата України залишити без розгляду.

До вчиненого характеризувався позитивно.

Адміністрація установи виконання покарань вважає помилування Б. передчасним.

Враховуючи, що Б. вчинив особливо тяжкі злочини, відповідно до Положення про здійснення помилування, затвердженого Указом Президента України від 19 липня 2005 року, не відбув половини призначеного строку покарання, відсутність особистого клопотання засудженого про помилування, адміністрація виправної колонії висловила про передчасність його помилування, рішенням Комісії від 25 вересня 2008 року в помилуванні йому відмовлено.

4.2. Вимоги до клопотань про помилування

У клопотанні про помилування засуджених, яке подається до Президента України від інших осіб, крім засуджених, слід указувати прізвище, ім'я, по батькові та рік народження засудженого, коли, яким судом, за якою статтею (статтями) Кримінального кодексу України і на який строк покарання його засуджено, в якій установі відбуває покарання і які є обставини, що можуть розглядатися як виняткові чи потребувати особливо гуманного ставлення до засудженого.

До клопотання про помилування додаються копії вироку (вироків), ухвал і постанов судів, які є підставою для відбування покарання засудженим, а також можуть долучатись характеристики, анкетні дані, довідки про стан здоров'я його та близьких родичів, інші документи, що мають суттєве значення для застосування помилування.

Разом з тим слід зазначити, що відсутність вироків, рішень апеляційної чи касаційної інстанцій та інших відомостей щодо засудженого не є підставою для відмо-

ви у розгляді клопотання про помилування. Рішення судів та інші основні дані на засудженого надсилаються до Служби адміністрацією установи виконання покарань відповідно до їх відомчої Інструкції.

Клопотання про помилування, що подає засуджена особа через установу виконання покарань або інший орган, який виконує покарання, разом із копіями вироку, ухвал і постанов суду, характеристикою про поведінку і ставлення до праці із викладенням думки керівника цієї установи або органу виконання покарання по суті клопотання і, як правило, спостережної комісії, служби у справах неповнолітніх, а також іншими документами і даними, що мають значення для розгляду питання про застосування помилування, надсилається тим же органом до Секретаріату Президента України.

Відповідно до пункту 4 Положення клопотання про помилування може бути подане після набрання вироком законної сили, а при розгляді справи в касаційному порядку – після прийняття рішення Верховним Судом України.

Однак на практиці існують непоодинокі випадки звернення громадян до Президента з клопотаннями про помилування без урахування цих вимог.

Так, у жовтні 2009 року до Президента надійшло звернення з канцелярії Митрополита щодо помилування засудженого К.

Встановлено, що вироком Апеляційного суду м. Києва від 2 жовтня 2009 року К., 1985 року народження, засуджено за ст. 115 ч. 2 п. 4 (умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю) до позбавлення волі строком на тринадцять років.

К. вчинив злочин за таких обставин. Він, мешкаючи у м. Києві, тривалий час зустрічався з Т. Згодом Т. припинила підтримувати з ним стосунки, оскільки той нечемно поводився з нею, погрожував створити неприємності в особистому житті. Поведінка К. змусила її змінити номер мобільного телефону і звернутися до його

матері з проханням вплинути на поведінку сина. Коли Т. стала зустрічатися з М., К. продовжував їх переслідувати та ображати, але вони реагували на це спокійно і намагалися владнати конфлікт.

У липні 2007 року К. з метою вбивства М. на ґрунті ревнощів та особистих неприязних стосунків, за місцем свого проживання узяв складаний ніж і вирушив до будинку М. Того ж дня о 23 годині К. у кабіні ліфта заздалегідь приготовленим ножем та діючи з особливою жорстокістю умисно завдав М. сорок вісім ударів у різні частини тіла, у тому числі в життєво важливі органи, усвідомлюючи при цьому, що завдає потерпілому особливих фізичних мук та страждань, і вбив його.

Засуджений провини не визнає, разом з тим просить помилувати його.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація установи виконання покарань вважає помилування К. передчасним.

Як встановлено, К. покарання відбуває 2 роки 2 місяці. На час розгляду клопотання вирок законної сили не набрав.

Ураховуючи наведене, у Служби не було підстав для внесення даної справи на розгляд Комісії при Президентові України у питаннях помилування, про що і повідомлено канцелярію Митрополита.

У Положенні передбачено, що у разі засудження особи до довічного позбавлення волі, клопотання про її помилування може бути подано після відбуття нею не менше двадцяти років призначеного покарання.

Незважаючи на цю вимогу до Президента звертаються громадяни та поважні чиновники щодо помилування осіб, засуджених до довічного позбавлення волі.

Так, у жовтні 2009 року до Президента надійшло звернення з канцелярії Патріарха щодо помилування засудженого В.

В. у 1999 році був засуджений за примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань на три роки

позбавлення волі з відстрочкою виконання вироку протягом двох років, відстрочка скінчилася, судимість погашена.

Вироком Апеляційного суду Дніпропетровської області від 4 листопада 2008 року В. засуджено за ст.ст. 94 (умисне вбивство) КК України (в редакції Закону України від 28 грудня 1960 року), ст. 115 ч.2 пп. 7, 13 (умисне вбивство з хуліганських мотивів, вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство), 263 ч.1 (носіння, зберігання, виготовлення вогнепальної зброї без передбаченого законом дозволу), ст. 296 ч. 4 (хуліганство, вчинене із застосуванням вогнепальної зброї) КК України до довічного позбавлення волі.

Ухвалою Верховного Суду України від 17 березня 2009 року вирок залишено без змін.

В. вчинив злочини за таких обставин. У 1994 році В. стало відомо, що між його знайомим та Б. виник конфлікт. У зв'язку з цим В. почав висловлювати невдоволення щодо поведінки Б. Про це стало відомо останньому, і між ними виникли неприязні стосунки. У липні 1995 року В. на вулиці міста побачив Б., який виходив з автомобіля, припаркованого біля кафе, підійшов до нього і з відстані двох метрів з неприязні та помсти з газово-шумового пістолета, який він незаконно переробив на вогнепальну зброю, вистрелив йому в груди і вбив.

Крім того, він у травні 2004 року, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, у міському кафе під час сварки з одним із відвідувачів із хуліганських мотивів з обріза мисливської рушниці, якого він виготовив, носив і зберігав без передбаченого законом дозволу, вистрелив йому в груди і вбив. Після цього він, погрожуючи застосуванням насильства, наказав трьом приятелям потерпілого лягти на підлогу і з хуліганських мотивів побив ногами їх по тулубу, завдавши фізичного болю. Одного з них рушницею вдарив по голові, заподіяв легкі тілесні ушкодження.

Засуджений провини не визнає, від подання особистого клопотання про помилування відмовився. До вчиненого характеризувався задовільно.

Адміністрація установи виконання покарань вважає, що В. помилування не заслуговує. Покарання відбуває 1 рік 10 місяців.

Ураховуючи, що В. засуджено за умисні злочини, у тому числі особливо тяжкі, до довічного позбавлення волі, з призначеного судом покарання він відбув лише 1 рік і 10 місяців, у Служби не було підстав для внесення справи на розгляд Комісії при Президентові України у питаннях помилування, про що й повідомлено заявникові.

Розділ 5. Підготовка Службою з питань помилування матеріалів за клопотаннями про помилування

Відповідно до Положення про здійснення помилування та Положення про Службу з питань помилування Секретаріату Президента України, затвердженого розпорядженням Глави Секретаріату Президента України від 25 вересня 2009 року, з метою забезпечення реалізації Президентом України конституційних повноважень щодо помилування завдання опрацювання клопотань, підготовки матеріалів для розгляду, з'ясування ставлення засудженого до помилування, підготовки проектів указів Президента України з питань помилування, здійснення контролю за виконанням указів Глави держави про помилування, повідомлення осіб про результати розгляду їхніх клопотань про помилування та інші пов'язані з цим обов'язки покладено на Службу з питань помилування Секретаріату Президента України.

Для виконання цих завдань Службу з питань помилування наділено досить широким колом прав.

Зокрема, право витребування від суду, органів прокуратури, юстиції, внутрішніх справ, установ та органів, які виконують покарання, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування матеріалів, необхідних для розгляду клопотань про помилування, їхньої думки про доцільність застосування помилування, а також право доручати їм перевірку окремих питань.

5.1. Запит матеріалів з установ Державного департаменту України з питань виконання покарань

Основна співпраця Служби з підготовки матеріалів щодо помилування здійснюється з установами Державного департаменту України з питань виконання покарань. Ця діяльність регламентується чинним законодавством та Інструкцією про порядок подання до Секретаріату Президента України матеріалів з питань помилування та виконання указів Президента України про помилування (далі – Інструкція), погодженою із Службою з питань помилування та затвердженою Наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 16 травня 2006 р. № 93.

Засуджений звертається з клопотанням про помилування до Президента України у письмовій формі, яке залежно від призначеного виду покарання подається через установу виконання покарань, слідчий ізолятор чи підрозділ кримінально-виконавчої інспекції. Відмова у прийнятті та розгляді таких клопотань не допускається.

Це клопотання адміністрацією установи чи іншим органом виконання покарань реєструється в журналі обліку клопотань про помилування засуджених і не пізніше ніж у 15-денний термін надсилається до Служби з питань помилування Секретаріату Президента України з додаванням необхідних матеріалів:

копії вироку, ухвали і постанови суду, які є підставою для відбування покарання засудженим, а також копії повідомлення суду про набрання вироком законної сили;

анкети засудженого із зазначенням відомостей щодо його громадянства, освіти, місця роботи та посади до засудження, сімейного стану і складу родини, стану здоров'я, останньої та попередніх судимостей незалежно від їх зняття чи погашення, строку відбуття покарання, а також даних про військову службу, участь у ліквідації

наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, у Великій Вітчизняній війні або інших бойових діях, поранення, нагороди, про розгляд попередніх клопотань про помилування та пільг, передбачених Кримінальним і Кримінально-виконавчим кодексами України;

характеристики засудженого з обов'язковим висновком по суті клопотання, яка погоджується також спостережною комісією, службою у справах неповнолітніх, якщо клопотання про помилування порушується й цими органами;

довідки про заохочення та накладені стягнення;

медичної довідки про стан здоров'я засудженого із зазначенням у ній даних про здійснення примусового лікування, якщо воно було застосоване судом;

довідки про відшкодування заподіяних злочином збитків.

Якщо на адресу Президента України надходять клопотання про помилування від інших осіб чи клопотання засуджених, надіслані без відома адміністрацій установ та органів виконання покарань, Службою з питань помилування необхідні матеріали для розгляду запитуються з установ та органів виконання покарань, суду, органів прокуратури, юстиції, внутрішніх справ.

Отримавши відповідний запит, начальник установи виконання покарань чи підрозділу кримінально-виконавчої інспекції повідомляє про це засудженого і пропонує йому написати особисте клопотання про помилування, а в разі відмови – подати заяву про таку відмову. При небажанні написати заяву складається відповідний акт, який підписується відповідальними за цю ділянку роботи посадовими особами і затверджується начальником установи (інспекції). Відповідне клопотання, заява чи акт додається до витребуваних матеріалів і з супровідним листом, підписаним начальником установи (інспекції), не пізніше ніж у 15-денний термін з дня надходження запиту надсилається до Служби з питань помилування Секретаріату Президента України.

Аналіз документів, які надходять до Служби з установ Державного департаменту України з питань виконання покарань, свідчать, що мають місце випадки допущення помилок, порушення строків надання запитуваних матеріалів, неякісної або не в повному обсязі їх підготовки. Вбачається, що кількість недоліків багато в чому залежить від рівня організації роботи з підготовки документів начальником кожної установи виконання покарань та налагодженості системи дієвого відомчого контролю за цим напрямком службової діяльності підлеглих з боку керівників регіональних управлінь Державного департаменту України з питань виконання покарань (далі – Департамент).

Викликає занепокоєння той факт, що з установ виконання покарань до Служби продовжують надходити матеріали з необґрунтованими висновками про можливість помилування засуджених.

Відповідно до вимог пункту 6 Положення про здійснення помилування, затвердженого Указом Президента України № 1118/2005 від 19 липня 2005 року, клопотання про помилування засуджених, які не стали на шлях виправлення, відбули незначну частину призначеного їм строку покарання, а також клопотання осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини, які не відбули половини призначеного їм строку покарання, можуть бути задоволені лише за наявності обставин, що потребують особливо гуманного ставлення.

Незважаючи на це, адміністрацією Волноваської виправної колонії № 120 до Секретаріату Президента України на запит Служби № 21-2983/08 від 6 серпня 2008 року було надіслано матеріали на засудженого С. з необґрунтованим позитивним висновком про можливість його помилування. Керівництвом виправної колонії не взято до уваги, що С. раніше притягався до кримінальної відповідальності, засуджений за вчинення особливо тяжкого злочину (замах на умисне вбивство) на 7 років позбавлення волі, з яких відбув лише 3 роки.

Прикладом, м'яко кажучи, необґрунтованого висновку установи виконання покарань може служити справа засудженого П.

П., 1973 року народження, росіянин, освіта вища, одружений, хворіє на нейроциркуляторну дистонію, остеохондроз шийно-грудного відділу хребта та хронічний неврит правого плеча, визнаний обмежено працездатним, працював заступником директора товариства з обмеженою відповідальністю, має 9-річного сина.

Вироком Кіровського районного суду м. Кіровограда від 28 грудня 2004 року П. засуджено за ст.ст. 189 ч. IV, 194 ч. II, 263 ч. I КК України до позбавлення волі строком на сім років з конфіскацією майна.

Покарання відбуває 2 роки 5 місяців, залишилось 4 роки 7 місяців.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване судом у березні 2009 року.

П. у жовтні 2003 року разом з невстановленою особою, знаючи, що у Ш. є значна сума грошових коштів, вирішили шляхом вимагання заволодіти ними. Згідно з розробленим планом вони, щоб залякати Ш., кинули у вікно будинку дві пляшки із запальною рідиною. Внаслідок цього було розбито скло та загорівся тюль. Підпал вчасно був локалізований господинею. Наступного дня вони, зустрівши її на вулиці, стали вимагати 6000 доларів США та сплачувати їм щомісяця по 300 доларів США, при цьому погрожували насильством їй та її родині. Ш., сприйнявши погрози реально, повідомила про вимагання працівникам міліції, а потім, порадившись із чоловіком, вирішила передати валюту злочинцям в обумовленому ними місці. Дізнавшись про те, що передавання грошей буде здійснюватись під контролем працівників міліції, П. по телефону став вимагати у неї 10 000 доларів США. У листопаді того ж року вони, продовжуючи злочинні дії, встановили у сараї Ш. вибуховий пристрій, який П. придбав і зберігав без передбаченого законом дозволу.

Вночі внаслідок вибуху був зруйнований сарай та знищено майно потерпілої в особливо великому розмірі на загальну суму 21 986 гривень. З присуджених до стягнення 59 986 грн матеріальних і моральних збитків сплачено 4 956 гривень.

Засуджений кається і просить помилувати його. Про помилування клопочуть народний депутат України Р., депутат Черкаської міської ради К., протоієрей Української православної церкви Черкаської єпархії К., трудовий колектив товариства з обмеженою відповідальністю за місцем роботи засудженого, а також його дружина.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація місця позбавлення волі вважає, що П. заслуговує помилування.

Розглянувши матеріали справи, Комісія 18 травня 2006 року погодилась із пропозицією Служби і враховуючи, що П. вчинив особливо тяжкі злочини, відповідно до пункту 6 Положення про здійснення помилування не відбув половини призначеного строку покарання, завданих збитків у повному обсязі не відшкодував, у помилуванні йому відмовила. З цим погодився і Президент України.

Аналогічні необґрунтовані висновки про можливість помилування направлялись працівниками й інших установ.

Наприклад, на запит Служби № 21-5624/05 від 20 серпня 2008 року адміністрацією Маневицької виправної колонії № 42 були надіслані матеріали на засудженого Х. з необґрунтованим висновком про те, що засуджений помилування не заслуговує.

Однак підстав прийняття такого рішення у матеріалах не вказано. Натомість міститься інформація про те, що Х. – удівець, має двох неповнолітніх дітей, похилого віку батьків, хворіє, раніше не судимий, до вчиненого характеризувався позитивно, у скоєному злочині за ст. 307 ч. 2 КК України провину визнає повністю, від-

був більше половини призначеного судом покарання, у місцях позбавлення волі характеризується позитивно, до дисциплінарної відповідальності не притягався, тричі заохочувався.

За пропозицією Служби та Комісії Указом Президента України від 26 вересня 2008 року Х. помилувано – звільнено від подальшого відбування основної міри покарання з випробуванням і встановленням одного року іспитового строку та зобов'язано в цей термін повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання.

Випадків, коли думки установ виконання покарань не збігалися, а скоріше були протилежними позиції Служби, Комісії і Президента України, було немало.

Так, засуджений Б., 1945 року народження, вірмен, освіта середня, одружений, не працював, інвалід III групи внаслідок каліцтва, має шістьох дорослих дітей та 58-річну дружину, яка страждає на гіпертонію і зоб.

Вироком Костянтинівського міськрайонного суду Донецької області від 17 лютого 2006 року Б. засуджено за ст. 307 ч.2 КК України до позбавлення волі строком на п'ять років з конфіскацією чверті майна.

Ухвалою Апеляційного суду Донецької області від 9 червня 2006 року вирок залишено без змін.

Покарання відбуває 2 роки 9 місяців, залишилось 2 роки 3 місяці.

Б. у серпні 2004 року в лісосмузі неподалік села за два рази зірвав верхні частини з рослин дикоростучих конопель, переніс їх додому, висушив і шляхом перетирання на сітці незаконно виготовив 38,05 г канабісу. Згодом він за два рази збув частину канабісу (17,25 г) особі, яка проводила оперативну закупку наркотику. Решту наркотичного засобу було вилучено працівниками міліції під час обшуку.

Засуджений кається і просить помилувати його. Про помилування клопоче також дружина засудженого. До вчиненого характеризувався позитивно.

Адміністрація установи виконання покарань висловила протипомилування Б. Разом з тим у характеристиці зазначається, що він провинув усвідомив, до праці на виробництві не залучається через відсутність обсягів робіт, дисциплінований, із працівниками адміністрації установи ввічливий, з іншими засудженими підтримує рівні та доброзичливі стосунки, не конфліктує.

Ураховуючи, що Б. провинув усвідомив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, є похилого віку та інвалідом III групи, має хвору похилого віку дружину, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, за пропозицією Служби Комісія 8 листопада 2007 року прийняла рішення засудженого помилувати – звільнити від подальшого відбування основної міри покарання. З цим рішенням погодився Президент України, видавши Указ від 16 листопада 2007 року за № 1112/2007.

Як видно з наведених прикладів, думка установи виконання покарань щодо помилування певного засудженого в роботі Службою враховувалась, але вона ніколи не відігравала основну роль! Більше того, працівників Служби завжди дивувала позиція керівництва виправної установи, яка характеризувала засудженого виключно позитивно, а у висновку зазначала, що помилування він не заслуговує?! Я особисто кілька разів звертав увагу керівництва Департаменту на неприпустимість такої практики, адже будь-яке рішення має бути аргументованим і об'єктивним, а не суб'єктивним.

Згідно з Інструкцією начальник установи (підрозділу інспекції) зобов'язаний негайно повідомляти телеграфом Службу про всі нові обставини, що мають значення при вирішенні питання про помилування засудженого, а також про ті обставини, що виникли після надіслання матеріалів про помилування (перевірка судового рішення в касаційному порядку, перегляд

судового рішення в порядку виключного провадження, звільнення від відбування покарання, представлення засудженого до звільнення від відбування покарання з будь-яких підстав чи заміни не відбутої частини покарання більш м'яким, вчинення засудженим нового злочину, порушення ним установленого порядку відбування покарання, тяжке захворювання, що загрожує життю засудженого, чи смерть засудженого тощо).

Однак виконуючий обов'язки начальника Голопристанської виправної колонії № 7 після надіслання матеріалів про помилування засудженого П., порушуючи вимоги пункту 2.18. Інструкції, не повідомив негайно телеграфом Службу про смерть засудженого 15 грудня 2009 року, лише наступного дня про цей трагічний випадок поштою на адресу Секретаріату Президента України надіслав відповідного листа, який був отриманий Службою 28 грудня 2009 року. У зв'язку з цим матері засудженого 23 грудня 2009 року Службою було надіслано некоректне повідомлення щодо результату розгляду клопотання про помилування її сина.

Викликає занепокоєння і той факт, що з установ виконання покарань до Секретаріату Президента України іноді надходять разом з матеріалами клопотання про помилування від засуджених, які ними особисто не підписані, без зазначення дати і не завірені керівництвом установи.

Усі недоліки в роботі установ виконання покарань працівниками Служби фіксувалися і за результатами їх аналізу керівництву Департаменту надсилались листи. Департаментом винні особи притягалися до дисциплінарної відповідальності. В окремих випадках, на мою думку, декого з начальників виправних установ керівництво Департаменту мало б звільняти з роботи. Але таких випадків не було.

5.2. Співпраця Служби з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування

На особливу увагу заслуговує співпраця Служби з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Це може бути пов'язано з витребуванням попередніх вироків судів на засудженого, даних про виконання додаткового покарання у виді конфіскації майна, особливо житла. Найчастіше Служба звертається до органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з приводу висловлення їхньої думки щодо доцільності помилування засудженого жителя певної територіальної громади.

Зібравши максимум інформації на засудженого для вирішення питання помилування, Служба стає на роздоріжжі: вносити пропозицію на Комісію про помилування чи про відмову. В таких випадках нам на допомогу приходять думка місцевої громади, бо хто ж краще від громади знає особу засудженого, іноді про обставини скоєного злочину, які не відображені у вирокі, його родину та інші дані. Якщо думка позитивна, Службою на розгляд Комісії виноситься пропозиція про помилування засудженого, а якщо негативна – про відмову. Хоча і за таких обставин бувають винятки.

Для нас дуже важлива думка органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо можливості помилування певної особи. При цьому не менш важлива друга сторона цієї думки – це оцінка дій Президента щодо помилування конкретного засудженого, повернення його додому в село чи певний мікрорайон міста і відповідне сприйняття цього громадськістю.

На жаль є випадки формального ставлення працівників місцевих органів влади до цього питання, але в основному питання застосування помилування до конкретного засудженого розглядається на місцях серйоз-

но і подається широка аргументована думка щодо доцільності помилування.

Так, громадянина Г., 1983 року народження, вирок Камінь-Каширського районного суду Волинської області від 9 серпня 2005 року засуджено за ст.121 ч.2 КК України до позбавлення волі строком на сім років.

Ухвалами Апеляційного суду Волинської області від 21 жовтня 2005 року та Верховного Суду України від 4 липня 2006 року вирок залишено без змін.

Покарання відбуває 4 роки 3 місяці, залишилося 2 роки 9 місяців.

Г. вчинив злочин за таких обставин. У травні 2005 року він удень зайшов за своєю тещею до будинку Ш., де побачив її лежачою поряд з останнім. Г. відтягнув Ш. від тещі й завдав йому ногою кілька ударів у живіт та інші частини тіла, заподіяв тяжкі тілесні ушкодження, від яких той помер.

Засуджений кається і просить помилувати його.

Про помилування клопочуть настоятель Свято-Покровського храму релігійної громади Української Православної Церкви с. м. т. Цумань, а також дружина засудженого. До вчиненого характеризувався позитивно.

Адміністрація установи виконання покарань вважає, що Г. не заслуговує помилування. Разом з тим у характеристиці зазначається, що він провину усвідомив, сумлінно працює, бере участь у благоустрої території установи, з працівниками адміністрації виправної колонії ввічливий, за характером спокійний, з іншими засудженими підтримує доброзичливі стосунки, не конфліктує, шість разів заохочувався.

Ковельська районна державна адміністрація Волинської області та сільська рада висловилися за помилування Г. При цьому ними було зазначено, що Г. виховувався у неповній сім'ї, де вихованням п'ятох дітей займалась мати. Брав участь у районних спортивних змаганнях, захищав честь сільської спортивної команди, брав активну участь у громадському житті села. За пе-

ріод проживання на території сільської ради зарекомендував себе з позитивного боку, ввічливий, добропорядний, хороший сім'янин. Жителі села стосовно Г. відгукуються позитивно.

Ураховуючи, що Г. провину усвідомив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, має малолітню дитину та вагітну дружину, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, а також думку районної державної адміністрації та сільської ради, Служба внесла пропозицію, з якою погодилася Комісія на засіданні від 19 листопада 2009 року. Президент України 25 листопада 2009 року Г. помилував – звільнив від подальшого відбування міри покарання.

У 2005–2008 роках на запити Служби місцевими органами влади до Секретаріату Президента України надіслано 740 думок щодо доцільності помилування засуджених. Найбільше таких думок отримано у 2007 році – 259. За цей же період Комісією розглянуто 698 справ, у яких були вивчені і враховані думки місцевих органів влади щодо доцільності помилування певних засуджених. За результатами розгляду Комісією було прийнято рішення рекомендувати Президенту 675 засуджених помилувати, 23 засудженим у помилуванні відмовити. З такими пропозиціями Комісії Президент погодився, підписавши відповідні укази.

Як приклад позитивної думки можна навести також справу стосовно громадянки С.

С., 1972 року народження, українка, освіта неповна середня, неодружена, не працювала, має 11-річного сина, опікуном якого призначено брата засудженої, 74-річну матір та 75-річного батька, які страждають на серцево-судинні захворювання.

Вироком Турківського районного суду Львівської області від 8 квітня 2005 року С. засуджено за ст.121 ч.2 КК України до позбавлення волі строком на сім років. Покарання відбуває 4 роки 3 місяці, залишилося 2 роки 9 місяців.

С. у червні 2004 року ввечері в магазині під час сварки з односельцем Р. з неприязні завдала йому удар пляшкою по голові, заподіяла тяжкі тілесні ушкодження, що спричинили смерть потерпілого.

Засуджена кається і просить помилувати її. Про помилування клопочуть також батьки і син засудженої. До вчиненого характеризувалася позитивно.

Турківська районна державна адміністрація Львівської області висловилася за помилування С.

За інформацією районної державної адміністрації, батьки засудженої проживають у вкрай важких умовах, будинок потребує нагального капітального ремонту, і вони через похилий вік і хворобливий стан здоров'я не в змозі покращити своє становище.

Окрім того, райдержадміністрація зазначила, що засуджена С. має спільну із загиблим Р. дитину, яку сама виховувала у вкрай скрутних матеріальних умовах. Допомоги від останнього не отримувала. Виснажена життєвими обставинами та внаслідок образи в той день з боку потерпілого, який випивав з товаришами, С. пляшкою вдарила його по голові.

Адміністрація місця позбавлення волі вважає помилування С. передчасним. Разом з тим у характеристиці зазначається, що вона провину усвідомила, сумлінно працює, бере участь у роботах з благоустрою території виправної колонії, на виховні заходи реагує задовільно, з працівниками адміністрації установи ввічлива, за характером емоційна; піддавалася стягненню, яке погашено.

Ураховуючи, що С. провину усвідомила, відбула значну частину призначеної судом міри покарання, має малолітню дитину та похилого віку батьків, позитивно характеризувалася до вчиненого і в основному позитивно характеризується в місцях позбавлення волі, а також думку районної державної адміністрації, Служба внесла пропозицію, з якою погодилася 19 листопада 2009 року Комісія. Указом від 25 листопада 2009 року

Президентом України засуджена С. помилована – звільнена від подальшого відбування міри покарання.

Разом з тим можна навести приклад і негативної думки місцевих органів влади щодо доцільності помилування.

Так, вироком Васильківського районного (нині міськрайонного) суду Київської області від 14 квітня 2003 року Б. засуджено за ст.115 ч.1 КК України до позбавлення волі строком на дев'ять років і шість місяців.

Ухвалою Апеляційного суду Київської області від 2 липня 2003 року вирок залишено без змін. Покарання відбуває 6 років 1 місяць, залишилося 3 роки 5 місяців.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване у січні 2010 року.

Б. визнано винним у тому, що в листопаді 2002 року разом з давнім знайомим К., з яким перебував у неприязних стосунках, та іншими особами після спільного полювання вживали в кафе спиртні напої. Коли всі розійшлися по домівках, Б. зарядив свою рушницю і з метою вбивства прийшов до господарства К. Побачивши останнього біля сараю, з неприязні вистрілив йому в груди і вбив. Судом постановлено стягнути з засудженого 3 188 грн матеріальних та 15 000 грн моральних збитків, які сплачено.

Засуджений кається і просить помилувати його. Про помилування клопочуть народний депутат України П., а також мати засудженого.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація установи виконання покарань вважає, що Б. заслуговує помилування. У характеристиці зазначається, що він провину усвідомив, сумлінно працює, позитивно реагує на виховні заходи, з працівниками адміністрації установи ввічливий, тактовний, за характером спокійний, урівноважений, з іншими засудженими підтримує рівні та доброзичливі стосунки, не конфліктує, дванадцять разів заохочувався.

На запит Служби, розглянувши питання доцільності помилування Б., Глевахівська селищна рада Васильків-

ського району Київської області висловилося проти його помилування.

Враховуючи, що засуджений Б. вчинив особливо тяжкий злочин, селищна рада висловилося проти його помилування, за пропозицією Служби Комісією 18 грудня 2008 року у помилуванні йому відмовлено. Президент України з даним рішенням погодився.

5.3. Зупинення виконання вироку

Згідно з пунктом 8 Положення у випадках, коли засуджений не перебуває під вартою, виконання вироку щодо нього може бути зупинено в установленому порядку до розгляду Службою клопотання про помилування. Принагідно слід зазначити, що в подальшому цей абзац необхідно викласти в новій редакції: «у виняткових випадках».

Забезпечуючи здійснення Президентом конституційних повноважень у сфері помилування, служба діє в основному в полі кримінального законодавства. Працівники Служби не вирішують питання – винен чи не винен, не ревізують судові рішення, а виходячи з них та інших зібраних матеріалів вирішують питання про можливість помилування Президентом певної особи засудженого. У деяких випадках уже при першочерговому вивченні матеріалів і наявності надзвичайних обставин видно, що дана особа, вирок стосовно якої не виконано і вона перебуває на волі, може бути помилувана. Тому є нагальна потреба вирок стосовно такої особи зупинити до розгляду Службою клопотання про помилування. Як свідчить практика, у переважній більшості таких випадків після опрацювання матеріалів Службою та розгляду їх Комісією засуджена особа Президентом милується у виді звільнення від відбування покарання.

У 2005–2008 роках при розгляді матеріалів про помилування в установленому порядку до розгляду Служ-

бою клопотання про помилування було зупинено виконання вироків щодо 13 засуджених. При розгляді матеріалів Комісією було запропоновано Президентові 11 засуджених помилувати, а 2 – у помилуванні відмовити.

Як приклад можна навести справу стосовно засудженої моєї землячки. З., 1964 року народження, одружена, працює робітницею в навчально-виробничому підприємстві сліпих, має двох синів віком 15 і 17 років, 76-річного батька (вона, діти, чоловік та батько є потерпілими від Чорнобильської катастрофи).

Вироком Апеляційного суду Житомирської області від 30 серпня 2005 року З. засуджено за ст.ст.121 ч.2, 135 ч.3 КК України до позбавлення волі строком на п'ять років.

Ухвалою Верховного Суду України від 1 грудня 2005 року вирок Апеляційного суду залишено без змін.

З. вчинила злочин за таких обставин. У липні 2003 року вночі вона разом з Л.¹ і М., здійснюючи охорону дачних земельних ділянок, затримали Ж., який крав картоплю. При затриманні останній учинив спротив. У зв'язку з цим вони втрюх повалили Ж. на землю і з неприязні побили його руками, ногами й по черзі дерев'яною палицею по різних частинах тіла, заподіявши тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя в момент заподіяння. Допомоги йому не надали й перенесли на пустир. Унаслідок заподіяних тілесних ушкоджень та відсутності допомоги Ж помер.

Покарання не відбуває. До вчиненого і в даний час характеризується позитивно.

Враховуючи обставини скоєного злочину та дані про особу засудженої, 29 березня 2006 року виконання вироку Службою зупинено до розгляду клопотання про помилування.

Засуджена кається і просить її помилувати.

Про помилування клопоче також трудовий колектив Коростенського навчально-виробничого підприємства

¹ Засуджені на 5 років позбавлення волі кожен. Л. у березні 2006 року помилувано – звільнено від відбування покарання з випробуванням.

Українського товариства сліпих «УТОС» (401 особа) за місцем роботи засудженої.

Враховуючи, що З. провину усвідомила, є потерпілою від Чорнобильської катастрофи, має двох неповнолітніх дітей, позитивно характеризується до вчиненого і в даний час, а також клопотання трудового колективу й наявність обставин, що потребують гуманного ставлення, Комісія 18 травня 2006 року погодилась із пропозицією Служби і прийняла рішення рекомендувати Президенту її помилувати. Указом Президента України від 22 травня 2006 року засуджену З. помилувано – звільнено від відбування покарання з випробуванням, встановлено три роки іспитового строку та зобов'язано в цей термін повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця роботи і проживання.

21 березня 2008 року Службою було зупинено виконання вироку до розгляду клопотання про помилування у справі Д.

Вироком Володарсько-Волинського районного суду Житомирської області від 20 квітня 2007 року Д. засуджено за ст.296 ч.2 КК України до позбавлення волі строком на один рік.

Ухвалою Апеляційного суду Житомирської області від 10 липня 2007 року вирок залишено без змін. Покарання не відбуває.

Д. у 19-річному віці вчинив злочин за таких обставин. У лютому 2007 року вночі на дорозі неподалік сільського клубу після дискотеки він разом із чотирма знайомими з хуліганських спонукань руками і ногами завдали ударів по різних частинах тіла Г., який був з іншого села, заподіяли потерпілому легкі тілесні ушкодження.

Засуджений кається і просить помилувати його.

Як встановлено, Д., 1988 року народження, працював каменоломом у товаристві з обмеженою відпові-

¹ Засуджені до різних мір покарання. Двоє з них звільнено від відбування покарання за амністією та одного засуджено на 1 рік позбавлення волі з випробуванням.

дальністю, мати померла під час пологів, а через 6 років помер батько, виховувався бабусяю, яка померла у вересні 2007 року. Характеризувався позитивно.

Враховуючи обставини скоєного злочину, вік засудженого та дані про його особу, Службою було прийнято рішення про зупинення виконання вироку.

Володарсько-Волинська районна державна адміністрація Житомирської області на запит Служби повідомила, що помилування Д. вважає доцільним.

Враховуючи, що Д. провину усвідомив, злочин вчинив у молодому віці, позитивно характеризується, а також думку районної державної адміністрації, Комісія 17 квітня 2008 року погодилася з пропозицією Служби і прийняла рішення про помилування Д., рекомендувавши Президенту звільнити його від відбування міри покарання з випробуванням, встановивши один рік іспитового строку, та зобов'язати в цей термін повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання. Президент з цією пропозицією погодився, видавши 22 квітня 2008 року відповідний указ про помилування.

Виконання вироку щодо засудженого може бути зупинено в установленому порядку до розгляду Службою клопотання про помилування і щодо додаткового покарання. Це стосується передусім конфіскації майна, а також позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину, права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю. Прикладом може служити наведена в подальшому справа стосовно засудженої М. про помилування в частині додаткового покарання – конфіскації майна у виді квартири.

Розділ 6. Опрацювання матеріалів про помилування та підготовка їх до розгляду Комісією при Президентові України у питаннях помилування та Президентом України

6.1. Підстави для задоволення клопотань про помилування

Після надходження необхідних для розгляду матеріалів щодо помилування засуджених працівники Служби починають роботу над їх опрацюванням. Вивчається насамперед вирок та інші судові рішення, перевіряється наявність оскарження вироку в апеляційній чи касаційній інстанції, оцінюється інформація, викладена у клопотанні, вивчається особа засудженого, його роль та ставлення до вчиненого злочину, поведінка і ставлення до праці до засудження та в установах і органах виконання покарань, опрацьовуються характеристики, довідки про захворювання, наявність неповнолітніх дітей, похилого віку батьків, стан відшкодування заподіяної злочинном шкоди тощо.

Категорія засуджених осіб, до яких може бути застосовано помилування, законодавством не обмежена. Це можуть бути особи, засуджені до довічного позбавлення волі, неодноразово судимі й засуджені за вчинення злочинів різного ступеня тяжкості, у тому числі особливо тяжких. Кожен засуджений, який відбуває покарання, має право клопотати про помилування. А от кого з них помилувати – вирішує Президент.

Практика здійснення Президентом України помилування свідчить про те, що частіше застосовується помилування щодо засуджених осіб, які:

– мають першу судимість, яка не пов'язана з учиненням тяжких або особливо тяжких злочинів проти особи;

- відбули більше половини призначеного судом основного покарання;
- позитивно характеризуються до вчиненого і в місцях відбування покарання;
- адміністрація установи або органу виконання покарань не заперечують проти помилування;
- орган виконавчої влади чи місцевого самоврядування висловили позитивну думку щодо їх помилування;
- вчинили злочин у віці до вісімнадцяти років;
- є похилого віку, інвалідами або мають особливі заслуги перед державою чи суспільством;
- мають родину, неповнолітніх дітей чи похилого віку батьків;
- відшкодували матеріальні збитки та моральну шкоду потерпілим.

Слід зазначити, що під час вирішення питання помилування конкретної особи передусім враховується ступінь тяжкості, а точніше – обставини вчиненого злочину, оскільки хай би якими позитивними були всі інші чинники: відмінник навчання на волі і відмінник праці в установі, наявність нагород, клопотання священників та народних депутатів України і таке інше, якщо дана особа скоїла умисне вбивство або зґвалтування з обтяжувальними обставинами, про будь-яке помилування мови не може бути взагалі.

Наприклад, у жовтні 2007 року до Президента України звернулася громадянка М. про помилування її сина К.

Службою було встановлено, що К., 1981 р. н., освіта вища, неодружений, працював кредитним експертом в акціонерному банку.

Вироком Деснянського районного суду м. Києва від 12 травня 2005 року К. засуджено за ст.ст. 152 ч. 4, 153 ч. 2 КК України до позбавлення волі строком на п'ять років.

З призначеного покарання відбув 2 роки 10 місяців, залишилося 2 роки 2 місяці. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване у жовтні 2008 року.

К. засуджений за те, що в січні 2005 року вдень не випустив зі своєї квартири малолітню дівчину, яка зайшла до нього колядувати. Він силоміць затягнув дівчину до кімнати і, використовуючи її безпорадний стан, із застосуванням фізичного насильства зґвалтував потерпілу та задовольнив з нею статеву пристрасть неприродним способом, заподіявши легкі тілесні ушкодження. При цьому К. утримував дівчину за волосся, рукою закривав їй органи дихання і погрожував позбавити життя. Моральні та матеріальні збитки відшкодовано. Засуджений каявся і просив помилувати його.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація місця позбавлення волі вважала, що К. заслугує помилування. У характеристиці зазначалося, що він провину визнає, кається, сумлінно працює, на виховні заходи реагує правильно, з працівниками адміністрації установи ввічливий, тактовний, за характером спокійний, врівноважений, з іншими засудженими підтримує рівні та доброзичливі стосунки, не конфліктує, шість разів заохочувався.

Враховуючи, що К. вчинив умисні злочини, у тому числі особливо тяжкий, за який судом йому призначено більш м'яке покарання, ніж передбачено законом (ч. 4 ст. 152 КК України карається позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років), Службою у листопаді 2007 року клопотання про помилування К. було залишено без задоволення.

Однак стандартів у такій роботі бути не може, кожний випадок є суто індивідуальним, зокрема щодо конкретних обставин скоєного, особи засудженого, мотивів вчинення злочину. Тим більше, що як злочини, кваліфіковані за однією і тією ж статтею Кримінального кодексу, так і особи, які їх вчинили, бувають абсолютно різними. Є непоодинокі випадки, коли на вчинення злочину людину штовхає провокаційна, а іноді й протиправна поведінка самого потерпілого. Як правило, це пов'язано з побутовими конфліктами, що виникають

після спільного вживання алкоголю, сварками у сім'ї, систематичним знущанням тощо. Такі злочини здебільшого не готуються заздалегідь і не несуть підвищеної суспільної небезпеки. Вони є, по суті, імпульсивними протиправними вчинками, про які засуджений потім шкодує решту свого життя.

Повірте, що доля кожного засудженого, який звернувся з клопотанням про помилування до Президента України, проходить крізь руки, душі і серця працівників Служби. І якщо є найменша можливість допомогти конкретному засудженому через помилування, це робиться.

Наведу найбільш характерні приклади врахування підстав для помилування.

Це передусім неповнолітній вік, якщо обставини скоєного злочину не затьмарюють цей чинник.

Так, засуджений Г., освіта середня, хворіє на хронічний отит лівого вуха, навчався у професійному училищі.

Вироком Луцького міського (нині міськрайонного) суду Волинської області від 18 березня 2004 року Г. засуджено за ст. 289 ч. 3 КК України до позбавлення волі строком на чотири роки.

Ухвалою Апеляційного суду Волинської області від 21 травня 2004 року вирок залишено без змін.

З призначеного покарання відбув 2 роки 2 місяці, залишився 1 рік 10 місяців.

Г. засуджений за те, що у 2003 році у шістнадцятирічному віці за попередньою змовою з двома знайомими вночі проникли у приватний гараж, звідки заволоділи легковим автомобілем вартістю 31 340 гривень. Завдані збитки відшкодовано. Засуджений каювся і просив помилувати його. Про помилування клопотала також мати засудженого.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація виховної колонії вважала, що Г. заслуговує помилування. У характеристиці зазначалося, що він провину усвідомив, сумлінно працює, дисциплінований, на ви-

ховні заходи реагує правильно, з працівниками адміністрації установи ввічливий, виконує їхні вимоги, за характером врівноважений, товариський, з іншими засудженими підтримує доброзичливі стосунки, дев'ять разів заохочувався.

Ураховуючи, що Г. провину усвідомив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, злочин вчинив у неповнолітньому віці, хворіє, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, завдані збитки відшкодував, а також думку адміністрації виховної колонії, за пропозицією Служби Комісія 18 травня 2006 року прийняла рішення про його помилування – звільнення від подальшого відбування міри покарання з випробуванням, встановивши один рік і десять місяців іспитового строку, та зобов'язано в цей термін періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи. З цими пропозиціями Президент України погодився, видавши Указ від 22 травня 2006 року за № 427/2006.

Засуджений Я., освіта середня, розлучений, не працював, має 59-річну матір та 60-річного батька – інваліда III групи від загального захворювання, з якими проживає його 14-річний син.

Вироком Новотроїцького районного суду Херсонської області від 12 вересня 2006 року Я. засуджено за ст. 289 ч. II КК України до позбавлення волі строком на п'ять років з конфіскацією майна.

З призначеного покарання відбув 2 роки 6 місяців, залишилося 2 роки 6 місяців.

Я. засуджений за те, що у 2006 році вдень, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, проник на подвір'я домогосподарства односельця і незаконно заволодів легковим автомобілем вартістю 13 000 гривень. Показавшись на автомобілі два дні, він повернув його до будинку потерпілого із зіпсованим двигуном. Збитки судом не стягувалися.

Засуджений кається і просив помилувати його. Про помилування клопотала також мати засудженого.

До вчиненого характеризувався посередньо. Адміністрація місця позбавлення волі вважала помилування Я. можливим. У характеристиці зазначалося, що він провину усвідомив, добре працює, бере активну участь у громадському житті відділення, дисциплінований, на виховні заходи реагує правильно, з працівниками адміністрації установи ввічливий, тактовний, виконує їхні вимоги, за характером урівноважений, рішучий, підтримує стосунки із засудженими позитивної спрямованості, не конфліктує, сім разів заохочувався, у 2008 році переведений до дільниці соціальної реабілітації.

Ураховуючи, що Я. провину усвідомив, відбув половину призначеної судом міри покарання, має неповнолітнього сина та похилого віку матір і батька – інваліда III групи, посередньо характеризувався до вчиненого і позитивно характеризується в місцях позбавлення волі, а також думку адміністрації установи виконання покарань, за пропозицією Служби та Комісії від 26 березня 2009 року Президентом України Указом від 2 квітня 2009 року за №214/2009 його було помилувано – звільнено від подальшого відбування основної міри покарання.

У даному випадку основну роль відіграли обставини скоєного злочину. Якби засуджений цей автомобіль, наприклад, покатавшись спалив, результат розгляду клопотання був би іншим.

Обставини скоєного злочину та особа злочинця вплинули на позитивне вирішення питання про помилування і в даному випадку. Словом, ця людина повинна приносити користь державі на волі, а не сидіти за ґратами.

Засуджений Х., освіта середня, неодружений, працював машиністом на фабриці.

Вироком Апеляційного суду Донецької області від 24 вересня 2004 року Х. засуджено за ст. 185 ч. 5 КК Ук-

раїни до позбавлення волі строком на сім років із конфіскацією майна.

З призначеного покарання відбув 4 роки 7 місяців, залишилось 2 роки 5 місяців. Х. засуджений за те, що у 2003 році за попередньою змовою з двома приятелями, використовуючи власні й іншого знайомого банківські пластикові картки для розрахункового обслуговування фізичних осіб (на них не було грошових коштів), вводячи в банкомати комбінації цифр, відмінні від пін-кодів цих карток, спричиняли збій програм банкоматів. Унаслідок цього вони за допомогою карток за шість разів викрали з банкоматів 41 099 гривень.

Частина коштів було вилучено і повернуто за належністю. Судом постановлено стягнути із засудженого на відшкодування завданих збитків 27 023 грн, з яких сплачено 186 гривень.

Засуджений кається і просив помилувати його. До вчиненого характеризувався позитивно.

Адміністрація місця позбавлення волі вважала помилування Х. можливим. У характеристиці зазначалося, що він провину усвідомив, сумлінно працює, дисциплінований, бере участь у культурно-масових та спортивно-оздоровчих заходах виправної колонії, на виховні заходи реагує правильно, з працівниками адміністрації установи ввічливий, тактовний, за характером товариський, вимогливий до себе, стосунки підтримує з засудженими позитивної спрямованості, не конфліктує, одинадцять разів заохочувався.

За пропозицією Служби та рішенням Комісії від 23 жовтня 2008 року, враховуючи, що Х. провину усвідомив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, а також думку адміністрації установи виконання покарань, Президентом України Указом від 30 жовтня 2008 року за №978/2008 його було помилувано – звільнено від подальшого відбування основної міри покарання з випробуванням, в установлен-

ням одного року іспитового строку та зобов'язанням у цей термін періодично з'являтися для реєстрації в органі кримінально-виконавчої системи.

Обставини скоєного злочину вплинули на позицію Президента України і в цьому випадку.

Засуджений М., освіта середня, неодружений, не працював, має 50-річну матір – інваліда II групи від загального захворювання.

Вироком Сихівського районного суду м. Львова від 16 червня 2005 року М. засуджено за ст. 186 ч. 2 КК України до позбавлення волі строком на чотири роки зі звільненням від відбування покарання з випробуванням та встановленням дворічного іспитового строку і з зобов'язанням не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органів кримінально-виконавчої системи, повідомляти про зміну місця проживання та періодично з'являтися для реєстрації.

Постановою того ж суду від 22 березня 2006 року у зв'язку з невиконанням покладених на М. судом обов'язків випробування скасовано, і його направлено в місце позбавлення волі для відбування призначеного покарання.

З призначеного покарання відбув 2 роки 5 місяців, залишився 1 рік 7 місяців.

М. засуджений за те, що у 2005 році вдень за місцем проживання, утримуючи матір за руку, відкрито викрав у неї мобільний телефон вартістю 400 грн, який згодом продав.

Засуджений кається і просив помилувати його. Про помилування клопотала також мати засудженого – потерпіла в кримінальній справі.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація місця позбавлення волі вважала помилування М. можливим. У характеристиці зазначалося, що він провину усвідомив, сумлінно працює, дисциплінований, за характером спокійний, наполегливий, скромний, з іншими засудженими підтримує рівні й

доброзичливі стосунки, не конфліктує, один раз заохочувався.

Ураховуючи, що М. провину усвідомив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, має матір – інваліда II групи, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, а також думку адміністрації установи виконання покарань, за пропозицією Служби та рішенням Комісії від 25 вересня 2008 року Президентом України Указом від 26 вересня 2008 року за № 826/2008 його було помилувано – звільнено від подальшого відбування міри покарання.

Бувають і такі випадки. Засуджений М., освіта середня, одружений, не працював, має 3-річну дочку.

Вироком Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 28 листопада 2006 року М. засуджено за ст. 185 ч. 5 КК України до позбавлення волі строком на три роки і шість місяців з конфіскацією майна.

З призначеного покарання відбув 2 роки 1 місяць, залишився 1 рік 5 місяців.

М. засуджений за те, що у 2006 році вранці, скориставшись відсутністю тещі в її будинку, через вікно проник у помешкання і викрав 26 000 доларів США та 8 000 гривень. Збитки було добровільно відшкодовано.

Засуджений каявся і просив помилувати його. Про помилування клопотали мати засудженого, а також його теща – потерпіла у кримінальній справі.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація місця позбавлення волі вважала, що М. помилування не заслуговує. Разом з тим у характеристиці зазначалося, що він провину усвідомив, сумлінно працює, бере участь у реалізації програми диференційованого виховного впливу на засуджених «Духовне відродження», з працівниками адміністрації установи ввічливий, тактовний, за характером спокійний, урівноважений, з іншими засудженими не конфліктує, двічі заохочувався; за порушення режиму двічі піддавав-

ся стягненням, одне з них достроково зняте, інше погашене.

Ураховуючи, що М. провину усвідомив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, має малолітню дочку, позитивно характеризувався до вчиненого і в основному позитивно характеризується в місцях позбавлення волі, завдані збитки відшкодував, а також клопотання потерпілої сторони за пропозицією Служби та Комісії від 25 вересня 2008 року Президентом України Указом від 26 вересня 2008 року його було помилувано – звільнено від подальшого відбування основної міри покарання з випробуванням з установленням одного року іспитового строку та зобов'язанням у цей термін повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання.

У даному разі основну роль у долі засудженого відіграли наявність у нього шістьох дітей, а також обставини скоєного злочину.

Засуджений К., освіта середня спеціальна, одружений, працював водієм на шахті, має шістьох дітей віком 7, 9, 11, 13, 15 і 19 років.

Вироком Центрально-Міського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 23 вересня 2003 року К. засуджено за ст.ст. 185 ч.3, 186 ч.1 КК України до позбавлення волі строком на три роки зі звільненням від відбування покарання з випробуванням та встановленням дворічного іспитового строку, із зобов'язанням періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи, повідомляти ці органи про зміну місця проживання, роботи та не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої системи.

Постановою того ж суду у зв'язку з невиконанням покладених на К. обов'язків іспитовий строк було скасовано і його направлено в місця позбавлення волі для відбування призначеного покарання.

З призначеного покарання відбув 1 рік 4 місяці, залишився 1 рік 8 місяців. К. засуджений за те, що у 2003 році вночі з двору чужого домогосподарства викрав металевий бідон вартістю 70 гривень. У цей час його помітив син господаря, але К., утримуючи викрадене, з місця вчинення злочину втік. Іншого разу він уранці проник у літню кухню приватного будинку, звідки викрав алюмінієвий посуд вартістю 105 гривень. Частина викраденого було вилучено і повернуто за належністю, решту збитків відшкодовано.

Засуджений кається і просив помилувати його. Про помилування клопотала також дружина засудженого.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація місця позбавлення волі вважала, що К. не заслуговує помилування. Разом з тим у характеристиці зазначалося, що він провину усвідомив, працевлаштований, дисциплінований, змінні завдання виконує, не порушує правил техніки безпеки, дотримується встановлених правил поведінки та розпорядку дня, з працівниками адміністрації установи ввічливий, коректний, за характером спокійний, урівноважений, з іншими засудженими не конфліктує.

За пропозицією Служби та рішенням Комісії від 12 жовтня 2006 року, ураховуючи, що К. провину усвідомив, відбув частину призначеної судом міри покарання, має п'ятьох неповнолітніх дітей, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, завдані збитки відшкодував, Президентом України Указом від 18 жовтня 2006 року за №889/2006 його було помилувано – звільнено від подальшого відбування міри покарання з випробуванням, з установленням одного року іспитового строку та зобов'язанням у цей термін повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання.

Не були байдужими працівники Служби, члени Комісії та Президент України до сусідських сварок.

Засуджений В., 64 роки, освіта неповна середня, одружений, страждає на гіпертонію та хронічний гемо-

рой, перебував на пенсії, нагороджений орденом «Знак Пошани» та медаллю «Ветеран праці», має 66-річну дружину – інваліда II групи від загального захворювання.

Вироком Снятинського районного суду Івано-Франківської області від 16 вересня 2004 року В. засуджено за ст.121 ч.1 КК України до позбавлення волі строком на три роки.

З призначеного покарання відбув 1 рік 5 місяців, залишився 1 рік 7 місяців.

В. засуджений за те, що у 2004 році під час сварки з сусідом з приводу межі їхніх земельних ділянок з неприязні лопатою завдав йому кілька ударів по голові, заподіяв потерпілому тяжкі тілесні ушкодження. Моральні та матеріальні збитки в сумі 10 786 грн відшкодовано.

Засуджений кається і просив помилувати його. Про помилування клопотала також дружина засудженого.

До вчиненого характеризувався позитивно. Районна державна адміністрація, де проживав засуджений, вважала його помилування доцільним.

Адміністрація місця позбавлення волі вважала, що В. заслуговує помилування. У характеристиці зазначалося, що він провину усвідомив, до праці на виробництві не залучався через пенсійний вік, з працівниками адміністрації установи ввічливий, тактовний, за характером урівноважений, спокійний, з іншими засудженими підтримує рівні, доброзичливі стосунки, не конфліктує, один раз заохочувався.

Ураховуючи, що В. провину усвідомив, відбув частину призначеної судом міри покарання, є похилого віку, хворіє, удостосний державних нагород, має похилого віку дружину – інваліда II групи, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, завдані збитки відшкодував, а також думку районної державної адміністрації та адміністрації установи виконання покарань, за пропозицією Служби та Комісії від 23 лютого 2006 року Президентом України Указом від 28 люто-

го 2006 року за № 158/2006 його було помилувано – звільнено від подальшого відбування міри покарання.

Значну роль відігравав вік не тільки для неповнолітніх злочинців, а й засуджених дідусів та бабусь.

Так, засуджена З., 75 років, освіта неповна середня, удова, страждає на серцево-судинні та інші захворювання, перебувала на пенсії, має дорослу дочку.

Вироком Київського районного суду м. Донецька від 29 серпня 2006 року З. засуджено за ст. 307 ч. 3 КК України до позбавлення волі строком на три роки з конфіскацією майна.

Ухвалою Апеляційного суду Донецької області від 17 жовтня 2006 року вирок залишено без змін.

З призначеного покарання відбула 1 рік 8 місяців, залишився 1 рік 4 місяці.

З. засуджена за те, що у 2005 році ввечері на міському вокзалі у невстановленої особи незаконно придбала 8011,9 г макової соломки, яку перевезла додому та зберігала з метою збуту. Згодом наркотичний засіб у неї було вилучено працівниками міліції.

Засуджена калялась і просила помилувати її. Про помилування клопотала також дочка засудженої.

До вчиненого характеризувалася позитивно. Адміністрація місця позбавлення волі вважала, що З. заслуговує помилування. У характеристиці зазначалося, що вона провину усвідомила, на виробництві колонії не працевлаштована через пенсійний вік, дисциплінована, на виховні заходи реагує правильно, з працівниками адміністрації установи ввічлива, тактовна, виконує їхні вимоги, за характером доброзичлива, цілеспрямована, підтримує стосунки із засудженими позитивної спрямованості, не конфліктує, двічі заохочувалася.

Ураховуючи, що З. провину усвідомила, відбула значну частину призначеної судом міри покарання, хворіє, є особою похилого віку, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, а також зважаючи на думку адміністрації установи виконання пока-

рань, за пропозицією Служби та Комісії від 17 квітня 2008 року Президентом України Указом від 22 квітня 2008 року за № 376/2008 їй було помилувано – звільнено від подальшого відбування основної міри покарання.

Як свідчить життя, кожна людина спасається «від тюрми і суми» як може. Так і в цьому випадку.

Засуджена С., освіта неповна середня, одружена, хворіє на хронічний гепатит, панкреатит та інші захворювання, навчалась в одинадцятому класі вечірньої школи, не працювала, має 1-річну дочку та 3-річного сина.

Вироком Хмельницького міського (нині міськрайонного) суду Хмельницької області від 26 червня 2000 року С. засуджено за ст. 142 ч. 3 КК України (в редакції Закону України від 28 грудня 1960 року) до позбавлення волі строком на два роки з конфіскацією майна.

Після постановлення вироку протягом двох років ухилялася від відбування покарання. У цей час вийшла заміж, змінила прізвище й народила двох дітей.

З призначеного покарання відбула 1 рік 2 місяці, залишилось 10 місяців.

С. засуджена за те, що у 2000 році у шістнадцятирічному віці за попередньою змовою зі знайомим, надівши на обличчя маски, вдень увірвалися у міську квартиру й напали на господарку. Руками били її по різних частинах тіла, заподіяли легкі тілесні ушкодження і намагалися заволодіти двома шкіряними куртками загальною вартістю 640 гривень. При цьому співучасник погрожував потерпілій кухонним ножом. Однак у той час додому повернувся зять господарки, і злочинці, залишивши майно, з місця злочину втекли.

Засуджена каялась і просила помилувати її.

Про помилування клопотали народний депутат України К., голова обласного центру об'єднаної Церкви Християн Віри Євангельської, а також мати й чоловік засудженої.

Адміністрація місця позбавлення волі вважала, що С. заслуговує помилування. У характеристиці зазнача-

лося, що вона провину усвідомила, сумлінно працює, дисциплінована, з працівниками адміністрації установи ввічлива, виконує їхні вимоги, за характером урівноважена, доброзичлива, з іншими засудженими не конфліктує, один раз заохочувалася.

Ураховуючи, що С. провину усвідомила, вчинила злочин у неповнолітньому віці, відбула значну частину призначеної судом міри покарання, має двох малолітніх дітей, позитивно характеризується в місцях позбавлення волі, а також клопотання народного депутата України та думку адміністрації установи виконання покарань, за пропозицією Служби та Комісії від 18 травня 2006 року Президентом України Указом від 22 травня 2006 року їй було помилувано – звільнено від подальшого відбування основної міри покарання.

Цікавим прикладом у цьому ж плані є справа стосовно судді С. Ця справа цікава і з боку юридичного.

С., 1963 року народження, українець, освіта вища, одружений, страждає на остеохондроз, має двох синів віком 11 і 13 років (старший син хворіє на хронічний гастрит, остеохондроз та інші захворювання) та 71-річну матір, яка страждає на серцево-судинні захворювання.

Вироком Луганського обласного суду (тепер Апеляційного суду Луганської області) від 30 листопада 2000 року С. засуджено за ст. 168 ч. 3 КК України (в редакції Закону України від 28 грудня 1960 року) до позбавлення волі строком на чотири роки з конфіскацією майна та позбавленням права обіймати посади, пов'язані зі здійсненням функцій представника влади, протягом п'яти років.

Ухвалою Верховного Суду України від 6 лютого 2001 року вирок залишено без змін.

Постановою Апеляційного суду Луганської області від 19 листопада 2001 року дії С. перекваліфіковано зі ст. 168 ч. 3 КК України на ст. 368 ч. 2 чинного КК України, строк додаткової міри покарання у вигляді позбавлення права обіймати посади, пов'язані зі здійсненням функцій представника влади, скорочено до трьох років.

Ухвалою Верховного Суду України від 11 листопада 2005 року клопотання засудженого С. про перегляд у порядку виключного провадження вироку Луганського обласного суду від 30 листопада 2000 року та ухвали Верховного Суду України від 6 лютого 2001 року залишено без задоволення.

Постановою Апеляційного суду Харківської області від 1 грудня 2006 року заява засудженого С. про звільнення його від відбування покарання у зв'язку із закінченням строку давності виконання обвинувального вироку залишена без задоволення.

Ухвалою Верховного Суду України від 27 березня 2007 року ця постанова залишена без змін.

З січня 2002 року до вересня 2008 року від відбування покарання ухилився, у зв'язку з чим Калінінським районним відділом міліції Горлівського міського управління внутрішніх справ МВС України у Донецькій області було заведено розшукову справу.

Покарання відбуває 3 місяці, залишилося 3 роки 9 місяців.

С., працюючи суддею районного суду, будучи представником влади та посадовою особою, яка займала відповідальне становище, у квітні 1999 року у службовому кабінеті за об'єктивний і своєчасний розгляд цивільного позову В.¹ отримав від нього через адвоката Л. 300 доларів хабара.

Засуджений просить помилувати його. Про помилування клопоче також мати засудженого.

До вчиненого характеризувався позитивно. Горлівська міська рада Донецької області висловилася за доцільність помилування С.

Упродовж квітня – серпня 2008 року з клопотаннями про помилування С. звертались народні депутати України О.Г. Білорус, О.В. Герасим'юк, В.В. Колісниченко,

¹ До кримінальної відповідальності не притягався.

² Засуджений на 3 роки позбавлення волі умовно. Звільнений від відбування покарання за амністією.

Ю.Р. Мірошніченко, С.Г. Міщенко, С.В. Олійник, В.В. Писаренко, Т.С. Стецьків, О.Ю. Третьяков.

Адміністрація місця позбавлення волі вважає помилування С. передчасним. Разом з тим у характеристиці зазначається, що він сумлінно працює, дисциплінований, на виховні заходи реагує правильно, за характером спокійний, стосунки підтримує із засудженими позитивної спрямованості.

Ураховуючи, що С. відбув частину призначеної судом міри покарання, хворіє, має двох малолітніх дітей, один з яких хворіє, та хвору похилого віку матір, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, а також думку міської ради, за пропозицією Служби та Комісії від 18 грудня 2008 року Президентом України Указом від 22 грудня 2008 року його помилувано – звільнено від подальшого відбування основної міри покарання.

Слід зауважити, що цю справу було розглянуто Комісією 17 квітня 2008 року і відмовлено як такому, що не відбуває покарання. Було також зазначено, що його помилування можливе після того, як він почне відбувати покарання. У подальшому, як бачимо, Комісія свого слова дотрималася.

Під час прийняття рішення про застосування помилування до засуджених за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, наслідком яких стала загибель людини, особлива увага приділяється конкретним обставинам скоєного та особі засудженого, наявності або відсутності обставин, що потребують особливо гуманного до нього ставлення.

Більшість помилуваних осіб, які вчинили особливо тяжкі злочини, в тому числі умисні вбивства, пов'язані з сімейними драмами.

Так, П., 1982 року народження, українець, освіта середня, страждає на хронічні коліт та гастрит, навчався заочно в технікумі, не працював.

Вироком Кіровського районного суду Автономної Республіки Крим від 25 липня 2002 року П. засуджено за

ст.115 ч.1 КК України до позбавлення волі строком на сім років.

Ухвалою Апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 10 квітня 2003 року дії П. перекваліфіковано на ст. 121 ч. 2 КК України, щодо іншого вирок залишено без змін.

Покарання відбуває 4 роки, залишилося 3 роки.

П. вчинив злочин за таких обставин. Після того як його батьки розірвали шлюб і стали проживати окремо, він перейшов жити у будинок до бабусі. У квітні 2002 року його батько разом зі своїм знайомим, обидва перебували в стані алкогольного сп'яніння, прийшли до квартири колишньої дружини – матері П., затіяли з нею сварку й побили її співмешканця. Коли вона спробувала припинити їхні дії, колишній чоловік завдав їй ударів кулаками, заподіявши подвійний перелом нижньої щелепи.

Дізнавшись про побиття матері, П., перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, прибув до її квартири, вибив вікно, проник у приміщення, де завдав батькові кілька ударів кулаками по обличчю й голові, заподіяв тяжкі тілесні ушкодження, що спричинили смерть потерпілого.

Засуджений кається і просить помилувати його. Про помилування клопочуть голова Кіровської районної державної адміністрації Автономної Республіки Крим, де до засудження проживав П., а також його мати.

До вчиненого характеризувався позитивно.

Адміністрація місця позбавлення волі вважає, що П. не заслуговує помилування. Разом з тим у характеристиці зазначається, що він провину усвідомив, бере участь у роботах з благоустрою колонії, на виховні заходи реагує задовільно, з іншими засудженими підтримує доброзичливі стосунки, не конфліктує; за порушення режиму дев'ять разів піддавався стягненням, три з них не знято і не погашено.

Ураховуючи, що П. провину усвідомив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, хворіє, по-

зитивно характеризувався до вчиненого, а також клопотання голови районної державної адміністрації, за пропозицією Служби та Комісії від 13 квітня 2006 року Президентом України Указом від 19 квітня 2006 року його помилувано – звільнено від подальшого відбування міри покарання з випробуванням, з установленням одного року іспитового строку та зобов'язання в цей термін повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання.

У деяких випадках до сімейних драм долучаються ревності.

Так, З., 1967 року народження, українка, освіта середня, одружена, не працювала, має трьох дітей віком 16, 17 та 19 років.

Вироком Апеляційного суду Івано-Франківської області від 3 жовтня 2003 року З. засуджено за ст.ст. 115 ч. 1, 15, 115 ч. 2 пп. 1, 4 КК України до позбавлення волі строком на сім років і шість місяців. Покарання відбуває 4 роки, залишилось 3 роки 6 місяців.

З. вчинила злочини за таких обставин. У травні 2003 року вона разом з чоловіком Б. та знайомою Ж. вдень удома вживали спиртні напої. Підозрюючи свого чоловіка у подружній невірності, З., щоб перевірити обґрунтованість цієї підозри, залишила його та Ж. наодинці, а сама вийшла в іншу кімнату. Через певний час вона повернулася і, побачивши, що чоловік та Ж. вступили в статеві зносини, взяла коцюбу і побила їх обох по різних частинах тіла. Чоловік, уникаючи побиття, сховався в коморі, а Ж. вибігла на подвір'я, де її й наздогнала З. й побила сапою, спричинивши рублені рани голови, шиї та лівого стегна. Втікаючи, Ж. сховалася в туалеті сусіднього господарства, де З. ще кілька разів ударила її коцюбою по різних частинах тіла. Потім З. взяла каністру, з метою вбивства облила чоловіка бензином і підпалила, але він залишився живий, оскільки вона разом з дітьми загасила на ньому полум'я і викликала швидку медичну допомогу. Через три дні в туалеті сусідів було виявлено мертву Ж.

Засуджена кається і просить помилувати її. Про помилування клопочуть також діти засудженої.

Верховинська районна державна адміністрація Івано-Франківської області висловила за доцільність помилування З.

Адміністрація місця позбавлення волі вважає помилування З. можливим. У характеристиці зазначається, що вона провину усвідомила, сумлінно працює, дисциплінована, з працівниками адміністрації установи ввічлива, коректна, на виховні заходи реагує правильно, за характером товариська, підтримує стосунки з засудженими позитивної спрямованості, не конфліктує, один раз заохочувалась.

Ураховуючи, що З. провину усвідомила, відбула значну частину призначеної судом міри покарання, має двох неповнолітніх дітей, позитивно характеризується в місцях позбавлення волі, а також думку районної державної адміністрації та адміністрації установи виконання покарань, за пропозицією Служби та Комісії від 24 травня 2007 року Президентом України Указом від 2 червня 2007 року її помилувано – міру покарання скорочено до п'яти років і шести місяців позбавлення волі.

Не проходять безслідно сімейні сварки і між дітьми та батьками. У даному випадку враховується й час, який минув з моменту скоєння злочину.

Так, засуджена Л., освіта середня, одружена, має трьох дітей віком 3, 7, 10 років, страждає на наслідки перенесеного інфаркту головного мозку, бронхіальну астму та інші захворювання, до засудження перебувала у декретній відпустці по догляду за малолітньою дитиною.

Вироком Житомирського районного суду Житомирської області від 10 грудня 1997 р. Л. засуджено за ст. 94 КК України (в редакції Закону України від 28 грудня 1960 року) до позбавлення волі строком на сім років.

З січня 1998 року до травня 2005 року за постановами того ж суду щодо Л. неодноразово приймалися рі-

шення про відстрочення виконання вироку у зв'язку з її вагітністю, народженням дітей та доглядом за ними.

На час розгляду клопотання про помилування покарання не відбувала у зв'язку з захворюванням.

Л. засуджена за те, що дома під час чергової сварки та обопільної бійки з нетверезим батьком, який тривалий час зловживав спиртними напоями й ініціював бійки, з неприязні ножем завдала йому удару в груди і вбила.

Засуджена каляся і просила помилувати її.

Про помилування клопотали сусід, дев'ять односельців, сестра, а також чоловік засудженої.

До вчиненого і на час розгляду клопотання характеризувалася позитивно.

Обласна державна адміністрація, виконавчий комітет сільської ради за місцем проживання засудженої вважали помилування Л. доцільним. У характеристиці зазначалося, що вона сумлінно працює дояркою у товаристві з обмеженою відповідальністю, до виховання дітей ставиться добросовісно, бере активну участь у суспільному житті територіальної громади, особисте підприємство утримує в належному стані.

Ураховуючи, що Л. провину усвідомила, позитивно характеризується, має трьох малолітніх дітей, хворіє, а також думку обласної державної адміністрації, виконавчого комітету сільської ради, за пропозицією Служби та Комісії від 24 листопада 2005 року Президентом України Указом від 28 листопада 2005 року за № 1658/2005 її було помилувано – звільнено від відбування покарання.

А ось випадок навпаки – конфлікт між батьком і дочкою.

Засуджений К., 65 років, освіта неповна середня, удівець (дружина померла у 2005 році), хворіє на флебіт та варикозне розширення вен ніг, визнаний обмежено працездатним, перебував на пенсії.

Вироком Косівського районного суду Івано-Франківської області від 29 березня 2004 року К. засуджено за

ст. 115 ч. 1 КК України до позбавлення волі строком на сім років.

З призначеного покарання відбув 3 роки 10 місяців, залишилось 3 роки 2 місяці.

К. засуджений за вчинення злочину за таких обставин. 2003 року вдень вдома він разом із дружиною обідали та вживали спиртні напої. У той час до них зайшла їхня нетвереза дочка, яка затіяла сварку з матір'ю, схопила її за волосся й намагалася побити. К. став захищати дружину, і між ним та дочкою виникла бійка, а дружина вибігла на вулицю кликати сусідів на допомогу. У той час К., будучи ображеним на дочку, яка постійно зловживала спиртними напоями та систематично вчиняла дома сварки і бійки, руками завдав їй кілька ударів по обличчю, при цьому вихопив у неї з рук палицю, якою остання біла його. Після цього К. палицею завдав численних ударів дочці по різних частинах тіла і в такий спосіб позбавив її життя. Потім вони з дружиною поїхали до сільської ради і повідомили органи влади про вчинений злочин.

Засуджений кається і просив помилувати його. Про помилування клопотали сільський голова та сільська рада за місцем проживання сім'ї засудженого, а також його син.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація установи виконання покарань вважала, що К. заслуговує помилування. У характеристиці зазначалося, що він провину усвідомив, через пенсійний вік до праці на виробництві не залучається, але бере активну участь у роботах з благоустрою колонії, з працівниками адміністрації установи ввічливий, виконує їхні вимоги, за характером спокійний, урівноважений, з іншими засудженими підтримує рівні та доброзичливі стосунки, не конфліктує, тричі заохочувався.

Ураховуючи, що К. провину усвідомив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, є особою похилого віку, хворіє, визнаний обмежено працездатним,

позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, а також клопотання сільського голови і сільської ради, думку адміністрації установи виконання покарань, за пропозицією Служби та Комісії від 18 жовтня 2007 року Президентом України Указом від 24 жовтня 2007 року № 1001/2007 його було помилувано – звільнено від подальшого відбування міри покарання.

При скоєнні злочину бувають випадки і помилки в об'єкті злочину.

Так, К., 1966 року народження, українка, освіта вища, розлучена, працювала прибиральницею у школі, має трьох дітей віком 7, 15 і 18 років та 58-річну матір.

Вироком Голопристанського районного суду Херсонської області від 24 листопада 2003 року К. засуджено за ст. ст. 15, 115 ч. 1 КК України до позбавлення волі строком на чотири роки.

Покарання відбуває 2 роки 5 місяців, залишився 1 рік 7 місяців.

К. вчинила злочин за таких обставин. У серпні 2003 року вона зі знайомими та Ю. на городі копали картоплю, після чого вечеряли і вживали спиртні напої. Під час вечері прийшов її колишній чоловік, який був у стані алкогольного сп'яніння. Між ними виникла сварка, в ході якої він образив і побив її. Згодом вона, вважаючи, що колишній чоловік спить у літній кухні, вирішила його вбити. К. взяла сокиру, зайшла в кухню і в темряві завдала обухом сокири удар по голові сплячому Ю., помилково вважаючи, що це її колишній чоловік. Потерпілому було заподіяно тяжке тілесне ушкодження.

Засуджена кається і просить помилувати її.

Про помилування клопочуть також мати, дочка та сестра засудженої.

До вчиненого характеризувалась позитивно. Адміністрація місця позбавлення волі вважає помилування К. можливим. У характеристиці зазначається, що вона провини усвідомила, сумлінно працює, на виховні заходи реагує правильно, за характером товариська, з інши-

ми засудженими не конфліктують, один раз заохочувалась, за порушення режиму піддавалась стягненню, яке погашено.

Ураховуючи, що К. провину усвідомила, відбула значну частину призначеної судом міри покарання, має двох неповнолітніх дітей та похилого віку матір, позитивно характеризувалась до вчиненого і в основному позитивно характеризується в місцях позбавлення волі, а також думку адміністрації установи виконання покарань, за пропозицією Служби та Комісії від 13 квітня 2006 року Президентом України Указом від 19 квітня 2006 року за № 313/2006 їй помилувано – міру покарання скорочено до трьох років позбавлення волі.

В окремих випадках на долю засудженого при вирішенні питання про його помилування впливає в позитивному плані неправомірна поведінка потерпілого. При цьому не лишаються поза увагою і всі інші чинники.

Так, Н., 1969 року народження, білорус, освіта середня, інвалід III групи від загального захворювання, працював контролером відділу режиму у слідчому ізоляторі, удівець (дружина померла в липні 2009 року після народження дитини), має немовля і дітей віком 4, 5, 16 і 18 років (троє молодших дітей виховуються тещею, двоє старших проживають із першою дружиною) та 63-річну матір (у грудні 2008 року в її квартирі сталася пожежа, було знищено майно, а наступного дня помер її чоловік – вітчим засудженого).

Вироком Іллічівського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 27 вересня 2004 року Н. засуджено за ст. 121 ч. 2 КК України до позбавлення волі строком на сім років.

Ухвалою Апеляційного суду Донецької області від 10 грудня 2004 року вирок залишено без змін. Покарання відбуває 4 роки 8 місяців, залишилося 2 роки 4 місяці.

Н. вчинив злочин за таких обставин. На міському ринку з торгової точки його матері неодноразово вчи-

нялися крадіжки товару. Н. з метою їх припинення у грудні 2003 року домовився з охоронцем М.¹ упіймати крадія. Вночі вони побачили, як через огорожу на територію ринку проник П. і з торгової точки матері Н. намагався викрасти ящик із пивом. Тоді Н. та М., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, з неприязні руками та куском металевої труби побили П. по різних частинах тіла, заподіяли тяжкі тілесні ушкодження, від яких він через дві години помер.

Засуджений кається і просить помилувати його.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація установи виконання покарань вважає, що Н. не заслуговує помилування. Разом з тим у характеристиці зазначається, що він провину усвідомив, добре працює, з працівниками адміністрації виправної колонії ввічливий, виконує їхні вимоги, на виховні заходи реагує правильно, за характером спокійний, урівноважений, з іншими засудженими підтримує товариські стосунки, чотири рази заохочувався; за порушення режиму шість разів піддавався стягненням, з яких одне достроково знято, інші погашено.

Ураховуючи, що Н. провину усвідомив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, є інвалідом III групи, має чотирьох неповнолітніх дітей та похилого віку матір, позитивно характеризувався до вчиненого і в основному позитивно характеризується в місцях позбавлення волі, а також обставини, що потребують особливо гуманного ставлення, Указом Президента України від 25 листопада 2009 року його помилувано – звільнено від подальшого відбування міри покарання. (Комісія 19 листопада 2009 р.).

Неправомірною поведінкою потерпілого стає причиною скоєння злочину.

Так, К., 1984 року народження, українець, освіта середня, неодружений, хворіє на хронічний гастродуоде-

¹ Засуджений на 5 років позбавлення волі.

ніт, навчався на першому курсі Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», працював муляром-штукатуром у товаристві з обмеженою відповідальністю, має 55-річну матір.

Вироком Харківського районного суду Харківської області від 8 листопада 2007 року К. засуджено за ст. 121 ч. 1 КК України до позбавлення волі строком на п'ять років.

Ухвалою Апеляційного суду Харківської області від 10 січня 2008 року вирок залишено без змін.

Покарання відбуває 2 роки 7 місяців, залишилось 2 роки 5 місяців.

К. вчинив злочин за таких обставин. Він проживав разом з матір'ю, братом та племінником Н., 1995 року народження. У серпні 2004 року К. дізнався від односельців та брата, що якийсь хлопець хизується зґвалтуванням Н. Переговоривши з племінником, він дізнався, що в грудні 2003 року на будівельному майданчику односелець С., застосовуючи насильство, задовольнив щодо нього статеву пристрасть неприродним способом. Того ж вечора К. силоміць привів додому чотирнадцятирічного С. і Н. впізнав у ньому свого гвалтівника.

Після цього К. біля селищного ставка з неприязні ножем відрізав С. калитку з чоловічими статевими залозами, при цьому завдавши йому кілька ударів по голові, заподіяв тяжке тілесне ушкодження, що спричинило втрату функції запліднення. Надалі, повідомив працівників міліції про вчинений ним злочин, а потерпілому було надано необхідну медичну допомогу. Добровільно відшкодовано 250 грн, решту моральних та матеріальних збитків на суму 22 750 грн не сплачено.

Засуджений кається і просить помилувати його.

Про помилування клопоче також мати засудженого. До вчиненого характеризувався позитивно.

Адміністрація установи виконання покарань вважає, що К. не заслуговує помилування. Разом з тим у характеристиці зазначається, що він провину усвідомив, пра-

цвештований, норми виробітку виконує, бере участь у програмах диференційованого виховного впливу, з працівниками адміністрації установи ввічливий, за характером спокійний, з іншими засудженими не конфліктує.

Ураховуючи, що К. провину усвідомив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, хворіє, має похилого віку матір, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, Указом Президента України від 28 березня 2008 року його помилувано – звільнено від подальшого відбування міри покарання. (Комісія 27 березня 2008 року).

Злочинна поведінка потерпілого викликає бажання у помилуванні засудженого. Тим більше афганця.

Засуджений Ц., освіта середня, одружений, хворіє на вогнищевий туберкульоз правої легені, є інвалідом II групи від загального захворювання, під час проходження строкової служби брав участь у бойових діях у Республіці Афганістан, нагороджений медалями: «За відвагу», «Воїну-інтернаціоналісту від вдячного афганського народу», «70 років Збройних Сил СРСР» та Грамотою Президії Верховної Ради СРСР «Воїну-інтернаціоналісту», не працював, має трьох дітей віком 10, 14, 15 років та 64-річну матір і 66-річного батька; у 1998 році за крадіжку індивідуального майна громадян був засуджений на один рік позбавлення волі з відстрочкою виконання вироку протягом року, відстрочка скінчилась, судимість погашена.

Вироком Шевченківського районного суду м. Львова від 9 квітня 2001 року Ц. засуджено за ст. 94 КК України (в редакції Закону України від 28 грудня 1960 року) до позбавлення волі строком на дев'ять років.

З призначеного покарання відбув 5 років 1 місяць, залишилось 3 роки 11 місяців.

Ц. засуджений за вчинення злочину за таких обставин. Він у 2000 році опівночі разом з приятелем, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, повертались

додому. По дорозі на вулиці міста на приятеля вчинили розбійний напад двоє нетверезих чоловіків, які руками, ногами, дерев'яною палицею побили його і заволоділи годинником вартістю 100 гривень. Ц. намагався захистити приятеля від нападників, але зупинити їх не зміг. Тоді він побіг до свого будинку по допомогу, взяв у сусіда кухонний ніж, повернувся й ударив ножем у живіт одного з нападників і вбив його.

Інший нападник за вчинений розбій засуджений на 5 років позбавлення волі.

Засуджений кається і просив помилувати його. Про помилування клопотала також мати засудженого.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація місця позбавлення волі вважала помилування Ц. можливим. У характеристиці зазначалося, що він провину усвідомив, за станом здоров'я до праці на виробництві не залучається, але виконує роботи з благоустрою приміщень, до роботи ставиться добросовісно, з працівниками адміністрації установи ввічливий, за характером спокійний, урівноважений, з іншими засудженими товариський, шість разів заохочувався; за порушення режиму тричі піддавався стягненням, одне з них достроково зняте, інші погашені.

Ураховуючи, що Ц. провину усвідомив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, хворіє, є інвалідом II групи, учасником бойових дій, удостоєний державних нагород, має трьох неповнолітніх дітей та похилого віку батьків, позитивно характеризувався до вчиненого і в основному позитивно характеризується в місцях позбавлення волі, а також думку адміністрації установи виконання покарань, Указом Президента України від 31 січня 2006 року за № 77/2006 його було помилувано – звільнено від подальшого відбування міри покарання з випробуванням, з установленням одного року іспитового строку та зобов'язанням у цей термін періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи. (Комісія 26 січня 2006 р.).

Цікава з юридичного та й житейського боку ситуація, що виникла з засудженою Ч.

Ч., 1984 року народження, українка, освіта середня, неодружена, хворіє, не працювала, має немовля, яке народила в місцях позбавлення волі; у вересні 2004 року за незаконне придбання, виготовлення і зберігання наркотичних засобів без мети збуту за попередньою змовою з групою осіб та за надання приміщення для незаконного виготовлення і вживання наркотичних засобів була засуджена на три роки позбавлення волі зі звільнення від відбування покарання з випробуванням та встановленням дворічного іспитового строку, іспитовий строк не скінчився, судимість не погашена.

Вироком Барського районного суду Вінницької області від 31 березня 2008 року Ч. засуджено за ст. 309 ч. 2 КК України з частковим приєднанням не відбутого покарання за попереднім вироком до позбавлення волі строком на два роки і п'ять місяців.

Після відбуття Ч. покарання та звільнення з місць позбавлення волі у квітні 2008 року ухвалою Верховного Суду України від 7 квітня 2009 року за касаційним поданням прокурора вирок у частині призначення міри покарання було скасовано і справу направлено на новий судовий розгляд.

Вироком Барського районного суду Вінницької області від 30 червня 2009 року Ч. засуджено за ст. 309 ч. 2 КК України з частковим приєднанням не відбутого покарання за попереднім вироком до позбавлення волі строком на три роки й один місяць з урахуванням відбутого нею покарання.

Ухвалою Апеляційного суду Вінницької області від 23 вересня 2009 року вирок залишено без змін.

З призначеного покарання відбула 2 роки і 5 місяців, залишилося 8 місяців.

Після повторного засудження покарання не відбуває, перебувала в розшуку, а з 18 листопада 2009 року

виконання вироку Службою з питань помилування зупинено до розгляду клопотання про помилування.

Ч. за попередньою змовою з Б.¹ у листопаді 2005 року вдень на таксі приїхали з міста до одного із сіл району, де незаконно придбали у місцевого жителя С.² 2954 г макової соломи без мети збуту. Того ж дня були затримані працівниками міліції. Наркотичні засоби вилучено.

Засуджена кається і просить помилувати.

Адміністрація виправної установи, у якій Ч. відбувала покарання, повідомила, що вона характеризувалася негативно.

Барська міська рада Вінницької області на запит Служби висловилася за помилування Ч. і повідомила, що вона після звільнення з місць позбавлення волі проживає з батьками, доглядає дитину, за місцем проживання характеризується добре.

Таким чином, через юридичні помилки правоохоронних органів 25-річна жінка з немовлям через рік після звільнення з місць позбавлення волі повинна була знову відправлятись за ґрати?!

Тому, враховуючи, що Ч. провину усвідомила, відбула значну частину призначеної судом міри покарання, хворіє, має немовля, добре характеризується, а також думку міської ради, як виняток, Комісія 17 грудня 2009 року за пропозицією Служби прийняла рішення, а Президент погодився й Указом №1087/2009 від 21 грудня 2009 року помилував її, звільнивши від подальшого відбування міри покарання.

Вивчаючи щодня десятки вироків, приходиш іноді до висновку про їх необґрунтованість у частині призначеного покарання (суворість). Хоча буває й навпаки. Але про це пізніше.

Так, засуджений М., 1982 року народження, українець, освіта середня, неодружений, не працював; у 2001 році

¹ Засуджений на 2 роки і 6 місяців позбавлення волі.

² Засуджений на 5 років позбавлення волі з випробуванням.

був засуджений за замах на крадіжку та пошкодження індивідуального майна громадян на два роки позбавлення волі, звільнений від покарання за амністією.

Вироком Дніпровського районного суду м. Херсона від 16 жовтня 2003 року М. засуджено за ст. 289 ч. 3 КК України до позбавлення волі строком на десять років з конфіскацією майна.

Ухвалами Апеляційного суду Херсонської області від 23 березня 2004 року та Верховного Суду України від 2 листопада 2004 року вирок залишено без змін.

Покарання відбуває 6 років 8 місяців, залишилося 3 роки 4 місяці.

М. у листопаді 2002 року ввечері¹ за попередньою змовою з неповнолітнім братом М.¹ зайшли в приміщення майстерні ремонту автомобілів і незаконно заволоділи приватним легковим автомобілем ВАЗ-2102 вартістю 6 460 грн, який напередодні власник разом з М. здали в ремонт. З присуджених до стягнення з засуджених солідарно 6 460 грн матеріальної шкоди відшкодовано 300 гривень.

Десять років позбавлення волі 20-річному хлопцеві за таких обставин?! Та за навмисне вбивство на побутовому ґрунті суди, як правило, призначають покарання строком 7–8 років. Як на мене, то вирок в частині призначеного покарання є несправедливим.

Засуджений кається і просить помилувати його. Про помилування клопоче також його мати.

До вчиненого характеризувався задовільно. Адміністрація установи виконання покарань вважає помилування М. недоцільним. Разом з тим у характеристиці зазначається, що він провину усвідомив, задовільно працює, дисциплінований, на виховні заходи реагує правильно, з працівниками адміністрації установи ввічливий, виконує їхні вимоги, за характером спокійний, урівноважений, підтримує стосунки із засудженими по-

¹ Засуджений за цей та інші злочини на 7 років позбавлення волі.

зитивної спрямованості, не конфліктує, п'ять разів захоувався.

Ураховуючи обставини справи, що М. провину усвідомив, відбув значну частину (6 років 8 місяців) призначеної судом міри покарання, задовільно характеризувався до вчиненого і позитивно характеризується в місцях позбавлення волі, за пропозицією Служби та рішенням Комісії від 19 листопада 2009 року Указом Президента України від 25 листопада 2009 року його помилувано – звільнено від подальшого відбування основної міри покарання.

Прикладом другорядної ролі у скоєнні злочину групою можна навести справу засудженого І.

І., 1976 року народження, росіянин, освіта середня, одружений, працював водієм у приватного підприємця, має 16-річну дочку, 17-річного сина та 57-річну матір.

Вироком Київського районного суду м. Донецька від 31 травня 2005 року І. засуджено за ст. 186 ч. 5 КК України до позбавлення волі строком на дев'ять років з конфіскацією майна.

Покарання відбуває 5 років 10 місяців, залишилося 3 роки 2 місяці.

І. у липні 2005 року за попередньою змовою з К., Б., С.¹ вирішили заволодіти комп'ютерами, що були в комп'ютерному клубі у приміщенні школи. С., який працював адміністратором у цьому клубі, надав К. і Б. інформацію щодо можливості вчинення злочину. Співучасники вночі мікроавтобусом під керуванням І. приїхали до школи. І. залишився чекати в автобусі, а К. і Б., надівши на обличчя маски, проникли у приміщення, ногами і руками побили сторожа, зв'язали її, завдавши фізичного болю. У клубі вони примусили відвідувачів винести 18 комп'ютерів і обладнання до них на загальну суму 77 812 грн та завантажити в мікроавтобус, після чого поїхали з місця вчинення злочину.

¹ Засуджені до позбавлення волі строком на 9 років кожен.

Частину викраденого вилучено і повернуто за належністю. Судом постановлено стягнути з засуджених солідарно 56 974 грн матеріальних та 10 000 грн моральних збитків, які не сплачено.

Засуджений кається і просить помилувати його. Про помилування клопоче також його дружина.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація установи виконання покарань вважає помилування І. передчасним. Разом з тим у характеристиці зазначається, що він провину усвідомив, сумлінно працює, бере участь у роботах з благоустрою території колонії, з працівниками адміністрації установи ввічливий, за характером спокійний, з іншими засудженими не конфліктує, підтримує стосунки із засудженими позитивної спрямованості, сім разів заохочувався; за порушення режиму піддавався стягненню, яке погашено.

Ураховуючи обставини справи, що І. провину усвідомив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, має двох неповнолітніх дітей та похилого віку матір, позитивно характеризувався до вчиненого і в основному позитивно характеризується в місцях позбавлення волі, за пропозицією Служби та рішенням Комісії від 19 листопада 2009 року Указом Президента України від 25 листопада 2009 року його помилувано – основну міру покарання скорочено до семи років і шести місяців позбавлення волі.

Пам'ятаю, був один випадок помилування – звільнення від основного покарання у вигляді штрафу. До Президента України звернувся житель Чернігівської області щодо помилування. Враховуючи, що він є пенсіонером, людиною похилого віку, яка проживає лише на одну мінімальну пенсію, його було помилувано і збережено повну суму пенсії.

Трапляються на практиці навіть кумедні історії. І таких злочинців порівняно з іншими тим більше хочеться милувати.

Засуджений Г., освіта середня спеціальна, одружений, працював вантажником у приватному підприємстві, має 10-річного сина та 58-річну матір. У квітні 2004 року за крадіжку чужого майна засуджений на три роки позбавлення волі зі звільненням від відбування покарання з випробуванням та встановленням однорічного іспитового строку, іспитовий строк скінчився, судимість погашена.

Вироком Миколаївського районного суду Львівської області від 3 жовтня 2006 року Г. засуджено за ст. ст. 15, 185 ч. 3 КК України до позбавлення волі строком на три роки.

Ухвалою Апеляційного суду Львівської області від 8 грудня 2006 року вирок залишено без змін.

З призначеного покарання відбув 1 рік 9 місяців, залишився 1 рік 3 місяці.

Г. засуджений за те, що у 2006 році разом з невстановленою особою, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, вночі проникли в приміщення торговельного центру приватного підприємця. Згодом співучасник з місця вчинення злочину втік, викравши різного майна на 604 грн, а він намагався викрасти спиртні напої та цигарки, всього на 1 027 грн, склавши їх у картонний ящик. Однак злочину до кінця не довів, оскільки від вживання алкоголю сп'янів і заснув у приміщенні. Був затриманий працівниками міліції.

Засуджений кається і просив помилувати його. Про помилування клопотали також батьки засудженого.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація місця позбавлення волі вважала помилування Г. можливим. У характеристиці зазначалось, що він провину усвідомив, сумлінно працює, дисциплінований, на виховні заходи реагує правильно, з працівниками адміністрації установи ввічливий, за характером спокійний, цілеспрямований, вимогливий до себе, з іншими засудженими не конфліктує, двічі заохочувався.

За пропозицією Служби та рішенням Комісії від 17 квітня 2008 року, враховуючи, що Г. провину усвідомив,

мив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, має малолітнього сина та похилого віку матір, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, а також думку адміністрації установи виконання покарань, Указом Президента України від 22 квітня 2008 року № 376/2008 його було помилувано – звільнено від подальшого відбування міри покарання з випробуванням і встановленням одного року іспитового строку та зобов'язанням у цей термін періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи.

Що стосується помилування у виді звільнення від додаткового покарання, то воно можливе, якщо вирок у цій частині не виконано. Це стосується передусім додаткового покарання у виді конфіскації майна.

Як приклад можна навести справу стосовно засудженої М.

Вироком Подільського районного суду м. Києва від 8 листопада 2002 року М., 1980 року народження, засуджено за ст. ст. 307 ч. II, 309 ч. II, 317 ч. II КК України до позбавлення волі строком на п'ять років і шість місяців з конфіскацією майна.

Ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 12 листопада 2003 року вирок залишено без змін.

1 грудня 2003 року Подільським районним судом м. Києва видано виконавчий лист, на підставі якого відділом Державної виконавчої служби Білоцерківського міського управління юстиції Київської області винесено постанову про арешт майна М. – квартири в будинку по вул. Митрофанова в м. Білій Церкві, що належить їй на підставі договору дарування.

З призначеного судом основного покарання М. в місцях позбавлення волі відбула 4 роки 2 місяці, характеризувалась позитивно.

Постановою Малиновського районного суду м. Одеси від 16 лютого 2006 року М. звільнено від відбування основної міри покарання умовно-достроково на невідбутий строк 1 рік 3 місяці 27 днів.

М. разом з В.¹ проживали у його квартирі в м. Києві. У листопаді 2001 року В. у м. Бердичеві у невстановленої особи незаконно придбав 1,292 г ацетильованого опію, перевіз його до м. Києва і разом з М. за місцем проживання зберігали для власного вживання та з метою збуту. Згодом вони збули 0,5 мл опію за 6 грн. Ц.² і надали йому своє помешкання для незаконного вживання наркотичного засобу. Були викриті працівниками міліції, решту наркотику було вилучено.

М. кається і просить помилувати її – звільнити від додаткового покарання.

На запит Служби Білоцерківська міська рада Київської області висловила про доцільність звільнення М. від додаткової міри покарання у вигляді конфіскації майна в порядку помилування.

Враховуючи, що М. відбула призначену судом основну міру покарання, позитивно характеризувалась у місцях позбавлення волі і позитивно характеризується в даний час, а також думку Білоцерківської міської ради, 18 жовтня 2006 року Президент погодився з думкою Служби та Комісії і помилував її – звільнивши від додаткової міри покарання у вигляді конфіскації майна.

Що стосується додаткового покарання у виді позбавлення військового або спеціального звання, рангу, чину чи кваліфікаційного класу, то тут думки працівників Служби розділились. Але на практиці були випадки помилування осіб, які відбули основне покарання, через звільнення від додаткового покарання у виді позбавлення військового або спеціального звання.

Прикладом звільнення від додаткового покарання у виді позбавлення військового звання можна навести справу П.

П., 1967 року народження, освіта вища, розлучений, з 1984 по 2001 рік перебував на військовій службі у Зброй-

¹ Засуджений на 6 років і 6 місяців позбавлення волі.

² До кримінальної відповідальності не притягався.

них Силах України, мав військове звання майор, працює охоронником на міському ринку, має 16-річну дочку, 68-річного батька – інваліда 3 групи від загального захворювання та 69-річну матір, яка страждає на серцево-судинні та інші захворювання.

Вироком військового місцевого суду Феодосійського гарнізону від 31 січня 2001 року П. засуджено за ст. 84 ч. IV КК України (в редакції Закону України від 28 грудня 1960 року) до позбавлення волі строком на чотири роки з конфіскацією майна, позбавлення права обіймати матеріально відповідальні посади протягом п'яти років та позбавлення військового звання майор.

Ухвалою військового апеляційного суду Військово-Морських Сил від 13 листопада 2001 року вирок приведено у відповідність із чинним КК України та призначено основну міру покарання у вигляді чотирьох років обмеження волі, а додаткові міри покарання у вигляді позбавлення права обіймати матеріально відповідальні посади скорочено до трьох років і конфіскацію майна з вироку виключено.

У квітні 2002 року П. звільнений від відбування покарання умовно-достроково.

П., проходячи військову службу на посаді начальника служби паливно-мастильних матеріалів, сам та за попередньою змовою з іншим військовослужбовцем, зловживаючи своїм службовим становищем, протягом вересня 1998 року – січня 1999 року за п'ять разів викрали з військової частини 12 500 л дизельного пального та 600 л мастил, усього на 10 061 гривню. Половину паливно-мастильних матеріалів повернуто П. під час досудового слідства. Судом ухвалено стягнути із засуджених солідарно 31 145 грн.

Засуджений кається і просить його помилувати, звільнити від додаткової міри покарання – позбавлення військового звання майор.

¹ Засуджений до 5 років обмеження волі.

Про помилування клопоче також колектив відкритого акціонерного товариства, де працює П. До вчиненого і зараз П. характеризується позитивно.

Мелітопольська міська рада Запорізької області на запит Служби з питань помилування повідомила, що помилування П. вважає доцільним.

Враховуючи, що П. провину усвідомив, відбув призначену судом основну міру покарання, позитивно характеризується до вчиненого і тепер, а також думку міської ради, за пропозицією Служби Комісія 14 грудня 2006 року рекомендувала, а Президент України погодився і Указом №1099/2006 від 18 грудня 2006 року помилував П., звільнивши його від додаткового покарання у вигляді позбавлення військового звання майор.

Одним штрихом хотілося б відмітити співпрацю з Народними депутатами України.

Статистичні дані наведемо пізніше. А тут – по суті. Звернень було багато, але всі вони розглядалися, як і решта, – об'єктивно, хоча декому з них дуже хотілося мати результат позитивний. У них була можливість приходити на прийом до Керівника Служби, бути присутніми на засіданні Комісії і висловлювати свої доводи щодо конкретної справи. Іноді це спрацьовувало. Помилування відбувалося, але в розумних межах. Отримавши відмову, вони з розумінням ставилися до прийнятих рішень Служби і Комісії.

Таким прикладом є звернення Народного депутата України Ю.Л. Звягільського стосовно засудженого Б.

Розглянувши матеріали справи, Служба підготувала відповідь:

Шановний Юхиме Леонідовичу!

Ваше звернення про помилування Б. розглянуто. Встановлено, що Б. засуджено на п'ять років позбавлення волі за зберігання, придбання, перевезення з метою збуту, а також збут підробленої іноземної валюти

в особливо великому розмірі, вчинені повторно організованою групою, та носіння, зберігання, придбання бойових припасів і вибухового пристрою без передбаченого законом дозволу.

Б. відбув два роки і два місяці призначеного судом покарання. Враховуючи, що Б. вчинив середньої тяжкості та особливо тяжкий злочини, згідно з Положенням про здійснення помилування, затвердженим Указом Президента України від 19 липня 2005 року, не відбув половини призначеного строку покарання, підстав для задоволення клопотання та внесення його на розгляд Комісії при Президентові України у питаннях помилування в даний час не вбачається.

Одночасно повідомляємо, що відповідно до Положення про здійснення помилування, у разі відхилення Комісією клопотання про помилування повторно клопотання щодо особи, засудженої за особливо тяжкий злочин, за відсутності нових обставин, які заслуговують на увагу, може бути внесено на розгляд Комісії не раніше як через рік з часу відхилення попереднього клопотання.

З повагою

Керівник Служби В. Мойсеєнко

23.12.2005 р.

Таким чином, якби Служба винесла справу на засідання Комісії, то суто з процесуальних вимог – засуджений не відбув половини призначеного строку покарання – народний депутат на своє звернення отримав би відмову. Повторне ж клопотання Комісія тоді могла б розглянути лише через рік. Тоді як половина терміну покарання спливала через чотири місяці.

Ю.Л. Звягільський з розумінням поставився до нашого листа.

Справу засудженого Б. було винесено Службою на засідання Комісії після відбуття ним половини строку

покарання і помилувано Президентом у червні 2006 року.

Слід зазначити, що в подібних ситуаціях Служба, не виносячи справу на Комісію, надсилала такі листи всім клопотальникам, у тому числі й засудженим.

6.2. Підстави для відмови в задоволенні клопотань про помилування

Положенням про здійснення помилування одночасно із закріпленням принципу гуманізму поставлено надійний бар'єр щодо помилування осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини, раніше неодноразово судимих та тих, які не стали на шлях виправлення.

Пункт 5 Положення передбачає, що особа, яку раніше було неодноразово (два і більше разів) засуджено за вчинення умисних злочинів або до якої раніше застосовувались помилування, амністія, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, заміна не відбутої частини покарання більш м'яким, звільнення від відбування покарання з випробуванням, якщо вона до погашення чи зняття судимості знову вчинила умисний злочин, може бути помилувана лише у виняткових випадках.

Пункт 6 Положення зазначає, що клопотання про помилування засуджених, які не стали на шлях виправлення, відбули незначну частину призначеного їм строку покарання, а також клопотання осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини, які не відбули половини призначеного їм строку покарання, можуть бути задоволені лише за наявності обставин, що потребують особливо гуманного ставлення.

Наявність або відсутність виняткових випадків чи обставин, що потребують особливо гуманного ставлення, вирішуються в кожному окремому випадку. Вони, як і саме життя, не можуть мати певного пере-

ліку і бути конкретно визначені. Тому в різних ситуаціях аналогічні обставини можуть бути визнані як винятковими, так і такими, що потребують особливо гуманного ставлення.

До них, наприклад, належать: вчинення злочину неповнолітнім чи особою похилого віку, вчинення злочину внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин, наявність особливих заслуг засудженого перед суспільством чи державою, активне сприяння розкриттю злочину, заподіяної шкоди, тяжке захворювання засудженого або його близьких родичів, наявність кількох неповнолітніх дітей, похилого віку батьків, відсутність відповідної опіки над малолітніми дітьми чи старими батьками засудженого, виникнення тяжкого матеріального стану сім'ї засудженого внаслідок стихійного лиха тощо.

Так, Указом Президента України від 22 грудня 2008 року за № 1192/2008 за пропозицією Служби та рішенням Комісії від 18 грудня 2008 року був помилуваний засуджений С.

С., 1979 року народження, українець, освіта неповна середня, одружений, не працював, має немовля.

Вироком Первомайського районного суду Автономної Республіки Крим від 15 червня 2000 року С. засуджено за ст. ст. 140 ч. 2, 208 КК України (в редакції Закону України від 28 грудня 1960 року) до позбавлення волі строком на три роки з відстрочкою виконання вироку протягом двох років, зобов'язавши його не змінювати без згоди органу внутрішніх справ місця проживання.

Постановою того ж суду від 18 жовтня 2001 року у зв'язку з невиконанням покладених на С. судом обов'язків відстрочку виконання вироку скасовано.

З жовтня 2001 року по серпень 2008 року перебував у розшуку.

Покарання відбуває 4 місяці, залишилось 2 роки 8 місяців.

С. у січні 2000 року за попередньою змовою з неповнолітнім¹, якого він втягнув у злочинну діяльність, та раніше судимим М.² вночі з подвір'я односельця викрали дві алюмінієві труби загальною вартістю 52 гривні. Збитки відшкодовано.

Засуджений кається і просив помилувати його. Про помилування клопотала також дружина засудженого.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація місця позбавлення волі та голова районної спостережної комісії вважали помилування С. передчасним. Разом з тим у характеристиці зазначалося, що він провину усвідомив, задовільно працює, дотримується правил техніки безпеки, з працівниками адміністрації установи тактовний, за характером урівноважений, підтримує дружні стосунки з засудженими різної спрямованості, не конфліктує.

Таким чином, незважаючи на незначний термін відбутого покарання, ураховуючи обставини справи, що С. провину усвідомив, відбув частину призначеної судом міри покарання, має немовля, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, було прийнято рішення його помилувати – звільнити від подальшого відбування міри покарання.

Як виняток за пропозицією Служби та рішенням Комісії від 22 березня 2007 року Указом Президента України від 28 березня 2007 року було помилувано засудженого П.

П., 1975 року народження, освіта неповна середня, неодружений, не працював, має 65-річну матір і 33-річну сестру, які є інвалідами від загального захворювання відповідно I та II групи, що потребують сторонньої допомоги; судився: у 2002 році за незаконне виробництво, виготовлення та зберігання наркотичних засобів у великих розмірах без мети збуту на два роки позбавлення

¹ До кримінальної відповідальності не притягався.

² Засуджений на 2 роки позбавлення волі з відстрочкою виконання вироку.

волі зі звільненням від відбування покарання з випробуванням і встановленням дворічного іспитового строку, іспитовий строк не скінчився; у 2003 році за порушення правил дорожнього руху, що заподіяло тяжке тілесне ушкодження, на чотири роки і шість місяців позбавлення волі зі звільненням від відбування покарання з випробуванням і встановленням трирічного іспитового строку, іспитовий строк не скінчився.

Вироком Пустомитівського районного суду Львівської області від 10 червня 2004 року П. засуджено за ст. 185 ч. III КК України з частковим приєднанням не відбутого покарання за попереднім вироком до позбавлення волі строком на п'ять років.

Ухвалою Апеляційного суду Львівської області від 23 листопада 2004 року вирок залишено без змін. Покарання відбуває 2 роки 9 місяців, залишилось 2 роки 3 місяці.

П.¹ у лютому 2004 року за попередньою змовою з Б. та Д. шляхом проникнення у складське приміщення товариства з обмеженою відповідальністю за два рази викрали вісім мішків мінеральних добрив на 415 гривень. Частину викраденого було вилучено і повернуто за належністю, в решті шкода судом не стягувалась.

Засуджений кається і просить помилувати його. Про помилування клопоче також тітка засудженого.

До вчиненого характеризувався позитивно. Пустомитівська районна державна адміністрація Львівської області висловила за помилування П.

Адміністрація установи виконання покарань вважає помилування П. передчасним. Разом з тим у характеристиці зазначається, що він провину усвідомив, на виробництві не працевлаштований через відсутність обсягів робіт, але сумлінно виконує окремі доручення, дисциплінований, з працівниками адміністрації установи ввічливий, за характером врівноважений, з іншими засудженими не конфліктує, двічі заохочувався.

¹ Засуджені на 3 роки позбавлення волі з випробуванням кожен.

Враховуючи, що П. провину усвідомив, відбув значну частину призначеної судом міри покарання, має похилого віку матір – інваліда I групи та сестру – інваліда II групи, що потребують сторонньої допомоги, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, а також думку районної державної адміністрації, як виняток, помилувати – звільнити від подальшого відбування міри покарання з випробуванням, встановити два роки іспитового строку та зобов'язати в цей термін повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання.

Враховуючи молодий вік жінки, яка має малолітню дитину, та враховуючи обставини справи було помилувано засуджену В.

В., 1979 року народження, українка, освіта середня, неодружена, не працювала, має 7-річну дочку; у квітні 2003 року судилась за крадіжку чужого майна з проникненням у приміщення на три роки позбавлення волі зі звільненням від відбування покарання з випробуванням і встановленням дворічного іспитового строку, іспитовий строк не скінчився.

Вироком Києво-Святошинського районного суду Київської області від 11 листопада 2003 року В. засуджено за ст. 185 ч. 2 КК України з частковим приєднанням не відбутої міри покарання за попереднім вироком до позбавлення волі строком на три роки і чотири місяці зі звільненням від відбування покарання з випробуванням та встановленням трирічного іспитового строку, із зобов'язанням повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання і роботи та періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи.

Постановою того ж суду від 4 листопада 2004 року у зв'язку з невиконанням покладених на В. обов'язків іспитовий строк було скасовано і її направлено в місце позбавлення волі для відбування призначеного покарання.

Покарання відбуває 1 рік 11 місяців, залишився 1 рік 5 місяців.

В. у липні 2003 року ввечері за попередньою змовою з Б.¹, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, з садової ділянки М. викрали 52 кг капусти на 156 гривень. Викрадене було вилучено й повернуто за належністю.

Засуджена кається і просить помилувати її. Про помилування клопоче також мати засудженої.

До вчиненого характеризувалась посередньо. Адміністрація місця позбавлення волі вважає помилування В. передчасним. Разом з тим у характеристиці зазначається, що вона провину усвідомила, сумлінно працює, дисциплінована, з працівниками адміністрації установи ввічлива, виконує їхні вимоги, за характером спокійна, врівноважена, з іншими засудженими підтримує доброзичливі стосунки, не конфліктує, тричі заохочувалась, у грудні 2005 року була переведена до дільниці соціальної реабілітації.

Ураховуючи, що В. провину усвідомила, відбула значну частину призначеної судом міри покарання, має малолітню дитину, посередньо характеризувалась до вчиненого і позитивно характеризується в місцях позбавлення волі, як виняток, за пропозицією Служби та рішенням Комісії від 12 жовтня 2006 року Указом Президента України від 18 жовтня 2006 року їй було помилувано – звільнено від подальшого відбування міри покарання з випробуванням, зі встановленням одного року іспитового строку та зобов'язанням у цей термін повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання.

Прикладом гуманного ставлення може бути справа засудженого К.

К., 1981 року народження, українець, освіта середня спеціальна, неодружений, інвалід II групи – ампутаційна кукса нижньої третини правої гомілки, не працював.

¹ Засуджений на 3 роки позбавлення волі з випробуванням.

Вироком Краматорського міського суду Донецької області від 17 червня 2005 року К. засуджено за ст. 186 ч. 5 КК України до позбавлення волі строком на вісім років з конфіскацією майна.

Ухвалою Апеляційного суду Донецької області від 4 листопада 2005 року основну міру покарання скорочено до п'яти років позбавлення волі.

З травня 2002 року по лютий 2005 року К. перебував у розшуку, а в подальшому – на лікуванні через перенесену операцію на нозі.

Покарання відбуває 2 роки 3 місяці, залишилось 2 роки 9 місяців.

К. у квітні 2002 року за попередньою змовою з В.¹ з метою викрадення металевих труб, належних нафтогазовій компанії, для здачі їх у пункт прийому металобрухту, найняли автокран з вантажним автомобілем (водії транспортних засобів не були обізнані з цими намірами) і вдень приїхали на територію їх зберігання. Коли вони автокраном завантажили на автомобіль 1615 кг труб вартістю 11 156 грн, то були викриті охоронцем П., однак злочину не припинили. Повідомили останнього, що вони є працівниками газової групи і труби їм необхідні для роботи. З викраденим місце злочину залишили. Дорогою були затримані працівниками міліції. Викрадене вилучено та повернуто за належністю.

Засуджений кається і просить помилувати його. Про помилування клопоче також мати засудженого.

До вчиненого характеризувався позитивно. Краматорська міська рада Донецької області висловила за помилування К.

Адміністрація установи виконання покарань вважає, що К. не заслуговує помилування. Разом з тим у характеристиці зазначається, що він провину усвідомив, незважаючи на інвалідність, за власним бажанням працює, владштований на виробництві установи, добре працює, з

¹ Засуджений іншим вироком суду.

працівниками адміністрації установи ввічливий, тактовний, за характером урівноважений, до проявів внутрішньої або зовнішньої агресії не схильний, з іншими засудженими підтримує доброзичливі стосунки, не конфліктує, один раз заохочувався.

Ураховуючи, що К. провину усвідомив, відбув частину призначеної судом міри покарання, є інвалідом II групи, позитивно характеризується до вчиненого і в місцях позбавлення волі, відсутність матеріальних збитків, наявність обставин, що потребують особливо гуманного ставлення, а також думку міської ради, за пропозицією Служби та рішенням Комісії від 13 вересня 2007 року Указом Президента України від 17 вересня 2007 року його помилувано – звільнено від подальшого відбування основної міри покарання.

Як приклад особливо гуманного ставлення у зв'язку з сімейними обставинами можна навести справу М.

М., 1974 року народження, українець, освіта середня, одружений, працював охоронником у державному господарстві, має шестеро дітей віком 3, 5, 6, 7 років, немовля та 11-річного пасинка, 57-річну матір та 62-річного батька, які виховують дітей засудженого.

Вироком Нововоронцовського районного суду Херсонської області від 18 грудня 2007 року М. засуджено за ст. ст. 15, 115 ч. 1 КК України до позбавлення волі строком на сім років.

Ухвалою Апеляційного суду Херсонської області від 11 березня 2008 року вирок залишено без змін.

Покарання відбуває 1 рік 8 місяців, залишилося 5 років 4 місяці.

М. у травні 2007 року ввечері, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, на подвір'ї односельця К. під час сварки з ним з неприязні з метою вбивства завдав кухонним ножом численних ударів у шию, груди і живіт К., але не вбив через опір потерпілого та його дружини.

Засуджений кається і просить помилувати його. Про помилування клопоче також мати засудженого.

Нововоронцовська селищна рада Херсонської області висловила за помилування М. При цьому у повідомленні зазначається, що дружина М. у 2007 році після його засудження залишила своїх шістьох дітей і виїхала в невідомому напрямку. Її місцезнаходження невідоме. З дітьми стосунків не підтримує, а тому її позбавлено батьківських прав і призначено опікуном дітей матір засудженого. Зважаючи на похилий вік батьків засудженого, їм важко виховувати малолітніх онуків та доглядати за будинком сина, придбаного за кошти, надані в кредит, який не погашено. Наразі росте заборгованість по кредиту.

Адміністрація місця позбавлення волі вважає помилування М. передчасним. Разом з тим у характеристиці зазначається, що він провину усвідомив, сумлінно працює, бере активну участь у благоустрої території установи, з працівниками адміністрації виправної колонії ввічливий, тактовний, виконує їхні вимоги, за характером спокійний, урівноважений, з іншими засудженими не конфліктує, двічі заохочувався.

Ураховуючи, що М. провину усвідомив, відбув частину призначеної судом міри покарання, має шістьох малолітніх дітей та похилого віку батьків, позитивно характеризується в місцях позбавлення волі, думку селищної ради, а також обставини, що потребують особливо гуманного ставлення, за пропозицією Служби та рішенням Комісії від 22 січня 2009 року Указом Президента України від 28 січня 2009 року його помилувано – міру покарання скорочено до двох років позбавлення волі.

Слід зазначити, що практика помилування свідчить про незначну кількість помилувань засуджених у порядку винятку і тих, що потребують особливо гуманного ставлення.

При розгляді справ щодо помилування засуджених більшість клопотань – понад 85% – залишаються без задоволення.

Крім обставин, прямо передбачених у Положенні, підставами для відхилення клопотань про помилування можуть бути: антигромадський спосіб життя особи до засудження; наявність кількох судимостей, незалежно від їх зняття чи погашення; активна участь у підготовці та вчиненні злочину; значна кількість епізодів скоєних злочинів; настання тяжких наслідків злочину; великі чи особливо великі розміри заподіяної шкоди; неналежна поведінка під час відбування покарання; негативна думка щодо можливості помилування засудженого як адміністрації установи (органу, інспекції) за місцем його відбування покарання, так і органів виконавчої влади чи місцевого самоврядування, на території яких до засудження проживала особа.

У задоволенні клопотань про помилування відмовляється засудженим, які у більшості випадків вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини; не стали на шлях виправлення; відбули незначну частину призначеного судом покарання; негативно характеризуються до вчиненого і під час відбування покарання; неодноразово судимі.

Більшість відмов у помилуванні засуджених пов'язана зі ступенем тяжкості скоєного злочину та жахливими його обставинами. І що мене завжди обурювало – це клопотання за таких злочинців народних депутатів або священнослужителів. Якби вони прочитали хоча б фавбулу вироку, то в них ніколи б не піднялася рука підписати клопотання про їх помилування, підготовлене помічниками. Як приклад можна навести справу засудженого К.

Засуджений К., освіта вища, одружений, працював страховим агентом у акціонерній страховій компанії, має 5-річного сина та 58-річну матір.

Вироком Ленінського районного суду м. Миколаєва від 26 грудня 2001 року К. засуджено за ст. 115 ч. 1 КК України до позбавлення волі строком на десять років.

З призначеного покарання відбув 5 років 5 місяців, залишилося 4 роки 7 місяців. Умовно-дострокове звіль-

нення від відбування покарання може бути застосоване в березні 2009 року.

К. засуджений за те, що у 2001 році уклав з престарілою О. угоду довічного утримання, відповідно до якої вона передає йому у власність свою однокімнатну квартиру в багатоповерховому будинку міста, а він зобов'язується забезпечувати її грошима, продуктами харчування, одягом та надавати їй іншу необхідну допомогу. Через деякий час О. почала висловлювати невдоволення у зв'язку з неналежним виконанням К. своїх зобов'язань. У жовтні 2001 року К., зустрівши О., запросив її до салону свого автомобіля. Дорогою між ними виникла сварка через неналежне виконання ним своїх зобов'язань перед О. В ході сварки К. руками побив О. по голові і тулубу, а потім задушив її. Після цього він і її з салону і вчинив на неї наїзд передніми колесами автомобіля.

Засуджений каявся і просив помилувати його. Про помилування клопотали народний депутат України, начальник відділення акціонерної страхової компанії за місцем колишньої роботи засудженого, а також його мати.

До вчиненого характеризувався позитивно. Районна державна адміністрація за місцем проживання родини засудженого вважала його помилування доцільним.

Адміністрація установи виконання покарань вважала, що К. не заслуговує помилування. У характеристиці зазначається, що він провину усвідомив, добре працює, з працівниками адміністрації установи ввічливий, але не завжди відвертий, за характером запальний, жорсткий, самовпевнений, за порушення режиму чотири рази піддавався стягненням, які погашено. Ураховуючи, що К. вчинив особливо тяжкий злочин, адміністрація установи виконання покарань висловилася проти його помилування, 22 лютого 2007 року Комісією при Президентові України у питаннях помилування в задоволенні клопотань про помилування відмовлено.

Ще один приклад.

Засуджений Н., освіта неповна середня, неодружений, не працював, хворіє на хронічний гепатит, має 61-річного батька.

Вироком Апеляційного суду Автономної Республіки Крим від 23 вересня 2002 року Н. засуджено за ст. ст. 93 пп. «а», «г», «і», 142 ч. 3 КК України (в редакції Закону України від 28 грудня 1960 року) до позбавлення волі строком на тринадцять років із конфіскацією майна.

Ухвалою Верховного Суду України від 6 березня 2003 року вирок залишено без змін.

З призначеного покарання відбув 6 років 9 місяців, залишилось 6 років 3 місяці.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване у жовтні 2011 року.

Н. засуджений за те, що в 2000 році він, за попередньою змовою зі знайомими Г., Ш., І. та К., з ініціативи двох останніх, вирішили заволодіти майном подружжя Б. З цією метою вони ввечері приїхали до будинку, в якому проживало подружжя. Згідно з розподілом ролей Н. біля під'їзду, а Ш. і К. на вулиці в автомобілі стали спостерігати за навколишньою обстановкою. Г. та І., попередньо озброївшись пістолетом, під приводом реалізації золотих виробів проникли у квартиру Б. Там І. з пістолета тричі вистрілив у голову та груди господарю, а потім у голову його дружині, заподіяв потерпілим тяжкі тілесні ушкодження. Згодом, після умовного сигналу, у квартиру зайшов Н., який за вказівкою інших нападників кухонним ножем шість разів ударив потерпілого у груди і вбив. У такий же спосіб І. вбив і його дружину. Після цього злочинці, заволоділи 100 грн та золотим ланцюжком вартістю 1 300 грн, якого І. зняв з ший вбитої ним жінки, і з помешкання втекли. Присуджені до стягнення солідарно 100 000 грн моральних та 1400 грн матеріальних збитків не відшкодовано.

Засуджений каявся і просив помилувати його. Про помилування клопотали народний депутат України, чотири громадські організації, а також мати засудженого.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація місця позбавлення волі вважала, що Н. не заслуговує помилування. У характеристиці зазначалося, що він у вчинених злочинах не розкаюється, провини не визнає, участі в роботах з благоустрою території відділення не бере, на заходи виховного характеру реагує незадовільно, вимоги працівників установи виконує тільки під їх наглядом, за характером хитрий, брехливий, підтримує стосунки з засудженими негативної спрямованості, схильний до створення конфліктних ситуацій, вісім разів піддавався стягненням, які погашено, комісією виправної колонії йому було відмовлено в переведенні до колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання як такому, що не став на шлях виправлення.

Ураховуючи, що Н. вчинив особливо тяжкі злочини, провину не усвідомив, завданих збитків не відшкодував, у місцях позбавлення волі порушував режим, адміністрація установи виконання покарань висловилася проти помилування, 23 жовтня 2008 року Комісією при Президентові України у питаннях помилування за пропозицією Служби у задоволенні клопотань про помилування відмовлено.

На засіданні Комісії за участю народного депутата відмовлено в помилуванні засудженому С.

С., 1940 року народження, українець, освіта вища, розлучений, хворіє на гіпертонію, стенокардію та інші серцево-судинні захворювання, працював директором фірми, має трьох дітей віком 10, 12 та 13 років (з ними стосунків не підтримує).

Вироком Київського міського суду (тепер Апеляційного суду м. Києва) від 30 грудня 1999 року С. засуджено за ст. ст. 117 ч. 4, 118 ч. 2, 121 КК України (в редакції Закону України від 28 грудня 1960 року) до позбавлення волі строком на тринадцять років.

Покарання відбуває 6 років 8 місяців, залишилось 6 років 4 місяці.

Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване в березні 2009 року.

С. у липні та листопаді 1995 року удочерив двох малолітніх дівчат віком 8 та 9 років, які виховувалися в школі-інтернаті на Київщині. Користуючись їхнім безпорадним станом та застосовуючи фізичне насильство, протягом чотирьох років періодично гвалтував їх і задовольняв з ними статеву пристрасть неприродним способом. У 1999 році С. удочерив ще двох малолітніх дівчат віком 6 та 8 років, які виховувалися в дитячому будинку на Житомирщині, і, користуючись їхнім безпорадним станом, протягом двох тижнів неодноразово задовольняв з ними статеву пристрасть неприродним способом. При цьому вчиняв щодо потерпілих розпутні дії. Моральних збитків в розмірі 120 000 грн не відшкодував.

Засуджений просить помилувати його. Про помилування клопоче народний депутат України В.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація установи виконання покарань вважає помилування С. можливим.

Ураховуючи, що С. вчинив низку умисних злочинів, один з яких особливо тяжкий, завданих збитків не відшкодував, за пропозицією Служби Комісією при Президентові України у питаннях помилування 23 лютого 2006 року в задоволенні клопотання про помилування відмовлено.

Прикладом відбуття незначного терміну покарання може служити справа засудженого К.

К., 1963 року народження, українець, освіта середня, одружений, страждає на нейроциркуляторну дистонію, працював водієм на автотранспортному підприємстві, має 10-річного сина та 18-річну дочку; у 1987 році був засуджений за згвалтування на три роки і шість місяців позбавлення волі умовно з обов'язковим залученням до праці, покарання відбув, судимість погашена.

Вироком суду Столінського району Брестської області Республіки Білорусь від 15 вересня 2006 року К. за-

суджено за ст. 139 ч. 1 КК Республіки Білорусь до позбавлення волі строком на п'ятнадцять років.

Постановою Апеляційного суду Чернігівської області від 3 червня 2009 року вирок приведено у відповідність із законодавством України, і К. вважається засудженим за ст. 115 ч. 1 КК України до позбавлення волі строком на п'ятнадцять років.

Ухвалою Верховного Суду України від 18 серпня 2009 року судові рішення залишено без змін.

Покарання відбуває 3 роки 10 місяців, залишилося 11 років 2 місяці. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване у квітні 2017 року.

К. вчинив злочин за таких обставин. У травні 2004 року він, перебуваючи у службовому відрядженні в Республіці Білорусь, керуючи вантажним автомобілем, на автобусній зупинці взяв як пасажира молоду дівчину А. і погодився підвезти її додому. Дорогою К. умовив А. поїхати з ним у м. Мінськ і під час ночівлі в кабіні автомобіля за обопільною згодою вступив з нею у статевий зв'язок. Вночі між ними раптово виникла сварка, під час якої він на спальному місці автомобіля з неприязні руками схопив А. за шию, здавив їй горло і в такий спосіб убив потерпілу. Потім труп закопав на смітнику зони відпочинку лісового господарства.

Засуджений просить помилувати його. Про помилування клопочуть народний депутат України П., а також дружина засудженого.

Адміністрація місця позбавлення волі вважає помилування К. передчасним. У характеристиці зазначається, що він провини не визнає, на шлях виправлення не став, не працевлаштований, на виховні заходи реагує задовільно, з працівниками адміністрації установи ввічливий, тактовний, але потребує постійного контролю з метою недопущення порушень вимог режиму утримання, за характером спокійний, наполегливий, з іншими засудженими підтримує рівні та доброзичливі

стосунки, не конфліктує; за порушення режиму піддавався стягненню, яке погашено.

Ураховуючи, що К. вчинив особливо тяжкий злочин, відповідно до Положення про здійснення помилування не відбув половини призначеного строку покарання, на шлях виправлення не став, адміністрація установи виконання покарань висловила про передчасність його помилування, Комісію 19 листопада 2009 року за пропозицією Служби у помилуванні йому відмовлено.

У даному випадку можна з упевненістю зазначити, що засуджений К. не може бути помилуваний і за обставинами скоєного злочину.

Засудженому Б. рішенням Комісії від 24 листопада 2005 року відмовлено в помилуванні як такому, що не став на шлях виправлення. При цьому враховані й інші чинники справи.

Б., 1982 року народження, українець, освіта середня, неодружений, хворіє на хронічний бронхіт, гастродуоденіт, холецистохолангіт; у 1997 році за крадіжку колективного майна з проникненням у сховище засуджений до двох років позбавлення волі умовно з дворічним іспитовим строком (іспитовий строк скінчився, судимість погашена), не працював.

Вироком Шевченківського районного суду м. Львова від 13 грудня 2001 року Б. засуджено за ст. ст. 19, 142 ч. 3 КК України (в редакції Закону України від 28 грудня 1960 року) до позбавлення волі строком на сім років із конфіскацією майна.

Покарання відбуває 4 роки 4 місяці, залишилось 2 роки 8 місяців. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання може бути застосоване в жовтні 2006 року.

Б. дізнався від Х., що у квартирі С. є коштовності та апаратура. Він запропонував З¹, І. та іншій не встанов-

¹ Засуджені на 6 років позбавлення волі кожен.

² До кримінальної відповідальності не притягався. Згідно з висновком судово-психіатричної експертизи визнаний неосудним.

леній слідством особі вчинити розбійний напад на зазначену квартиру, на що ті погодились. Згідно з розробленим планом та розподілом ролей він озброївся газовим пістолетом, З. разом з І. та іншою особою наділи на обличчя маски і обманним шляхом проникли у квартиру. Б., погрожуючи трьом мешканцям квартири застосуванням зброї, разом з співучасниками зв'язали потерпілих і зачинили їх у ванній кімнаті. Після цього заволоділи коштовностями, телевізором, комп'ютером та іншим майном на загальну суму 4200 гривень. Частину викраденого на суму 3500 грн було вилучено і повернуто за належністю, в решту збитків на суму 700 грн не відшкодовано.

Засуджений кається і просить помилувати його. Про помилування клопочуть народний депутат України К., а також мати засудженого.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація місця позбавлення волі вважає помилування Б. недоцільним. У характеристиці зазначається, що він за порушення режиму двадцять дев'ять разів піддавався стягненням, з вересня 2005 року поміщений у приміщення камерного типу строком на 3 місяці (десять стягнень не знято й не погашено).

Ураховуючи, що Б. вчинив особливо тяжкий злочин, у місцях позбавлення волі характеризується негативно, адміністрація виправної колонії висловила проти його помилування, у його помилуванні відмовлено.

А так починають боротьбу зі злочинністю деякі майбутні працівники міліції. За принципом: щоб її перемогти, треба її очолити або хоча б узяти активну участь.

Засуджений М., освіта вища, неодружений, страждає на серцево-судинні захворювання, на час учинення злочинів навчався в Інституті внутрішніх справ МВС України, після закінчення якого отримав звання лейтенанта міліції.

Вироком Кіровського районного суду м. Донецька від 5 березня 2002 року М. засуджено за ст. ст. 263 ч. 2,

296 ч. 1 КК України до позбавлення волі строком на один рік і шість місяців.

Ухвалами Апеляційного суду Донецької області від 31 жовтня 2003 року та Верховного Суду України від 24 червня 2004 року вирок залишено без змін.

Після цього було встановлено, що до засудження М. вчинив також інший злочин, у зв'язку з чим вирок Апеляційного суду Запорізької області від 16 липня 2004 року його засуджено за ст. 215³ ч. 3 КК України (в редакції Закону України від 21 вересня 2000 року) з приєднанням міри покарання за попереднім вироком до позбавлення волі строком на одинадцять років і шість місяців із конфіскацією майна та з позбавленням спеціального звання лейтенанта міліції.

Ухвалою Верховного Суду України від 8 червня 2006 року вирок залишено без змін.

З призначеного покарання відбув 7 років 5 місяців, залишилося 4 роки 1 місяць.

М. засуджений за двома вироками за вчинення таких злочинів.

У 2001 році члени банди у складі двоюрідного брата М. – Г., Б. і С. запропонували М., який на той час навчався на останньому курсі Інституту внутрішніх справ МВС України, взяти участь у незаконному заволодінні дорогим автомобілем, зважаючи на його знання в оперативно-розшуковій діяльності та наявність посвідчення працівника міліції. М. погодився на пропозицію, вступивши з ними у попередню змову на вчинення злочину групою осіб. При цьому він членом банди не був і не усвідомлював факту її існування.

Згодом, згідно з досягнутою домовленістю Г. і Б., озброївшись трьома пістолетами і гранатою, а М. – предметом, схожим на обріз мисливської рушниці, легковим автомобілем С. приїхали у місто. На одній із вулиць, побачивши автомобіль «Мерседес», яким керувала жінка – Я., і вирішили заволодіти ним. З цією метою вони прослідували за Я. до гаража. Залишивши С. в ав-

томобілі, М., Г., Б. проникли в гараж і, погрожуючи застосуванням зброї, напали на Я. та її 10-річну дочку. Силоміць забрали в неї ключі від автомобіля, посадили їх у салон автомашини і виїхали за місто. У дорозі М. зажадав від Я. віддати їм гроші та коштовності, при цьому обшукав її сумку, демонстрував гранату і зброю, погрожував їх застосуванням.

Прибувши у супроводі С. у безлюдне місце, нападники заволоділи автомобілем Я. вартістю 133 966 грн, грішми та іншим майном, що було в автомобілі, на 4469 гривень, а потерпілу з її дитиною неподалік міського смітника відпустили. У подальшому злочинці продали автомобіль невстановленій особі за 10 000 доларів США, гроші поділили між собою.

Судом ухвалено стягнути із засуджених солідарно 138 435 грн матеріальних та 25 000 грн моральних збитків, які не відшкодовано.

У липні 2001 року вночі М. разом з двома приятелями на вулиці селища біля приміщення, де відбувалася дискотека, з хуліганських спонукань побили руками, ногами та дерев'яними палицями по різних частинах тіла молодого хлопця. Коли знайомий потерпілого заступився за нього і зажадав припинити хуліганські дії, вони побили й його. Після цього М. і співучасники силоміць посадили потерпілих в автомобіль, завезли їх до безлюдного ставка. Там вони завдали їм ще кілька ударів руками та ногами по різних частинах тіла, заподіявши потерпілим легкі тілесні ушкодження.

Тієї ж ночі вони на вулиці міста побили руками і ногами іншого чоловіка, завдали йому побоїв та фізичного болю.

Крім того, працівниками міліції у М. було вилучено холодну зброю – гумову палицю, яку він придбав і носив без передбаченого законом дозволу.

Засуджений каявся і просив помилувати його. Про помилування клопотала також мати засудженого.

До вчиненого характеризувався задовільно. Адміністрація місця позбавлення волі вважала помилування М. передчасним. У характеристиці зазначалося, що він провину у скоєних злочинах не визнає, працює посередньо, на виховні заходи реагує правильно, до працівників адміністрації установи ставиться посередньо, за характером хитрий, самовпевнений, підтримує стосунки із засудженими різної спрямованості, за порушення режиму десять разів піддавався стягненням, які погашено.

Враховуючи, що М. учинив умисні злочини, у тому числі особливо тяжкий, завданих збитків не відшкодував, адміністрація установи виконання покарань висловила про передчасність його помилування, за пропозицією Служби Комісією при Президентові України у питаннях помилування 18 грудня 2008 року у задоволенні клопотань про помилування відмовлено.

Як уже зазначалось, відповідно до пункту 6 Положення клопотання осіб, засуджених за особливо тяжкі злочини, які не відбули половини призначеного їм строку покарання, можуть бути задоволені лише за наявності обставин, що потребують особливо гуманного ставлення. Отже, під цю норму підпадають також випадки скоєння особливо тяжких злочинів з необережності та скоєння злочинів цієї категорії неповнолітніми.

На моє переконання, ця вимога Положення суперечить загальним засадам кримінального права щодо осіб, які скоїли злочин у неповнолітньому віці, та щодо злочинів, скоєних з необережності. Тому в цьому пункті Положення необхідно зазначити, що такі вимоги стосуються особливо тяжких злочинів, скоєних умисно, і вони не стосуються неповнолітніх. Такі напрацювання у Службі були, але їх та інші реалізувати не вдалося.

Поважаючи себе як юриста, працівника прокуратури, не можу не зупинитись на виразах, обґрунтованість яких щодо міри покарання викликає, м'яко кажучи, подив. При цьому ці особи, мабуть, вирішивши питання з мірою покарання на місцях, мають совість звертатися з

клопотаннями про помилування ще й до Президента України.

Засуджений В., освіта незакінчена вища, перебуває у фактичних шлюбних стосунках, має 2-річного сина, працював водієм-експедитором у товаристві з обмеженою відповідальністю.

Вироком одного з районних судів Київської області від 20 квітня 2007 року В. засуджено за ст. ст. 152 ч. 3, 153 ч. 2, 185 ч. 1 КК України до позбавлення волі строком на три роки і шість місяців.

З призначеного покарання відбув 2 роки 4 місяці, залишився 1 рік 2 місяці.

В. засуджений за вчинення злочинів за таких обставин.

Він разом із приятелем К. у червні 2006 року ввечері рухалися легковим автомобілем останнього в напрямку населеного пункту. Проїжджаючи через місто, К. на вулиці помітив незнайому дівчину Л., яка зупиняла попутні автомобілі, і зупинився біля неї. Л. попросила підвезти її до її села, на що К. погодився. Дівчина сіла на переднє пасажирське сидіння, і вони продовжили рух. При цьому Л. не помітила присутності В., оскільки той сидів на задньому сидінні і мав намір вступити з нею у статеві стосунки. Реалізуючи злочинний намір, В. зненацька ззаду обхопив руками Л. за шию і намагався вирвати з її рук сумку. Відчинивши двері, дівчина намагалася вистрибнути з автомобіля, але К. схопив її за волосся, а В. – за тулуб і, утримуючи її, намагалися зачинити двері. Однак через опір потерпілої вони цього не змогли зробити і К. зупинив автомобіль на узбіччі. Тоді В. приставив до голови дівчини невстановлений пістолет і наказав, що позбавить її життя, якщо вона не підкориться їм. Л., сприйнявши погрози за реальні, перестала чинити опір. Після цього В. відібрав у неї сумку. Розізлившись на потерпілу за її поведінку, К. і В. завдали кілька ударів руками їй по голові та тулубу. При цьому В.

пригрозив дівчині: якщо вона не слухатиметься їх, то обіллє її обличчя кислотою.

Надалі у дорозі В., реалізуючи свій намір на насильницьке задоволення статевої пристрасті з Л., приставив до потилиці пістолет і, погрожуючи вбивством, наказав їй зняти увесь одяг. Злякавшись за своє життя, дівчина роздяглася, після чого В. перемістив її на задне сидіння. Потім він і К. по черзі та разом неодноразово згвалтували Л. і задовольнили щодо неї статево пристрасть неприродним способом. При цьому В., вибравши момент, викрав із сумки потерпілої 100 грн та мобільний телефон вартістю 589 гривень. Опівночі К. і В. привезли Л. у її село і залишили там. Насильницькими діями потерпілій було заподіяно легкі тілесні ушкодження. Завдані збитки відшкодовано.

Отже, за умисно скоєний особливо тяжкий зухвалий злочин, санкція якого – ч. 3 ст. 152 КК України передбачає покарання від 7 до 12 років, а ч. 2 ст. 153 – від 3 до 7 років, засуджений отримав 3 роки 6 місяців?! За які такі заслуги призначено покарання нижче від найнижчої межі? Але це вже питання до осіб, які здійснювали правосуддя.

Засуджений каявся і просив помилувати його. Про помилування клопотав також народний депутат України.

До вчиненого характеризувався позитивно. Адміністрація установи виконання покарань вважала, що В. заслуговує помилування. У характеристиці зазначалося, що він провину усвідомив, сумлінно працює, з працівниками адміністрації установи ввічливий, виконує їхні вимоги, за характером спокійний, урівноважений, з іншими засудженими не конфліктує, п'ять разів заохочувався, у липні 2008 року переведений до дільниці соціальної реабілітації.

Ураховуючи, що В. вчинив умисні злочини, у тому числі особливо тяжкий, 26 лютого 2009 року Комісією при Президентові України у питаннях помилування за

пропозицією Служби у задоволенні клопотань про помилування відмовлено.

Ще один подібний випадок.

До Президента України звернулися з клопотаннями міський голова одного з міст Рівненської області П., Голова районної організації ветеранів З., Протоіерей М. про помилування засудженого Х.

Як встановив суд, 12 вересня 2008 року приблизно о 15 годині 30 хвилин Х., керуючи автомобілем ХАМЕР Н-3, рухався через село Пирогівці Хмельницького району по автодорозі Стрий–Кіровоград–Знам'янка з боку м. Вінниці в напрямку м. Хмельницького.

Під час руху Х. допустив порушення вимог п. п. 2.9, 11.2 Правил дорожнього руху, які проявилися в тому, що він, керуючи автомобілем у стані стомлення, перетнув суцільну лінію дорожньої розмітки, виїхав на смугу зустрічного руху та асфальтний майданчик для стоянки, де вчинив наїзд на пішоходів Ж. А., Ж. Л. та на автомобіль ВАЗ-21104, що стояв.

У результаті даної пригоди Ж. Л. отримала тілесні ушкодження, від яких померла, а Ж.А. отримав тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя в момент їх заподіяння, у вигляді поєднаної травми органів черевної порожнини з розривом селезінки і кровотечею в черевну порожнину, переломів 6, 7 ребер лівої половини грудної клітки, перелому кісток таза та інші.

Матеріальні та моральні збитки, завдані потерпілим, Х. відшкодовано.

Вироком Хмельницького міськрайонного суду Х. засуджено на 5 років позбавлення волі без позбавлення права керувати транспортними засобами. Відповідно до ст. 75 КК України Х. звільнено від відбування покарання з випробуванням та встановлено іспитовий строк тривалістю 3 роки.

Цікаво, якою була б у такій же ситуації міра покарання дядькові, який їхав би на автомобілі «Москвич»?!

Відповідно до ст. 76 КК України Х. зобов'язано: не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої системи; повідомляти в органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання, роботи або навчання; періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи.

В апеляційному порядку вирок суду не оскаржувався.

Засуджений просить помилувати його та звільнити від покарання, призначеного вироком суду.

Ураховуючи обставини справи та те, що засуджений реально покарання не відбуває, а згідно з вироком перебуває на волі, в помилюванні йому було відмовлено.

Усі клопотання, що не підлягають задоволенню за обставин, передбачених Положенням про здійснення помилювання, Службою відхиляються. Такі клопотання залишаються без задоволення, про що Служба повідомляє заявників із зазначенням мотивів прийнятого рішення.

Також відхиляється клопотання про помилювання засуджених, які підпадають під дію чинного на той час Закону України «Про амністію» чи можуть бути протягом підготовки та розгляду матеріалів про помилювання (до трьох місяців) судом звільнені від відбування покарання умовно-достроково або їм може бути замінено не відбуту частину покарання більш м'яким.

У разі відхилення клопотання про помилювання Комісією повторне клопотання щодо особи, засудженої за особливо тяжкий злочин, за відсутності нових обставин, що заслуговують на увагу, Службою може бути внесено на розгляд Комісії не раніш як через рік, а щодо особи, засудженої за інші злочини, – не раніш як через шість місяців із часу відхилення попереднього клопотання. Повторне клопотання, що надійшло до закінчення цих строків, повертається заявникові з відповідним роз'ясненням.

Про клопотання, підстав для задоволення яких Комісією не знайдено, Служба доповідає Президентові України.

Відхилення клопотання про помилування не позбавляє права заявника на його повторне подання, але розраховувати на помилування можна за умови усунення викладених у повідомленні мотивів відмови чи настання обставин, що можуть розглядатися як виняткові чи потребувати особливо гуманного ставлення до засудженого.

Працівниками Служби у жовтні 2006 року було проаналізовано підстави відхилення клопотань про помилування засуджених. Встановлено, що протягом 9 місяців 2006 року Службою відмовлено в задоволенні клопотань про помилування 6338 особам. Вивчення 3101 справи стосовно засуджених показало, що підставами відмов були:

- тяжкість вчинених злочинів та невідбуття засудженими половини призначеного судом строку покарання – 36 % (1101 особа);

- особи раніше судилися, в т.ч. неодноразово – 22 % (687 осіб);

- злісно порушували режим утримання в місцях позбавлення волі – 29,5 % (924 особи);

- вчинили нові злочини під час випробування – 7 % (219 осіб);

- інші підстави (невідшкодування шкоди, не набрання вироком чинності, касаційне оскарження вироку, негативна думка місцевих органів влади щодо застосування помилування, ухилення засудженого від відбування покарання тощо) – 5 % (152 особи);

- 18 особам, засудженим до довічного позбавлення волі, відмовлено у зв'язку з невідбуттям ними передбаченого Положенням 20-річного терміну покарання.

У більшості випадків відмова в задоволенні клопотання ґрунтується на кількох підставах.

6.3. Підготовка довідки на засудженого та формування справи на засідання Комісії при Президентіві України у питаннях помилування

За наявності відповідних підстав для застосування помилування підготовлені Службою матеріали разом із клопотаннями про помилування, а також матеріали за зверненнями народних депутатів України формуються в окремі справи стосовно конкретного засудженого і вносяться на попередній розгляд Комісії при Президентіві України у питаннях помилування. Клопотання про помилування, що не підлягають задоволенню за обставин, передбачених Положенням про здійснення помилування, Служба доповідає Комісії і повідомляє заявників про результати розгляду таких клопотань.

По кожній такій справі працівники Служби складають узагальнену довідку на засудженого, яка завершується пропозицією Служби: помилувати певним чином – звільнити від покарання або скоротити його термін чи в помилуванні відмовити. У довідці зазначаються:

– анкетні дані засудженого: прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, громадянство, освіта, сімейний стан та склад родини – наявність неповнолітніх дітей та похилого віку батьків, місце роботи та посада до засудження, інформація про захворювання чи інвалідність, у тому числі дружини (чоловіка), дітей та батьків, дані про участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, участь у бойових діях, поранення, нагороди, дані про попередні судимості незалежно від їх зняття чи погашення та інші відомості, що мають значення для застосування помилування;

– яким судом, коли, за якою статтею (статтями) КК України, на який строк засуджено особу за даною справою. Рішення апеляційної чи касаційної інстанцій. Відомості про зміну вироку, строку покарання чи заміни не відбутої частини покарання більш м'яким;

– строк відбутого покарання або причини невиконання вироку;

– фабула злочину з обов’язковим викладенням мотивів та конкретних обставин скоєного;

– ставлення засудженого до вчиненого злочину і до застосування щодо нього помилування;

– відомості про наявність клопотань про помилування;

– характеристика на засудженого до вчиненого злочину;

– думка адміністрації установи виконання покарань або іншого органу, який виконує покарання, а також за наявності – думка спостережної комісії, служби у справах неповнолітніх, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування тощо про доцільність помилування засудженої особи;

– коротка характеристика на засудженого з відображенням його поведінки за весь період відбування покарання, ставлення до праці та навчання, участь у виховних заходах, ставлення до вчиненого злочину, а також відомості про заохочення та накладені стягнення з обов’язковою інформацією про їх зняття чи погашення;

– пропозиція Служби щодо можливого застосування помилування і його виду або щодо відмови в помилуванні. При цьому вказуються обставини, які враховані з прийняттям відповідного рішення.

Довідка – це результат копіткої роботи від одного до трьох місяців працівників Служби.

З надходженням первинного клопотання воно реєструється працівниками картотеки і заводиться справа на засудженого з присвоєнням конкретного номера. Якщо справа вже існує, то вона піднімається з архіву і разом із клопотанням передається виконавцеві – головному консультанту. При цьому слід зазначити, що за вказівкою Керівника Служби для зменшення ризику суб’єктивізму повторне клопотання надається для виконання іншому головному консультанту.

Коли зібрано всі матеріали справи, головний консультант вивчає їх і доповідає Керівнику Служби. При-

ймається рішення по справі і готується довідка. Іноді запитується додаткова інформація.

Підготовлені працівниками чорнові варіанти довідок вичитують призначений для цього на черговий порядок денний засідання Комісії головний консультант та заступник Керівника Служби – Секретар Комісії. Таким чином звіряється зміст довідки з матеріалами справи та здійснюється її редагування Секретарем Комісії.

Далі довідка з матеріалами справи передається філологам, які її вичитують і формують справу на засідання Комісії. При цьому справі присвоюється інший номер. Це пов'язано з існуванням двох архівів: архів відмовних справ і архів милуваних справ.

Кінцевий варіант довідки вичитує Керівник Служби, якщо необхідно – вносить правки і підписує. Усі затверджені довідки надсилаються до Інформаційного центру МВС України для перевірки даних про судимість кожного засудженого.

Коли справи на засуджених сформовані, кожному члену Комісії готується папка з копіями довідок на засуджених. Такі папки секретар Комісії – заступник Керівника Служби десь за днів десять до засідання вручає кожному члену Комісії для ознайомлення і підготовки до засідання.

Повістка дня на засідання Комісії закривається Службою десь за тижнів два до засідання. І з цього дня працівниками Служби готується новий порядок денний із чітким зазначенням терміну відбутого покарання та його залишку по кожному засудженому. Ці дані в довідці відображаються з розрахунку на дату проведення наступного засідання Комісії.

І так було день у день, з місяця в місяць, рік у рік.

Повірте, це копітка, тяжка праця. Але вона набагато гуманніша і приємніша, ніж саджати людей за ґрати. Хоча й цим повинен хтось займатися, зважаючи на світ навколо нас. Головне, щоб це відбувалося законно і обґрунтовано.

Розділ 7. Розгляд справ на засіданні Комісії при Президентові України у питаннях помилування

З метою прийняття виваженого і правильного рішення щодо застосування помилування Главою держави до складу Комісії введені висококваліфіковані правознавці, видатні політики, представники громадських організацій, діячі культури і мистецтва.

Відповідно до Положення про здійснення помилування Комісія утворюється Президентом України у складі голови, двох заступників голови і членів Комісії.

Одним із заступників голови Комісії є за посадою Керівник Служби з питань помилування.

Обов'язки секретаря Комісії виконує один із членів Комісії. За встановленою практикою ним за посадою є заступник Керівника Служби – завідувач відділу забезпечення діяльності Комісії при Президентові України у питаннях помилування Служби.

Організаційною формою роботи Комісії є засідання. Засідання Комісії є правомочним за наявності більш як половини її складу.

За домовленістю членів Комісії її засідання проводилися один раз на місяць, у четвер, у другій половині дня. Так було зручно всім членам Комісії, а ми – працівники Служби, підлаштовувались під них. У кінці засідання Комісії ми узгоджували дату чергового засідання. Ця дата вносилася в плани членів Комісії – поважних і зайнятих державних людей і була важлива для визначення термінів відбуття покарання засудженими при підготовці довідок на них працівниками Служби.

Засідання Комісії не проводилися в серпні у зв'язку з відпускнуою кампанією і неможливістю зібрати необхідний кворум.

Помилування – це надзвичайно важливий і виважений акт милосердя щодо конкретної особи, який передбачає велику відповідальність перед суспільством. Тільки людина, яка глибоко усвідомила ступінь своєї провини, щиро розкаялася, довела своє виправлення, може розраховувати на помилування. Помилку у прийнятті такого рішення бути не повинно.

Тому Комісія з надзвичайною скрупульозністю вивчає кожну справу, бо за цими документами стоїть конкретна доля людини, громадянина нашої держави. Кожний випадок суто індивідуальний, але прийняте рішення про помилування або залишення клопотання без задоволення є всебічно виваженим і правильним.

Комісією враховуються обставини і ступінь тяжкості вчиненого злочину, особа засудженого, його поведінка та ставлення до праці, до скоєного і в місцях відбування покарання, наявність родини та неповнолітніх дітей, похилого віку батьків, строк відбутого покарання, думка адміністрацій установ виконання покарань, місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій щодо доцільності помилування та інші обставини, що мають суттєве значення для застосування помилування.

Засідання Комісії проводяться головою Комісії, а за його відсутності – одним із заступників голови Комісії. Засідання проходять у службовому кабінеті Керівника Служби.

На кожному засіданні Комісія розглядає приблизно від 50 до 100 справ. До засідання Комісії Службою відповідно до порядку денного засідання готується проект рішення Комісії та проект Указу Президента України.

Кожну справу доповідає Керівник Служби. Для цього перед засіданням повторно доводиться вкотре перечитувати довідки, іноді піднімати справи, робити помітки. Одним словом – бути готовим відповісти членам Комісії на будь-яке запитання по справі і відстояти позицію Служби.

Вичитуючи всі довідки повістки, іноді доводилося міняти позицію Служби щодо конкретної справи: відмовляти в помилюванні і знімати справу з розгляду або міняти вид помилювання, оскільки позиція Служби щодо цієї справи відрізнялась від загальної канви порядку денного засідання Комісії та й політики помилювання в цілому. У такому випадку вид помилювання мінявся Комісією за пропозицією члена Комісії – Керівника Служби. І так було майже на кожному засіданні Комісії.

Слід зазначити, що політика помилювання повністю лягала на працівників Служби, бо вони працюють у цій сфері щодня і задають тон, кого милувати, а кого – ні.

Практика засідань Комісії засвідчила, що дотримувана Службою межа можливого помилювання засуджених відповідає законодавству, життю і позиціям членів Комісії.

При розгляді Комісією справ протягом року були одиничні випадки, коли Комісія не погоджувалася з пропозицією Служби щодо помилювання певного засудженого, і йому в помилюванні відмовлялося. Крім того, при розгляді щоразу біля 100 справ Комісія вносила кілька правок щодо покращення стану засудженого: відмовлялись від випробування або замість скорочення терміну покарання пропонувалося його звільнення.

За участі в засіданні Комісії народних депутатів України доводилося відвойовувати позицію Служби стосовно конкретного засудженого, і в цьому завжди мені допомагали члени Комісії.

Принагідно зазначу, що протягом своєї каденції Президент України Віктор Ющенко разів п'ять звертався до Голови Комісії Левка Лук'яненка щодо розгляду питання про помилювання конкретних засуджених. З нихдесь у трьох випадках за пропозицією Служби Комісія в помилюванні відмовила, а двом дала згоду на помилювання. Президент безумовно до цих рекомендацій прислухався – укази були видані відповідно до рішення Комісії.

Дані про роботу Комісії при Президентові України у питаннях помилування впродовж 2005–2009 років наведено на рис. 1.

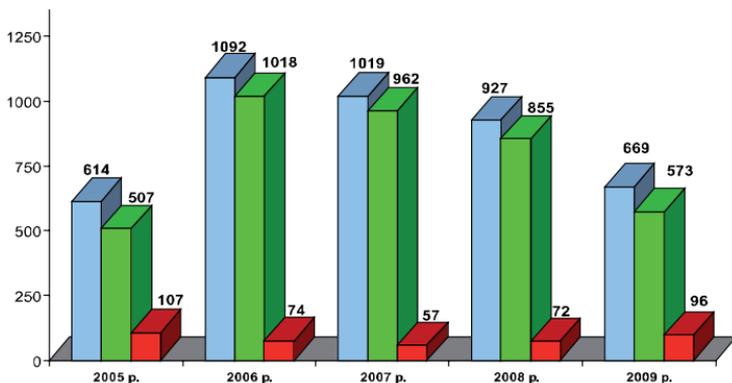

Рис. 1. Дані про роботу Комісії при Президентові України у питаннях помилування у 2005–2009 роках

За результатами розгляду клопотань про помилування і матеріалів, підготовлених Службою, Комісія формулює відповідні пропозиції про застосування помилування – задоволення клопотання про помилування або його відмову, які оформляються протоколом за підписом усіх присутніх на засіданні членів Комісії.

Для прикладу можна навести протокол засідання Комісії від 17 грудня 2009 року.

ПРОТОКОЛ № 53

засідання Комісії при Президентові України у питаннях помилування з розгляду клопотань про помилування осіб, засуджених судами України

17 грудня 2009 року

Головував – Голова Комісії при Президентові України у питаннях помилування В.Р. Мойсик.

Брали участь:

заступник Голови Комісії – В.М. Мойсеєнко;
члени Комісії – М.А. Горбаль, Л.С. Григорович, В.В. Кошинець, Р.О. Рогульський.

I. СЛУХАЛИ: Повістка № 11

УХВАЛИЛИ: а) Внести на розгляд Президента України пропозиції **п о м и л у в а т и:**

1. А.А.М. – звільнити від подальшого відбування міри покарання.

Службою пропонувалося А.А.М. помилувати – міру покарання скоротити до семи років позбавлення волі.

2. Б.О.В. – міру покарання скоротити до шести років і шести місяців позбавлення волі.

3. Б.М.О. – основну міру покарання скоротити до трьох років позбавлення волі.

4. В.Л.М. – звільнити від подальшого відбування міри покарання з випробуванням, встановивши один рік іспитового строку, та зобов'язати в цей термін періодично з'являтися для ресстрації в органи кримінально-виконавчої системи.

(5 – 52)

53.Т.С.А. – основну міру покарання скоротити до семи років позбавлення волі.

Службою пропонувалося Т.С.А. в помилуванні відмовити.

(54 – 64)

б) У помилуванні в і д м о в и т и:

1. Б.М.В.

(2 – 9)

10. Ю.Ю.В.

П. Взяти до відома повідомлення Служби з питань помилування Секретаріату Президента України, що з 19 листопада по 17 грудня 2009 року клопотання про помилування стосовно 641 засудженого, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини, не стали на шлях виправлення або відбули незначну частину призначених їм покарань, відповідно до Положення про здійснення помилування залишені без задоволення.

Голова Комісії
Заступник Голови Комісії

В. МОЙСИК
В. МОЙСЕЄНКО

Члени Комісії

М. ГОРБАЛЬ
Л. ГРИГОРОВИЧ
В. КОЩИНЕЦЬ
Р. РОГУЛЬСЬКИЙ

Хотів би особливу увагу звернути на підпис протоколу засідання Комісії всіма присутніми її членами. Указ Президента України про помилування завжди повністю відповідав рішенням Комісії. Тому рішення Комісії можна прирівняти до рішення суду, яке підписують усі судді, які беруть участь у засіданні. І в жодному разі протокол засідання з прийнятим рішенням Комісії не можна прирівняти до протоколу засідання якогось партійного осередку чи іншої організації, де його підписують голова та секретар. Вважаю, що практика підпису протоколу засідання Комісії всіма присутніми її членами була дуже правильна і необхідна. Адже не тільки голова та секретар Комісії несли відповідальність за прийняті рішення, а таку відповідальність брав кожен член Комісії, ставлячи свій підпис у протоколі засідання.

Розділ 8. Розгляд Президентом України матеріалів про помилування

На підставі рішення Комісії Службою готується кінцевий проект указу про помилування засуджених.

Проект Указу візується Керівником Служби, Головою Комісії, курируючим заступником Глави Секретаріату Президента України та самим Главою.

Завізований проект Указу разом з оригіналом протоколу засідання Комісії та копіями довідок на засуджених передається Президентові України.

Глава держави, розглянувши внесені пропозиції Комісії, приймає рішення про помилування засуджених, яке оформляється указом Президента України.

Указ Президента України про помилування засуджених

Розглянувши клопотання про помилування осіб, засуджених судами України, пропозиції Комісії у питаннях помилування та беручи до уваги ступінь тяжкості вчинених злочинів, строк фактичного відбуття покарання, особу засуджених, їх сімейний стан, поведінку і ставлення до праці до вчинення злочину та після засудження, відшкодування завданого збитку та усунення заподіяної шкоди, думку органів і установ виконання покарань, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, спостережних комісій, громадських організацій, трудових колективів щодо доцільності помилування та інші обставини, відповідно до п. 27 ст. 106 Конституції України **постановляю помилувати:**

1. А.А.М., 1989 року народження, засудженого вироком Бахчисарайського районного суду Автономної Республіки Крим від 16 травня 2005 року – звільнити від подальшого відбування міри покарання.

2. Б.О.В., 1967 року народження, засуджену вироком Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 24 листопада 2005 року – міру покарання скоротити до шести років і шести місяців позбавлення волі.

3. Б.М.О., 1983 року народження, засудженого вироком Жовтневого районного суду м. Луганська від 19 липня 2007 року – основну міру покарання скоротити до трьох років позбавлення волі.

4. В.Л.М., 1956 року народження, засуджену вироком Кіровського районного суду м. Донецька від 9 січня 2007 року – звільнити від подальшого відбування міри покарання з випробуванням, встановивши один рік іспитового строку та зобов'язати в цей термін періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи.

(5 – 61)

62. Ш.В.Г., 1956 року народження, засудженого вироком Центрального районного суду м. Сімферополя Автономної Республіки Крим від 19 жовтня 2005 року – міру покарання скоротити до шести років і шести місяців позбавлення волі.

Указ набирає чинності з дня його підписання.

Президент України

В.А. ЮЩЕНКО

Протягом 2005–2010 років Президентом України В.А. Ющенком видано 59 Указів про помилування 4045 засуджених. Думаю, що це значний внесок Президента до його скарбнички виконання функцій, передбачених Конституцією України.

Взагалі діяльність Служби з питань помилування, Комісії при Президентові України у питаннях помилування і Президента України щодо помилування засуджених протягом 2005–2009 років характеризується такими показниками:

Рік	Розглянуто матеріалів з питань помилування	Кількість засуджених, щодо яких розглянуто матеріалів про помилування	Кількість засуджених, яким відмовлено у застосуванні помилування	Кількість засуджених, щодо яких застосовано помилування
2005	22754	11107	10600	507
2006	24056	9148	8130	1018
2007	23763	8695	7733	962
2008	21810	8061	7206	855
2009	22051	8018	7445	573

У більшості випадків Президентом України було застосовано помилування щодо засуджених з Донецької, Київської, Львівської, Житомирської, Одеської областей, Автономної Республіки Крим та м. Києва. Саме з цих адміністративно-територіальних одиниць до Глави держави надходить найбільше клопотань про помилування.

Найпоширенішим видом помилування є скорочення основної міри покарання. Даний вид помилування застосовується у середньому до 60 % помилуваних осіб. Це зумовлено тим, що помилування здійснюється і щодо осіб, засуджених за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Принцип цього виду помилування полягає в тому, що засудженому скорочується основна міра покарання до строку, фактично відбута частина якого надає йому право на умовно-дострокове звільнення від відбування покарання відповідно до норм Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України.

У середньому протягом року Президентом України застосовується помилування до 10–13 % засуджених з числа тих, щодо яких розглядаються клопотання про помилування.

Аналізуючи роботу Служби з питань помилування, Комісії при Президентові України у питаннях помилування та й самого Президента України в період каденції Віктора Ющенка, слід зазначити, що в сфе-

рі помилування не було навіть найменших політичних проявів. Засуджені – це громадяни України, і вони та їх рідні зверталися до свого Президента! Президента всієї держави, незалежно – чи це її схід чи захід. До мене особисто як до Керівника Служби та й на засідання Комісії часто приходили з клопотаннями про помилування народні депутати України з різних фракцій. І, повірте, – колір фракції у цих питаннях не грав ніякої ролі. Для нас усіх, хто вирішував долі засуджених, головними були обставини справи та особа засудженого. І ніякої політики! Це можуть підтвердити народні депутати України з різних фракцій. У цьому переконались помилувані засуджені та їхні родичі.

Пам'ятаю, як у перші місяці каденції Президента України В.А. Ющенко до Служби надійшов лист-подяка від жительки Донецької області. З листа було видно, що її так зазобували політики і працівники виправної установи, що вона не вірила у помилування її, жительки Донецької області, Президентом В.А. Ющенком. У листі відчувалися сльози радості від щастя звільнення та існування справедливості незалежно від регіону держави й кольорів політиків. Вона висловлювала щиру подяку Президентові України Віктору Ющенку та працівникам Служби. Такі листи надходили рідко, але вони були щирі і відверті.

Для підтвердження вищезазначеного висновку наведу дані щодо кількості помилуваних по Донецькій області:

Довідка

щодо надходження та розгляду клопотань про
помилування протягом 2005–2009 років,
у тому числі щодо осіб,
засуджених судами Донецької області

Рік	Надійшло клопотань про помилування		Розглянуто клопотань про помилування		Кількість осіб, щодо яких розглянуто клопотання		Кількість помилуваних засуджених		
	Всього	Донецька обл.	Всього	Донецька обл.	Всього	Донецька обл.	Всього	Донецька обл.	%
2005	19358	2795	19268	2828	11103	1595	507	80	16
2006	16052	2920	16292	2415	9148	1440	1018	284	28
2007	15813	3255	15931	3265	8695	1708	962	260	27
2008	14767	3182	14701	3206	8061	1728	855	254	30
2009	15039	2938	14989	3047	8018	1711	573	134	23
Разом	81029	15090	81181	14761	45025	8182	3915	1012	26

Цифри говорять самі за себе і більше, ніж політики.

І ще один важливий штрих щодо якості виконання функцій працівниками Служби, членами Комісії та Президентом України у сфері помилування.

У 2005–2007 роках щорічно було зафіксовано біля 5–7 випадків скоєння злочинів особами, які в ці роки або раніше були помилувані. Це в середньому становить 0,7 % від помилуваних. Думається, що цей показник рецидиву серед помилуваних осіб є досить непоганим. Тим більше, що в наступні роки таких випадків було ще менше.

І дай Бог, щоб працівники Управління з питань помилування, члени Комісії при Президентові України у питаннях помилування та й сам Президент України і надалі працювали в такому ключі.

Розділ 9. Виконання указів Президента України про помилування

9.1. Повідомлення осіб про застосування помилування

Повідомлення осіб про результати розгляду їхніх клопотань про помилування здійснюється Службою.

Принагідно зазначимо, що якщо відповідь на клопотання про помилування надсилається Службою протягом місяця з дня його надходження, то результат, як правило, негативний. Якщо відповіді немає більше місяця, то скоріше за все справа готується на засідання Комісії з позитивною пропозицією. А це біля 2–3 місяців.

Слід також зазначити, що клопотання про помилування не підпадають під категорію звернень, на які поширюється дія Закону України «Про звернення громадян». Це питання на сьогодні законодавцем не врегульовано. На мою думку, оскільки помилування і його види зазначені в Кримінальному кодексі України, то процесуальне питання подання клопотань про помилування належить до Кримінально-процесуального кодексу України, а здійснення Президентом України помилування має регулюватися не Положенням, а Законом.

Водночас з метою стимулювання до належної поведінки повідомлення про помилування засуджених, звільнених від подальшого відбування міри покарання, направляється за особистим підписом Президента України.

Протягом 2009 року за особистим підписом Президента України про застосування помилування повідомлено 126 засуджених (за 2008 рік – 202).

Крім того, з метою забезпечення соціальної адаптації цих помилуваних осіб, залучення їх до суспільно корисної праці та громадського життя і запобігання поверненню до протиправної діяльності, за особистим

підписом Президента України головам обласних державних адміністрацій направляються відповідні листи-доручення.

Протягом 2009 року головам обласних державних адміністрацій направлено 137 (143) таких листів.

Після підписання Главою держави акта про помилування Секретаріатом Президента України Указ Президента України про помилування засуджених надсилається:

- щодо осіб, які відбувають покарання в установах виконання покарань, – Державному департаменту України з питань виконання покарань;

- щодо осіб, які не відбувають покарання або засуджені до інших видів покарань, не пов'язаних з арештом, обмеженням чи позбавленням волі, а також які звільняються від додаткових покарань, – відповідним судам;

- щодо осіб, засуджених до тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, до службових обмежень для військовослужбовців або до позбавлення військових звань – Міністерству оборони України;

- щодо осіб, засуджених до позбавлення спеціальних звань, рангу, чину або кваліфікаційного класу, – відповідним міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади.

Крім того, виписка з акта Глави держави про помилування щодо кожного помилуваного засудженого направляється відповідним судам за місцем винесення вироку.

Укази Президента України про помилування засуджених надсилаються також Міністерству внутрішніх справ України та Міністерству юстиції України до відома та іншим державним органам для забезпечення соціальної адаптації осіб, які відбули покарання.

9.2. Діяльність Державного департаменту України з питань виконання покарань щодо порядку організації виконання указів про помилування

На Державний департамент України з питань виконання покарань (далі – Департамент) покладено виконання указів Президента України про помилування стосовно осіб, які:

- засуджені до довічного позбавлення волі;
- засуджені до позбавлення волі на певний строк;
- засуджені до обмеження волі;
- засуджені до арешту;
- засуджені до громадських робіт;
- засуджені до виправних робіт;
- за рішенням суду позбавлені права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Департамент протягом трьох робочих днів з дня одержання Указу Президента України про помилування засуджених осіб встановлює місце відбування ними покарання і службою спеціального зв'язку надсилає до відповідного територіального органу управління Департаменту, відділу кримінально-виконавчої інспекції Департаменту в м. Севастополі відповідне розпорядження про виконання Указу Президента України про помилування із супровідним листом з грифом «Для службового користування» з проханням здійснити необхідні заходи для негайного виконання Указу Президента України про помилування.

Посадові та службові особи органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів зобов'язані забезпечувати виконання актів помилування.

Потім територіальний орган управління Департаменту, відділ кримінально-виконавчої інспекції Департаменту в м. Севастополі, одержавши розпорядження, негайно надсилає його службою спеціального зв'язку для організації виконання начальникові установи (підрозділу інспекції).

Якщо на момент отримання начальником установи розпорядження засуджений був переведений до іншої установи, то розпорядження службою спеціального зв'язку негайно пересилається до територіального органу управління Департаменту за місцем вибуття засудженого, про що в той самий день через територіальний орган управління Департаменту електронною поштою сповіщається до Департаменту.

Якщо на день одержання начальником установи (підрозділу інспекції) розпорядження засуджений помер чи місце його перебування невідоме або він був звільнений від відбування покарання, розпорядження долучається до особової справи помилуваної особи. Про це негайно сповіщається у довільній формі електронною поштою Департамент через відповідний територіальний орган управління Департаменту, відділ кримінально-виконавчої інспекції Департаменту у м. Севастополі.

Начальник установи (підрозділу інспекції), одержавши розпорядження, негайно ознайомлює з ним засудженого під підпис, про що робиться відповідний запис на звороті розпорядження із зазначенням дати ознайомлення.

При скороченні (основної) міри покарання засудженому працівниками установи вираховується точна дата закінчення строку покарання, в облікових документах та особовій справі засудженого робляться відповідні відмітки.

Звільнення помилуваної особи проводиться в день одержання розпорядження, а якщо розпорядження надійшло після закінчення робочого дня, то звільнення засудженого проводиться наступного робочого дня.

Розпорядження після виконання його вимог долучається до особової справи засудженого.

Наявність у засудженого заборгованості, несвоєчасне проведення з ним розрахунку та інші причини не можуть бути підставою для затримки його звільнення.

Про виконання Указу Президента України про помилування начальник установи (підрозділу інспекції) негайно повідомляє відповідний територіальний орган управління Департаменту, відділ кримінально-виконавчої інспекції Департаменту в м. Севастополі, а також протягом трьох робочих днів надсилає повідомлення встановленої форми до Департаменту та суду, який ухвалив вирок, і повідомлення про помилування (додаток 6 до пунктів 3.2, 5.4 Інструкції про порядок формування, ведення та використання оперативного-довідкового і дактилоскопічного обліку в органах внутрішніх справ та органах (установах) кримінально-виконавчої системи України, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 23.08.2002 № 823/188, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 09.09.2002 за № 738/7026) до Департаменту інформаційних технологій при МВС України й управління (відділу) оперативної інформації при ГУМВС (УМВС) України в Автономній Республіці Крим (області) за місцем засудження.

Про виконання Указу Президента України про помилування територіальний орган управління Департаменту, відділ кримінально-виконавчої інспекції Департаменту в м. Севастополі негайно повідомляє Департамент електронною поштою.

За кожним фактом несвоєчасного звільнення помилуваного засудженого проводиться службове розслідування і вживаються відповідні заходи реагування до винних посадових осіб.

Про всі випадки несвоєчасного звільнення помилуваних засуджених начальник установи (підрозділу інспекції) негайно сповіщає територіальний орган управління Департаменту, відділ кримінально-виконавчої інспекції Департаменту в м. Севастополі за підлеглістю, а також Департамент з наступним направленням матеріалів службового розслідування.

Після отримання повідомлень щодо виконання Указу Президента України про помилування управлінням по контролю за виконанням судових рішень Департаменту надсилається відповідне повідомлення до Служби з питань помилування.

9.3. Здійснення Службою з питань помилування контролю за виконанням указів Президента України про помилування

Контроль за виконанням указів Президента України про помилування здійснюється Службою.

Органи, на які цим Положенням покладено виконання указів Президента України про помилування засуджених, про їх виконання повідомляють Секретаріат Президента України. Працівники Служби здійснюють відповідний облік таких повідомлень та контроль.

Що стосується Державного департаменту України з питань виконання покарань, то на постійному контролі Служби перебуває питання своєчасності подання установами виконання покарань матеріалів щодо застосування умовно-дострокового звільнення (далі – УДЗ) від відбування покарання засуджених, до яких указами Президента України застосовано помилування у вигляді скорочення призначеної судом (основної) міри покарання.

Протягом червня – вересня 2009 року такий вид помилування застосовано до 204 засуджених.

Згідно з наданою Департаментом інформацією з 204 засуджених, до яких протягом січня – вересня 2009 року Президентом України застосовано помилування у виді скорочення (основної) міри покарання, 195 (95,6 %) за рішеннями судів звільнено з місць позбавлення і обмеження волі умовно-достроково, а також у зв'язку із заміною невідбутої частини покарання більш м'яким у вигляді виправних та громадських робіт. Матеріали стосовно 1 особи з позитивною пропозицією щодо застосування УДЗ

перебувають на розгляді в суді, до 2 засуджених УДЗ може бути застосовано у 2010 році, 2 засудженим адміністраціями установ виконання покарань відмовлено у направленні матеріалів до суду щодо застосування УДЗ як таким, що не довели свого виправлення (один з них характеризується посередньо, інший за злісне порушення режиму має не зняте і не погашене стягнення), а 4 особам в УДЗ відмовлено за рішеннями судів.

Зважаючи на наведені приклади співпраці Служби з установами Державного департаменту України з питань виконання покарань та свій юридичний досвід, хотілося б висловити думку щодо порядку застосування до засуджених умовно-дострокового звільнення.

Відповідно до ст. 407 Кримінально-процесуального кодексу України умовно-дострокове звільнення від відбування покарання застосовується суддею місцевого суду за місцем відбуття покарання засудженим за спільним поданням органу, що відає відбуванням покарання, і спостережної комісії.

Разом з тим ст. 154 Кримінально-виконавчого кодексу України передбачає, що адміністрація установи після відбуття засудженим установленого Кримінальним кодексом України частини строку покарання зобов'язана в місячний термін розглянути питання **щодо можливості представлення** його до умовно-дострокового звільнення.

Таким чином, фактично долю засудженого вирішує не суд, а адміністрація установи, бо вона вирішує, направляти матеріали до суду чи ні. З цим я категорично не згоден.

Вважаю, що після настання терміну для можливого застосування до засудженого умовно-дострокового звільнення або заміни невідбутої частини більш м'яким покаранням адміністрація установи **зобов'язана** подати матеріали до суду зі своїм висновком (пропозицією). А питання по суті повинен вирішувати суд, а не адміністрація установи.

Бачачи цю проблему в роботі Служби, ми ставили питання перед керівництвом Секретаріату Президента України про ініціювання внесення змін до законодавства. На жаль, нас не зрозуміли і не підтримали.

Зважаючи на безправний стан засудженого в місцях позбавлення волі, вважаю, що положення ст. 154 Кримінально-виконавчого кодексу України щодо цього є антиконституційним. Сподіваюсь, що прийде час і воно буде скасоване.

Останнім часом збільшилась кількість оскаржень в адміністративних судах України засудженими рішеннями Президента України щодо відмови в їх помилуванні. Випадків оскарження в судах рішень Президента України про помилування не було, хоча й таких випадків виключати не можна, скоріш за все з потерпілої сторони. Оскаржувані рішення судами залишені в силі. Але це вже заслуга працівників Служби з представництва в судах України інтересів Президента України і створених ним консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і служб.

Розділ 10. Статистичні дані щодо здійснення помилування у 2008 та 2009 роках

Протягом 2008 року Служба з питань помилування відповідно до завдань, визначених Положенням про здійснення помилування, затвердженим Указом Президента України від 19 липня 2005 року, та Положенням про Службу з питань помилування Секретаріату Президента України, затвердженим Розпорядженням Глави Секретаріату Президента України від 2 червня 2007 року, здійснювала всебічне, глибоке вивчення й опрацювання клопотань про помилування засуджених, інших матеріалів із цих питань, готувала по них відповідні довідки і пропозиції, які вносилися на розгляд Комісії при Президентові України у питаннях помилуван-

ня. Працівники Служби забезпечували організаційне обслуговування діяльності Комісії, підготовку проектів Указів Президента України про помилування, контроль за їх виконанням. Також Службою виконувались окремі доручення Президента України і керівництва Секретаріату Президента України.

Службою продовжено практику інформування засуджених, помилуваних у вигляді звільнення від подальшого відбування міри покарання, за особистим підписом Президента України. Вручення цих повідомлень засудженим здійснюється особисто начальниками установ виконання покарань. Протягом звітного періоду за особистим підписом Президента України про застосування помилування повідомлено 202 засуджених (за минулий рік – 223).

Крім того, з метою забезпечення соціальної адаптації цих помилуваних, залучення до суспільно корисної праці та громадського життя і запобігання поверненню до протиправної діяльності, за особистим підписом Президента України головам обласних державних адміністрацій направляються відповідні листи. Протягом 2008 року головам обласних державних адміністрацій направлено 143 (129) такі листи.

Діяльність Служби, Комісії та Президента України за 2008 рік характеризується такими показниками:

№ пор.	Основні показники діяльності	Всього за 12 міс. 2008 р.	Всього за 12 міс. 2007 р.	%, +,-
1	Залишок клопотань на початок звітного періоду щодо засуджених	799 554	1076 597	- 26 - 7,2
2	Надійшло матеріалів з питань помилування	22314	24064	- 7,2
3	Надійшло клопотань про помилування щодо засуджених, із них:	14767	15813	- 6,6
	– клопотань засуджених	8036	8602	- 6,5
	– клопотань родичів	6499	7053	- 8
	– клопотань підприємств, установ, організацій, трудових колективів тощо	7599	8132	- 6,5
	– клопотань народних депутатів України	512	506	+ 1
		157	122	+ 29
4	Надіслано документів із них:	23735	24724	- 4
	– запитів до установ виконання покарань, судів, органів місцевої влади тощо	6243	5679	+ 10

5	Розглянуто клопотань про помилування із них:	21810	23763	- 8
6	Розглянуто клопотань про помилування із них: – задоволено – відмовлено	14701 1913 12788	15931 2086 13845	- 7,7 - 8,2 - 7,6
7	Кількість засуджених, щодо яких розглянуто матеріали	8061	8695	- 7,3
8	Підготовлено довідок на Комісію	927	1019	- 9
9	Проведено засідань Комісії	11	11	
10	Кількість засуджених, яких помилувано	855	962	- 11
11	Підготовлено листів від Президента України головам облдержадміністрацій щодо сприяння у соціальній адаптації	143	129	+ 11
12	Підготовлено листів Президента України до помилуваних осіб	202	223	- 9
13	Кількість засуджених, яким відмовлено в помилуванні із них: – Комісією – Службою	7206 72 7134	7733 57 7676	- 6,8 + 26 - 7
14	Прийнято громадян на особистому прийомі	567	623	- 9
15	Залишок клопотань на кінець звітного періоду щодо засуджених	865 601	958 504	- 10 + 19

Протягом 2008 року до Секретаріату Президента України надійшло 22314 матеріалів про помилування засуджених, що на 7,2 відсотка менше, ніж у минулому році (24064).

Розглянуто 21810 (у 2007 році – 23763, – 8 %) матеріалів про помилування 8061 засудженого, що становить 7 % від 109961 особи, які станом на 31 грудня 2008 року відбувають покарання в кримінально-виконавчих установах.

На початок звітного періоду залишок клопотань про помилування становив 799 (1076). За 2008 рік до Служби надійшло 14767 (15813) клопотань про помилування, що на 6,6 % менше, ніж у 2007 році.

Розглянуто 14701 клопотання (15931), з них 1913 – задоволено (13 %), 12788 – у помилуванні відмовлено (87 %). Залишок клопотань на кінець 2008 року становить 865, що на 10 % менше, ніж за аналогічний період минулого року. Це свідчить про більшу оперативність у роботі Служби при опрацюванні матеріалів та прийнятті рішень щодо помилування засуджених.

Значна робота проводилася Службою для забезпечення діяльності Комісії. Її членам заздалегідь надсилалися для вивчення матеріали з відповідними пропозиціями. У звітному періоді на розгляд Комісії працівниками Служби підготовлено 927 (1092) довідок на засуджених, що на 9 % менше показника 2007 року.

У 2008 році проведено 11 засідань Комісії. За внесення Комісією пропозиціями Президентом України підписано 11 Указів про помилування 855 засуджених (за 2007 рік – 962, 11 %), що становить 10,6 % загальної кількості осіб, щодо яких розглянуто клопотання.

До засуджених, яких було помилувано, застосовувалися такі види помилування (рис. 2, 3):

	2008 р.	2007 р.
Звільнено від подальшого відбування основної або додаткових мір покарання	340	344
Скорочено міру покарання	515	618
Комісією відмовлено в помилуванні	72	57
Серед помилуваних:		
чоловіків	646	721
жінок	209	241
інвалідів та хворих	265	167
матерів, які мають неповнолітніх дітей, та багатодітних	70	81
старих	61	55
неповнолітніх та молоді (14–35 років)	499	373
ветеранів війни	11	7
учасників ліквідації (потерпілих) наслідків аварії на ЧАЕС	23	19
осіб, які раніше судилися	197	170
Помилування застосовувалося до осіб, які вчинили такі злочини:		
крадіжка	137	260
умисне вбивство та замах на вбивство	125	153
заподіяння тілесних ушкоджень	124	142
розбій	96	108
грабж	62	77
хуліганство	10	21
вимагання	7	9
порушення правил безпеки руху транспорту	6	3
згвалтування та замах на згвалтування	1	3
хабарництво	5	5
бандитизм	–	–
інші злочини	265	334

Помилювання застосовувалося до осіб, які відбули покарання:

до 1 року	55	12
від 1 до 3 років	406	404
від 3 до 5 років	304	388
від 5 до 10 років	84	146
понад 10 років	2	–
не відбували покарання	2	10
відбули покарання	2	2

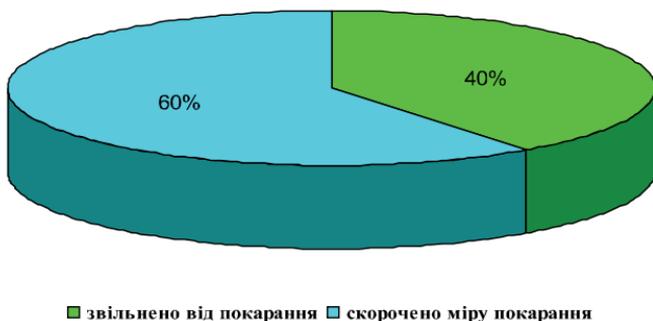

Рис. 2. Види помилювання (всього 855 засуджених)

Рис. 3. Категорії осіб, помилюваних у 2008 році (за статтю)

Щодо надходження та розгляду клопотань про помилювання в розрізі областей ситуація має такий вигляд:

№ пор.	Область, місто	Надійшло клопотань про помилування		Розглянуто клопотань про помилування		Кількість осіб, щодо яких розглянуто клопотання		У т.ч. кількість помилуваних	
		2008 р.	2007 р.	2008 р.	2007 р.	2008 р.	2007 р.	2008 р.	2007 р.
1	АРК	1197	1176	1187	1153	630	604	61	68
2	Вінницька	375	414	380	421	208	228	20	17
3	Волинська	214	243	219	252	121	146	14	14
4	Дніпропетровська	753	786	755	813	385	517	14	18
5	Донецька	3182	3255	3206	3265	1728	1708	254	260
6	Житомирська	686	804	684	791	386	439	61	75
7	Закарпатська	131	217	142	221	75	100	10	19
8	Запорізька	326	367	327	437	179	203	3	6
9	Івано-Франківська	165	191	167	183	97	128	11	12
10	Київська	641	718	627	813	352	397	59	61
11	Кіровоградська	283	278	297	299	157	198	12	12
12	Луганська	386	407	393	477	198	296	14	14
13	Львівська	628	828	626	853	355	443	50	79
14	Миколаївська	524	605	528	606	289	335	29	35
15	Одеська	696	728	699	721	379	491	21	38
16	Полтавська	433	396	437	407	244	211	11	20
17	Рівненська	145	163	144	160	84	90	12	11
18	Сумська	269	302	274	311	150	167	13	19
19	Тернопільська	144	141	141	136	81	77	8	2
20	Харківська	385	452	389	453	206	258	17	9
21	Херсонська	484	586	481	605	262	313	24	25
22	Хмельницька	436	333	437	352	202	172	11	8
23	Черкаська	384	398	386	403	221	216	17	21
24	Чернівецька	125	103	127	114	71	54	4	10
25	Чернігівська	310	379	316	372	180	193	18	22
26	м. Київ	1072	1137	1077	1210	553	588	82	83
27	м. Севастополь	139	105	131	103	79	32	5	4
28	Верховний Суд України	2	-	-	-	2	-	-	-
29	Суди не визначені	252	301	124	-	187	91	-	-
	Р а з о м	14767	15813	14701	15931	8061	8695	855	962

Як і в попередні роки, найбільше клопотань надійшло з Донецької області – 3182, Автономної Республіки Крим – 1197, м. Києва – 1072, Дніпропетровської –

753, Одеської – 696, Житомирської – 686, Київської – 641 та Львівської – 628 областей.

У 2008 році до Президента України надійшло 14767 клопотань, у тому числі 157 звернень народних депутатів України, про помилування 8036 засуджених.

На особистому прийомі в Приймальні Президента України працівниками Служби з питань помилування прийнято 567 громадян.

У 2008 році проведено 11 засідань Комісії, на яких розглянуто клопотання про помилування 927 засуджених. За пропозицією Комісії Президент України видав 11 указів про помилування 855 осіб. З них 515 засудженим основну міру покарання скорочено, 340 засуджених від подальшого відбування основної або додаткової міри покарання звільнено. При цьому задоволено 1913 клопотань про помилування засуджених.

Серед помилуваних 209 жінок та 646 чоловіків, з яких 265 інвалідів та хворих, 70 багатодітних, 61 особа похилого віку, 499 осіб молодого віку, 11 ветеранів війни, 23 учасники ліквідації та постраждали від аварії на Чорнобильській АЕС та інші.

У числі помилуваних 254 засуджені – з Донецької, 61 – з Житомирської, 59 – з Київської та 50 – з Львівської областей, 82 – з міста Києва та інші.

Зважаючи на виняткову значимість реалізації Президентом України конституційного права у сфері здійснення помилування, за інформацією Служби 23 грудня 2008 року на офіційному сайті Президента України висвітлено результати виконання Главою держави повноважень щодо помилування засуджених протягом 2008 року.

Інформація про реалізацію Президентом України конституційних повноважень щодо здійснення помилування у 2008 році Службою направлена також до редакцій газет «Урядовий кур'єр» та «Закон і обов'язок» для висвітлення на їх шпальтах.

У 2009 році Службою продовжено практику інформування засуджених, помилуваних у виді звільнення від подальшого відбування міри покарання, за особистим підписом Президента України. Вручення цих повідомлень засудженим здійснюється особисто начальниками установ виконання покарань. Протягом звітнього періоду за особистим підписом Президента України про застосування помилування повідомлено 126 засуджених (за минулий рік – 202).

Крім того, з метою забезпечення соціальної адаптації цих помилуваних, залучення до суспільно корисної праці та громадського життя і запобігання поверненню до протиправної діяльності, за особистим підписом Президента України головам обласних державних адміністрацій направляються відповідні листи. Протягом 2009 року головам обласних державних адміністрацій направлено 137 (143) таких листів.

Протягом звітнього періоду здійснено особистий прийом 465 (567) громадян, які зверталися з клопотаннями про помилування та з інших питань, віднесених до компетенції Служби.

Діяльність Служби за 2009 рік характеризується такими показниками:

№ пор.	Основні показники діяльності	Всього за 12 міс. 2009 р.	Всього за 12 міс. 2008 р.	%, +, -
1	Залишок клопотань на початок звітнього періоду щодо засуджених	942 623	799 554	+ 18 + 13
2	Надійшло матеріалів з питань помилування із них: думок органів влади та місцевого самоврядування про доцільність помилування	22379 226	22314 208	+ 0,3 + 9

3	Надійшло клопотань про помилування щодо засуджених із них: – клопотань засуджених – клопотань родичів, з дому – клопотань підприємств, установ, організацій, трудових колективів тощо – клопотань народних депутатів України	15039 8098 6443 7899 500 197	14767 8036 6499 7599 512 157	+ 2 + 0,8 – 0,9 + 4 – 2 + 26
4	Надіслано документів із них: – запитів до установ виконання покарань, судів, органів місцевої влади тощо	23711 6535	23735 6243	– 0,1 + 5
5	Розглянуто матеріалів з питань помилування	22051	21810	+ 1
6	Розглянуто клопотань про помилування із них: – задоволено – відмовлено	14989 1346 13643	14701 1913 12788	+ 2 – 30 – 7
7	Кількість засуджених, щодо яких розглянуто матеріали	8018	8061	– 0,5
8	Підготовлено довідок на Комісію	669	927	– 28
9	Проведено засідань Комісії	11	11	–
10	Кількість засуджених, яких помилувано	573	855	– 33
11	Підготовлено листів від Президента України головам облдержадміністрацій щодо сприяння у соціальній адаптації	137	143	– 4
12	Підготовлено листів від Президента України до помилуваних осіб	126	202	– 38
13	Кількість засуджених, яким відмовлено в помилуванні із них: – Комісією – Службою	7445 96 7349	7206 72 7134	+ 3 + 33 + 3
14	Прийнято громадян на особистому прийомі	465	567	– 18
15	Залишок клопотань на кінець звітного періоду щодо засуджених	992 703	865 601	+ 15 + 17

Протягом 2009 року до Секретаріату Президента України надійшло 22 379 матеріалів про помилування засуджених, що на 0,3 відсотка більше, ніж у минулому році (22 314).

Розглянуто 22 051 (у 2008 році – 21 810, + 1 %) матеріал про помилування 8018 (8061, – 0,5 %) засуджених, що становить 7 % від 108 350 осіб, які станом на 1 грудня 2009 року відбувають покарання в кримінально-виконавчих установах Департаменту.

На початок звітнього періоду залишок клопотань про помилування становив 942 (799). За 2009 рік до Служби надійшло 15 039 (14 767) клопотань про помилування, що на 2 % більше, ніж у 2008 році.

Розглянуто 14 989 клопотань (у 2008 році – 14 701, +2%), з них 1346 – задоволено (9 %), 13 643 – у помилуванні відмовлено (91 %). Залишок на кінець 2009 року становить 992 клопотання.

Значна робота проводилася Службою для забезпечення діяльності Комісії. Її членам задалегідь надсилалися для вивчення матеріали з відповідними пропозиціями. У звітньому періоді на розгляд Комісії працівниками Служби підготовлено 669 (927) довідок на засуджених, що на 27 % менше показника 2008 року.

У 2009 році проведено 11 засідань Комісії. За внесеними Комісією пропозиціями Президентом України підписано 11 указів про помилування 573 засуджених (за 2008 рік – 855, – 33 %), що становить 7,1 % загальної кількості осіб, щодо яких розглянуто клопотання. Кількість засуджених, яким у помилуванні відмовлено, збільшилась у 2009 році порівняно з минулим з 7206 до 7445 осіб, або на 3 %.

Зменшення кількості помилуваних у звітньому періоді порівняно з минулорічним зумовлене низкою об'єктивних причин, а саме: набранням чинності Законом України «Про амністію» від 12 грудня 2008 року, що підлягав виконанню у 2009 році, згідно з яким амністію було засто-

совано щодо 13 311 осіб, з них – 12 940 звільнено від покарання, а 371 засудженому скорочено строк призначеного судом покарання; зменшенням чисельності осіб, які відбувають покарання у кримінально-виконавчих установах. Аналогічна тенденція до зменшення кількості помилуваних осіб унаслідок прийняття законів України «Про амністію» відзначалася у 2001, 2003 та 2005 роках.

До засуджених, яких було помилувано, застосовувалися такі види помилування (рис. 4, 5):

	2009 р.	2008 р.
Звільнено від подальшого відбування основної або додаткових мір покарання	299	340
Скорочено міру покарання	274	515
Комісією відмовлено в помилуванні	96	72
Серед помилуваних:		
чоловіків	433	646
жінок	140	209
інвалідів та хворих	208	265
матерів, які мають неповнолітніх дітей, та багатодітних	48	70
старих	38	61
неповнолітніх та молоді (14–35 років)	439	499
ветеранів війни	8	11
учасників ліквідації (потерпілих)		
наслідків аварії на ЧАЕС	18	23
осіб, які раніше судилися	173	197
Помилування застосовувалося до осіб, які вчинили такі злочини:		
крадіжка	108	137
заподіяння тілесних ушкоджень	106	124
розбій	66	96
грабіж	53	62
умисне вбивство та замах на вбивство	49	125
порушення правил безпеки руху транспорту	7	6
хуліганство	6	10
хабарництво	6	5
вимагання	4	7
згвалтування та замах на згвалтування	1	1
бандитизм	–	–
інші злочини	224	265
Помилування застосовувалося до осіб, які відбули покарання:		
до 1 року	65	55
від 1 до 3 років	283	406

від 3 до 5 років	173	304
від 5 до 10 років	48	84
понад 10 років	–	2
не відбували покарання	4	2
відбули покарання	–	2

Рис. 4. Види помилування (всього 573 засуджені)

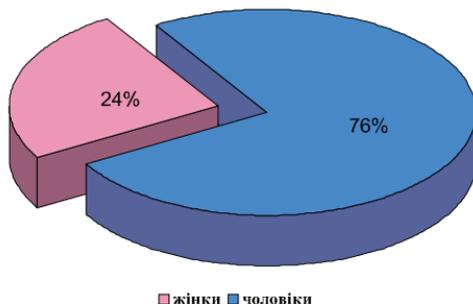

Рис. 5. Категорії осіб, помилуваних у 2009 році (за статтю)

Щодо надходження та розгляду клопотань про помилування в розрізі областей ситуація має такий вигляд:

№ пор.	Область, місто	Надійшло клопотань про помилування		Розглянуто клопотань про помилування		Кількість осіб, щодо яких розглянуто клопотання		У т.ч. кількість помилуваних	
		2009 р.	2008 р.	2009 р.	2008 р.	2009 р.	2008 р.	2009 р.	2008 р.
1	АРК	1258	1197	1305	1187	658	630	54	61
2	Вінницька	419	375	404	380	214	208	13	20
3	Волинська	306	214	304	219	167	121	13	14
4	Дніпропетровська	641	753	642	755	365	385	15	14
5	Донецька	2938	3182	3047	3206	1711	1728	134	254
6	Житомирська	627	686	632	684	347	386	27	61

7	Закарпатська	188	131	175	142	100	75	6	10
8	Запорізька	375	326	329	327	217	179	4	3
9	Івано-Франківська	186	165	190	167	91	97	6	11
10	Київська	656	641	652	627	349	352	35	59
11	Кіровоградська	265	283	262	297	155	157	3	12
12	Луганська	410	386	404	393	214	198	8	14
13	Львівська	585	628	622	626	322	355	38	50
14	Миколаївська	523	524	512	528	269	289	10	29
15	Одеська	753	696	751	699	376	379	19	21
16	Полтавська	403	433	400	437	222	244	18	11
17	Рівненська	191	145	169	144	100	84	8	12
18	Сумська	287	269	284	274	146	150	6	13
19	Тернопільська	177	144	175	141	88	81	4	8
20	Харківська	395	385	392	389	210	206	9	17
21	Херсонська	554	484	577	481	296	262	26	24
22	Хмельницька	399	436	409	437	200	202	13	11
23	Черкаська	377	384	385	386	219	221	26	17
24	Чернівецька	153	125	135	127	80	71	2	4
25	Чернігівська	444	310	422	316	200	180	13	18
26	м. Київ	1158	1072	1163	1077	556	553	58	82
27	м. Севастополь	133	139	135	313	67	79	5	5
28	Верховний Суд України	1	2	1	–	1	2	–	–
29	Суди не визначені	237	252	111	124	78	187	–	–
	Р а з о м	15039	14767	14989	14701	8018	8061	573	855

Як і в попередні роки, найбільше клопотань надійшло з Донецької області – 2938, Автономної Республіки Крим – 1258, м. Києва – 1158, Одеської – 753, Київської – 656, Дніпропетровської – 641, Житомирської – 627 та Львівської – 585 областей.

Протягом року до Президента України надійшло 15039 клопотань, у тому числі 197 звернень народних депутатів України.

Навантаження на працівників Служби протягом 2009 року характеризується такими показниками:

№ пор.	П І Б	Надійшло		Розглянуто		Підготовлено довідок	Помилувано осіб	Відмовлено в помилуванні
		справ	клопотань	справ	клопотань			
1	Башликов М.О.	595	1088	588	1083	32	28	4
2	Книш А.О.	925	1716	916	1714	83	71	12
3	Коваль Л.Б.	600	1023	592	1016	31	21	10
4	Марченко О.П.	528	1033	526	1032	33	27	6
5	Мельник В.С.	903	1735	895	1728	59	50	9
6	Належитий Д.Ф.	926	1764	917	1757	97	90	7
7	Полуна В.О.	874	1657	866	1635	96	86	10
8	Пуховець І.М.	924	1653	916	1650	88	77	11
9	Рак О.М.	929	1700	911	1692	86	73	13
10	Шафінський М.А.	894	1670	887	1667	60	46	14
11	Сіроштан І.М.	звільнений		4	15	4	4	–
	Всього	8098	15 039	8018	14 989	669	573	96

За пропозиціями Комісії при Президентові України у питаннях помилування Глава держави видав 11 указів про помилування 573 засуджених. З них 274 засудженим основну міру покарання скорочено, 299 засуджених від подальшого відбування основної або додаткових мір покарання звільнено. При цьому задоволено 1346 клопотань громадян про помилування засуджених (рис. 6).

Серед помилуваних 140 жінок та 433 чоловіки, з яких 38 інвалідів, 48 багатодітних, 38 осіб похилого віку, 12 неповнолітніх, 7 учасників війни, 18 учасників ліквідації і постраждали від аварії на Чорнобильській АЕС та інші.

У числі помилуваних 134 засуджені – із Донецької, 38 – з Львівської, 35 – з Київської, 27 – з Житомирської, по 26 – із Херсонської та Черкаської областей, 54 – з Автономної Республіки Крим, 58 – з м. Києва й інші.

Ураховуючи виключну значимість реалізації Президентом України конституційного права у сфері здійснення помилування, за інформацією Служби на офіційному сайті Президента України висвітлено результати виконання Главою держави повноважень щодо помилування засуджених протягом 2009 року.

Інформація про реалізацію Президентом України конституційних повноважень щодо здійснення помилу-

вання у 2009 році Службою направлена також до редакцій газет «Урядовий кур'єр» та «Закон і обов'язок» для висвітлення на їх шпальтах.

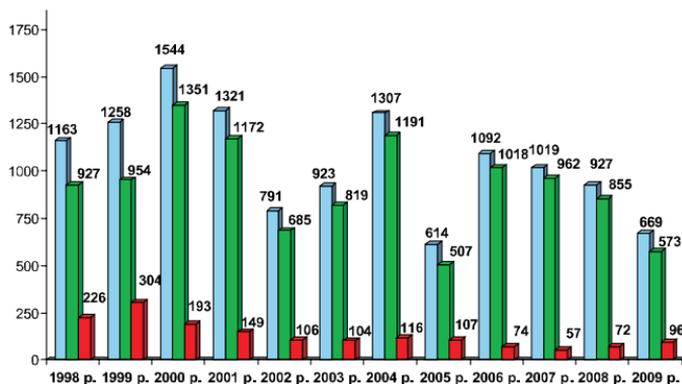

Рис. 6. Дані про роботу Комісії при Президентові України у питаннях помилування протягом 1998–2009 років

Розділ 11. Особливості помилування в зарубіжних країнах

Правовий інститут прощення – помилування є характерним для всіх без винятку держав, хоча спостерігаємо значні та специфічні відмінності у способах нормативного закріплення в законодавстві тієї чи іншої держави інституту помилування й самої процедури застосування акта про помилування.

Як правило, повноваження стосовно здійснення помилування проголошуються відповідними Основними законами держав. Так, подібні норми містяться в Конституціях Республіки Австрії, Республіки Греції, Французької Республіки, Італійської Республіки, Федеративної Республіки Німеччини, Королівства Іспанії, Португальської Республіки, Республіки Вірменії, Республіки Киргизстану, Республіки Казахстану, Республіки Грузії,

Російської Федерації, Республіки Туркменістану, Республіки Білорусі та інших.

Повноваження суб'єктів у сфері здійснення помилування прямо залежні від форми державного правління тієї чи іншої держави, форми державного режиму, курсу обраної кримінально-правової політики. У державах з республіканською формою правління право на здійснення помилування, як правило, належить главі держави – президентові. До прикладу, Конституцією Ірландської Республіки чітко регламентовано, що право помилування і повноваження замінити або пом'якшувати покарання, призначене будь-яким судом кримінальної юрисдикції, належить Президентові. Проте в деяких республіках з парламентською формою правління, як виняток, помилування може здійснюватися парламентом держави. Так, згідно з Конституцією Португальської Республіки право на оголошення амністії та загального помилування належить до компетенції Асамблеї Республіки.

Згідно зі ст. 2 розд. 2 Конституції США президенту належить право помилування осіб, засуджених федеральними судами за злочини, вчинені проти Сполучених Штатів Америки, за винятком випадків імпічменту (особливо небезпечні державні злочини). Стосовно ж осіб, засуджених судами штатів за законами штатів, помилування здійснюється губернаторами штатів у порядку, встановленому законодавством відповідного штату.

У Франції право президента здійснювати помилування закріплене в ст. 17 Конституції 1958 р., а порядок його реалізації – у Кримінальному кодексі і законі від 9 жовтня 1981 р. Кримінальний кодекс Франції вказує, що внаслідок помилування особа звільняється лише від виконання покарання і це не є перешкодою для потерпілого при відшкодуванні шкоди, заподіяної злочинними діями (Розділ 2. Про помилування ст. 133–137).

У деяких Конституціях зарубіжних держав спостерігається тенденція закріплення права помилування за

главою держави за умови погодження рішення про здійснення помилування з тим чи іншим судовим органом чи з відповідним дорадчим органом при президентові або навіть за погодженням із парламентом країни. Так, відповідно до статті 47 Конституції Республіки Греції президент має право за пропозицією міністра юстиції і після консультації з радою, що складається здебільшого з суддів, дарувати помилування, змінювати характер і скорочувати строки внесених судами покарань, скасовувати передбачені законом наслідки винесених і відбутих покарань, а за згодою парламенту – дарувати помилування засудженому міністру.

Відмінним і складнішим є механізм здійснення помилування в державах із федеративним устроєм. Так, Конституцією Федеративної Республіки Німеччини визначено, що у виняткових випадках Федеративний Президент здійснює від імені Федерації право помилування. Відповідні повноваження Президент може передавати й іншим органам.

Право федерального президента ФРН здійснювати в окремих випадках помилування від імені Федерації закріплене в ст. 60 Конституції. Конкретизуючи це положення, ст. 452 КПК ФРН передбачає, що президент має право помилувати лише осіб, засуджених за злочини, що підпадають під юрисдикцію федерального верховного суду (тероризм, створення терористичного формування, шпигунство), а також засуджених за вироком вищого суду однієї з федеральних земель, винесеному від імені Федерації і за поданням федерального прокурора. Помилування осіб, засуджених за інші злочини, належить до компетенції земель і здійснюється главами земельних урядів або за їх дорученням відповідними земельними міністрами.

Щодо держав із монархічною формою правління, то тут право на здійснення помилування, як правило, є компетенцією правлячого монарха. Статтею 110 Конституції Королівства Бельгії Король має право помилу-

вати міністра або члена уряду співдружності чи регіону, засудженого Касаційним судом, лише за клопотанням Палати представників або відповідної ради.

Як правило, одноосібні повноваження монарха у сфері здійснення помилювання мають дещо обмежений характер у зв'язку з необхідністю узгодження прийнятого рішення з тим чи іншим органом держави, зазвичай із парламентом. Так, законодавством Королівства Данії встановлено, що Король може дарувати помилювання міністрам, засудженим Верховним судом Королівства, але тільки за погодженням з Фолькетингом. У Королівстві Іспанії здійснення права помилювання належить Королю відповідно до закону, який не може передбачати загальної амністії.

У Князівстві Монако право на здійснення помилювання належить князеві, проте реалізувати свої повноваження він може лише за умови попереднього консультування з Радою Корони.

Відповідно до Конституції Японії кабінет міністрів ухвалює рішення про помилювання, а імператор затверджує його.

У ряді держав Європи помилювання не застосовується до конкретно визначених осіб, групи осіб. Так, відповідно до статті 139 Конституції Польщі право помилювання не застосовується до вищих посадових осіб держави, засуджених Державним Трибуналом.

Згідно з законодавством США, ФРН, Японії клопотання про помилювання має виходити від самого засудженого. У Франції процедура помилювання може бути ініційована як засудженим, так і одним із його близьких або будь-якою зацікавленою особою. Виконавчий суддя або начальник пенітенціарної установи також можуть клопотати про помилювання засудженого, який, на їхню думку, цього заслуговує. Клопотання може бути подане і представником прокуратури, що веде справу про виконання покарання, при цьому він керується міркуваннями суспільного інтересу.

У США і Франції з клопотанням про помилування не мають права звертатися умовно засуджені й особи, які користуються правом на умовно-дострокове звільнення. Помилування у формі пом'якшення покарання не застосовується до осіб, відносно яких можуть бути застосовані судові або адміністративні процедури такого пом'якшення вироку.

У Франції клопотання про помилування оформляються на ім'я президента або міністра юстиції. Клопотання надходять у бюро помилувань і виконання покарань, потім справи направляються прокурорам відповідних судових округів, які проводять необхідне розслідування і висловлюють свою думку про доцільність помилування. Вирішення питання про подальше направлення клопотання про помилування приймається міністерством юстиції, що у разі позитивної думки готує проект відповідного декрету і передає його до генерального секретаріату адміністрації президента. Декрет підписується президентом, а також прем'єр-міністром і міністром юстиції Франції.

У Португалії всі клопотання про помилування, що надійшли на адресу президента, направляються на попередній розгляд спеціальної комісії, яка включає представників Міністерства юстиції, співробітника установи, в якій відбуває покарання осуджений, прокуратури і суду. Матеріали про помилування, що заслуговують на увагу, доповідаються президенту країни особисто міністром юстиції наприкінці кожного року.

У більшості держав – учасниць СНД зміст кримінально-правових, кримінально-виконавчих та інших норм у даній сфері, їх внутрішня структура останніми роками зазнали радикальних змін. Зміни політичного режиму реально втілилися в прийнятті нових конституцій, кримінальних і кримінально-виконавчих кодексів.

КК Білорусії (ст. 82), крім указаних видів помилування у КК України, говорить про умовне звільнення від

покарання. Смертна кара у порядку помилування може бути замінена довічним ув'язненням.

КК Республіки Казахстан передбачає в порядку помилування заміну смертної кари довічним позбавленням волі або позбавленням волі на термін двадцять п'ять років, але при цьому уточнюється вид установи, в якій вони повинні відбувати покарання, – виправна колонія особливого режиму (ч. 3 ст. 49).

Законодавство Киргизької Республіки, як і України, не закріплює зняття судимості як вид помилування. Воно формально встановлює підставу, наявність якої дає право особі, засудженій до позбавлення волі, звертатися з клопотанням про помилування – після відбуття не менше половини призначеного строку покарання (ст. 75 УК). Згідно зі статтею 75 Кримінального кодексу Республіки Киргизстан особа, засуджена за вчинення злочину, на підставі акта про помилування може бути звільнена від подальшого відбування покарання або покарання може бути скорочене чи замінене більш м'яким видом.

Кримінальним кодексом Азербайджанської Республіки встановлено правило стосовно помилування осіб, які засуджені до довічного позбавлення волі. Відповідно до статті 82 Кримінального кодексу Азербайджанської Республіки довічне позбавлення волі в порядку помилування може бути замінено позбавленням волі на строк не більше 25 років.

Кримінальні кодекси Таджикистану й Узбекистану допускають заміну смертної кари в порядку помилування лише позбавленням волі на термін двадцять п'ять років.

Країни Прибалтійського регіону своїм кримінальним законодавством встановлюють мінімум регламентації інституту помилування. Як правило, в кримінальних кодексах Прибалтійських держав встановлюються лише поняття та випадки застосування актів про помилування. До прикладу, Кримінальним кодексом

Литовської Республіки (ст. 79 Помилування) визначено, що засуджений може бути звільнений від усього або частини покарання, якщо Президент Республіки задовольнить його прохання про помилування. Порядок надання помилування встановлює Президент Республіки. Згідно з законодавством Литви заміна покарання більш м'яким його видом і зняття судимості не передбачені.

У Кримінальних кодексах Латвійської та Естонської Республік окремими розділами чи статтями питання помилування не врегульовано. Лише згадується про те, що помилування є актом позасудовим і, на відміну від інших видів звільнення від покарання та відповідальності, застосовуються на підставі спеціальних актів про помилування.

КК Аргентини зазначає, що помилування звільняє засудженого від покарання та його наслідків, за винятком обов'язку відшкодувати збитки, заподіяні приватним особам (ст. 68). КК Аргентини не передбачає в порядку помилування заміну покарання іншим, більш м'яким його видом та скорочення строку покарання.

Що стосується країн Західної Європи, то тут спостерігаємо тенденцію мінімального врегулювання інституту помилування в чинних кримінальних кодексах, а в таких державах, як Швейцарська Республіка, Королівство Швеція, Федеративна Республіка Німеччина, Республіка Австрія, взагалі не знаходимо згадки про помилування.

В інших державах континентальної Європи, як правило, про інститут помилування у кримінальних кодексах країн згадується виключно в переліку підстав звільнення від покарання або відповідальності. Така тенденція простежується у кримінальних кодексах Голландії, Республіки Фінляндії, Республіки Італії, Королівства Іспанії, Республіки Польщі.

Думається, що правове регулювання і практика застосування помилування інтересні у всіх державах. Але

найбільший інтерес у нас викликають наші сусіди – Республіка Білорусь та Російська Федерація.

Конституція Білорусі серед основних громадянських прав і свобод людини надає засудженому право клопотати про помилування. Це право в більш конкретному виді знайшло відображення у ст. 96 Кримінального кодексу Білорусі, з якої виходить, що помилування здійснюється президентом республіки стосовно індивідуально визначеної особи. На підставі акта помилування особа, засуджена за злочин, може бути повністю або частково звільнена від покарання, як основного так і додаткового, або звільнена від покарання умовно, або такій особі невідбута частина покарання може бути замінена більш м'яким покаранням чи з неї може бути знята судимість.

Президент Республіки Білорусь, крім клопотань про помилування, розглядає: матеріали стосовно осіб, засуджених до смертної кари, які не клопочуть про помилування; подання голови верховного суду або генерального прокурора Білорусії про застосування помилування щодо осіб, засуджених до смертної кари.

Процедура помилування визначена Положенням про порядок здійснення помилування в Республіці Білорусь.

Помилування застосовується за особистими клопотаннями засуджених. Клопотання про помилування розглядаються лише після вступу вироків у законну силу. У виняткових випадках, якщо засуджені не перебувають під вартою, виконання вироків за їх справами може бути відстрочене судом до розгляду клопотань про помилування.

Клопотання про помилування подаються засудженими через адміністрацію виправної установи або інший орган, що виконує вирок.

Особи, засуджені до смертної кари, можуть звернутися з клопотанням до президента Республіки Білорусь протягом десяти діб із дня вручення їм копії вироку або касаційної ухвали. Якщо засуджений до смертної кари

не подасть у вказаний строк клопотання про помилування або заявить про своє небажання звернутися з таким клопотанням, про це складається акт з дотриманням встановлених правил. Клопотання або акт направляється президенту Республіки Білорусь не пізніше за триденний строк з дня приймання клопотання від засудженого або складання акта.

Виконання вироку стосовно особи, засудженої до смертної кари, зупиняється до розгляду клопотання про помилування або матеріалів про відмову від подання клопотання. Клопотання про помилування засуджених, а також інші матеріали до внесення їх на розгляд президента попередньо розглядаються в комісії з питань помилування при Президентові Республіки Білорусь.

Комісія утворюється президентом Білорусії на термін його повноважень. Рішення комісії приймаються простою більшістю голосів присутніх її членів, вносяться в протокол і підписуються ними.

Підготовка матеріалів до клопотань про помилування для розгляду Комісією та президентом Республіки Білорусь покладається на відділ з питань громадянства і помилування адміністрації президента Республіки Білорусь. Відділ запитує від відповідних державних органів матеріали, необхідні для розгляду клопотань про помилування, їхню думку про доцільність застосування акта помилування, а також може давати їм доручення щодо перевірки окремих питань.

Клопотання про помилування осіб, засуджених до смертної кари, або матеріали про відмову цих осіб від подання таких клопотань до внесення на розгляд комісії висилаються до верховного суду і прокуратури Республіки Білорусь, які в двотижневий строк подають висновки з викладенням змісту прийнятих рішень суду, обставин учинення злочинів, даних про особу засудженого, а також свої пропозиції по суті кожного клопотання або матеріалів про відмову від подання клопотання.

За клопотаннями про помилування осіб, засуджених до довічного ув'язнення, позбавлення волі і більш м'яких покарань, що вносяться на розгляд комісії, генеральний прокурор і голова верховного суду Республіки Білорусь подають висновки. За клопотаннями про помилування осіб, які вчинили злочини в місцях позбавлення волі, а також злочини, пов'язані з порушенням правил безпеки дорожнього руху й експлуатації транспорту, висновок подає також міністр внутрішніх справ Республіки Білорусь, про помилування осіб, які вчинили злочини, пов'язані з заподіянням збитків в особливо великому розмірі, – міністр юстиції Білорусії, а за клопотаннями засуджених за злочини проти держави, проти миру і безпеки людства – голова комітету державної безпеки Республіки Білорусь. Ці висновки подаються у місячний строк.

Клопотання про помилування осіб, засуджених до смертної кари, а також матеріали і подання стосовно осіб, засуджених до смертної кари, які не клопочуть про помилування, з пропозиціями комісії вносяться на розгляд президента.

Клопотання про помилування осіб, засуджених до довічного ув'язнення, позбавлення волі і більш м'якого покарання, вносяться на розгляд президента Республіки Білорусь за наявності пропозицій комісії про застосування помилування. Якщо комісія не знайшла підстав щодо таких пропозицій, про це доводиться до відома президента Республіки Білорусь і засудженим повідомляється про відхилення клопотань у десятиденний строк з дня винесення рішення президентом Республіки Білорусь.

У разі відхилення клопотань про помилування повторні клопотання про помилування осіб, засуджених за тяжкі й особливо тяжкі злочини, за відсутності нових обставин, що заслуговують на увагу, можуть бути внесені на розгляд комісії через рік, а клопотання осіб, засуджених за інші злочини, – через шість місяців із дня відхилення попередніх клопотань.

Рішення про помилування або про відхилення клопотань про помилування засуджених до смертної кари, а також помилування засуджених до довічного ув'язнення, позбавлення волі чи іншого, більш м'якого покарання приймаються в формі указів президента Республіки Білорусь.

Повідомлення про виконання указів президента Білорусії стосовно осіб, засуджених до смертної кари, направляються президенту республіки верховним судом, а стосовно осіб, засуджених до інших мір покарання, – органами, на які покладено виконання цих указів.

Контроль за своєчасним виконанням указів президента Республіки Білорусії покладено на відділ з питань громадянства і помилування адміністрації президента Республіки Білорусь.

У Російській Федерації відповідно до пункту «в» ст. 89 Конституції РФ здійснює помилування Президент РФ. У Росії згідно з Конституцією Російської Федерації кожний засуджений за злочин має право просити про помилування чи пом'якшення покарання (ч. 3 ст. 50 Конституції).

Відповідно до Указу Президента РФ від 28 грудня 2001 р. «Про комісії з питань помилування на територіях суб'єктів Російської Федерації» і «Положення про порядок розгляду клопотань про помилування в Російській Федерації», на території суб'єктів Російської Федерації створені відповідні комісії з питань помилування.

Ці комісії попередньо розглядають клопотання про помилування засуджених, які відбувають покарання в установах кримінально-виконавчої системи Міністерства юстиції РФ, що перебувають на території суб'єкта РФ, а також осіб, які відбули призначене судом покарання і мають не зняту та не погашену судимість. Здійснюють підготовку та подання висновків про доцільність застосування акта помилування щодо засуджених для вищої посадової особи суб'єкта РФ (президенту

республіки, губернатору, голові адміністрації і т.д.). Протягом місяця з дня ухвалення вищою посадовою особою суб'єкта РФ рішення щодо підтримки клопотань засуджених про помилування, список осіб, рекомендованих до помилування, опубліковується в засобах масової інформації суб'єкта РФ.

В установлений строк вища посадова особа суб'єкта РФ вносить Президенту РФ подання про доцільність застосування акта помилування щодо засудженого чи особи, яка відбула призначене судом покарання і має не зняту та не погашену судимість. До подання додаються клопотання про помилування, висновок комісії та інші матеріали, передбачені Положенням про порядок розгляду клопотань про помилування в РФ.

Президент РФ, розглянувши подання, приймає рішення про помилування, яке оформляється його указом.

Список використаної і рекомендованої літератури

Аликперов Х.Д. Проблема допустимости компромисса в борьбе с преступностью: автореф. дисс. на соискание ученой степени доктора юрид. наук: спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; Исполнительно-трудовое право» / Х.Д. Аликперов. – М., 1992. – 27 с.

Артюх А.Г. Правовое регулирование института помилования / Артюх А.Г. // Вопросы совершенствования деятельности ОВД по исправлению и перевоспитанию осужденных. – М., 1980. – С. 72 – 74.

Об утверждении Основ уголовного судопроизводства Союза ССР и союзных республик: Закон от 25 декабря 1985 г. // Ведомости Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик. – 1959. – №1. – Ст. 15.

О снятии судимости с бывших заключенных, добровольно оставшихся после отбытия срока наказания для работы на строительстве канала Волга–Москва: Указ Президиума Верховного Совета СССР от 16 апреля 1938 г. // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1938. – № 6.

Об амнистии советских граждан, сотрудничавших с оккупантами в период Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: Указ Президиума Верховного Совета СССР от 17 сентября 1955 г. // Ведомости Верховного Совета СРСР. – 1955. – № 17. – Ст. 345.

Кримінальний Кодекс Української РСР: від 28 грудня 1960 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – №2. – Ст. 14.

О форме актов Президиума Верховного Совета СССР по вопросам помилования: постановление Президиума Верховного Совета СССР от 17 ноября 1964 г. // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1964. – № 48. – Ст. 541.

Про затвердження Виправно-Трудового кодексу УРСР: Закон УРСР від 23 грудня 1970 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 1. – Ст. 6.

Положення про порядок здійснення помилювання громадян, засуджених судами Української РСР: Указ Президії Верховної Ради УРСР від 9 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 1. – Ст. 3.

Про порядок здійснення помилування осіб, засуджених судами України: Указ Президента України від 31 грудня 1991 р. № 22 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 21. – Ст. 293.

Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України: укладений 8 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 18. – Ст. 133.

Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України, 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

Про практику застосування Судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування: постанова Верховного Суду України від 2 червня 2005 р. № 7 // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 6. – С. 5–10.

Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 12 // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 2. – С. 13–16.

Про затвердження Інструкції про порядок подання до Секретаріату Президента України матеріалів з питань помилування та виконання Указів Президента України про помилування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [htt://zakon.nau.ua/?code=z0672-06](http://zakon.nau.ua/?code=z0672-06): наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 16. 05. 2006 р. № 93.

Слюсаренко А.Г. Історія української Конституції / А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко. – К.: Право, 1997. – 192 с.

Конституции государств Европейского Союза / [под общ. ред. Л.А. Окунькова]. – М.: ИНФРМ-М: Норма, 1997. – 816 с.

Конституции государств Европы: в 3 т. // [под общ. ред. и со вступ. ст. директора Ин-та законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ Л.А. Окунькова]. – М.: НОРМА, 2001. – Т. 1. – 816 с.

Конституции зарубежных государств: учеб. пособ. / [сост. В.В. Маклаков]. – М.: БЕК, 1998. – 432 с.

Конституции зарубежных государств: учеб. пособ. / [сост. В.В. Маклаков]. – [2-е изд.]. – М.: БЕК, 2001. – 586 с.

Конституции зарубежных государств: учеб. пособие / [сост. проф. В.В. Маклаков.]. – [4-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Волтерс Клувер, 2003. – 624 с.

Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року № 1129-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3–4. – Ст. 21.

Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gsk2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1937.html>: прийнята 30 січня 1937 р.

Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки: прийнята позачерговою сьомою сесією Верховної Ради УРСР 9 скликання 20 квітня 1978 р. – К.: Політвидав України, 1979. – 69 с.

Маляренко В.Т. Амністія та помилування в Україні: [навч. посіб.] / В.Т. Маляренко, А.А. Музика. – К.: Атіка, 2007. – С. 563.

Марогулова И.Л. Амнистия и помилование / И.Л. Марогулова // Проблемы совершенствования советского законодательства. – М., 1984. – № 28. – С. 181–193.

Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина: [підруч.] / Матишевський П.С. – К.: А.С.К., 2001. – 352 с.

Михайленко П.П. Борьба с преступностью в Украинской ССР: сб. док.: [в 2 т.] / Михайленко П.П. – К.: МООН УРСР, Высш. шк., 1966–1967. – Т.1: 1917 – 1925 гг. – 1966. – 831 с.

Михайленко П.П. Борьба с преступностью в Украинской ССР: сб. док.: [в 2 т.] / Михайленко П.П. – К.: МООН УРСР, Высш. шк., 1966–1967. – Т.2: 1926 – 1967 гг. – 1967. – 952 с.

Михеєнко М.М. Кримінальний процес України: [підруч.] / Михеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. – К.: Либідь, 1999. – 157 с.

Мицкевич А.В. Акты высших органов Советского государства. Юридическая природа нормативных актов высших органов государственной власти и управления СССР / Мицкевич А.В. – М.: Юрид. лит., 1967. – 175 с.

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – [3-тє вид., перероб. та доп.]. – К.: Атіка, 2003. – 1056 с.

Про зміни та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Президента України : Указ Президента України від 27 січня 1999 р. № 70/99 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 5. – Ст. 156.

Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та виправно-трудового кодексів України: Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1483-III // Офіційний вісник України. – 2000. – № 12. – Ст. 443.

Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920.

Про внесення змін до Положення про порядок здійснення помилювання: указ Президента України від 20 жовтня 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 43. – Ст. 1922.

Про амністію: Закон України від 31 травня 2005 р. № 2591-IV // Офіційний вісник України. – 2005. – № 25. – Ст. 1394.

Положення про спостережні комісії: затв. постанов. Кабінету Міністрів України від 10 листопада 2010 р. № 1042 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 86. – Ст. 3043.

Про порядок розгляду в Президії Верховної Ради Української РСР клопотань про помилювання: постанова Президії Верховної Ради УРСР від 20 липня 1953 р. – К., 1953.

О порядке рассмотрения в Президиуме Верховного Совета СССР ходатайств о помиловании: Постановление Пленума Верховного Совета СССР от 5 июня 1953 г. – М., 1953.

Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах: станом на 01.01.05 р. / за заг. ред. В.Т. Маляренка; Верховний Суд України. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 366 с.

Про Положення про Державний департамент України з питань виконання покарань: указ Президента України від 31 липня 1998 року, № 827/98 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 31. – Ст. 1162.

Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудового кодексів України: Закон України від 22 лютого 2000 року // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 17. – Ст. 123.

Рішення у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190¹ Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання

(справа про смертну кару): рішення Конституційного Суду України від 29 грудня 1999 року // Офіційний вісник України. – 2000. – № 4. – С. 125.

Ромашкин П.С. Амнистия и помилование в СССР / Ромашкин П.С. – М.: Госюриздат, 1959. – 430 с.

Сборник постановлений Пленума Верховного Суда СССР 1924–1986 гг. – М.: ИЗВЕСТИЯ, 1987. – 1039 с.

Съезды Советов в документах. 1917–1936 гг. – М., 1960. – Т. III. – С. 40–54.

Телефанко Б.М. Проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону України про амністію або акта помилування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Б.М. Телефанко. – Львів, 2005. – 16 с.

Уголовный кодекс Российской Федерации. – М.: Персей-1, 1997. – 351 с.

Уголовный кодекс Азербайджанской Республики / [пер. с азерб. Б.Э. Аббасова]. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2001. – 325 с.

Уголовный кодекс Республики Беларусь. – Минск: Амалфея, 2001. – 320 с.

Уголовный кодекс Болгарии / [пер. с болг. Д.В. Милушева, А.И. Лукашова]. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2001. – 298 с.

Уголовный кодекс Франции / [науч. ред. Л.В. Головки, Н.Е. Крылова; пер. с франц. Н.Е. Крыловой]. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. – 650 с.

Уголовный кодекс Латвийской Республики / [науч. ред. А.И. Лукашов, Э.А. Саркисова]. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2001. – 313 с.

Уголовный кодекс Литовской Республики / [науч. ред. В. Павилонис]. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003. – 470 с.

Уголовный кодекс Польши. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2001. – 234 с.

Уголовный кодекс Австралии. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2002. – 388 с.

Уголовный кодекс Республики Казахстан. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2001. – 466 с.

Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР: по состоянию на 1 окт. 1984 г. / Министерство юстиции УССР. – Офиц. текст. – К.: Политиздат Украины, 1984. – 317 с.

Про Комісію при Президентові України у питаннях помилування: указ Президента України від 6 грудня 1999 р. № 1532/99. – К., 1999.

Про новий склад Комісії при Президентові України у питаннях помилування: указ Президента України від 29 квітня 2005 р. № 731/2005. – К., 2005.

Про зміни у складі Комісії при Президентові України у питаннях помилування: указ Президента України від 28 грудня 2005 р. № 1868/2005. – К., 2005.

Про внесення зміни до Положення про здійснення помилування: Указ Президента України від 28 вересня 2009 р. № 768/2009. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 75. – Ст. 2550.

Чепелюк О.В. Амністія та помилування в Україні (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.В. Чепелюк. – К., 2008. – 16 с.

Школа С.М. Кримінально-правові проблеми застосування амністії та здійснення помилування в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / С.М. Школа. – К., 2004. – 20 с.

Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз проблем гармонізації / Хавронюк М.І. – К.: Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.

Юридична енциклопедія: у 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К.: Укр. Енциклопедія, 1998. – Т.1: А – Г. – 1998. – 672 с.

Юридична енциклопедія: у 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К.: Укр. Енциклопедія, 1998. – Т.5: П – С. – 2003. – 736 с.

ЗМІСТ

Передмова	3
Розділ 1. Історія помилування	7
1.1. Історія становлення інституту помилування	7
1.2. Особливості застосування помилування до осіб, засуджених до виняткової міри покарання – смертної кари, з часів незалежності України	162
Розділ 2. Помилування відповідно до законодавства України ...	189
2.1. Поняття, ознаки та принципи помилування	189
2.2. Помилування за законодавством та його види	194
Розділ 3. Органи, що забезпечують здійснення Президентом України конституційних повноважень у сфері помилування	200
3.1. Служба з питань помилування Секретаріату Президента України	200
3.2. Комісія при Президентові України у питаннях помилування ..	214
Розділ 4. Особи, які можуть бути помилувані та які мають право клопотати про помилування	231
4.1. Засуджені та клопотальники	231
4.2. Вимоги до клопотань про помилування	234
Розділ 5. Підготовка Службою з питань помилування матеріалів за клопотаннями про помилування	239
5.1. Запит матеріалів з установ Державного департаменту України з питань виконання покарань	240
5.2. Співпраця Служби з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування	248
5.3. Зупинення виконання вироку	253
Розділ 6. Опрацювання матеріалів про помилування та підготовка їх до розгляду на Комісії при Президентові України у питаннях помилування та Президентом України	257

6.1. Підстави для задоволення клопотань про помилування	257
6.2. Підстави для відмови в задоволенні клопотань про помилування	296
6.3. Підготовка довідки на засудженого та формування справи на засідання Комісії при Президентові України у питаннях помилування	321
Розділ 7. Розгляд справ на засіданні Комісії при Президентові України у питаннях помилування	324
Розділ 8. Розгляд Президентом України матеріалів про помилування	330
Розділ 9. Виконання указів Президента України про помилування	335
9.1. Повідомлення осіб про застосування помилування	335
9.2. Діяльність Державного департаменту України з питань виконання покарань щодо порядку організації виконання указів про помилування	337
9.3. Здійснення Службою з питань помилування контролю за виконанням указів Президента України про помилування	340
Розділ 10. Статистичні дані щодо здійснення помилування у 2008 та 2009 роках	342
Розділ 11. Особливості помилування в зарубіжних країнах	356
Список використаної і рекомендованої літератури	368

Науково-інформаційне видання

Мойсеєнко Віктор Миколайович

**ПОМИЛУВАТИ
НЕ МОЖНА
СТРАТИТИ**

Відповідальний за випуск *А.О. Савчук*
Оправа і титул художника *І. Г. Хорошого*
Коректор *Н. П. Мельник*
Комп'ютерна верстка *В. К. Баитового*

Підп. до друку 10.03.2011. Формат 84 x 108 ¹/₃₂. Папір офс.
Гарнітура Dutch801Cyril BT. Офс. друк. Ум. друк. арк. 20,16.
Обл.-вид. арк. 16,8. Тираж 1000 пр. Вид. № 10777. Зам. №

Видавництво «Вища школа», вул. Гоголівська, 7 г, м. Київ, 01054

Свідоцтво про внесення до Держ. реєстру від 04.12.2000
серія ДК № 268